

MÜŞKİL AYETLERİN TEFSİRİ

-ŞEYHULİSLAM İBN TEYMİYYE-

Yayınlayan:

Özgür el-ERDİŞİ

Derleyen:

Huneyf el-MUHACİRİ

[facebook/ücretsiz İslami e-kıtap indir](https://facebook.com/ücretsiz İslami e-kıtap indir)

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

MÜŞKİL AYETLERİN TEFSİRİ	
Mukaddime:.....	
Müellifin Yaşadığı Çağ.....	
Siyasî Durum:	
Sosyal Durum:	
İlmi Durum:	
Kur'an Eğitimi Alanında:	
Müellifin Hayatı Ve İlmi Şahsiyeti	
Nesebi Ve Doğumu:	
Yetiştirilmesi Ve İlim Talebi:	
Şeyhleri (Hocaları):	
Öğrencileri:	
Yetiştirdiği Bazı Öğrencileri:	
İlmi Mevkisi:.....	
Tefsir Alanında:.....	
Hadis Alanında:	
Fıkıh Alanında:.....	
Akide Meselesinde:	
Alimlerin, O'nun muhtelif ilimlerdeki üstün bilgisine tanıklık eden bazı sözleri:	
Şeyhu'l İslam İbn Teymiyye'nin Telif Ettiği Eserler:	
İbn Teymiyye'nin Başlıca Önemli Eserleri Şunlardır:	
Şeyhu'l İslam İbn Teymiyye'nin Vefatı:.....	
Kur'an Öğretimi Alanında, Kendisinden Sonra Gelenler Üzerindeki Etkisi:	
İbn Kayyim Üzerindeki Etkisi:	
1- Tefsir Yazma Yöntemindeki Benzerlikleri:	
2- Sunuş Ve İstinbat Yöntemindeki Benzerlikleri:	
3- İbn Kayyim'm İbn Teymiyye'nin Sözlerinden Yaptığı Alıntılar:	
2- İbn Kesir Üzerindeki Etkisi:	
3- İbn Teymiyye'nin Kasımı Üzerindeki Etkisi:	
4- Muhammed Reşid Rıza üzerindeki etkisi:	
İKİNCİ FASIL	
KİTAP HAKKINDA BİLGİ	
Kitabın Adı:	
Kitabın Müellife Nisbeti:.....	
Kitabın Tanıtımı:	
Müellifin Kitabını Yazarken Takip Ettiği Metod:.....	
1-Kur'an'ı Kur'an İle Tefsir Etmesi:.....	
2- Kur'an'ı Sünnetle Tefsiri:	
3- Kur'an'ı Sahabe Ve Tabiinin Sözleriyle Tefsiri:	
4- Arap Dili Şiir'inden Delil Çıkarması Ve Kullanması:	
5- İmamlardan Nakilde Bulunması Ve Bunu Belirtmesi:	

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

6- İlmi Emaneti Ve Nakil Konusundaki Hassasiyeti:	
7- Delile Tabi Olması Ve Söyleyeni Kim Olursa Olsun Hiç Bir Söze Taasupla Yaklaşmaması:	
8- Ele Aldığı Meseleyi, Tüm Ayrıntılarıyla Uzun Uzun Açıklaması:	
9- Birçok Kez Diğer Eserlerine Atıfta Bulunması:	
10- Ayetleri Tefsir Ederken Konuyla İlgili Görüş Ve Delilleri Sunması: .	
Kitab'ın Orjinal El Yazma Nüshasının Tanıtımı:	
İKİNCİ KISIM.....	
Şeyhül-İslam İbn Teymiyye'nin 'Müşkil Ayetlerin Tefsiri" Kitabının Tahkiki:.....	
Fasıl	
Fasıl	
Fasıl	
Fasıl	
Fasıl	

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

MÜŞKİL AYETLERİN TEFSİRİ

Bir çok alim ve Müfessir bu ayetlerin anlamlarını karıştırmışlar ve hatalı bir şekilde tefsir etmişlerdir.

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla^{1[1]}

Mukaddime:

Hamd, ancak Allah içindir. O'na hamdeder, ondan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüğünden O'na sığınırız. Allah kimi hidayete er-dirirse onu saptıracak yoktur, kimi de saptırırsa onu hidayete erdirecek yoktur.

Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. O, tektir ve ortağı yoktur. Ve şahadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve Rasülü'dür.

"Ey iman edenler! Allah'tan sakınılması gerektiği şekilde sakının ve ancak müslüman olarak ölün"

(Al-i İmran: 3/102)

"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar üretilen Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir." (Nisa: 4/1)

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin. Ki Allah işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah ve Resulüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur." (Ahzab: 33/70-71)

Bundan sonra:^{2[2]}

Cenab'ı Hak müminleri müjdelemesi ve inat edenleri korkutması için Kur'an-ı Kerim'i peygamberimiz Muham-med (s.a.v)'e "Apaçık arap diliyle" indirmiştir. Müslümanlar bu Kur'an'ın değerini idrak ederek, ona gerektiği gibi önem vermişler ve ayetlerini en güzel şekilde tefsir etmişlerdir.

Hak Teala, her dönemde kitabını sidik ve emanet ile yüklenip, insanlara beyan eden muhlis kullar var etmiştir ki, bunlardan biri de Şeyhül-İslam Ahmed b. Teymiyye, (rh)'dir. O bu hususta büyük bir gayret sarfetmiş ve tefsir ilminde bize büyük bir miras bırakmıştır. O'nun bize bıraktığı bu büyük mirası, alimlerimiz çeşitli eserler halinde tertip etmişlerdir. Şeyh Abdurrahman b. Kasım'ın Fetva'nın 14-17. cüzlerinde, Prof. Muhammed Seyyid el- Celind'in Dakaiku't-Tefsir'de, Prof. Abdurrahman Umeyre'nin Tefsirul Kebir'de

^{1[1]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 3.

^{2[2]} Hutbetul Hace' ismiyle meşhur olan bu duayı cuma, nikah vesa-ir konuşmalarında okuyan Rasulullah (s.a.v) bizzat sahabelerine öğretmiştir. Bu hadisi Abdullah b. Mesud (r.a)'dan şunlar tahrir etmişlerdir.

Ahmed : 1/392, 393, 432, Ebu Davud: 2/591 -592, İbn Mace: 1/609-610, Tirmizi: 3/413-414, Nesai: 6/89. Hadis sahihtir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

derledikleri ve Şeyhul islam'ın diğer eserlerinde bulunan ayet tefsirleri bu mirasın azametini gösterir.

Şeyhul islam İbn Teymiyye (r.h) 'nın bu alanda yazdığı kıymetli eserlerden biri de "Zor ayetlerin tefsiri" isimli kitabıdır ki bu eserinde, bir çok müfessirin tefsirinde hata ettiklerini gördüğü, bazı Kur'an ayetlerinin tefsirini yazmıştır. Müellif (rh) bu eserinde, müfessirlerin üzerinde ihtilaf etmelerinden dolayı, anlaşılması zorlaşan bu ayetleri, ilmi olarak tartışmış ve anlaşılmadaki zorluk ve kapalılığı gidermiştir.

Şeyh Ebu Abdullah b. Reşik,^{3[3]} Ondan tüm Kur'an surelerini ihtiva eden bir tefsir yazmasını rica ettiği zaman, şeyhul islam (rh) bu mevzunun Önemine işaret ederek şöyle demiştir "Kur'anın bir kısmı hiç bir açıklama gerektirmeyecek şekilde açıktır. Bir kısmı ise müfessirler tarafından yazılan çeşitli tefsirler ile açıklanmıştır. Fakat bazı ayetler vardır ki bunlar müfessirler tarafından gereği gibi açıklana-madığından, insanlara kapalı ve manası zor anlaşılır kalmıştır.

Bu sefer, cenabı Hak bana Kur'an'ın anlamlarını açtı-ki, bu-bir çok alimin temennisidir- Vaktimin çoğunu Kur'an'ın anlamları dışındaki ilimlerle harcadığım için pişman oldum"^{4[4]}

Hak Teala bana mastır programını Kur'an ve Kur'an ilimleri dalında tamamlamayı nasip etti. Hocalarıma danıştıktan sonra, mastır tezi olarak, ibni Teymiyye (rh)'nin bu değerli eserini tahkik etmeye karar verdim. Bu kararı almamda, şu nedenler etkili olmuştur:

Bir: Bu kitaba talik yazmak ilimlerin en şerefli olan Kur'an ilmi ile iştigal demektir ki: "Ona önünden de, ardın-danda batıl gelmez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir" (Fussilet: 41/42)

İki: Bu kitabın müellifi ibn Teymiye (rh)'dır ki O'nun ilminin genişliği ve derecesinin büyüklüğüne uzak, yakın herkes şahittir.

Üç: El yazması bir tefsir kitabıdır, tahkik ederek, hadislerini tahrir ederek ve gerekli açıklamaları yaparak bu eseri Kur'an kütüphanesine kazandırma arzusu. Allah'dan yardım dileyerek kitabı etüd ve tahkik etmeye başlayarak şu plana göre yürüdüm.

Konunun önemine değindiğim giriş kısmından sonra kitabı iki kısma ayırdım:

Birinci kısım: Bu kısımda, müellif ve kitabını etüd ettim. Bu kısım iki fasıla ayırdım.

Birinci fasıl: Kısaca müellifin yaşadığı dönemi ve hayatını ele aldığım bu fasıl şu iki ana başlığa ayırdım:

Birinci araştırma "müellifin yaşadığı dönemi" ana başlığı altında şu konulan ele aldım:

* Siyasi durum

* Toplumsal durum

^{3[3]} Abdullah b. Reşik el - mağribi. İbn Teymiyye'nin eserlerini yazardı. Dindar, alim ve abid bir şahıstı. Aile sahibi idi ve insanlara borçlan vardı.

^{4[4]} Menakıb Şeyhu'l islam s: 21-22, ibn Abdulhadi.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

* İlmi durum.

İkinci araştırma: Kısaca müellifin hayatı ve şahsiyetini anlattığım bu çalışmada şu başlıklara yer verdim:

* Nesebi ve doğumu

* Yetiştirilmesi ve ilim talebi

* Hocaları

* Öğrencileri

* İlmi mekanı

* Eserleri

* Vefatı

* Kur'an eğitimi alanında kendisinden sonra gelenler üzerindeki etkileri.

İkinci fasıl: Bu fasılda şeyhul islam ibn Teymiyye (rh)'nin "müşkil ayetlerin tefsiri" isimli kitabını, dört ana başlık halinde etüd ettim:

Birinci araştırma: İki başlık içermektedir,

a- Kitabın adı.

b- Müellife nisbeti

İkinci araştırma: Kitabın tanıtımı

Üçüncü araştırma: Müellifin metodu.

Dördüncü araştırma: Kitabın el yazma nüshasından tanıtımı

İkinci Kısım: Bu kısımda müellifin kitabını tahkik ettim. Bu hususta takip ettiğim yöntemi şöyle sıralayabilirim.

1- Kitabı muteber nüshasına uygun olarak yazdım ve diğer nüshalardaki değişiklikleri dipnotlarda bildirdim. Ayrıca metni rakam ve imza kurallarına göre düzenledim.

2- Ayetleri, rakam ve sure bildirerek belirttim.

3- Kitapta varid olan Kur'an kıraatlerini tevsik ettim.

4- Hadisleri tahrir ettim ve hükümleri belirttim.

5- Kitapta varid olan eserleri asli kaynaklarından çıkararak belirttim.

6- Alıntıları asli kaynaklarına veya nakiline döndere-rek, tevsik ettim.

7- Açıklanması gereken yerleri açıkladım.

8- Kitapta ismi geçen alimleri tanıttım.

9- Yine kitapta ismi geçen grup, toplum, cemaat ve mekanlar hakkında bilgi verdim.

10- Şiir beyitlerini söyleyenine nisbet ettim ve garip kelimelerini açıkladım.

11- Zabtı gereken ibareleri zabıtladım.

12- Terimleri ve garip kelimeleri açıkladım.

13- Gerekli yerlerde rakamlandırmalar yaptım.

14- Herhangi bir ayetin tefsiri, ibn Teymiyye'nin fetvasında bulunuyorsa "Şeyhul islam ibn Teymiyye bu ayet hakkında şöyle dedi" diyerek ve sayfa numarası vererek gerekli açıklamaları yaptım.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Kitabın sonunda ise bu çalışmada elde ettiğim önemli sonuçlara işaret ettim ve kitabın ayet, hadis, eserler, alimler, fırkalar, mekanlar, şiir beyitleri, kaynaklar ve konular fihristini çıkardım.

Bu mukaddime'nin sonunda, yardımı ve başarısından dolayı önce cenabı hakka şükür ediyorum. Sonra da bana bu fırsatı veren, ilim ve ilim talebelerinin hizmeti için yoğun gayret gösteren, tahkik, tedris ve neşir yoluyla selef alimlerimizin ilimlerini bize ulaştıran İmam Muhammed b. Suud Üniversitesi, usulud-din Fakültesi, Kur'an ve ilimleri kısmı sorumlularına en içten teşekkürlerimi sunarım. , Bu makamda özellikle tez hocam sayın Prof. Ali b. Süleyman el - Abid'e bana yönelik hüsnü teveccühünden ve kat-

kılarından dolayı en kalbi teşekkürlerimi sunuyorum. İşlerimin çokluğuna rağmen, beni en iyi şekilde yönlendirdi ve takip etti. O'nun ilminden ve değerli görüşlerinden çok yararlandım. Allah o'nu salih kullarını mükafatlandığı şekilde mükafatlandırsın.

Ayrıca bu tezi tartışan ve kabul eden sayın hocalarım Prof. Suud b. Abdullah el Fenissan'a Prof. Said Cuma Fel-lah'a teşekkürlerimi sunuyorum. Tartışma ve tevcihatla-rından çok faydalandım.

Ve yirfe ayrıca bana yardım eden, tavsiyede bulunan ve fikir veren herkese teşekkür ediyorum.

Bundan sonra:

Bu kitabı, müellifin yazdığı şekilde çıkarmak için büyük gayret gösterdim ve ilmi tahkik'in gerektirdiği gibi, kelimelerini açıklayarak, hadislerini tahrir ederek, isimlerinin hal tercümelerini aktararak faydalanabileceği duruma getirmeye çalıştım. Doğrularım Allah'tandır ve bunun için O'na şükür ederim. Bunun dışında olabilecek hatalar ise bana aittir ki, "müctehid hata ettiği zaman bir sevap alır" düsturu gereği, her iki durumda da Allah'ın izniyle sevap ümit ediyorum.

Rabbim bu çalışmamı kendi vechi kerimi için yapılmış muhlis bir amel kılsın.

Son davamız, hamd alemlerin Rabbı olan Allah'a olsun.

Abdullaziz b. Muhammed el-Halife^{5[5]}

Müellifin Yaşadığı Çağ

Siyası Durum:

Şeyhu'l islam ibn Teymiyye hicri 66 -778 yılları arasında yaşadı ki, bu dönem siyasal, askeri, iktisadi çalkantıların hakim olduğu bir dönemdir. Bu dönem ayrıca islam aleminin Haçlı saldırılarına maruz kalıp, yıkım ve çözülmeye süreklandığı bir dönemdir.

Yine islam aleminin tarihinin en acı dönemlerinden biri olan Tatar işgali de aynı dönemlerde yaşanmıştır.

^{5[5]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 3-8.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

İbni Esir bu işgalci Tatar'ın dinlerini şöyle anlatıyor:

"Bunların dinleri, her doğuşunda güneşe secde etmektir. Haram diye birşey tanımazlar. Domuz ve köpek dahil her türlü hayvanı yerler. Nikah diye birşeyleri yoktur. Birçok adam, tek bir kadını kullanabilmektedir"^{6[6]}

İbn Esir Haçlı ve Tatar saldırıları nedeniyle islam aleminin içine düştüğü perişanlığı şöyle anlatıyor:

"İslam ve müslümanlar bu dönemde öyle belalara uğradılar ki, tarihte hiç bir toplum böylesi bir bela yığını ile karşılaşmamıştır. Doğu'dan gelen Tatar'lar - Allah belalarını versin- Müslümanlara öyle büyük zulümler ettiler ki, anlatmak bile mümkün değil.

Ve Batı'dan gelip Şam ve Mısır'a saldıran Frenk'ler -Allah onlara lanet etsin - Allah'ın lütfü ve keremi olmasaydı, neredeyse tüm buraları ele geçirmek üzereydiler"^{7[7]}

İbn Teymiyye zamanında Haçlı saldırıları, Tatar saldırıları kadar yoğun olmamakla beraber, yine de etkilerini sürdürmekteydi. 610 yılında, Dimyat'ı ele geçiren Haçlılar, buradaki erkekleri öldürüp, kadın ve çocukları köleleştirdiler. Fakat müslümanları asıl kortutan Tatar savaşları idi ki bu savaşlara İbn Teymiyye de bizzat iştirak etmiştir.^{8[8]}

Müslümanlar Akke ve Haçlıların elinde bulunan diğer kıyıları fetheden değerli hükümdar Halil b. Mansur^{9[9]} eliyle, 609 yılında Haçlıları topraklarından atmayı başardılar.^{10[10]}

Tatarlar islam topraklarına ilk kez meşhur liderleri Cengiz Han^{11[11]} döneminde Orta Asya'dan gelip, Haçlıların Dimyat'ı işgal tarihi olan 610 yılında Ceyhun nehrini geçerek saldırmışlardır.^{12[12]}

İbn Esir Tatarların islam alemine yönelik o vahşi ve yıkıcı saldırıları, şöyle tasvir etmiştir.

"Tatarların tarihte benzerini görülmemiş vahşi saldırılarını, iğrençliğinden dolayı kaç yıldır yazmak istediğim halde yazamıyorum. Bu konuda bir ileri, bir geri adım atıyorum. İslam ve müslümanların ölüm ağrıtlarını yazmak kolay mı? Bunları anlatmak kolay mı? Ne olaydı anam beni doğurma-saydı! Ne olaydı bu vahşetten önce ölseydim de, unutulup gitseydim!...

Fakat arkadaşlarım ve doslanm beni bu olayları yazmak konusunda sürekli teşvik ettiler. Sonra ben de bu olayların unutulmaması gerektiğini düşünerek yazmaya karar verdim.

Bu tüm müslümanları kuşatan öyle büyük bir felakettir-ki, birisi Allah (c.c) Adem'i yarattığı günden bu yana, yeryüzü böylesine büyük bir bela görmemiştir

^{6[6]} el-Kamil fi't Tarih: 9/330

^{7[7]} el- Kamil fi't Tarih: 9/330

^{8[8]} el-Bidaye ve'n Nihaye (İbn Kesir) 13/91.

^{9[9]} Hakkında bilgi için Tarih İbn Verdi 3/430 ve el- Bidaye ve'n Nihaye 13/354

^{10[10]} el-Bidaye ve'n Nihaye 13/338.

^{11[11]} Barbarlığı ile meşhur Tatar hükümdarı. Ülkeleri yıktı, yağmaladı, halkı köleleştirdi. 624'de öldü. Hakkında bilgi için Siyerü'l A'lam (Zehbi) 22/243-244. sh. bakınız.

^{12[12]} Bidaye ve'n Nihaye 13/90.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

derse, doğru söylemiştir. Tarih bu büyük musibetin bir benzerine daha şahit olmamıştır.

Tarihin şimdiye kadar kaydettiği en büyük olay, Buhtu-nassar'ın Beytül Makdis'i yıkıp, israiloğullarını toplu katliam ve sürgüne tabi tutması hadisesidir. Fakat bu Tatar melunları bir değil binlerce Beytül Makdis büyüklüğünde kentler ve milyonlarca müslümanı katlettiler.

Bunların sadece tek bir kentte katlettikleri müslümanın sayısı bile, Buhtunassar'ın katlettiği toplam Yahudiden daha çoktur.

Sanırım yeryüzü, Yecuc ve Mecuc hadisesi dışında kıyamet kopuncaya kadar böylesi bir fitne daha görmeyecektir. Deccal fitnesi bile bu vahşet yanında hiç kalır. Çünkü Deccal kendisine uyanları serbest bırakacak, uymayanları öldürecektir. Tatar vahşileri ise, önüne çıkan herkesi, kadın, çocuk demeden öldürdüler. Hamile kadınların karınlarını yarıdılar ve ceninlerini öldürdüler. Biz Allah içiniz ve yine O'na döneceğiz.

Güç ve kuvvet ancak yüce Allah'ındır. Bu öylesine büyük bir beladır ki tüm islam alemini karabulutlar gibi kaplayarak şer yağdırdı.

Çin yöresinden çıkan bu kavim önce Kaşgar ve Balasağun gibi Türkistan şehirlerine, oradan da, Maveräünne-hir'de ki Semerkant ve Buhara gibi islam şehirlerine saldırdı. Tüm buraları işgal ederek yakıp yıktılar ve halkı katliamdan geçirdiler. Sonra daha da ilerleyerek Horasan, Rey, Hemedan ve Irak'ın bir kısmını işgal ettiler. Sonra Azarbey-can ve Ermenistan tarafına yönelerek olanları da tahrip edip, halkı vahşi bir şekilde katliamdan geçirdiler. Tüm bu işgalleri bir seneden az bir süre içinde gerçekleştirdiler ki tarihte bunun bir benzerine daha rastlanmamıştır.

Azarbeycan ve Ermenistan işgalinden sonra Derbend Şirvan'a yönelerek orayı yakıp yıktılar. Sonra işgal dairelerini daha da genişleterek çoğunlukla Türkler'in yaşadıkları tüm bölgeleri işgal edip, kendilerine direnen herkesi kılıçtan geçirdiler. İnsanlar ancak dağbaşlarına kaçıp saklanarak canlarını kurtarabiliyorlardı.

Tüm bunları son derece hızlı bir şekilde yapıyorlardı.

Sonra bunların dışında başka bir grupu Hind ve Sicistan'a kaldırarak, aynı vahşeti buralarda da işlediler.

Dünya böylesine hızlı bir işgal hareketine daha hiç şahit olmamıştı. Tüm tarihçilerin ittifakıyla, Dünya hükümdarı olan İskender bile bu bölgelere ancak onlarca yıl süren seferler sonucu hakim olabilmıştır.

Bu vahşi kavim, dışarıdan gelecek destek ve yardıma ihtiyaç duymayacak tarzda organize olmuşlardı. Koyun, sığır, at ve diğer hayvanlarını da yanlarında gezdiriyor ve sadece bunların etleriyle besleniyorlardı. Bindikleri atları ise, arpayla değil, ayaklarıyla eşeledikleri yerden çıkan bitki köklerini yiyorlardı.^{13[13]}

^{13[13]} El- Kamil fi't-Tarih: 9/329-330

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Tatar tehlikesi İslam coğrafyasını öyle kuşattı ki, sonunda hilafet merkezi olan görkemli Bağdad şehrini ele geçirerek halife Mu'tasım'ı^{14[14]} öldürdüler ve kenti tahrip ettiler.

İbn Kesir, Tatarların işgalinden sonra bu kentin başına gelenleri şöyle tasvir ediyor:

"...işgal gerçekleşip, aradan kırkgün geçtikten sonra, Bağdad, tek bir insanın dahi yaşamadığı harap bir şehire dönüştü. Yollar ve evler insan ölüleriyle doluydu. Yağmur yağarak bu cesetlerin çürümmesine neden oldu. Cesetlerden yayılan koku yüzünden hava değişti, ülkede veba başlayarak, birçok insanın hava değişimi ve veba yüzünden ölmesine neden oldu. Pahalılık, salgın hastalıklar korku insanları kırıp geçirdi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (Biz Allah içiniz ve yine O'na döneceğiz)^{15[15]}

İbn Teymiyye'nin de ailesi Tatar saldırıları yüzünden Harran'dan^{16[16]} Dimeşke'e hicret etmek zorunda kalmıştı.

Şeyhul islam, mescidlerde yaptığı konuşmalar ile insanları cihad'a teşvik etmiş ve kendisi de bizzat bu savaflara iştirak etmiştir.

Tatarlar Dimeşk'i de kuşatınca İbn Teymiyye maiyetinde bulunan kadı ve fakihlerden bir heyet ile beraber Tatar komutanı Gazan'm huzuruna çıkarak, O'nu Dimeşk'e saldırmaması için sert bir üslupla uyardı. Öyleki yanında bulunan herkes onun öldürüleceğine kanaat getirdi.^{17[17]}

Hicri 700 yılında Şam valisi ondan Mısır'a giderek sultan nasırı^{18[18]} Tatarlara karşı bir ordu hazırlamaya teşvik etmesini istedi. İbni Teymiyye Mısır'a giderek sultan ile görüştü ve onu tatarlara karşı ordu göndermeye ikna etti.^{19[19]}

İbni Teymiyye tatarlarla yapılan bu savafların bazılarına bizzat iştirak ederek, Allah düşmanlarıyla savaştı.

Müslümanları cihad'a teşvik ediyor ve onları zafer ile müjdeliyordu.^{20[20]} Şeyhul islamm bizzat katıldığı savaflardan biri de Şakkab savaşıdır^{21[21]}

İşte bu şekilde o dönemde müslümanların siyasal yaşamları büyük çalkantılar ve musibetler ile doluydu. Ki bunun sebebi, müslümanların islam dininin öğretilerinden uzaklaşarak aralarında fırkalara bölünmeleridir.^{22[22]}

Sosyal Durum:

^{14[14]} Abdulah b. El Müstansır billah. Irak'daki son Abbasi halifesi.

^{15[15]} el- Bidaye ve'n Nihaye 13/216

^{16[16]} Harran: Türkiye'nin Güneydoğusunda bulunan eski bir yerleşim alanı. Urfa kentine bağlı bir ilçe. Tatar yıkımından sonra tekrar eski mamur hale getirilmiştir.

^{17[17]} el-Bidaye ve'n Nihaye: 14/8

^{18[18]} Sultan Nasır Muhammed Kalavan b. Abdullah es- Salihi 745'de vefat etti. El-Bidaye ve'n nihaye: 14/202, Şuzurutuz zeheb: 6/134.

^{19[19]} el- Bidaye ve'n Nihaye : 14/17.

^{20[20]} el- E'lamu'l Uliyye (Bezzar) sh. 67

^{21[21]} el- Bidaye ve'n Nihaye: 14/24-28.

^{22[22]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 9-13.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

İbn Teymiyye'nin yaşadığı dönemde sosyal durum da tıpkı siyasi durum gibi istikrarsızlık içinde yüzmekteydi. İslam Alemine yönelik haçlı ve Tatar saldırıları, asayişin bozulmasına ve insanların korku ve tedirginlik hissetmelerine neden olmuştur... Buna bir de müslüman lider ve yöneticilerinin birbirleriyle olan mücadelesi eklenince, durum hepten kötüleşmiştir.

Siyasi durum nedeniyle, islam Alemi'nin değişik coğrafyalarında yaşayan insanlar birbirleriyle karışma durumunda kalmışlardır. Ve hiç şüphesiz bu değişik adet ve fikirleri olan bu toplulukların birbirleriyle karışmaları, toplanmalarda bazı karışıklıklara neden olmuştur.

Siyasi bunalımlar iktisadi hayattı olumsuz yönde etkilemiştir. Ziraat ve sanat erbabı, temel ihtiyaç maddelerini ihtikar altına alıp, depolayarak, fiyatların normalin kat kat üstüne çıkmasını sağlamışlardır. Ayrıca 701 yılında Şam'ı işgal eden büyük bir çekirge sürüsü, görülmemiş biçimde tüm tarım ürünlerini tahrip etmiştir.^{23[23]}

İnsanlar ahlaken bozulmuşlar, hile, ihtikar ve hırsızlık yaygınlaşmıştır. Bu durum, şeyhül islam ibn Teymiyye'nin "el-Hisbe Fi'l-islam" isimli eserini yazmasına neden olmuştur. Ki o bu kitabında yöneticileri genel düzenin sağlanması, hırsızlık, yolsuzluk ve ihtikarın önlenmesi için teşvik etmiştir.

Ayrıca muhtelif mezheplere mensup insanlar arasında sürekli bir cedel ve mücadele hali yaşanmakta ve bu durum birçok fitnelere sebep olmaktadır.

Özetle, o dönemde müslümanların toplumsal hayatları gayet bozuktı ve acil İslahatlar yapılması gerekiyordu.

İbn Teymiyye toplumun yaşadığı bu kötü durumu düzeltmek için büyük bir gayret gösterdi' Bunun için kitap, sünnet ve ümmetin selefinin öngördüğü metodu takip etti.^{24[24]}

İlmi Durum:

İbn Teymiyye dönemi siyasi ve sosyal olumsuzluklara rağmen büyük bir ilmi gelişme hareketine şahit olmuştur. Hicri 7. yüzyılın sonları ile hicri 8. yüzyılın başlangıcı arasında bir çok büyük alim yetişmiş ve bu alimlerin muhtelif alanlarda telif ettikleri eserler daha sonra gelenler için kaynak teşkil etmiştir.

Ebul Haccac el-Mezi,^{25[25]} Muhyiddin en-Nevevi,^{26[26]} İbn Dakik el- İyd^{27[27]} ve daha bir çok büyük alim bu dönemde yetişmiştir. Tüm bu değerli alimlere

^{23[23]} El-Bidaye ve'n-nihaye: 14/20.

^{24[24]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 14-15.

^{25[25]} Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf Ebu'l Haccac el- Mezi Mu-haddislerin şeyhi. Büyük hadis hafızı zamanın da imamı. "Tehzibul Kemal fi Esmail Rical ""Tuhfetu'l Eşraf bi marifeti'l Atraf" gibi değerli eserleri vardır. Hicri 742 yılında vefat etti. bkz. el- Bidaye ve'n Nihaye 14/203 Mucemu's Şuyuh (Zehebi) 2/384-390, Şuzurut'u'z zeheb 6/137.

^{26[26]} Yahya b. Şeref en-Nevevi. zamanının büyük muhaddis ve faki-hi. "et- Tibyan fi Adab Cümleti'l Kur'an ve "Şerh Sahihi Müslim" gibi eserleri vardır. 676 yılında vefat etti. bkz: el-Bidaye ve'n Nihaye: 13/294.Şuzurut'u'z Zehebi: 5/354.

^{27[27]} Muhammed b. Ali b. Veheb Takyüddin b. Dakik el-Iyd. Başta hadis ilmi olmak üzere bir çok ilim dalında imam. "el-imam fil Hadis", ve "Şerh Umdu'tu'l Ahkam li Hafız Abdulğani" gibi eserleri vardır. 703 yılı Safer ayında vefat etti. bkz: Mucemu'l muhtas bi'l Muhaddisin (zehebi) sh. 250-251, Şuzurut'u'z Zeheb: 6/5

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

rağmen ilmi hareket donukluk ve taklitden kurtulamamıştır. Alimler sadece varid ile yetinme durumunda kalmışlardır.

Akide alanında: Akide alanında en yaygın mezhep Eşari-irilik'ti. Sultan Salahuddin el-Eyyubi'nin^{28[28]} Eşari olması ve bu mezhebin intişarı için çalışması nedeniyle bu mezhep geniş kitleler tarafından benimsenmiştir, Selahaddin'den sonra gelen diğer Eyyubi sultanları da aynı mezhebe bağlılıklarını sürdürdüler.

Makrizi bu konuda Hutat'ında şöyle diyor:

"Salahuddin daha çocukluğunda, Kutbuddin Ebul Meali Mes'ud b. Muhammed en-Nisaburi'nin^{29[29]} telif ettiği kitabını okuyarak ezberledi ve kendi çocuklarına da ezberletti. Bu nedenle tüm Eyyubi Sultanları Eşari'liği benimsedikleri gibi halkı da bu mezhebi benimsemeye zorladılar. Eyyubi-lerden sonra onların yerine geçen Türkler de aynı yolu izlediler.

Daha sonra Mağrib ileri gelenlerinden Ebu Abdullah Muhammed b. Tumurt^{30[30]} Irak'a giderek, Ebu Hamid el Ga-zali'den Eşari mezhebini aldı ve Mağrib'e geri dönerek bu mezhebin intişarı için çalıştı. Ondan sonra yerine geçen ve "Emirul müminun" lakabını kullanan Abdülmümin b. Ali el-Kaysi^{31[31]} Tüm mağrib emirliklerini kendi egemenliği altına alarak "el- Muvahhidun" devletini kurdu.

Muvahhidun devleti hakimiyeti ele geçirdikten sonra imamı malum mu'dil masum olduğu gerekçesiyle ibn Tu-murt'un mezhebine muhalefet eden herkesi tekfir edip, mal ve canlarını helal kabul ettiler... Eşari mezhebinin islam Aleminde böylesine yaygınlık kazanması bu nedenledir. Siyasi baskılar yüzünden diğer mezhepler terkedilmiş veya unutturulmuştur. Fakat Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel (r.a)'e tabi olan Hanbeliler hariç. Hanbeliler sıfatları tevil etmeyen selef mezhebine olan bağlılıklarını sürdürdüler."^{32[32]}

Ayrıca Eş'ari ve selef mezhebinin yanı sıra, Rafizilik, vahdeti vücut itikadını savunan tasavvuf gibi batıl fırkalar da varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Fıkıh alanında: Mezhep taklitçiliği hakimdi ve bunun dışına çıkmak veya Hanefi, Maliki, Safi ve Hanbeli mezheplerinden birine aykırı ictihad yapmak çok zordu.

Safi mezhebine mensup olan genel kadı'nın bu mezhebe muhalif hüküm beyan etmesinden çekinmesi nedeniyle 663 yılında hükümdür Baybars^{33[33]} dört genel kadı tayin ederek her kadının kendi mezhebine göre fetva vermesini emretti.

Bu dört mezhepten her birinin, kendi mezhebini, okutan, gereklerine göre fetva veren ve mezhebi doğrultusunda kitap yazan alimleri mevcut idi.

^{28[28]} Ebu'l Muzaffer Yusuf b. Eyyub b. Şazi, Salahuddin el- Eyyubi el- Kürdi. 589 yılında vefat etti. bkz: Vefiyatul A'yan: 7/139-218, Şuzuratu'z Zeheb: 4/298.

^{29[29]} Hal tercümesi için bkz: Vefiyatu'l A'yan: 5/196.

^{30[30]} Muhammed b. Abdilllah b. Tumurt el- Masmudi el-Berberi -524'de öldü. bkz: Şuzuratu'z Zeheb: 4/70-72.

^{31[31]} Abdülmümin b. Ali et- Tilmisani Muğrib ve Endülüs hükümdarı 558'de vefat etti. bkz. Şuzuratu'z Zehebi: 4/183.

^{32[32]} Hutat el-Makrizi 3/358-359

^{33[33]} Hükümdar ez- Zahir Rüküddin Baybars el-bunduk dari Mısır ve Şam hükümdarı. 676'da öldü. bkz: el- Bidaye ve'n-Nihaye: 13/289

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

İbn Haldun şöyle diyor: "İslam alemi, bu dört imamı taklik noktasında durdu. Terimlerin çoğalması, icihad rütbesine ulaşmanın zorluğu, ilmi ve dini bakımdan yetersiz kişilerin müctehidlik iddiasından korkutulması nedenleriyle icihad kapısını kapatmaya, dört mezhebin taklidi ile yetinmeye başladılar. Bugün fıkıh sadece bu dört mezhebin şerhlerinin yapılmasından ibarettir.

Bu durumda icihad iddiasında bulunanlar tepki ve red ile karşılaşmaktadırlar.^{34[34]}

Kur'an Eğitimi Alanında:

İbn Teymiyye döneminde, bu alanda birçok büyük alim yetişmiş ve değerli eserler yazmışlardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Ebu Abdullah el- kurtubi,^{35[35]} Ebu Hayyan,^{36[36]} Semin el-Halebi,^{37[37]} İbn Kesir^{38[38]}

İşte İbn Teymiyye böylesi bir ilmi ortamda yetişti ki, bu ortam O'nun ilmi hayatını büyük ölçüde etkilemiştir. Bunu yazdığı eserlerde görmek mümkündür.^{39[39]}

^{34[34]} Mukaddime sh. 496.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 15-17.

^{35[35]} Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr. el- Ensari el- Hazreci el- Maliki Ebu Abdullah el- Kurtubi. "el Camiul Ahkamul Kuran" isimli meşhur tefsirin müellifi. Başka eserleri de mevcuttur. 671 'de vefat etti. bkz: Tabakatul müfessirin (suyuti) sh. 79

^{36[36]} Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Hayyan el- Endiilisi el- Gırnati. Nahiv, lügat, tefsir ve edebiyat imamı. 654'de doğdu. Tefsir'de "Bahrul Muhit" i yazdı. Başka eserleri de mevcuttur, bkz: Tabakatul kurra 2/285-286.

^{37[37]} Ahmed b. Yusuf b. Muhammed el- Halebi. "Semin" diye bilinir. Kıraat ve Nahiv alimi "Tefsirul kur'an," "Ahkamul kur'an" gibi eserleri vardır. 756'da vefat etti. Tabakatu'l kura (İbn Cezeri) 1/152

^{38[38]} İsmail b. Ömer b. Kesir ibn Teymiyye'nin öğrencilerinden biri. Hal tercümesi ileride gelecektir

^{39[39]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 17-18.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Müellifin Hayatı Ve İlmi Şahsiyeti

Nesebi Ve Doğumu:^{40[40]}

Şeyhu'l islam, Takiyuddin, Ebu'l Abbas, Ahmed b. Abdullah halim. Abdusselam b. Abdullah b. Ebi'l kasım b. el- Hıdr b. Muhammed b. Teymiyye el- Harrani, senra ed-Dimeşki^{41[41]} Büyük dedesi "Teymiyye" lakabını almıştır. Çünkü denildiğine göre, hacca giderken çölde bir kız çoğuğu görüyor. Dönüşte hanımının bir kız çocuk doğurduğunu görünce "ya Teymiyye, Ya Teymiyye" diye seslendiğinden bu la-kab ile anılmaya başlıyor.

Bu hikayeden Şeyhul islamın "İbn Teymiyye" ile dedesine nisbet edildiği anlaşılmaktadır. Bir diğer rivayete göre ise dedesi Muhmmmed'in vaiz olan

^{40[40]} Biz İbn Teymiyye'nin sadece kısa bir öz geçmişi aktaracağız. Yoksa Şeyhu'l islam'ın hayatı hakkında yeni ve eski birçok müstakil eser yazılmıştır. O'nun hakkında daha fazla bilgi için şu eserlere bakılabilir.

el- Ukud ed- Dürriye fi menakib Şeyhu'l islam ibn Teymiyye (İbn Abdulhadi)

el- 'E'lamu'l ilıyye (Ömer el-Bezzar)

el- Kevakibu'd Düriyye (Meri b. Yusuf el- Kermi)

eş- Şehadetü'z zekiyye fi senail Eimme ala ibn Teymiyye (Meri elKermi)

er- Reddül vafir: (İbn Nasri'din ed- Dimeşki)

Bais en-Nahda : (Prof. Muhammed Halil Haras)

İbn Teymiyye ve Cevdetuhu fit Tefsir: (İbrahim Halil Bereke)

İbn Teymiyye hayatuhu ve asruhu (Muhammed Ebu Zehrel)

Batalul İslah (Mahmud Mehdi el-İstanbuli)

Şeyhul islam. (Sadık Muhammed)

Takiyuddin Ahmed b. İbn Teymiyye. (Kamil Muhammed Üveyde)

Şeyhul İslam... (Abdurrahman Abdulhalık)

İbn Teymiyye ... (Selim el- Hilali) /

Hayat ibn Teymiyye... (Muhammed Behçet el- Baytar)

Evrak mecmua... (Nasif Muhammed eş-Şeybenil)

el- Bidaye ve'n Nihaye (İbn Kesir 14/41-145)

ez- Zeyl (İbn Receb) 2/387-408

ed- Dürer el- Karnine (İbn Hacer) 1/154-170

Tabakat (Davudi) 1/46-50.

Tezkiretül Huffaz...(Zehebi) 4/496-İ492.

el- Mucem (zehebi) 54.23-27.

^{41[41]} Bkz. el - Ukud ed- Dürriye fi menakib Şeyhul islam ibn Teymiyye, sh. 3.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

annesinin adı" Teymiyye" idi. Şeyhul islam o'na nisbet edilerek lakap ile tanınmıştır.^{42[42]}

10 veya 12 Rebiulevvel ayı 661'de Harran'da doğdu.^{43[43]}

Yetiştirilmesi Ve İlim Talebi:

İbn Teymiyye yedi yaşına kadar ana- babasıyla beraber Harran'da yaşadı. Tatar'ların Harran'a saldırmaları üzerine ailesiyle-beraber dimeşk'e göç ettiler.^{44[44]}

İbn Teymiyye'nin babası Abdulhalim ve dedesi Abdus-selam birer ilim ehli idiler. Harran'dan güç ederken kitaplarını da beraberlerinde almış olmaları bu ailenin ilim ile irtibatlarını gösterir. Babası özellikle feraiz, matematik, vaaz ve irşad alanında söz sahibi büyük bir alimdir.^{45[45]}

Dedesi Abdusselam ise fıkıh, hadis, tefsir ve usul ilimlerine imam idi.^{46[46]} İbn Teymiyye'nin ailesine babası ve dedesi dışındada büyük alimler vardı ki bunlardan birisi de özellikle fıkıh, feraiz ve arapça'da tebarüz eden kardeşi şerefüddin Abdullah'tır.^{47[47]} Dolayısıyla ibn Teymiyye, ilim tahsiline çok küçük yaşta başladı.

İbn Abdulhadi bu konuda şöyle demektedir: "Önce okulda okuma ve yazmayı öğrendi. Kur'anı ezberledi. Hadis ve fıkıh okudu. Abdulkavi'den arapça dersleri aldı. Sibeveyh'in kitabını okuyarak Nahvi anladı. Tefsir'e yönelecek bu alanda büyük bir ilim elde etti. Usulü fıkıh ve diğer ilimleri de okudu. Tüm bu ilimleri daha on küsur yaşında iken elde etti. Dimeşkliler onun zeka ve kavrayış kudretine hayran idiler."^{48[48]}

Yine İbn Abdulhadi şöyle dedi: "Takyüddin tam bir iffet, edeb, ibadet, yeme ve giyimde ölçülü olma hali üzerine yetiştirdi. Daha çocuk yaşta ilim meclislerine katılarak, büyük alimlerle ilmi tartışmalara iştirak etti. Bu tartışmalarda büyük alimler dahi ona plan hayranlıklarını gizliyemiyorlardı. Daha 19 yaşında iken fetva vermeye başladı.

Bu yaşta iken telif ile uğraştı. Hanbeli alimlerinden büyüklerinden olan babasının vefatından sonra 21 yaşında iken onun yerine ders vermeye başladı. Bundan sonra da şöhreti tüm dünyaya yayıldı.^{49[49]}

Hadis dinlemesine gelince; muhtelif alimlerden, muhtelif sahih kitapları dinlemiştir. Bezzar şöyle dedi: Birçok şeyhten, Müsned-i Ahfned, Sahih-i Buhari, Müslim, Cami-i Tirmizi, Sünen-i Ebu Davud, Nesai, İbn Nace, Darekutni (rahmetullahi aleyhim) gibi muteber hadis kaynaklarını defalarca

^{42[42]} el Ukud ed- Dürriye. 54.4

^{43[43]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 18-19.

^{44[44]} Bkz. Fevatu'l Vefiyat 1/26.

^{45[45]} Hakkında bilgi için: Şuzuratu'z-Zeheb: 5/376.

^{46[46]} Bkz. Marifetul kurra (Zehebi) 653-655

^{47[47]} Hakkında bilgi için. Şuzuratuz Zeheb 6/76-77

^{48[48]} Bkz. el- Ukud ed- Dürriye sh 4-5.

^{49[49]} el- A'lamsh. 18

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

dinlemiştir. İlk ezberlediği hadis kitabı ise, imam el Hamidi'nin "el-Cemu beynes sahiheyn"dir. Muhtelif ilmi dallarında okumadığı kitap yok gibidir. Allah o'na olağan üstü bir ezber gücü vermiştir. Duyduğu veya okuduğu her şey, lafzı veya manasıyla mutlaka hatırında kalırdı.^{50[50]}

İbn Teymiyye sofilerin çıkardıkları bidat ve hurafelere karşı çıkması, selefi salihin yoluna aykırı davranan fırkalarla mücadele etmesi ve bazı konularda cumhurun görüşüne muhalefet etmesi nedeniyle hayatı boyunca birçok çile ve eziyete maruz kalmıştır.

Birçok kere eziyet görmüş ve hapse atılmıştır. Bu olaylardan bir tanesi şöyle gelişmiştir. 698 yılında Hama'Uların Allah'm sıfıtları konusunda sordukları soruya, İbni Teymey-ye yazdığı Hama Risalesi ile cevap verdi ve cevabında kelamcılarm mezheplerini yererek, selefin mezhebini övdü ve kendisinin de o görüşte olduğunu beyan etti. Bunu duyan kelamcı fakihler, o'na karşı harekete geçerek aleyhine oyunlar çevirdiler. İbn Kesir bu konuda şöyle diyor:

"Muhalipleri onu kadı Celalüddin el-Hanefi'nin meclisine getirmek istediler. Fakat o, oraya gitmekten imtina etti. Hama Risalesini okuyan Emir Seyfuddin Çağan^{51[51]} o'nu destekleyince, aleyhine fevaran eden alimler sükût etmek zorunda kaldılar.

Cuma günü olunca şeyh Takıyüddin (ibn Teymiyye) her zamanki gibi Cami'ye giderek cenabı Hakkın "Ve sen elbette yüce bir ahlaka sahipsın" (Kalem: 68/4) ayetini tefsir ettikten sonra, cumartesi günü kadı İmamuddin^{52[52]} ile bir toplantıya katıldı. Büyük alimlerin iştirak ettikleri bu toplantıda Hama Risalesi tartışıldı ve ibn Teymiyye onlara verdiği cevaplar ile hepsini susturdu.^{53[53]}

İbn Teymiyye'nin karşılaştığı bir diğer olay 705 yılında cerayan eden şu hadisedir.^{54[54]}

Mısır'dan o'nun valiliğe getirilip akidesini sorgulanması için emir geldi. Alimler meclisi sorgulamak üzere Valilikte biraraya geldiler ve onu da çağırdılar. İbn Teymiyye;

"Bana daha önce ehli sünnet inancı soruldu ve ben bunu yıllar önce yazdığım bir risalede açıkladım,"^{55[55]} dedi ve bu risaleyi evinden getirerek alimler meclisinde okudu. Alimler risaledeki birkaç husus üzerinde çekince koydular ve bu hususları tartışmak üzere iki ayrı toplantı daha yaptılar. Sonra tüm bu toplantılar sonunda, İbn Teymiyye'nin savunduğu bu itikadın, selefin güzel itikadı olduğu üzerinde ittifak ettiler. Bu ittifaka bazı kişiler kerhen katıldılar.^{56[56]}

^{50[50]} Bkz. Mecmuu Fetva Şeyhu'l islam 5/5-121.

^{51[51]} Dimeşk valisi

^{52[52]} Ş afi fcaüst

^{53[53]} el- Bidaye vern Nihaye: 14/4-5

^{54[54]} Bkz. el- Bidaye ve'n Nihaye 14-54.

^{55[55]} Şeyhu'l-islam bu risaleden "Akidetu'l vasıtiyye" yi kastediyor.

^{56[56]} Bkz. el-Ukud ed- Düriyye sh. 137-138, ez- Zeyl ala't Tabakat el-Hanebile 3/396.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Şeyhu'l islam'ın başına gelen bir diğer musibet de şöyle gelişmiştir: O'nun şöhretini duyan mısırlılar, saltanat koluğunda zorla oturan Raknuddin el-Caşinkir'den^{57[57]} Şeyh'in Mısır'a çağırıp sorgulanmasını istediler.

Sultan bu isteği uygulayarak Şeyhu'l islam'dan Mısır'a gelmesini istedi.

Şeyhu'l İslam, Mısır'a girişinin ikinci günü Mısır kale'sinde önde gelen alim ve kadılarla bir araya geldi. Bunlardan İbn Adlan, o'na karşı husumet besliyordu. Ve maliki kadısı İbn Mahluf'a İbn Teymiyye'nin; Allah Kur'anda harf ve ses ile konuştu, Allah zatı ile arştadır ve Allah'a hissi işaret ile işaret edilir, dediğini söyleyerek cezalandırılmasını talep etti.

Kadı, İbn Teymiyye'ye dönenek, "Ne diyorsun ey fakih?" diye sordu. İbn Teymiyye Allah'a hamd u sena edince, bazıları

"Çabuk ol, biz seni buraya hutbe veresin diye çağırmadık", dediler. İbn Teymiye:

"Allah'a hamd ü sena etmek yasak mı yani?" Diyerek tepki gösterdi. Kadı:

"Allah'a hamd ettin. Şimdi konuş bakalım", dedi. İbn Teymiyye konuşmaktan vaz geçerek sustu. Kadı'nın ısrarla, konuşmasını istemesi üzerine

"Benim hakkımda hükümü kim verecek?" Diye sordu. O'na kadı İbn Mahluf'u gösterdiler. O, şöyle dedi:

"Sen benim hasımımsın. Hakkımda nasıl hüküm vereceksin?" Bunu duyan kadı öfkeleni ve meclisi kapattı. Bunun üzerine İbn Teymiyye ve iki kardeşi^{58[58]} 1.5 yıl boyunca cebel kalesine hapsedildiler.

Hapisten çıktıktan sonra Mısır'da ikamet ederek, burada ders vermeye başladı.^{59[59]}

İnsanlar ilminden istifade etmek için o'nun derslerine koşuyorlardı. Bu durum sofileri rahatsız etti ve o'nu kendilerinden olan sultana şikayet ettiler. 1/10/707 salı günü bir meclis toplanarak, İbn Teymiyye'nin görüşleri tartışıldı. Bu meclis'le ilgili olarak İbn Abdulhadi şöyle diyor: Şeyhul islam'ın ilmi, cesareti, doğruluğu, tevekkülü ve kanıtlarının açıklığı bu mecliste, en güzel şekilde belirmiştir.

Bu toplantı sonuçları ve etkileri itibariyle çok büyük olmuştur"^{60[60]}

Hakkında şikayetler çoğalınca yönetim onu Şam'a sürgün etti. Şeyhu'l islam şevval'in 12. gecesini Şam'a doğru yola çıktı. Ertesi gün geri getirilerek hapse atıldı.

Hapishane'de mahpusların İslahı için büyük gayret gösterdi. 1.5 yıl sonra buradan çıkarılıp, İskenderiyye'deki hapishaneye nakledildi.^{61[61]}

^{57[57]} Muzaffer Ruknuddin Baybarı el- Caşinkir. Sultan nâfiz Muham-med b. Kalavî'nin tahtan inmesi üzerine, o'nun yerine tahta oturmuştur. Sultan Nasır inmesi üzerine, o'nun yerine tahta oturmuştur. Sultan nasır geri dönünce kaçmak zorunda kaldı ve 709 yılında öldü.

^{58[58]} Şerefüddin Abdullah b. Abdul halim b. Abdul selam b. Teymiyye. Ve; Zeynüddin Abdurrahman b. Abdulhalim b. Abdul selim b. Teymiyye. Abdullah'ı daha önce tanımiştık.

Abdurrahman'a gelince; diğer kardeşleri gibi o da faziletli bir alim idi. Ömrü boyunca kardeşi takıyuddin'e hizmet etmiş ve sevgisinden dolayı yanından hiç ayrılmamıştır. Hapishaneye girdiğinde dahi ondan ayrılmamıştır. 747 yılında vefat etti. Bkz: Mucemu's şuyuh el- Kebir (Ze-hebi) 1/361-362

^{59[59]} el- Ukud ed- Dürriye 54-184, Bidaye ve'n Nihaye 14/55-56.

^{60[60]} el- ukud ed. Dürriye: 54-177.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

8/10/709 yılında Terk'den çıkıp Dimeşk'e uğradıktan sonra Mısır'a gelen sultan Nasır o'nun iskenderiye hapishanesinden çıkarılıp, Kahireye sarayına getirilmesini emretti. Sultan Nasır ona büyük bir saygı gösterdi. Mısır ve Şam alimlerini toplayarak bir meclis tertip etti ve İbn Teymiyye ile onları barıştırdı.^{62[62]}

İbn Teymiyye bir süre daha Mısır'da kaldıktan sonra, Şam'a doğru giden Mısır ordusuna katıldı. Askalan'da ordudan ayrılarak Beytü'l Makdis'e, oradan da Dimeşk'e gitti. Dimeşk'e 1/1/712 tarihinde girdi. Dimeşk'den tam yedi yıl önce çıkmıştı.^{63[63]} Dimeşk'e yerleştikten sonra ilim yaymak, kitap yazmak ve fetva vermek ile meşgul oldu. İbn Abdulhadi bu konuda şöyle diyor: "Şeyh (rahimehullah) Dimeşk'e gelip, yerleştikten sonra, ilim öğretmek, kitap yazmak, sözlü ve yazılı fetva vermek ile meşgul oldu. İnsanlara faydalı oluyor, onlara ihsanda bulunuyor ve seri hükümler üzerinde ictihad yapıyordu. İctihadları kimi zaman dört mezhebe muvafık olurken bazen de bu mezheplerin hilafına veya bu mezheplerde meşhur olan görüşlerin hilafına ictihadda bulunduğu oluyordu."^{64[64]}

Talak ve kabir ziyareti konusunda verdiği bazı fetvalar yüzünden Dimeşk'de de birçok kez eziyet gördü ve hapse atıldı. Son kez 6/8/726 pazartesi günü ikindiden sonra Dimeşk kalesinde hapsedildi ve burada 2 yıl 3 ay kaldıktan sonra, Allah'ın rahmetine kavuştu.^{65[65]}

Allah ona rahmet etsin.^{66[66]}

Şeyhleri (Hocaları):

Öğrencisi İbn Abdulhadi'nin ^{67[67]} dediği gibi İbn Teymiyye çağının önde gelen alimlerinden iki yüzden fazla hocadan ders almıştır. Babası ve dedesi dışında, hocalarından bazıları şunlardır:

1- Ahmed b. Abdudaim b. Nime el-Makdisi, ebul Ab-bas, Zeynüddin, 575 doğumlu. Hanbeli alimlerinden. Hadis alimi. Ömrünün sonlarında gözleri kapandı. 668'de vefat etti. ^{68[68]} İbn Teymiyye ondan hadis ^{69[69]} ilmi konusunda yararlandı.

2- Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudame el- Makdisi. Salih, fakih, imam, hatip, zahid bir alimdir. 597'de doğdu. Fazilet ve güzellik timsali idi. Hanbeli fikhı üzerine yazdığı şerhul mukni ve Teshilul matalib gibi eserleri

^{61[61]} Bkz. - el- Ukud ed- Dürriye: Sh. 177 -178

^{62[62]} Bkz. el- Ukud ed- Dürriye sh. 184.

^{63[63]} el- Ukud ed- Dürriye sh 192.

^{64[64]} el- Ukud ed- Dürriye 54-212.

^{65[65]} el- Ukud ed- Dürriye 54-218.

^{66[66]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 19-25.

^{67[67]} el- Ukud ed- Dürriye sh. 4

^{68[68]} Hakkında daha geniş bilgi için. Bkz. Fevatül Vefiyat 1/81-82

^{69[69]} İbn Teymiyye Mecmuu Feteva (18/77)'de Şeyh Ahmed b. Ab-dudaim'den hadis nakletmiştir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

vardır. 682'de vefat etti. İbn Teymiyye ondan hadis, fıkıh ^{70[70]} ve usûl öğrenmiştir. ^{71[71]}

3- Şerefüddin Ebu'l Abbas. Ahmed b. Ahmed b. Nime-el- Makdisi eş- şafii 622 yılında doğdu. Fıkıh, usul, arapça ve hadis konusunda imamdı. Dımeşk kadılığını yaptı ve İbn Teymiyye gibi bazı faziletli alimlere fetva vermeleri için izin verdi. Usulü fıkıhda yazdığı kitabı meşhurdur. 694 yılında vefat etti. ^{72[72]}

4- Münecca b. Osman b- Esad ed-Dımeşki, el-Hanbeli. Zeynü'ddin Ebul Bereket. Şam hanbeli mezhebi reisliğini yaptı. İbn Teymiyye ondan fıkıh aldı. 695 yılında vefat etti. ^{73[73]}

5- Muhammed b. Abdulkavi b. Bedran el- Makdivi el-Merdavi. Şemsüddin Ebu Abdullah Fakih, muhaddis, nahiv-ci, şair. İbn Teymiyye'nin arapça hocalarından. Kitabul Fu-ruk ve başka eserleri vardır. 699'da vefat etti. ^{74[74]}

6- Ahmed b. İbrahim b. Abdullah gani es-suruci el- Hanefi Hidaye'nin sarihi Muhtelif ilimlerde imam idi. Kelam ilmi konusunda iken Teymiyye'ye itiraz etmiş, İbn Teym-miyye ise yazdığı risaleler ile onun itirazlarını çürütmüştür. 710 yılında vefat etti. ^{75[75]}

7- Ali b. Ahmed b. Abdulvahid es- Sadi el-Makdisi es-Salihi el- Hanbeli. "İbnul Buhari' olarak tanınır. Alim, fa-kih, zahid, abid bir şahıstı. Hadis rivayet ederdi. Talebelerine ikranda bulunurdu. 60 yıl boyunca hadis rivayet etmiştir. İbn Teymiyye şöyle demiştir: Hadis konusunda peygamber (s.a.av) ile benim arama ibnul Buhari girdiği zaman gönlüm rahatlıyor" 690 yılında vefat etti. ^{76[76]}

İbn Teymiyye'nin yukarıda ismi geçen şahıslar dışında istifade ettiği başka alimler de vardır. Dileyenler onun hayatını anlatan müstakil kitaplardan bu isimleri öğrenebilirler. ^{77[77]}

Öğrencileri:

İbn Teymiyye babasının vefat tarihi olan 683'den, kendi vefatı olan 728 yılına kadar 46 yıl boyunca ders verdi.

Babası vefat ettiği zaman yirmibir yaşında idi. "Babasının görevlerini üstlenecek 683 yılında Darul Hadis-i sekriy-yede ders vermeye başladı. Aynı zamanda büyük camide Kur'an tefsiri dersleri veriyordu. Kur'an'ın başından başlayarak sonuna kadar tefsir etmiştir. Nuh suresinin tefsini ancak bir kaç yıl içinde tamamlamıştır." ^{78[78]}

^{70[70]} Feteva (18/95)'de Şeyh Abdurrahman b. Muhammed'den hadis nakletmiştir.

^{71[71]} Hakkında daha geniş bilgi için bkz: el-Bidaye ve'n-nihaye: 13/320, ez-zeyl ala Tabakat el-Hanabile: 2/304-310.

^{72[72]} Hakkında bilgi için: el- Bidaye ve'n Nihaye: 13/361-362

^{73[73]} Hakkında bilgi için Bkz: el- Bidaye ve'n Nihaye: 13/365

^{74[74]} Hakkında bilgi için. Bkz. ez-Zeyl ala Tabakatul Hanabile: 3/342.

^{75[75]} Bilgi için. Bkz. el- Bidaye ve'n Nihaye: 14/62.

^{76[76]} Hakkında bilgi için. Bkz. mucemu's Şuyuh el-Kebir (Zehebi): 2/13-14.

^{77[77]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 25-27.

^{78[78]} ez-Zeyl ala Tabakatul Hanabile 2/388

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Ayrıca kendisini Şam ve Mısır'da hiç bırakmayan öğrenci ve sevenlerine özel dersler vermiştir.

Şu nedenlerden dolayı, döneminde başkasına nasip olmayacak kadar çok talebe yetiştirmiştir.

1- Mısır ve Şam arasında bir çok kez yolculuk yapmış olması geniş kesimlerin ondan yararlanmasına olanak vermiştir.

2- İlminin ve ifade gücünün büyüklüğü

3- Özel ve genel ilmi dersler vermesi.

4- Öğrencilerine saygı ve sevgi göstermesi.^{79[79]}

Yetiştirdiği Bazı Öğrencileri:

1- Muhammed b. Ahmed b. Abdulhadi b. Kudeme. Mu-haddis, hafız, fakih, kari, nahivdi, dilbilici ve daha birçok ilim dalında tam bir otorite. Şemsüddin el-Makdisi el-Hanbi-li. 705 Receb ayında doğdu İbn Kesir onun hakkında şöyle dedi:

"Birçok büyük alimin ulaşamadıkları derecede hadis, nahiv, sarf, fıkıh, tefsir, tarih, kıraat gibi çeşitli ilim dallarında uzmanlık kazandı. Birçok faydalı eserler yazdı. Hadis ricalinin isimlerini iyi bir şekilde ezberlemişti. Hadis usulü konusunda tam bir otorite idi. Selefi salihin yoluna bağlı ve hayırda önde olan, muttaki bir şahıstı."^{80[80]}

İbni Teymiyye müleazemet eden, yanından ayrılmayan öğrencilerindendir. İbn Teymiyye ona Razi'nın usuluddin-den bazı bölümler okuttu.^{81[81]}

Yazdığı bazı eserleri: El-Ukud ed- Dürriyye fi menakih Şeyhu'l islam İbn Teymiyye," "es- Sarim el- münki fir red ale's sübki", yarıda kalan et- Tefsirul Müsned" ve başka eserleri vardır. 744 yılında vefat etti.^{82[82]}

2- Muhammed b. Ahmed b. Osman. Türkmen asıllı ed-Dışeşki, ez-Zehebi, eş-Şafii, Ebu Abdullah Şemseddin Meşhur islam Tarihçisi. 673 yılında doğdu.

Kıraat ve rical eleştiricisi, cerh ve tadil konusunda imam idi.

Bazı meşhur eserleri şunlardır: Mizanul itidal fi nakdil Rical, Tezkiretul Huffaz, Siyerul A'lamun Nübela. 748 yılında vefat etti.^{83[83]}

3- Şemsüddin, Ebu Abdullah Muhammed b. Ebi Bekir Eyyub ed-Dimeşki. Mutlak müctehid, müfessir, Nahiv ve usul alimi. "İbn Kayyım el-Cevziyye" olarak meşhur 691 yılında doğdu.

İbn Teymiyye Mısır'dan döndükten sonra, yanına gelerek ondan istifade etti ve vefatına kadar yanından ayrılmadı. Bazı eserleri: El- Tibyan fi Aksamil Kur'an,

^{79[79]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 27.

^{80[80]} el-Bidaye ve'n Nihaye: 14/21-222.

^{81[81]} ez-Zeyl ala Tabakat 2/436.

^{82[82]} Hakkında bilgi için. Bkz. el-Bidaye ve'n Nihaye: 14/221-222. Tezkiretül Huffaz: 4/1508

^{83[83]} Bkz. Gayetun nihaye fi Tabakatil Kurra: 2/71

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

İlamul Mu-vakkiin Bedaiu'l-Fevaid ve daha birçok eser. 751 yılında vefat etti.^{84[84]}

4- Muhammed b. Müflih el-Makdisi, Şemsüddin Ebu Abdullah. Kadil Kudaa Cemalüddin b. Yusuf el-Hanbe-li'nin naibi. Fıkıh ve usul alimi, muhaddis. İbn Teymiyye'nin derslerine devam ederek, ondan birçok nakiller yaptı.

Kitabul Furuu ve başka eserleri vardır. 763'te vefat etti.^{85[85]}

5- Şerefüddin Ebul Abbas, Ahmed b. Hasan b. Abdilllah b. Ebi Ömer Muhammed b. Ahmed b. Kudame el-Hanbeli Hanbeli'lerin şeyhi "İbn Kadıl Cebel" olarak bilinir. 693 şaban ayında doğdu. Hadis ve illetleri, Nahiv, Lügat ve mantık ilminde alim idi. İbn Teymiyye'den çeşitli ilimler okudu ve fetva izni aldı.

"El-Faik fi'l Furuil Fıkhıl Hanbeli" ve başka eserleri vardır. 771'de vefat etti.^{86[86]}

6- İsmail b. Ömer b- Kesir el- Basri sonra Dimeşki. Ebul Fida İmadüdin, hafız, tarihçi, fakih, müfessir 701 yılında doğdu. İbn Teymiyye'den çok yararlandı. Daha genç yaşta iken tam bir hadis ilmi otoritesi oldu.

Bazı eserleri: el- Bidaye ve'n Nihaye, Tefsirul Kuranıl Azim ve başkaları. 774'te vefat etti.^{87[87]}

İsimlerini zikrettiğimiz bu alimler İbn Teymiyye'den yararlanıp, tam insanların yararlandıkları eserler yazan ilmi sahada söz sahibi öğrencileridir.^{88[88]}

İlmi Mevkiisi:

İbn Teymiyye daha çok küçük yaştan itibaren ilim talebine yöneldi. Allah ona olağanüstü bir ezber ve anlama kabiliyeti vermişti. İlim ehli olan, asil bir aile içinde yetişti. Bu onun tüm ilim dallarında, özellikle de, tefsir, hadis, fıkıh, akide ve benzeri şerii ilimlerde büyük bir uzmanlık kazandı.

Aşağıda, bazı alimlerin, muhtelif ilim alanlarında onun hakkında söyledikleri övgü dolu sözlerden bir kısmını zikredeceğiz.^{89[89]}

Tefsir Alanında:

İbn Abdilhadi, Zehebi'den naklen şöyle der: "Tefsir alanında tam bir otorite idi. Bir meseleye anında Kur'an dan delil getirmede, müthiş bir yeteneğe sahipti. İnsanlar onun bu yeteneğine hayran idiler. Müfessirlerin bazı ayetlerin tefsirinde

^{84[84]} Bkz. Bidaye ve'n Nihaye: 14/246-247 Şuzuratuz zehebi 6/168-170

^{85[85]} Bkz. el-Bidaye ve'n Nihaye: 14/308 Şuzuratuz zeheb: 6/199-200.

^{86[86]} Daha geniş bilgi için: Bkz. ed- Dürerül karnine: 1/129.

^{87[87]} Bkz: ed-Dürerül karnine: 1/399-400

^{88[88]} Diğer öğrencilerini öğrenmek için Şeyhul islamin hayatını anlatan kipatlara bakabilirsiniz.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 28-30.

^{89[89]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 30.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

yaptıkları hataları düzeltir, Kur'an ve sünnetin delaletine uygun açıklamalar getirirdi.^{90[90]}

Hafız el- Bezzar'da şöyle dedi"....Bir mecliste Kur'an-dan bir ayet geçtiği zaman Şeyhul islam o ayetin tefsirine başlar ve meclis o şekilde kapanırdı. Birkaç ayetin tefsiri çoğunlukla saatler alırdı. Tefsirini bir yerden okumaksızın yapardı." ^{91[91]}

Ve yine İbn Abdilhadi, İlmuddin el Berzali'den naklen

şöyle diyor: "Tefsire başladığı zaman, ezberinin çokluğundan, anlatışının güzelliğinden, uygun tercih, tazyif ve ibtal-leri yapmasından dolayı insanlar onu büyük bir hayranlıkla dinlerlerdi." ^{92[92]}

Hadis Alanında:

Hafız Bezzar bu konuda şöyle diyor: "Nakillerin sahih ve sakimini bilme konusunda o, zirvesine ulaşılmaz bir dağ idi. O'na cerh, ve tadilini bilmediği söz yok gibiydi." ^{93[93]}

İbn Abdilhadi de Zehebi'den naklen şöyle dedi: "Rical, cerh ve tadilleri, tabakaları gibi hadis ilminin tüm konularında tam bir otorite idi. O çağda, bu konuda onun rütbesinde başka bir alim daha yoktu. Ezber ve ezberini anında hatırlama ve bundan delil çıkarma bakımından olağanüstü bir zekaya sahipti.

Şöyle denilse doğrudur: İbni Teymiyye'nin bilmediği hadis, hadis değildir" ^{94[94]}

İbn Receb'de şöyle dedi:

"Hadis ilmi konusunda müthiş bir bilgiye sahipti. Sahih, sünen ve müsnet metinlerinin ezberi konusunda ise, ona denk olacak kimse yoktu." ^{95[95]}

Fıkıh Alanında:

İbn Abdilhadi, Zehebi'den naklen şöyle der: dört mezhebin yanı sıra, Sahabe ve Tabiinin mezhepleri ve fıkıhları konusunda büyük bir bilgiye sahipti." ^{96[96]}

İbn Receb, Zeheb'den naklen şöyle dedi: "... Fıkıh'da mezheplerin ihtilafları, sahabe ve taiinin fetvaları tam bir bilgi sahibiydi. Öyleki fetvalarını belli bir mezhebe göre değil, delil elde edebildiği ölçüye göre verirdi." ^{97[97]}

İbn Kesir'de şöyle dedi: "Tefsir ve fıkıh'da imam idi. Öyleki, mezhepleri mensuplarından daha iyi biliyordu. Usul ve fûrû'da alim idi." ^{98[98]}

^{90[90]} el-Ukud ed-Dürriye sh: 20

^{91[91]} el-A'lamsh, 20-21

^{92[92]} el-Ukud ed-Dürriye s: 4 10-11; Tabakatul Hanabile 2/391

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 30-31.

^{93[93]} el-A'lam: sh.30

^{94[94]} El-Ukud ed-Dürriye sh: 20.

^{95[95]} El-Zeyl: 2/391.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 31.

^{96[96]} El-Ukud: 18.

^{97[97]} El-Zeyl: 2/389.

^{98[98]} El-Bidaye ve'n Nihaye: 14/142.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

İbn Hacer, Zehebi'den naklen şöyle dedi: "Sorulan meselelere Kur'an'dan delil getirmede ondan daha mahiri yoktu." ^{99[99]}

Akide Meselesinde:

Alimler İbn Teymiyye'nin bu alandaki çalışmalarından övgü ile bahsetmişlerdir. İbn Abdulhadi, Zehebi'den naklen şöyle der: "Değişik dinler, mezhepler, usul ve kelam konusunda ondan daha bilgisini bilmiyorum." ^{100[100]}

Hafız Bezzar'da şöyle dedi: "Allah ona öyle bir ilim ve istikamet vermişti ki, yazdığı kitaplar ile, bidat ve heva ehlinin uydurdukları tüm bidat ve hurafeleri geçersiz kılıp, sapıklıklarını ve şeriatı Muhammediyye'ye aykırı tutumlarını ayan ve beyan ortaya çıkarmıştır.

"Allah'ın o'na verdiği rahmani basireti, nakli deliller ve akli açıklamalarını eserlerine yansıtarak yalan ile doğrunun birbirinden ayrılması sağlamıştır." ^{101[101]}

İbn Receb de yine Zehebi'den naklen şöyle der: "Akli ilmini inceledi ve kelamcılara reddiye yazarak sözlerini çürüttü. Hatalarını tespit edip, insanları onlardan kaçındırdı. En açık ve yüksek delillerle sünnete yardım etti. Bu yolda çeşitli eziyetler görmesine rağmen, hak yoldan dönmedi. Takva ehlinin muhabbet ve duasına nail oldu ve Allah onunla birçok delalet ehlini hidayete erdirdi." ^{102[102]}

Alimlerin, O'nun muhtelif ilimlerdeki üstün bilgisine tanıklık eden bazı sözleri:

İbn Abdilhadi, Berzali'den naklen şöyle dedi: "Fazileti, adaleti ve dindarlığı konusunda herkesin müttelik olduğu imam Takiyyuddin, Ebul Abbas, Kur'an, arapça, usul, tefsir ve hadis konusunda zamanının bir tanesidir. Müctehid-lerde olması gereken tüm vasıflara sahip idi ve ictihad derecesine ulaştı. Derslerini dinleyenler, ilminin genişliği, zekasının kuvveti ve anlatışının güzelliğine hayran idiler." ^{103[103]}

Zehebi, Ebul Abbas el-Dimyati'ye cevap veren Ebul Feth el-Yamiri'den şöyle nakletti: "O, tüm ilimlerden nasip almıştır. Sünnet ve eserleri ezber biliyordu. Tefsir, hadis ve fıkıh'da imam idi. Tüm din ve mezheplerle ilgili geniş bir ilime

^{99[99]} Ed-Dürerü'l Karnine: 1/160.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 31-32.

^{100[100]} El-Ukud: 18-19.

^{101[101]} El- A 'lam: 31-32.

^{102[102]} El-Zeyl: 2/389-390

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 32-33.

^{103[103]} El-Ukud ed-Dürriye sh: 10-11; Şehadetü' Zekiyye sh: 48; El- Ke-vakibu'd Dürriye, sh: 59

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

sahipti. Tüm ilimlerde uzman idi. Yeryüzünde ondan daha alim birisin görmedim." ^{104[104]}

Şeyhul islam'ın ilmi konumu hakkında alimlerin övgü dolu bir çok sözleri vardır. Muhtelif ilimlerde yazdığı kitaplar onun ilmi konumunun en açık kanıtıdır. ^{105[105]}

Şeyhu'l İslam İbn Teymiyye'nin Telif Ettiği Eserler:

Alimler, ibn Teymiyye'nin telif eserlerinin sayılamayacak kadar çok olduğunu bildirmişlerdir:

İbn Abdulhadi şöyle dedi: "Şeyh'in bir çok kitabı, fetvası, kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları ve risaleleri vardır ki bunların tām olarak sayısını tespit etmek mümkün değildir. O'nun kadar çok kitap yazan -eski ve yenilerden- hiç bir alim yoktur. Çoğu eserlerini hapishanede iken, herhangi bir kitaba gereksinim duymaksızın ezberinden yazmıştır." ^{106[106]}

İbn Abdulhadi bir başka yerde de şöyle dedi: "Şeyh taki-yüddin'in kendisi dahi eserlerinin sayısını tam olarak bilmezdi. Çünkü sürekli olarak yazmaktaydı. Allah (c.c) o'na hızlı yazma yeteneği vermişti ve ezberinden yazardı.

Yazdıklarını talebelerine veya kendisine soru yöneltenlere verirdi. Böylece kitapları elinden çıkar ve nerede olduğunu o bile bilmezdi.

İşte bu nedenlerden dolayı, kitaplarının sayısını tam olarak bilmek mümkün değildir." ^{107[107]}

İbn Abdulhadi şöyle devam ediyor: "Şeyhul islam hapse girdikten sonra, öğrencileri dağıtmak zorunda kaldılar. Böylece kitapları da dağıldı, İnsanlar o'nun kitaplarını açığa çıkarmaktan korkar oldular." ^{108[108]}

Bu nedenle Şeyhul islamın bazı kitapları kaybolmuş veya unutulmuştur.

İbn Abdulhadi el-Ukud ed-Dürriye'de (21-47 sh) Şeyhul islamın kitaplarının bir listesini çıkarmış ve ihtiva ettiği mevzulara kısaca değinmiştir.

Hafız Bezzar şöyle dedi: "O'nun kitaplarını tam olarak saymam mümkün değil. Zira büyüklü küçüklü bir çok kitap yazmıştır ve bu kitaplar tüm islam alemine yayılmıştır. Gittiğim her ülkede onun bazı kitaplarına mutlaka rastladım" ^{109[109]}

"Şeyhul islam sadece "Deki: O Allah birdir" ^{110[110]} ayetinin tefsirini büyük bir cilt kitaba ancak sığdırabilmiştir.

"Rahman Arşa istiva etmiştir" ^{111[111]} ayeti kerimesini ise 35 sahifede tefsir etmiştir. Duyduğuma göre, şayet başladığı kuranın tamamının tefsirini tamamlayabilseydi toplam 50 cilt olacaktı." ^{112[112]}

^{104[104]} El-Mucemul muhtas bil muhaddisin (Zehebi): 54, 25, 26.

^{105[105]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 33.

^{106[106]} Bl-Ukud ed-Dürriye sh. 20-21.

^{107[107]} El-Ukud ed-Dürriye sh. 48.

^{108[108]} El-Ukud ed-Dürriye sh. 48.

^{109[109]} El-A'lam. sh. 23.

^{110[110]} İhlas Suresi.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Hafız Bezzar daha sonra Şeyhul islamın bazı eserlerini üç sayfa halinde zikrettikten sonra şöyle dedi: "Zikrettiklerimiz Şeyhul islamın eserlerinin ancak bir kısmıdır." ^{113[113]}

Zehebi'de şöyle dedi: "İlim okyanusu, zeka, zühd, cesaret, kerem sahibi bir zat idi. Muvafıklarının olduğu gibi muhaliflerinin de övgüsünü kazanmıştır. Yüz ciltten fazla eser yazmıştır." ^{114[114]}

İbn Receb'de şöyle dedi: "Eserlerine gelince, sayılamayacak kadar çoktur. Tüm ülkelere yayılmış olduğundan bunların sayısını tam olarak tespit etmek mümkün değildir. Bazı eserleri şunlardır.." ^{115[115]}

Tüm bu sözlerden İbn Teymiyye'nin sayılamayacak kadar çok eser bıraktığı anlaşılmaktadır. Öyleki onların sayısını tespit etmek dahi mümkün olmamıştır.

Es-Safdi tamamını tespit etmenin imkansız olduğunu itiraf ettikten sonra, Şeyhul islam'ın bazı eserlerini beş alana ayırarak, saydı.

1- Tefsir alanındaki eserleri.

2- Usul alanında.

3- Usulü fıkıh alanında.

4- Fıkıh alanında.

5- Diğer alanlarda yazmış olduğu kitaplar.

Tüm bu kısımlar altı sayfa tutmuştur. ^{116[116]}

Aynı şekilde İbn Şakir de, Safdi gibi gruplandırma yaparak, Şeyhul islam'ın bazı kitaplarını saymıştır. ^{117[117]}

İfade edildiği gibi şeyhul islamın kitaplarının sayısını tam olarak belirlemek mümkün olmasa da, müslümanlar halen bu kitapların nurlu ilimlerinden faydalanmaya devam etmektedirler. ^{118[118]}

İbn Teymiyye'nin Başlıca Önemli Eserleri Şunlardır:

1- İstikamet ^{119[119]}

2- İktidau's Sıratül müstakim li muhalefeti ashabi-1 cahmi. ^{120[120]}

3- Aksamul Kur'an. ^{121[121]}

4- Ernsalü'l Kur'an. ^{122[122]}

5- İman. ^{123[123]}

^{111[111]} Taha Suresi.

^{112[112]} El-A'lam sh. 20-21.

^{113[113]} El-A'lam sh. 26.

^{114[114]} Tezkiretu'l Huffaz: 4/1496.

^{115[115]} Ez- Zeyl ala Tabakat: 2/405.

^{116[116]} El-Vafi bi'l vefiyat sh: 23-30.

^{117[117]} Fevatul vefiyat: 1/75-80.

^{118[118]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 33-36.

^{119[119]} Kahire'de İbn Teymiyye yayınevi tarafından basıldı.

^{120[120]} Riyad'da el-Abikan yayınevi tarafından basıldı.

^{121[121]} İbn Abdulhadi Ukud.ed-Dürriye'de bildirdi.

^{122[122]} İbn Abdulhadi, Ukud ed-Dürriye'de bildirdi.

^{123[123]} Beyrut'ta islam yayınları tarafından basıldı.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

6- Bağiyetü'l mürted ^{124[124]}

7- Tedmiriyyet. ^{125[125]}

8- Tefsiru Ayatun müşkilat ^{126[126]} (müşkil ayetlerin tefsiri).

9- İhlas suresinin tefsiri. ^{127[127]}

10- Nur suresinin tefsiri. ^{128[128]}

11- Derü taarud el-akl ve'n nakl. ^{129[129]}

12- Er-Red alal mantıkıyyın. ^{130[130]}

13- Safdiyyet. ^{131[131]}

14- Ubudiyet. ^{132[132]}

15- Tevessül ve'l vesile. ^{133[133]}

16- Kavaidu'n nuraniyye el- fıkhiyye. ^{134[134]}

17- Mukaddime fi usulit tefsir ^{135[135]}

18- Minhacus sünne fi nakd kelim eş-şia vel kaderiyye ^{136[136]}

19- En-Nübüvvat. ^{137[137]}

Şeyhuul islam ibn Teymiyye'nin saydıklarımız dışında da kitapları mevcuttur. Son dönem alimleri onun risale, söz ve fetvalarını derleyerek müstakil külliyatler haline getirmişlerdir ki, önemli olanları şunlardır:

Mecmuu Fetava Şeyhu'l İslam ibn Teymiyye. ^{138[138]}

Dekaiku't Tefsir ul Camii li-Tefsiri limen ibn Teymiyye. ^{139[139]}

Et-Tefsiru'l Kebir. ^{140[140]}

Şeyhu'l İslam İbn Teymiyye'nin Vefatı:

İbn Teymiyye (r.a.) Dımeşk'de mahpus bulunduğu hapishanede zilkade ayının 20. gecesi 728 yılında vefat etti. ^{141[141]}

^{124[124]} Medine'de ulum ve'l hikem yayınları tarafından basıldı.

^{125[125]} Riyad'da el-Abikan yayınları tarafından basıldı.

^{126[126]} Elinizde bulunan bu kitap.

^{127[127]} Hindistan'da, Daru's selefiyye tarafından basıldı.

^{128[128]} Hindistan'da, Daru's selefiyye tarafman basıldı.

^{129[129]} İmam Muhammed b. Suud ün. tarafından 11 cilt halinde.

^{130[130]} Beyrut'da, Daru! marife tarafından basıldı.

^{131[131]} Kahire'de, ibn Teymiyye yayınevi tarafından basıldı.

^{132[132]} Beyrut'da İslam yayınları tarafından basıldı.

^{133[133]} Beyrut'da islam yayınları tarafından basıldı.

^{134[134]} Riyad'da maarif yayınları tarafından basıldı.

^{135[135]} Tanta'da Daru's sahabe tarafından basıldı.

^{136[136]} 11 cilt halinde kahire'de ibni Teymiyye yayınları tarafından basıldı.

^{137[137]} Beyrut'da, Darul Küttab el- Arabile tarafından basıldı.

^{138[138]} Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım tarafından derlendi ve 37 cilt halinde Kahire'de basıldı.

^{139[139]} Prof. Muhammed Seyyid el-Celind tarafından 6 cilt halinde derlenip, Ulumu! Kur'an müesseseleri tarafından Dımeşk'de basıldı.

^{140[140]} Abdurrahman Umeyra tarafından derlenip 7 cilt halinde Bey-rut'daki Darul kütüb ilmiyye tarafından basıldı.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 36-37.

^{141[141]} Bkz. el-Ukud ed-Dürriye: sh. 246; El- A'lam: sh. 482; Tezki-retu'l Huffaz 4/1498; el-Bidaye ve'n-Nihaye: 14/141; ez-Zeyl ala Tabatlatil Hanabile: 2/405.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 37-38.

Kur'an Öğretimi Alanında, Kendisinden Sonra Gelenler Üzerindeki Etkisi:

İbn Teymiyye başta Kur'an etüdleri olmak üzere, bir çok ilim dalında, kendisinden sonra gelenler üzerinde önemli etkiler bırakmıştır.

Bu alanda, alimler o'ndan özellikle Tefsir usulü ile ilgili önemli kaideleri açıkladığı mukaddimesinden çok yararlanmışlardır. Kur'an etüdleri alanında ondan etkilenen alimlere örnek olarak iki eski, iki yeni alimlerden örnek vermek isitiyrum. Bunlar:

- 1- İbn Kayyim
- 2- İbn Kesir
- 3- El-Kasimi
- 4- Muhammed Reşid Rıza.^{142[142]}

İbn Kayyim Üzerindeki Etkisi:

İbn Kayyim, Kur'an etüdleri alanında hocası İbn Teymiyye'den çok istifade etmiştir. Her ikisinin belli konularda yazdıklarını karşılaştırdığımızda, aralarında büyük bir benzerlik görürüz ki bu da İbn. Kayyim'in hocasından ne kadar faydalandığını ve etkilendiğini gösterir.

Zaten o da, her defasında hocasından büyük bir saygı ve hayranlık ile bahseder şimdi bu etkinin muhtelif yönlerine geçelim.^{143[143]}

1- Tefsir Yazma Yöntemindeki Benzerlikleri:

Her ikisinin de ayetleri tefsir yöntemleri hemen hemen aynıdır. İkisi de diğer müfessirler gibi Kur'an'ı baştan sonra, müretteb olarak değil, muhtelif ayet ve sureleri dağınık şekilde tefsir etmişlerdir. Fakat İbn Teymiyye, öğrencisinden daha çok tefsir yazmıştır.

Her ikisi de bazen bir surenin tamamını, bazen sadece birkaç ayetini tefsir ederlerken, hiç tefsirini yapmadıkları ayet ve sureler de olmuştur.^{144[144]}

2- Sunuş Ve İstinbat Yöntemindeki Benzerlikleri:

İbn Kayyim'in tefsirleri, büyük ölçüde hocasının tefsirleriyle aynıdır. Bazı örnekler verelim.

Her ikisinin Cenabı Hakkın şu kavilini tefsirleri:

"Rabbimize yalvara, yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki, o haddi aşanları sevmez."

^{142[142]} İbn Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 38.

^{143[143]} İbn Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 338.

^{144[144]} İbn Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 39.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Yeryüzü ıslah edildikten sonra orada bozgunculuk yapmayın. Korkarak ve umarak ona dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır." (Araf: 7/55-56)

İbn Teymiye bu iki ayetin tefsirinde şöyle dedi: "Bu iki ayet ibadet ve isteme dualarının adabına şamildir. Dua Kur'an'da bazan ibadet, bazan isteme ve bazen de, her ikisi beraber murad edilmektedir. Her ikisi de birbirini gerektirmektedir. Ki isteme duası dua edenin, faydasını ve ona ulaşan zararın defini taleptir. Zarar ve fayda veren ise, mabud olan Allah'tır.

Dolayısıyla Cenab-ı Hak, birçok ayet-i kerime'de fayda ve zarar verme gücü olmayan bir varlığa tapanların bu tutumlarını reddetmiştir:

"Allah'ı bırakıp da sana fayda ve îrar veremeyecek şeylere tapma." (Yunus: 10/106)

"Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar." (Yunus: 10/18)

Allah subhanehu ve teala, kendisinden başka tapılan tanrıların ne kendilerine ne de kendilerine tapanlara bir fayda ve zarar veremeyeceklerini bildirdi.

Kur'an'ın bir çok yerinde Cenab-ı Hak, tanrının mutlaka fayda ve zarar verme gücüne sahip olması gerektiğini bildirdi. Kulun Rabbine fayda ve zarar için dua etmesi isteme duası olduğu gibi, O'na (Subhanehu ve teala) korku ve ümit ile yapılan dua da ibadet duasıdır. O halde her iki dua çeşidi de birbirlerini gerektirmektedir. Her ibadet duası, isteme duasını gerektirdiği gibi, her isteme duası da ibadet duasını da tazammun etmektedir.

O halde cenab-ı hakk'ın şu kavli, "Kullarım sana, beni sorduğu vakit de ki, ben herhalde yakınım. Dua edenin duasını bana dua ettiği anda işitir, ona karşılık veririm." (Bakara: 2/186)

duanın her iki çeşidini de kapsamaktadır. Ayet her ikisi ile de tefsir etmek mümkün. Benden istediği zaman veririm, denileceği gibi, bana ibadet ettiği zaman sevap veririm de denilebilir. Her iki söz de birbirini gerektirmektedir.

Bu müsterek bir lafzı tüm anlamları veya lafzı hakikat ve mecaz için kullanma kabilinden değil, iki şeyi de tazammun eden hakikat anlamında kullanmaktır. İyi düşünüldüğünde bu mevzunun, büyük faydalar ihtiva ettiği görülecektir. Fakat çoğu kimseler bundan gafildirler. Çoğu Kur'an ayeti iki veya daha fazla manaya delalet eder. Bu da, bu kabildendir. Buna bir diğer örnek Cenabı hakkın su kavlidir: "Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırın-cay kadar namaz kıl." (İsra: 17/78)

Ayeti kerimenin orjinalinde geçen "ed-Dülük" kelimesi zeval ve grub olarak tefsir edilmiştir. Bunun nedeni "Duruk" kelimesinin iki manayı da kapsıyor olmasıdır. Duluk: Meyil, demektir. Güneşin duluku ise: meyletmesi başlangıcı zeval bitimi gurubudur.

Aynı şekilde "el-Gasık" kelimesi gece ve ay ile tefsir edilmiştir. Çünkü ayın gecenin bir alameti olması nedeniyle ikisi arasında bir telazum vardır. Bunun gibi daha bir çok örnek vardır.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Rabbimize yalara yakara ve gizlice dua edin" kavli ilahisi dua'nın iki çeşidini de, ihtiva etmekle beraber zahiren ibadet duasını da kapsayan, isteme duasıdır. Bu nedenden dolayıdır ki gizli ve sessiz yapılması emredilmiştir. Hasan şöyle dedi: "Gizli dua ile açık dua arasında yetmiş kat fark vardır. Müslümanlar çokça dua etmelerine rağmen, sesleri asla duyulmazdı. Yani, yaptıkları dua sadece kendileri ile Rabbul alemin arasında kalırdı. Fısıldayarak dua ederlerdi. Cenabı Hakk salih bir kadından bahsederken şöyle buyurdu:

"Hani o, gizli bir sesle Rabbine niyaz etmiştir." (Meryem: 19/3)

Dua'nın gizli yapılmasında bir çok fayda vardır." İbn Teymiyye' böyle dedikten sonra bu faydalardan on tanesini saydı.^{145[145]}

Bu iki ayet hakkında İbn Teymiyye'nin tefsiri böyle Şimdi aynı ayetler hakkında İbn Kayyım'ın yaptığı tefsire bakıp, ikisini birbiriyle kıyaslıyalım:

İbn Kayyım şöyle dedi: "Bu iki ayeti kerime duanın çeşitleri adamına şamildir: İbadet ve isteme duası. Kur'an-ı ke-rim'de dua, ibadet ve isteme duası veya ikisi birlikte murad edilir.

Çünkü bu iki çeşit, birbirlerini gerektirmektedir.

İsteme duası; dua edenin bir fayda veya uğradığı zararın giderilmesini talep etmesidir. Çünkü fayda ve zarar verme gücüne sahip olan, hak mabuddur.

Mabud'un mutlaka zarar ve fayda verme gücüne sahip olması gerekir. Bu nedenle cenabı Hak bir çok ayeti kerimede kendisi dışında hiç bir zarar ve fayda vermeyen şeylere tapılmasını kınamıştır. Bunun Kuran'da bir çok örneği mevcuttur.

"Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar nede fayda verebilecek şeylere tapıyorlar." (Yunus: 10/18)

"Allah'ı bırakıp da sana fayda yada zarar vermeycek şeylere tapma." (Yunus: 10/106)

"O'nu bırakıp, hiç bir şey yaratmayan, bilakis kendileri yaratılmış olan, bizzat kendilerine bile ne zarar ne de fayda verebilen, öldürmeye, hayat vermeye ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen tanrılar edindiler." (Furkan: 25/3)

"Allah'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne zarar vermeyen şeylere kulluk ediyorlar. İnkarcı olan kimse Rabbi-ne karşı uğraşp durmaktadır." (Furkan: 25/55)

Cenab'ı Hak kendisi dışında tapılan tanrılardan ne kendilerine nede başkalarına zarar ve fayda verme güçlerinin olmadığını bildirdi. Kur'an çok açık bir şekilde beyan etmektedir ki, ancak fayda ve zarar vermeye kadir olan hak mabuttur. Allah'a fayda ve zararın def'i için yalvarılması, isteme duası; korku ve ümit ile yalvarılması ile ibadet duasıdır ki her ikisi de birbirini telazum etmektedir. Her ibadet duası, isteme duasını gerektirmekte ve her isteme duası, ibadet duasını tazammun etmektedir.

Aynı şekilde Cenabı Hakk'ın şu kavli de dua'nın her iki çeşidini ihtiva etmektedir:

^{145[145]} Bkz. Mecmuu feteva: 15/10-19

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Kullarım sana beni sorduğu vakit de ki, ben her halde yakınlım. Dua edenin duasını bana dua ettiği anda iştir, ona karşılık veririm." (Bakara: 2/186)

Bu ayeti kerime iki şekilde de tefsir edilebilir:

Kulum benden istediği zaman ona veririm, Kulum bana ibadet ettiği zaman Sevap veririm. Her iki tefsir de bir birini gerektirmektedir.

Bu, müşterek bir lafzın tüm anlamlarını veya lafzın hakikat ve mecaz anlamını kullanma kabilinden değil, iki şeyi birden kapsayan bir hakikati anlamında kullanmaktır. Düşünüldüğünde bunun birçok faydaları olduğu görülecektir.

Kur'an'ın iki veya daha çok manaya delalet eden lafızları bu kabildendir. Cenabı Hakk'ın şu kavlinde olduğu gibi:

"Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırın-caya kadar namaz kıl." (İsra: 17/78)

Ayeti kerime'nin orijinalinde geçen "ed-Dülük" kelimesi zeval ve grub olarak tefsir edildi. Çünkü "ed-Dülük" kelimesi iki anlamı da ihtiva etmektedir. Dülük, meyletmek anlamında olduğu gibi gelir. Bu meylin bir başlangıç ve son noktası olduğundan, başlangıcı zeval, sonu grub vaktidir. Lafız, müştereklik veya hakikat ve mecazdan dolayı değil bu itibarla iki anlamı da içermektedir.

Buna başka bir örnek de "Gasık kelimesinin gece ve ay ile tefsir ediliyor olmasıdır. Bu gerçekte bir ihtilaf değil, te-lazumdur. Çünkü ay, geceye işaretir. Bu konuda daha başka birçok örnek vardır.

"Rabbimize yalvara, yakara ve gizlice dua edin" Kavli ilahisi dua'nın her iki nevini ihtiva etmekle beraber zahirde ibadet duasını ihtiva eden, istek duasıdır. Bu nedenle duanın gizlenmesi ve sessiz yapılması emredilmiştir. Harun şöyle dedi: "Gizli dua ile açık dua arasında yetmiş kat fark vardır. Müslümanlar çok dua etmelerine rağmen, sesleri asla duyulmazdı. Yani yaptıkları dua sadece kendileri ile Rabbül alemin arasında kalırdı. Fısıldayarak dua ederlerdi.

Cenab'ı Hak salih bir kulundan bahsederken şöyle buyurdu: "Hani o, gizli bir sesle Rabbine niyet etmişti."

Dua'nın gizli yapılmasında birçok fayda vardır" İbn Kayyım böyle dedikten sonra, İbn Teymiyye'nin zikettiği 10 faideyi aynen yazmıştır.^{146[146]}

İbn Kayyım "İlamü'l-muvakkın" de feraizle ilgili meseleleri, çoğunlukla aynen İbn Teymiyye'nin ifadelerini kullanarak yazmıştır.^{147[147]}

Bunda garipsenecek bir şey yok, çünkü İbn Kayyım, İbn Teymiyye'nin yanından ayrılmayan öğrencilerinden biridir.^{148[148]}

3- İbn Kayyım'm İbn Teymiyye'nin Sözlerinden Yaptığı Alıntılar:

İbn Teymiyye'nin İbn Kayyım üzerindeki büyük etkisi en çok, onun, şeyhül islam'dan yaptığı alıntılarda ortaya çıkmaktadır. İbn Kayyım bunları konu edindiği mevzuaya açıklık getirmek için kullanmaktadır.

^{146[146]} Tefsirul Kayyım. Sh: 240-250.

^{147[147]} İlamül Muvakkın Bkz: S: 438-458.

^{148[148]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 39-44.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Buna iki misal verelim:

1- "Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız." (Fatiha: 1/5)

Ayeti kelimesinin tefsirinde şöyle dedi: .

"Sonra, kalb iki büyük hastalığa maruz kalır ki, tedavi edilmediği takdirde bu hastalıklar kişiyi helaka sürükler, ki bu hastalıklar riya ve kibir'dir. Riyanın devası "iyyake na'buda: Ancak sana kulluk ederiz" ve kibrin devası " ve iyyake nestain: ve yalnız senden medet umarız"

Birçok kez İbn Teymiyye (kaddesallahuruhehu)'den şöyle dediğini işittim: "iyyake nabudu" riya'yı "Ve iyyake nestain" ise kibri giderir."^{149[149]}

2- İbni Kayyım.

"Muhakkak ki namaz, hayasızlıktan ve kötülükten ah-koyar." (Ankebut: 29/45)

Kavli ilahi'nin tefsirinde seleften bazılarının bu konudaki sözlerini aktardıktan sonra şöyle dedi: "Şeyhul islam Ebul Abbas b. Teymiyye -Kaddese Allahu ruhehu - şöyle diyordu: "Namaz 'm iki büyük maksadı vardır ki biri diğerinden büyüktür. Namaz hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar ki bu Allah'ın zikrine de müstemildir. Allah'ın zikri hayasızlık ve kötülüklerden alıkoymasından daha büyüktür."^{150[150]}

Tefsir ve Kur'an öğretimi alanında İbn Kayyım'm Şeyhi İbn Teymiyye'den en çok etkilendiği hususlar bunlardır.^{151[151]}

2- İbn Kesir Üzerindeki Etkisi:

İbn Kesir her konuda olduğu gibi özellikle tefsir'de Şeyhi İbn Teymiyye'den etkilenmiştir. İbn Teymiyye'nin "Usul-lüt Tefsir" e yazdığı mukaddime ile İbn Kesir'in kendi tefsirine yazdığı mukaddimeyi karşılaştıracak olursak, bu etkiyi açık biçimde görebiliriz.

İbn Kesir, Şeyhi'nin Kur'an'ı tefsir yolları konusunda yazdıklarını aynen kabullenerek, tefsirini bu metot üzerine yazmıştır.

Fakat buna rağmen hatta kimi zaman hocasının bazı tespitlerini harfi harfine aktarmasına rağmen, İbn Teymiyye' den faydalandığını belirtmemiştir. Tefsir usulünde böyle olduğu gibi, İbn Kesir yazdığı Kur'an tefsirinde takip ettiği ilmi metod itibarıyla da İbn Teymiyye'den çok etkilenmiştir. Hatta öyleki, bazı meselelerde cumhur'un hilafına görüş bildiren İbn Teymiyye'nin görüşlerini tercih etmiştir.

Buna örnek için, İbn Kesir'in şu ayetleri tefsirine bakalım:

"Kıral dedi ki" Onu bana getirin" Elçi, Yusuf'a geldiği zaman, Yusuf dediki: "Efendine dön de ona "Ellerini kesen o kadınların zoru neydi?" diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir." Kral dediki: Yusuf'un nefsinden murad almak istediğiniz zaman durumunuz neydi? (Kadınlar) "Haşa"! Allah için, biz ondan hiç bir kötülük görmedik" dediler. Aziz'in karısı-da dedi ki:

^{149[149]} Bkz. Tefsirul Kayyim: 4/48.

^{150[150]} Tefsirul Kayyim: 4 404, 405

^{151[151]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 44-45.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Şimdi hak meydana çıktı. Ben onun nefsinden murad istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir. Bu, benim kendisine gıyapta hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını o'nun da bilmesi içindir. Nefsimi temize çıkaramam. Çünkü Rabbimin acıyıp koruduğu hariç nefis aşırı şekilde kötülüğü emredicidir. Zira Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir." (Yusuf: 12/50-53)

İbn Kesir: "Bu benim kendisine gıyapta hainlik etmediğimi bilmesi içindir" den çok bağışlayan, pek esirgeyendir. " kavli ilahi'ye kadar konuştuktan sonra, bu söz Aziz'in karısına mı, yoksa Yusuf'a mı aittir? sorusunu sorup, sonra bu sözün, ayetin siyakı gereği karısına ait olduğunu ve İbn Teymiyye'nin de aynı görüşte olduğunu söyledi.^{152[152]} Oysa Taberi^{153[153]} gibi büyük müfessirlerin çoğu, bu sözün Yusuf'a ait olduğunu söylemişlerdir.

İbni Kesir şöyle devam etti: "Bu, benim kendisine gıyapta hainlik etmediğimi bilmesi içindir" Yani Aziz'in karısı şöyle diyor: Ben bu olayı itiraf ediyorum ki kocam benim ona ihanet edip zina ettiğimi sanmasın. Evet, o gençten murad almak istemedim fakat o buna yanaşmadı. Bu nedenle, suçsuz olduğum anlaşılın diye olayı itiraf ediyorum. "Allah hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacaktır. Nefsimi temize çıkaramam." Kadın şöyle diyor: Bununla beraber nefsimi temize çıkarmam. Çünkü nefis temenni eder ve ister. Bu nedenle ben o gençten murad almak istedim. Çünkü bunu bana nefsim yaptırdı.

"Rabbimin acıyıp koruduğu hariç" Rabbimin koruması hariç, nefis işte böyle kötülüğü emreder. "Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir."^{154[154]}

Bu söz kıssanın siyakına daha uygundur. Maverdi^{155[155]} tefsirinde bu görüşü tercih ettiği gibi, imam Allame Ebul Ab-bas b. Teymiyye (rahimehullah)'da şiddetle bu görüşü savunmuştur.^{156[156]}

İbn Kesir sonra diğer görüşe işaret ederek şöyle devam etmiştir: Bu sözün Yusuf (as)'a ait olduğunu söyleyenler de vardır. Fakat birinci görüş daha güçlü ve tercihe şayandır. Çünkü bu konuşma, daha henüz Yusuf gelmeden önce, kral'ın huzurunda bulunan Aziz'in karısına aittir."^{157[157]}

Görüldüğü gibi, İbn Cerir et-Taberi gibi bazı büyük müfessirlerin, hiç zikretmemelerine rağmen İbn Kesir bu örnekte, şeyhi İbn Teymiyye'nin görüşünü tercih etmektedir.

İbn Kesir, tefsir dışındaki diğer eserlerinde de Şeyhi İbn Teymiyye'den çok istifade etmiştir. Fakat alıntılarında isim verme adeti olmadığı için, bunların tam olarak ispatı çok zordur.

Buna örnek için İbn Kesir'in şu ayetleri tefsirine bakalım:

^{152[152]} Bkz. Dakaiku't Tefsir: 3/273-275

^{153[153]} Bkz. Tefsiru't-Tabari: 16/140.

^{154[154]} Tefsir İbn Kesir: 4/319-320.

^{155[155]} Bkz: en-Nükt ve'l Uyun: 3/47

^{156[156]} Tefsir İbn Kesir: 4/320

^{157[157]} Tefsir İlm Kesir: 4/320.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Onlara, şu şehir halkını misal getir: Hani onlara elçiler gelmişti. Biz ondan sonra, onun milletini helak etmek için üzerlerine gökten herhangi bir asker indirmedik ve indirecek de değildik. Çünkü onların helaki, sadece bir tek sayhadan başka bir şey değildi. İşte o azgınlık bir anda sönüverdiler." (Yasin: 36/13-29) Ayeti kerimelerine kadar olan kısmın tefsirinde selefin bazılarından, bu şehrin Antakya^{158[158]} olduğunu ve ayeti kerimede geçen elçilerin İsa Mesih'in yanından geldikleri, yolundaki rivayetleri zikrettikten sonra, şöyle dedi; "Fakat birçok nedenden dolayı bu doğru değildir.

1- Kıssa'nın zahirinden bu elçilerin tsa Mesih'in yanından geldikleri değil, Allah'ın elçileri oldukları anlaşılmaktadır.

2- Antakya halkı İsa Mesih'in çağırışına kulak veren ilk halklardan biridir ki Hristiyanların dört patriklilerden burada bulunmaktadır. Dolayısıyla bu elçilerin İsa'nın elçileri olduğunu iddia ettikten sonra, İsa'ya iman eden bu şehrin halkının helak edilmesi birbiriyle çelişmektedir. Allah daha iyi bilir.

3- Ebu Saidi'l Hudri (r.a) ve seleften birçoklarının dediğine göre, Cenabı hakk Tevrat'ı indirdikten sonra hiç bir ümmeti gökten indirdiği bir azap ile helak etmemiş, bunun yerine müslümanlara müşriklerle savaşmalarını emretmiştir.

O halde, Kur'an da hikaye edilen bu şehrin Antakya değil başka bir şehir olması gerekir. Veya bildiğimiz meşhur bir şehir olan bu Antakya değil de, aynı isime sahip başka bir şehir kastedilmiş olabilir. Çünkü bilinen Antakya şehri ne Hristiyanlık döneminde ne de daha önce helak edilmiş bir şehir değildir. Allah daha iyi bilir."^{159[159]}

İbn Teymiyye'nin tefsirine baktığımızda O'nun tefsirinde bu ayetleri işlemediğini görürüz. Fakat el-Cevabu's sahih limen beddele dine'l mesih" isimli eserinde bu ayetleri zikrettikten sonra şöyle demiştir:

"Bu elçilerin İsa (a.s.)'ın havarileri olduğuna dair hiçbir delil yoktur. Bazı müfessirler bu elçilerin Havariler, şehrin de Antakya olduğunu belirtmişlerdir.. Fakat Hristiyanlar'ca Antakya halkının iman edip İsa'nın dinine tabi oldukları ve helaka uğramadıkları bilinmektedir. Kur'an ise, elçilere iman eden bu adamın milletinin helak edildiğini söylemektedir."^{160[160]} İbn Teymiyye, bu elçilerin İsa'nın Havarileri olmadığına dair Ebu Aliye'nin görüşünü aktardıktan sonra şöyle devam ediyor: Doğru olan da budur. Ayeti kerime'de sözü edilen elçiler, İsa'dan önce gelen Allah elçileridirler. Şehir halkı onlara iman etmemeleri nedeniyle helak edilmişlerdir. Antakya bundan sonra imar edilmiştir."^{161[161]}

İbn Teymiyye şöyle devam ediyor. "Antakya İsa (a.s.)'ın dinine iman eden ilk büyük şehirlerden biridir. Fakat bazıları Kur'an'da bahsedilen elçilerin, İsa'nın havarileri olduklarını zannetmişlerdir ki, bu birçok bakımdan doğru değildir.

^{158[158]} Tefsir ibn Kesir: 6/554.

^{159[159]} Tefsir ibn Kesir: 6/559.

^{160[160]} el- Cavabu's Sahih limen beddele Dine'l Mesih: 1/32.

^{161[161]} Aynı kaynak: 1/318.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

1- Kur'an, elçilerin gönderildiği bu şehrin helak edilmediğini söylemektedir. Oysa tarihen sabittir ki Antakya halkı daha henüz bozulmamış olan İsa'nın hak dinine iman etmişler ve helak edilmemişlerdir.

2- Kur'an o elçilerin Allah tarafından gönderildiğini belirtmektedir. Oysa müfessirler bunların İsa (a.s.) tarafından gönderilmiş olduklarını söylüyorlar.

Ayrıca ehli ilim tarafından bilinmektedir ki, Tevrat'ın indirilmesinden sonra Cenabı Hak, Nuh, Ad, Semud, Lut, Firavun ve başka milletlere yaptığı gibi, Peygamberlerini inkar eden kavimleri gökten indirdiği bir azap ile helak etmeye son vermiş, bunun yerine mü'minlere kafirlerle cihad etmeyi emretmiştir." ^{162[162]}

Bu mukarane, İbn Kesir'iri şeyhinden ne denli istifade ettiğini gösterir. İfade ve üslup farklı olsa da temelde aynı şeyleri söylemektedirler. ^{163[163]}

3- İbn Teymiyye'nin Kasımı Üzerindeki Etkisi: 164[164]

Kasımı, Kur'an tefsirinde İbn Teymiyye den çok istifade etmiştir. Tefsirinde İbn Teymiyye'den alıntılar yapmış ve bazı meselelerdeki görüşlerini o'na dayandırmıştır.

Şimdi buna bazı örnekler verelim:

Birinci örnek:

Kasımı "Mehasinu't-Tevil" adını verdiği tefsirinin mukaddimesinde İbn Teymiyye'den şu alıntıları yaptı.

"Tefsir'de insanların en bilgilileri Mekke 'İllerdir. Çünkü onlar İbn Abbas'ın talebeleridirler: Mücahid, Ata b. Ebu Rabah, İkrime, Said b. Cübeyr, Tavus ve başkaları hep onun talebeleridirler.

Aynı şekilde Küfe'liler ve Medine'nin tefsir alimleri de İbn Mesud'un öğrencileridirler. Zeyd b. Eşlem ve ilmini ondan alan oğlu Abdurrahman b. Zeyd v e Malik b. Enes gibi." ^{165[165]}

Kasımı şöyle devam ediyor:

"Selefin bazı konularda ki ihtilafları, zıdlık değil, çeşitlilik ihtilafıdır İbn Teymiyye şöyle dedi: "Bilinmesi gerekir ki, Peygamber (s.a.v) ashabına Kur'an'ın lafızlarını öğrettiği gibi, anlamlarını da öğretmiştir. Cenabı Hakkın şu kavli her ikisine de şamildir:

"İnsanlara, kendilerine indirileni açıklamam için." (Nahl: 16/44) ^{166[166]}

Bu şekilde Kasımı, İbn Teymiyye'nin "mukaddime" sinden hiç bir harfine dokunmaksızın aynen nakiller yapmaktadır;

^{162[162]} el-Cevabu's Sahih: 1/318.

^{163[163]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 45-50.

^{164[164]} Muhammed Cemaluddin b. Muhammed Said b. Kasım el-Hal-lak. Hüseyin Sabit'in neslinden. 1283'de doğdu.

Döneminde Şam'ın imamı idi. Alim ve Edib. Taklide karşı idi. Birçok eserinden bazıları şunlardır. Büyük tefsiri "Mahasinu't Tevil" 17 cilt. "Kavaidu'tTahaddüs..Hicri 1332 yılında vefat etti. Hakkında bilgi için Zerkeli'nin el- A'lam (2/135)'na bakınız.

^{165[165]} Mahasinu't Tevil 1/16-18.

^{166[166]} Mahasinu't Tevil 1/16-18.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"İbn Teymiyye şöyle dedi: Tefsirdeki ihtilaf iki çeşittir. Nakil'den ve bunun dışındaki şeylerden kaynaklanan ihtilaflar.

Makul (naklonunan) ya masumdan veya başkasından-dır. Bu nakillerden çoğunun sahilik ve zayıflığı bilindiğı gibi, bazen de bilinmez. Sahihliğı bilinmeyen şeylerin büyük çoğunluğu faydasız ve gereksiz hususlardır. Ashabı kehf'in köpeğinin ismi ve rengi, Hıdır'ın katlettiğı çocuğun ismi gibi bilinmesinde hiç bir fayda olmayan hususlar bu kabildendir.^{167[167]}

Kasımı'nın İbn Teymiyye'den bu şekilde birçok nakiller yapması o'nun, Şeyhu'l İslam'a karşı olan saygısını ve ondan etkilendiğini gösterir.

İkinci Örnek:

Kasımı, Tefsiri'nin mukaddimesinde "Kur'an'da mecaz var mıdır?" Sorusunu sorduktan sonra şöyle'dedi:

"Şeyhul İslam Takyüddin ibn Teymiyye "iman" kitabın da şöyle dedi:

"Allah'ın Rasulünün ve her bir ferdin kelimasında, lafzın muhtelif delaletleri olduğı açıktır, denilmektedir.

Fakat diyoruz ki: İman lafzının amele delalet etmesi mecazdır. Peygamber (s.a.v)'nin: İman'ın altmış küsur veya yetmiş küsur şubesi vardır. En yükseğı La ilahe illallah sözü, en düşüğü ise yoldan insanlara eziyet veren şeyi gidermektir"^{168[168]} buyurması mecazdır. "İman, Allah'a meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine... inanmaktır."^{169[169]}

Buyurduğı ise hakikattir. Bu söz, mürchie cehmiye, kera-miye ve ameli, iman'a dahil etmeyen her fırkanın sımsıkı sarıldığı bir kaidedir.

Biz buna iki şıklı bir cevap veriyoruz:

1- Mecaz ve hakikat lafzı konusunda genel bir değerlendirme ile.

2- Bu konuda özel bir değerlendirme yaparak."^{170[170]} Bundan sonra kasımı İbn Teymiyye'nin mecaz konusundaki görüşlerim aynen aktarmaya devam ederek, şeyhul islamdan bu konuda 30 sahife nakilde bulunmuştur.^{171[171]}

Kasımı ibninin ibn Teymiyye'nin görüşlerini en küçük bir eleştiriye tabi tutmaksızın aynen aktarması onun şeyhül is-lamm görüşlerini benimsediğini ve onun gibi mecazi kabul etmediğini gösterir.

Üçüncü örnek:

Kasımı'nın Ali imran süresinin yedinci ayetini tefsirine bakalım:

"Sana kitab'ı indiren O'dur. Onun bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar kitab'ın esasıdır. Diğerleri ise müte-şabihtir. İşte kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onun tevline yetlenmek için müteşabih ayetlere yapışıp, onlarla

^{167[167]} Mahasinu't Tevil 1/16- 18 ve mukaddime fi usulüt Tefsir sh: 76-77

^{168[168]} Huhari, İman Kitablannda: 1/8'de rivayet etti.

^{169[169]} Buhari, İmam kitabı: 1/18'de rivayet etti.

^{170[170]} Mahasinu't Tevil: 1/222, Kitabul iman sh. 83.

^{171[171]} Mahasinu't Tevil 1/222 249, Kitabul iman: 83-114.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

uğraşır dururlar. Halbuki onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise: "O'na

inandık. Hepsi Rabbimiz tarafındandır." derler. "Bu inceliği ancak akıllı selim sahipleri düşünüp anlar."

Kasımı, ayeti kerimenin müfredatını açıkladıktan sonra şöyle dedi. "Muhkem ve müteşabih konusunda alimlerin birçok araştırma ve kitapları mevcuttur. Bu konuda yazılmış en güzel makale Şeyhul İslam takıyüddin Ahmed b. Teymiyye (Allah'ın rahmet ve rıdvânı üzerine olsun)'ye aittir. Şeyhul islam şöyle diyor: "Kur'an'da muhkem bazen müteşabih'e mukabil gelir. Hepsi Allah'ın ayetlerindendir. Bazen de Allah'ın şeytanın attığı şeyleri nesh etmesine mukabil bildir. Bazı insanlar bunu mutlak olarak Allah'ın nesih ettiklerine mukabil kılıp, şöyle derler: Bu ayet mensuh değil, muhkemdir. Mensuh ise muhkem değildir Cenabı hak şöyle buyurmuştur:

"Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi ayetlerini sağlam olarak yerleştirir." (Hacc: 22/52)

Muhkemin mukabil bulunduğu bu üç manayı iyi anlamak gerekir.

Kasımı İbn Teymiyye'den yaptığı nakle devam ederek onun "El-iklil fi'l müteşabih ve't Tevil" nakletti.^{172[172]}

Ve sonunda şöyle dedi: "Şeyh Takyüddin'in kalemi burada sona erdi. Büyük fayda mülhaza ettiğim için onun (Allah ruhunu takdis etsin) bu uzun risalesini tamamen nakle-tim. Sana verileni al ve şükredenlerden ol. Allah, hakkı söyler ve doğru yola erdirir."^{173[173]}

Bu örnekler kasımı'nın İbn Teymiyye'ye karsı duyduğu saygıyı ve istifadeyi göstermesi için yeterlidir.^{174[174]}

4- Muhammed Reşid Rıza üzerindeki etkisi: 175[175]

Reşid Rıza, İbn Teymiyye'nin Tefsir konusundaki eserlerine çoğunlukla dolaylı yollarla ulaşmış olmasına rağmen Ondan çok etkilenmiş ve bunu tefsirine yansıtmıştır.

"Tefsiru'l menar"da şöyle diyor: "Şeyhul islam İbn Teymiyye'nin Tefsir ilmi konusunda yazmış olduğu bir kitap vardır ki, Suyuti "el- itkan" da bu kitaptan uzunca bir bölüm nakletmiştir. Müfessirler ve tefsir'deki ihtilaflarını ele alan bu çalışma, bu alanda yazılmış nefis bir eserdir^{176[176]}: Reşid Rıza, İbn

^{172[172]} Mahasinu't Tevil 4/752-784, Mecmuu'l Feteva 13/270-313.

^{173[173]} Mahasinu't Tevil 4/784

^{174[174]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 50-53.

^{175[175]} Muhammed Reşid Rıza b. Ali Rıza Aslen Bağdat'h ve Hüseyin neslinden. İslami İslah liderlerinden biri idi. Hadis, Edebiyat ve Tarih ve Tefsir alimi. Muhtelif eserleri vardır. Bunlardan en meşhur olanı "Tefsiru'l menar" ismini verdiği Kur'an-ı Kerim tefsiridir ki bu tefsirin ismini verdiği kurani kerim tefsiridir ki bu tefsirin 12 cildi basılmış gerisi tamamlanmadan vefat etmiştir. Ayrıca Menar dergisi ki 34 sayı yayınlanmıştır. Hicri 1354 yılında vefat etti.

Hakkında bilgi için Zirikli'nin el A'lam (6/126)'ına bakınız.

^{176[176]} Tefsiru'l Menar: 8/356.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Teymiyye'den büyük bir saygı ile bahseder. Konuyu daha fazla uzatmadan tek bir örnek vererek onun İbn Teymiyye'den nasıl etkilendiğini göstermek istiyorum.

Reşid Rıza Menar Tefsiri'nin mukaddimesinde İbn Teymiyye'nin genel olarak "menkul!" ve tefsir ve hadis kitaplarında israiliyat rivayetleri konusundaki görüşlerini aktararak şöyle dedi:

Şeyhul islam İbn Teymiyye (rahimehullah) şöyle dedi: Tefsirdeki ihtilaf iki çeşittir: Nakilden ve bunun dışındaki şeylerden kaynaklanan ihtilaflar.

Menkul ya masumdan veya başkasındandır. Bu nakillerden çoğunun sahihlik ve zayıflığı bilindiği gibi, bazen de bilinmez. Sahihliği bilinmeyen şeylerin büyük çoğunluğu faydasız gereksiz hususlardır. Ashabı kehfın köpeğinin isim ve rengi, Hıdır'm katlettiği çocuğun ismi gibi bilinmesinde hiç bir fayda olmayan hususlar bu kabildendir.

Bu hususların bilgisi sadece nakil yoluylaadır. Bu hususta Peygamber (s.a.v)'den sahih bir şekilde nakledilen hususlar kabul edilir. Fakat bunun dışında, Ka'b ve Vehb gibi ehli kitaptan naklonunan hususlar ise, ne doğrulanır ne de yalanlanır. Çünkü Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Ehl-i kitabın size anlattıkları ne yalanlayın, ne de tasdik edin." ^{177[177]}

Aynı şekilde tabiinin nakilleri de böyledir. Onların nakilleri birbirleri için hüccet olmadığından, ihtilafa düşmüşlerdir. Sahabe'den, sahih bir yolla yapılan nakilleri ise tabiinden yapılan nakillere göre daha makbuldür. Çünkü naklettikleri hususları Peygamber (s.a.v)'den işitmiş olma ihtimalleri vardır. Ve yine sahabe, tabiine göre ehli kitaptan çok daha az rivayet nakletmişlerdir. Çünkü onlar ehli kitaptan rivayet almaktan sakındırılmışlardır." ^{178[178]}

Reşid Rıza, İbn Teymiyye'den naklini şöyle sürdürüyor:

"Sonra insanların hata ettiği iki hususu belirtti:

"Biri: Kuran'ın ifadelerini, kendi çıkardıkları mezheplerin teyidi için kullanılması"

Reşid Rıza, Şeyhul islam'ın bu ifadesini şöyle açıyor:

"Mezhep mutaasıplarınm, kendi mezheplerini asıl, Kuran'ı ise bu mezhebi teyid etmek için kullanılmak üzere furu kabul etmeleri ki bu bidatlerin en yaygını ve kötüsüdür. İnsanların Kur'an-ı kerim'i kendi görüşüyle tefsire yeltenmeleri de bu kabildendir." ^{179[179]}

"İki: Kur'an'ı indiren Allah (c.c)'ın Kur'an'm kendisine indirildiği Peygamber (s.a.v.)'in ve Kur'an ile muhatap olan insanları hesaba katmadan, onu sadece arapça dil kaidelerini gözününde bulundurarak tefsir etmektir." ^{180[180]}

Raşid Rıza şöyle dedi: Bu hususu, ileride ele alacağız. ^{181[181]}

^{177[177]} Buhari 8/160 (el-i'tisam bi'l kitab vessünne)

^{178[178]} Tefsiru'l menar 1/8

^{179[179]} Aynı kaynak 1/9.

^{180[180]} Aynı kaynak 1/9

^{181[181]} Aynı kaynak 1/9.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Muhammed Reşid Rıza sonra İbn Teymiyye'nin isra-il'yat konusundaki sözlerini naklettikten sonra şöyle dedi:

"Görüyorsunuz, bu büyük imam, israiliyat olan tüm rivayetleri, doğrulamaktan imtina etmiştir. Bu batıl olduğu hakkında delil olmayan rivayetler içindir. Ka'bu'l Ahbar ve Vehb b. Münebbih gibi şahısların rivayetlerinin makbul olmadığını açıkladı. Oysa eski cerh ve tadil imamları gafil davranarak bu iki şahsı adil konumunda değerlendirmişlerdir. Oysa Ka'b ve Vehb'in birçok kez yalan söyledikleri ve Tevrat'ta olmayan şeyleri Tevrat'a atfettikleri sabit bir gerçektir. Aynı şekilde tabinin de bu konudaki rivayetlerinin alınmasından imtina edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Tevrat, İncil gibi kitaplardan yapılan sahih nakiller hususunda da, yalanlama ve doğrulamadan kaçınılmalıdır. Yalanlayanlayız, çünkü bize nakledilen husus gerçekten Allah'ın ayeti olabilir. Doğrulayanlayız çünkü Allah'ın ayeti olduğu söylenen söz, tahrif ve tebdil edilmiş olabilir. Cenabı Hak onlar hakkında şöyle buyurdu:

"Kendilerine kitaptan nasip verildi." (Nisa: 4/51)

Ayrıca gördüğümüz gibi imam, sahabe'nin bu konudaki rivayetlerinin dahi kesinlikle ifade ettiğini değil, tabiinin rivayetine göre daha tercihe şayan olduğunu söylemiştir. Çünkü onların ehl-i kitaptan değil de peygamber (s.a.v)'den işitmiş olmaları daha kuvvetli bir ihtimaldir." ^{182[182]}

Bu şekilde Resid Rıza, İbn Teymiyye'den nakilleri yapmak konuya açıklık getirmeye çalışmaktadır. Fakat israiliyat konusunda İbn Teymiyye'nin sözlerinden, bu hussutaki tüm rivayetleri kabul etmekten imtina gösterilmesi gerektiği yolundaki hüküm, tam olarak şeyhul islam'ın görüşlerini yansıtmamaktadır.

Çünkü İbn Teymiyye "Mukaddime" deİsrailiyatı üç kısma ayırmakta ve şöyle demektedir:

"Fakat israiliyattan olan bu rivayetler, itikat için değil, is-tişhad için kullanılır. İsrailiyyat üç kısımdır:

1- Elimizdeki bulunan ölçülerden doğruluğunu bildiğimiz rivayetler. Bunlar sahihtir.

2- Elimizde bulunan ölçülerden, yalanını bildiğimiz rivayetler.

3- Ne doğruluğu, ne de yalanı bilinmeyen rivayetler. Bu kabil rivayetleri kesin olarak doğrulayamaz ve yalanlayanlayız. Fakat rivayeti caizdir. ^{183[183]}

İbn Teymiyye'nin bu sözleri, Reşid Rıza'nın O'na istinaden "İsrailiyyat rivayetlerinin tamamı kabul edilmez." hükmünü geçersiz kılmaktadır. ^{184[184]}

İKİNCİ FASIL

^{182[182]} Tefsiru'l-menar: 1/9.

^{183[183]} Bkz. Mukaddime fi usuli't-tefsir s: 95.

^{184[184]} Bkz. İbn Teymiyye ve minhecihi fi't-tefsir. (Nasır b. Muhammed el-Hamid)

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 53-57.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-
KİTAP HAKKINDA BİLGİ

Kitabın Adı:

Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de bulunan kitabın orjinal el yazmasındaki ismi şöyledir: Müşkil ayetlerin Tefsiri ki, bir çok alim ve müfessir bu ayetlerin anlamlarını karıştırmışlar ve hatalı bir şekilde tefsir etmişlerdir.

Kitab'ın ismini aynen kullandım. Çünkü sadece bir kısmını kullanmak, müellifin öngördüğü amacı yerine getirmekten uzaktır.^{185[185]}

Kitabın Müellife Nisbeti:

"Müşkil ayetlerin tefsiri" kitabının İbn teymiyye' ye ait olduğu konusunda hiçbir şüphe yoktur. Bu konuda hiçbir alimden herhangi bir itiraz vaki olmadığı gibi, bu kitabın ona ait olduğu birçok delille sabittir:

1- İbn Teymiyye' nin öğrencilerinden biri olan İbn Ab-dilhadi, Şeyh'inin hayatını anlattığı "El Ukud ed- Dürriye" adlı eserinde kesin bir dil ile bu eserin İbn Teymiyye tarafından yazıldığını ifade etmiştir.

İbn Abdilhadi şöyle dedi: Şeyhimizin en yakın doslarm-dan olan Ebu Abdillah İbn Reşik, onun kitaplarını yazmak ve bir araya toplamak hususunda çok ciddi davrandı. Bu nedenle Şeyhul İslam'a bir mektup yazacak, Kur'an-ı kerim'in tamamını ihtiva edecek bir tefsir yazmasını rica etti. Şeyhul islam da cevabında şöyle dedi: Kur'an-ı Kerim' in bir kısmı hiçbir açıklama gerektirmeyecek şekilde açıktır. Bir kısmı ise müfessirler tarafından yazılan çeşitli tefsirlerle açıklanmıştır. Fakat bazı ayetler vardır ki, bunlar müfessirler tarafından yeterince açıklanamadığından, insanlara kapalı ve manası zor anlaşılır kalmıştır."

Sonra Şeyhul islam tefsir alanında yazdığı bu yazıların bir kısmını bize gönderdi. Diğer bir kısmı ise, hapishanede yöneticiler tarafından müsadere edildi. Bu olaydan az bir zaman sona Şeyhul islam vefat etti. Ebu Abdullah, Şeyhul is-lamın gönderdiği bu tefsir kitabını görüp incelediğini belirtti."^{186[186]}

2- Şeyh Muhammed b. Abdulvahhab İbn Teymiyye'nin fetvalarından bazı fetvalar özetlediği el-Mesaü'in 86. meselesinde İbn Teymiyye'ye ait olduğunu söylediği bu kitaptan 6 ayetin tefsirini 10 sayfa halinde özetleyerek nakletti.^{187[187]}

3- İbn Teymiyye'nin Fetevasında, bu kitaptan bazı alıntılar yapılarak, bunların "Müşkil Ayetlerin Tefsiri'ne ait olduğu belirtilmiştir."^{188[188]}

4- Orjinal el yazması nüshasında bu kitabın Şeyhul islam İbn Teymiyye tarafından yazıldığı ifade edilmiştir.

^{185[185]} İbn Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 58.

^{186[186]} el- Ukud ed- Dürriye: Sh, 24-22.

^{187[187]} Bkz. el- Mesail (Muhammed b. Abdulvehhab) sh 71-80.

^{188[188]} Bkz. Mecmua Feteva 14/68-69.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Tüm bunlardan elimizdeki bu kitabın İbn Teymiyye'ye ait olduğu anlaşılmaktadır. Anlaşıldığına göre Şeyhul islam bu kitabı Dimeşk kalesine hapsedildiği ömrünün son yıllarında yazmıştır.

Bu konuda İbn Abdülhadi şöyle diyor: "Sonra Şeyh - rahimehullah- 2 yıl 3 ay ve birkaç gün kalede hapis kaldıktan sonra vefat etti. Hapiste kaldığı bu müddeti ibadet, tilavet, kitap yazımı ve muhaliflerine reddiyeler hazırlamakla geçirdi. Ayrıca kufan-ı kerimin tefsiri konusunda çok güzel incelikler ve anlamlar ifade eden nefis bir eser hazırladı. Bu eserinde bazı müfessirlerin anlamakta müşkilat çektikleri ayetlerin tefsirini yaptı." ^{189[189]}

Kitabın Tanıtımı:

Şeyhul islam İbn Teymiyye bu kitabında, müfessirlerin tefsirinde zorlandıkları bazı ayetleri, ilmi bir üslupla, Allah'ın kitabı, Rasulullah (s.a.v)'in sünneti ve selefi salih'in görüşlerinden yola çıkarak tefsir etmiştir.

Kitap şu ayeti kerimelerin tefsirini içermektedir:

1- "Ama mucize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız?" (Enam: 6/109)

2- "Tağuta tapanlar." Maide: 5/60)

3- "İyi bilin ki! göklerde ve yerde ne varsa yalnız Allah'ındır. O halde Allah'tan başka ortaklara tapanlar, neye tabi oluyorlar? Onlar kuru zandan başka bir şeye tabi olmuyor ve onlar sadece yalan söylüyorlar."

(Yunus: 10/66)

4- "Hanginizin aklından zoru olduğunu yakında sende göreceksin, onlar da." (Kalem: 68/5-6)

5- "Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: Ey Şuayb! Kesinlikle seni ve seninle beraber inananları memleketimizden çıkaracağız, yahut dinimize döneceksiniz. Dedi ki: İstemesek demi?" (A'raf: 7/88)

6- "Şüphesiz iman edenler yahudiler, hiristiyanlar ve sabiilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih amel işleyenler için Rabları katında mükafatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi onlar üzölmeyeceklerdir." (Bakara: 2/62)

7- "De ki: Ey nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki o, çok bağışlayan, çok esirgeyendir." (Zümer: 39/53)

8- "Kim bir iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır." (En'am: 6/84)

"Kim bir iyilik getirirse ona bundan daha üstün karşılık verilir." (Kasas: 28/84)

"Hayır! Her kim bir kötölük eder de onun kötölüğü

kendisini çepeçevre kuşatırsa." (Bakara: 2/81)

9- "Hanif "in anlamı ve bu konuda varid olan bazı konular hakkında bir fasıl.

^{189[189]} el -Ukud ed- Dürriye sh. 240. 58-59.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

10- Şair'in dediği en doğru söz Lebid'in şu sözüdür. "Dikkat! Allah dışında her şey batıldır" hadisi şerifi ve bu konuyla ilgili bazı ayetler hakkında bir fasıl.

11- Cenabı Hakkın "El- Kayym" İsmi celili ve bu konuyla ilgili ayetler hakkında bir fasıl.

12- Rabb'in "Adil" olması ve zulümden münezzeh olması hakkında bir fasıl.

13- "Yoksa kendisine haber verilmedi mi, Musa'nın sahifelerinde yazılı olanlar? Ve sözünü yerine getiren İbrahim'in sahifesindekiler?

Gerçekten hiçbir günahkar, başkasının günah yükünü yüklenemez.

Bilinsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.

Ve çalışması da ileride görülecektir.

Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir." (Necm: 53/36-41)

14- Rabb'in adalet ve ihsanın beyanı fasıl..

15- Nisa suresinde varid olan faraiz ayetleri ve faraizle ilgili bazı meseleler hakkında. (Nisa: 4/11,12,176)

16- Bakara Suretinde varid olan riba ayetleri ve riba ile ilgili bazı meseleler hakkında bir fasıl. (Bakara: 2/275-280)

17- Kur'an ve kelimullah hakkında kaide ve ümmetin bu konuda içine düştüğü yanlışlıklar hakkında bir fasıl: ^{190[190]}

Müellifin Kitabını Yazarken Takip Ettiği Metod:

Şeyhu'l İslam İbn Teymiyye (rh) "Müşkil ayetlerin tefsiri" kitabında, diğer tefsirlerinde takip ettiği metodu burada da takip etti ve tefsir için koyduğu kaide ve usulleri aynen uyguladı. O'nun bu alandaki metodunu kısaca şöyle özetleyebiliriz: ^{191[191]}

1-Kur'an'i Kur'an İle Tefsir Etmesi:

İbn Teymiyye, tefsir alanında yazdığı tüm eserlerinde, Tefsir usulü dalında yazdığı mukaddimesinde ve bu kitapta, temel metod olarak öncelikle Kur'an'ı, Kuran ile tefsir etme prensibini uygulamıştır:

"Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: Ey Şu-ayb! Kesinlikle seni ve seninle beraber inananları memleketimizden çıkaracağız, yahut dinimize döneceksiniz. Şuayb dedi ki: İstemesek demi? Allah bizi ondan kurtardıktan sonra tekrar sizin dininize dönersek, Allah'a karşı iftira etmiş oluruz. Rabbimiz Allah'ın dilemesi hali müstesna geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir! Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah'a dayanırız. Ey Rabbimiz! bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet. Çünkü sen hükmedenlerin en hayırhsısın." (A'af: 7/88-89)

^{190[190]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 60-61.

^{191[191]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 62.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Kafir olanlar peygamberlerine dediler ki: Elbette sizi, ya yurdumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz! Rableri de onlara, " zalimleri mutlaka helak edeceğiz!" diye vadetti." (İbrahim: 14/13)

Bu ayeti kerimelerin tefsirinde, müfessirlerin "milletlerine dönmek" ifadesi üzerinde yaptıkları tartışmalarını zikrettikten sonra peygamberlerin günah işleyip işlemeyecekleri ve Rasulullah (s.a.v)'in nübüvvetinden önce kavminin dini üzerine olup olmadığı tartışmalarına girdi.

Daha sonra Cenabı Hakkın elçilerini, insanların cinsinden seçmesi meselesine girip, bu konudaki ayetleri zikrederek şöyle dedi:

"Cenabı Hak peygamberlerini, gönderdiği kimselerin cinsinden seçer ki zira bu risalede güdülen amacın gerçekleşmesi için en uygun yoldur. Cenabı Hak şöyle buyurdu:

"Onlara iyice açıklansın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik." (İbrahim: 14/4)

"O gün her ümmetin içinden kendilerinin üzerine birer şahit göndereceğiz." (Nahl: 16/89)

Bu nedenle şöyle buyurdu:

"İçinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla size bir zıkr (kitap) gelmesine şaştınız mı?" (A'raf: 7/63)

Sonra, peygamber'in (s.a.v) risaletinin umumiyetine işaret ederek, çeşitli ayetler zikrederek meseleye açıklık getirdi.^{192[192]}

2- Kur'an'ı Sünnetle Tefsiri:

İbn Teymiyye (rh) Kur'an'ın tefsiri için ikinci kaynak olarak sünnete başvurmuştur. Bu konuda Kur'an-m Kur'an ile tefsir edilmesi gereğini bildirdikten sonra şöyle dedi,

"Bu mümkün olmazsa, o zaman sünnete başvurulmalıdır. Çünkü sünnet, Kur'an'ın şerhi ve açıklamasıdır."^{193[193]}

Şeyhul islam metodunu, "Müşkil Ayetlerin Tefsiri" kitabında da şu ayeti kerimenin tefsirinde uygulamıştır:

"Şüphesiz iman edenlerle yahudiler hristiyanlar ve sabilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih ameller işleyenler için Rableri katında mükafatlar vardır." (Bakara: 2/62)

"Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi onlar üzölmeyeceklerdir." (Bakara: 2/62)

Şeyhül islam burada nesh ve tedbil edilmiş yahudi ve Hristiyan şeriatından bahsederek, bu şeriatlerin hiçbir peygamberin şeriatlerine uymamızın caiz olmadığını bildirdi.

^{192[192]} Bkz. Müşkil ayetlerin tefsiri (sh 234-238).

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 62-63.

^{193[193]} Mukaddime fi usulit Tefsir sh, 92 .

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Bizler, Allah'ı birlemeye dayanan İbrahim'in şeriatı üzerineyiz ki Musa ve İsa'nın inançları böyledir fakat kendilerini özel şeriatları vardır. Allah (c.c.) İbrahim ve daha önceki peygamberler bu şeriatle muhatap değillerdi. Aynı şekilde Muhammed (s.a.v.)'de onların şeriatleri ile muhatap değildir.

Sonra bu konuda varid olan hadisleri zikrederek şöyle dedi: "Bu nedenle Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Hoşgörü esasına dayanan tevhid dinî ile gönderildim."

"İslamda ruhbanlık yoktur."

"Dinde aşırılıktan sakının. Sizden önce helak edilenler, dindeki aşırılıkları yüzünden helak edilmişlerdir."

Ve: Ömer'in elinde Tevrat'tan bir sayfa görünce şöyle dedi:

"Nefsim elinde olana yemin olsun ki, Musa sağ olup, siz de beni bırakıp ona tabi olsaydınız mutlaka saptırdınız."^{194[194]}

Hadisleri irad etme metodunu işe şöyle özetleyebiliriz.

1- Bazen sahih ve zayıf hadisleri beraber zikreder:

Buna örnek olarak, yukarıdaki ayetin (Bakara: 2/62) nüzul sebebi ile ilgili olarak şöyle demiştir: "İbn Ebu Hatim ve başkaları sabit isnatlarla Süfyan b Uyeyne'den, o da ibn Ne-cih'den, o da Mücahid'den rivayet ettiklerine göre Mücahid Selman'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Rasulullah (s.a.v.)'e beraber olduğum dinden insanları sordum. Onların namaz ve ibadetlerini zikretti ve şu ayeti kerime indi:

"Şüphesiz iman edenler yahudiler, hiristiyanlar."

İbn Teymiyye sonra şöyle devam etti: " Bu hadiste Rasulullah (s.a.v.)'in önce bir takım zayıf isnatlarda belirtildiği gibi önce, "Onlar cehenem ehlidir" dediği zikredilmemiştir. Sahih olan budur. Müslim'de İyad b. Hımar'dan rivayet edildiği gibi Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Allah Teala, arz ehline baktı ve Ehl-i kitaptan bir kısmı hariç, onların Arap, Acem hepsine öfkeleni."^{195[195]}

Yine:

"Hayır! Her kim bir kötülük eder de onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktir. Onlar orada devamlı kalırlar." (Bakara: 2/81)

Ayeti kerimesinin tefsirinde peygamber (s.a.v.)'in şu hadisini zikretti:

"Kul bir hata yaptığı zaman kalbinde siyah bir nokta belirir. Eğer kişi, o hatadan nefsinin uzaklaştırır, af talep eder ve tevbede bulunursa kalbi cilalanarak leke silinir. Bilakis, aynı günahı işlemeye devam ederse, kalpteki leke artırılır. Hatta bir zaman gelir, kalbi tamamen kaplar. İşte bu durum Cenabı-ı Hakkın:

^{194[194]} Bkz. Müşkil Ayetlerin Tefsiri sh, 282-284 64

^{195[195]} Bkz: Müşkil ayetlerin tefsiri Sh 243-245.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Bilakis, onların irtikap edegeldikleri, kalplerini pas-landırmıştır." (Mutaffifin: 83/14)

Buyurduğu pastır. Tirmizi ve başkalarının rivayet ettikleri bu hadis, sahihtir.
196[196]

2- Bazen zayıf olduğunu işaret ettiği hadisleri zikretmiştir:

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eşlerinizin, eğer çocukları yoksa, bıraktıklarının yansı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa sizin de, yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek ve kadının, ana babası Ve çocukları bulunmadığı halde malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek, yahut bir kız kardeşi varsa herbirine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaklırlar. (Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızındır. Bunlar Allah'tan size vasiyettir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, halimdir." (Nisa: 4/12) İbn Teymiyye (r.h.) bu ayeti kerime'nin tefsirinde fara-iz konusundaki "müşerrike" bahsine değindi ve Zeyd b. Sabit'in görüşünü benimseyenlerin delil olarak sundukları "Faraizi en iyi bileniniz Zeyd'dir" hadisini zikretti ve şöyle dedi:

"Bu aslı olmayan zayıf bir hadistir. Zeyd, Peygamber (s.a.v) döneminde Faraiz ilmi ile bariz olmuş değildi. Tir-mizi'nin bu konuda Enes'den rivayet ettiği hadisler zayıftır. Ebu Ubeyde konusunda rivayet edilen hadisin ise ancak şu kısmı sahihtir: "Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini'de Ebu Ubeyde b. Cerrah'tır". Bundan daha zayıf bir isnatla rivayet edildi. Ayrıca: "En iyi hüküm vereniniz Ali, bu ümmetin en büyük alimi ise İbn Ab bas'tır" rivayeti Kevser İbn Hakim'in hadisidir ki, bu adam Nafi'den batıl olduğu bilinen rivayetler getirmiştir. İlim ehlinin ittifakı ile Kevser denilen bu adamın hadisleri olamaz." 197[197]

3- Hadislerin tahricini bazen verirken, bazen de vermemektedir:

Şu ayetlerin tefsirini yaparken, zikrettiği hadislerin tahricini yapmıştır:

"Kim bir iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır.

"Kimde bir kötülükle gelirse, o sadece onun misliyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar."

(En'am: 6/160)

"Ve kim iyilikle gelirse, ona daha iyisi verilir. Ve onlar o gün korkudan da emin kalırlar. Kötülükle gelenler ise yüzü koyun cehenneme atılırlar. Ancak yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz!" (Nemi: 27/89-90)

"Hayır! Kim bir kötülük eder de onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktir. Onlar orada devamlı kalacaklar." (Bakara: 2/81-82)

196[196] Bakınız: Müşkil Ayetlerin Tefsiri, sh 383.

197[197] Bkz. Müşkil Ayetlerin Tefsiri sh, 508- 509 66

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Şeyhul islam (r.h.) iyilik ve kötülüğün anlamıyla ilgili sözleri zikrettikten sonra iyiliğin 10 ve 70 kat artırılması ve kötülüğün ise ancak misliyle cezalandırılması meselesine girdi. Sonra şöyle dedi: Ebu Hureyre, Ebu Bekr sıddık'ın Peygamber(s.a.v)'den sabahlayıp akşamladığı zaman nasıl dua etmesi gerektiğini öğretmesini istedi. Peygamber (s.a.v) de şöyle dedi:

"Deki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gaybı ve hazırı bilen herşeyin Rab ve Melik'i Allah! Ben Senden başka bir ilah'ın olmadığına şahitlik ediyorum. Nefsimin ve şeytanın şerrinden ve şirkinden sana sığınıyorum. Sabahladığın, akşamlardığın ve uyuduğun zaman bu duayı oku"

Bu hadisi Ebu Davud, Tirmizi ve Nesai Amr b. Asım'dan rivayet ettiler." ^{198[198]}

Yine yukarıdaki ayetlerin tefsirinde zikrettiği şu hadisin ise tahririni vermemiştir: "Abdullah b. Amr'ın hadisinde şöyle denildi:

"Ve her ay üç gün oruç tut. Bu tüm yılı oruçlu geçirmek gibidir. Çünkü iyilikler on katı ile değerlendirilir." ^{199[199]}

3- Kur'an'ı Sahabe Ve Tabiinin Sözleriyle Tefsiri:

Şeyhül İslam, Kur'an tefsiri için birinci kaynak olarak Kur'an'ı Kur'an ile, ikinci kaynak olarak Kuran'ı sünnet ile tefsir esasını kabul ettiği gibi, Kur'anı sahabelerin sözleriyle tefsir etmeyi, üçüncü kaynak ve tabinin sözleriyle tefsir etmeyi de dördüncü kaynak olarak benimsemiştir.

Kur'an'ın sahabenin sözleriyle tefsiri konusunda şöyle diyor: "Kur'an'm tefsiri, Kur'an ve sünnette bulunmazsa, o zaman sahabenin sözlerine bakmak gerekir. Çünkü onlar vahyi bizzat yaşamış olmaları, ilim ve anlayışlarının mükemmelliği, ki özellikle de hula fayi raşidin gibi büyüklerinin ilim ve anlayıştaki yüksek mertebeleri nedeniyle onlar Kur'an'ı herkesten daha iyi anlamışlardır." ^{200[200]}

Kur'an'm tabiinin sözleriyle tefsir edilmesi konusunda da şöyle dedi: "Kur'an'm tefsiri Kur'an'da, sünnette ve sahabelerin sözlerinde bulunmazsa, bu durumda birçok alim tabiin sözlerine başvurmuşlardır." ^{201[201]}

Şeyhul islam bu kitabında da sahabe ve tabiinin sözlerine sık sık yer vermektedir. Örneğin:

"Kim bir iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır." (En'am: 6/160)

Ayetinin ve konuyla ilgili diğer ayetlerin tefsirinde İbn Ebi Hatem'in tefsirinden naklen iyilik ve kötülüğün anlamı konusunda birçok eser zikretti.

"İbn Ebu Hatem, "Kim bir iyilik getirirse ona getirdiğinin on katı vardır" kavlı ilahisi ile ilgili Abdullah b. Me-sud'dan şöyle rivayet etti: "Bu, la ilahe illallah'tır".

^{198[198]} Bkz. müşkil Ayetlerin Tefsiri sh: (349-351).

^{199[199]} Bkz. Aynı kaynak: s: 345.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 63-67.

^{200[200]} Mukaddime fi usul'it Tefsir Sh: 93.

^{201[201]} Aynı kaynak (sh, 97)

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

İbn Ebu Hatem şöyle dedi: Abdullah b. Abbas, Ebu Hu-reyre, Ali b. Hüseyin, Said b. Cübeyr, Hasan, Ata, Mücahid, Ebu Salih, Muhammed b. Ka'b el-Karzi, en-Nahai, Dahhak, Zühri, İkrime, Zeyd b. Eşlem ve Katade'den de buna benzer sözler rivayet edilmiştir." ^{202[202]}

4- Arap Dili Şiir'inden Delil Çıkarması Ve Kullanması:

Şeyhul islam bu kitabında, bazı konularda, arap dili ve şiirinden delil getirerek bazı manaları açıklamak için kullanmıştır.

Cenab'ı Hakkın "Kayyımı" ismini açıklarken, bu konuda varid olan kıraatleri zikredip anlamlarını açıkladı ve şöyle dedi: "Kıyam " lafzı kuvvet ve sebat anlamı ihtiva ettiği gibi, bir şeyin kendi başına kaim olup, başkasını ikame etmesi anlamına da gelir. "Kavm" lafzı kadınlar dışında sadece erkekler için kullanılır. Kadınlar için kullanılmaz. Fakat kadınlar, ?ncak erkeklere tabi olarak bu lafıza girebilirler.

Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Ey müminler! Bir topluluk (kavm) diğer bir topluluğu (kavmi) a'aya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar." (Hucurat: 49/11)

"Erkekler kadınlar üzerine kavramdırlar (yönetici ve koruyucudurlar)." (Nisa: 4/34)

Ve şair şöyle dedi:

Bilemiyor ve tahmin edemiyorum.

Hısın oğulları kavm (erkek) midirler, yoksa kadın mı ^{203[203]}

5- İmamlardan Nakilde Bulunması Ve Bunu Belirtmesi:

Okuyucunun da göreceği gibi İbn Teymiyye (rh) bu kitabında Ferra, İbn Kuteybe, Taberi, İbn Ebi Hatem, Salebi,

Beğavi, İbn Atiyye, İbn Cevzi, Ebu Hanife, Malik, Şafii ve Ahmed b. Hanbel gibi imamlardan sık sık nakiller yapmaktadır.

Örneğin: "Hanginizin aklından zoru olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da." (Kalem: 68/5-6)

Ayeti kerimelerin tefsirinde "hanginizin aklından zoru olduğu" kavi'i konusunda selef den bazı sözler naklettikten sonra şöyle dedi: "Ebul Ferec onlardan (yani seleften) bu konuda dört söz zikretmiştir:

1- Hasan, sapıtan, dedi

2- Mücahid, şeytan, dedi.

3- Dahhak, aklından zoru olan, deli dedi.

^{202[202]} Bkz: Müşkil ayetlerin tefsiri Sh 335-339.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 68-69.

^{203[203]} Bakınız: Müşkil Ayetlerin Tefsiri: 429-430.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 69.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

4- Maverdi, Azap çeken, dedi.^{204[204]}

Ve: "Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: Ey Şuayb! Kesinlikle seni ve seninle beraber inananları memleketimizden çıkaracağız, yahut dinimize döneceksiniz, dedi ki: istemesek demi?" (A'raf: 7/88)

Ayeti kerimesi ve konuyla ilgili diğer ayetlerin tefsirinde de müfessirlerin "milletlerine dönmek" ifadesinin anlamı konusundaki ihtilaflarını zikrettikten sonra şöyle dedi: "İbn Atiyye şöyle dedi: Dönmek kesinlikle, daha önceki duruma dönmek anlamındadır. Peygamberler aşla küfür üzere olmamışlardır."^{205[205]}

Yine aynı ayetin anlamı konusunda İbn Cevzi, Salebi, Beğavi ve diğerlerinden başka rivayetler de nakletti.^{206[206]}

6- İlmi Emaneti Ve Nakil Konusundaki Hassasiyeti:

Yaptığı nakil ve isnatlar incelendiğinde onun bu ilmi özelliği çok açık biçimde görülmektedir.

Ezberi ve ezberini kullanma yeteneği çok güçlü idi. Bu-nula ilgili olarak hafız Bezzar şöyle demektedir:

"Çok ilginçtir ki Şeyhul islam ilk kez Mısır'da hapsedilip tüm kitaplarından mahrum bırakıldığı dönemde hapishanede küçüklü büyüklü birçok kitap yazmış ve bu kitaplarında naklettiği sayısız hadis, eser, alimlerin sözleri, muhaddis ve müelliflerin isimleri ve eserleri hatasız bir şekilde nak-letmiştir. Öyleki hangi müellifin hangi kitabının kaçınıcı sayfasından alıntı yaptığını dahi belirtmiştir. Bu onun deha ve hızını gösterir. Yanında tek bir kitap olmadığı halde, bunca kitabı sadece hafızasındaki bilgilere dayanarak, kusursuz bir şekilde yazdı."^{207[207]}

Eserlerinde, kitaplarından alıntı yaptığı alimlerin isimlerini vermeyi ihmal etmezdi; örneğin:

"Hayır! Her kim bir kötülük eder de onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktir. Onlar orada devamlı kalırlar." (Bakara: 2/81)

Ayeti kerimesinin tefsirinde şöyle dedi:

"Ebul Ferec b. el Cevzi şöyle dedi: Buradaki kötülük İkrime, İbn Abbasi, Ebu Vail, Ebul Aliye, Müeahid, Katade ve Mukatil'e göre şirk'tir."^{208[208]}

7- Delile Tabi Olması Ve Söyleyeni Kim Olursa Olsun Hiç Bir Söze Taasupla Yaklaşmaması:

^{204[204]} Müşkil ayetlerin tefsiri sh 149-150.

^{205[205]} Müşkil ayetlerin Tefsiri, 167-168.

^{206[206]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 69-70.

^{207[207]} el-A'lam sh, 22.

^{208[208]} Bkz. Müşkil Ayetlerin Tefsiri, sh, 364-365.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 70-71.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

O'nun bu özelliği tüm eserlerinde olduğu gibi, bu kitabında da açıkça görülmektedir. O taasup, delilsiz taklit ve fikri donukluktan uzak, sadece Kur'an, sünnet ve ümmetin selefinin sözleriyle mukayyetti. Sırf şöhretli veya çok kitap yazmış oldukları için kimseye .tabi olmadı. Dolayısıyla doğruluğu araştırılmadan meşhur kişilerin sözlerinin kabul edilmesini şiddetle eleştirmiştir.

Mesela: "Biz, sana bu Kuran'ı vahyetmekle en güzel şekilde sana anlatıyoruz. Gerçek şu ki: Sen bundan önce elbette bilmeyenlerden idin:" (Yusuf: 12/3)

ayeti kerimesinin tefsirinde şöyle dedi: "Ayeti kerimede bulunan "inne" inneyi muhafifedir. Haberindeki lam, arap-ça ve Kur'an'm anlamını bilmeyenlerin zannettikleri gibi, "nafiye" değil Farika" lamıdır.^{209[209]}

Aynı şekilde: "Bilinsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur" (Necm: 53/39)

ayeti kerimesinin tefsirinde İbn Zağuni'nin sözünü zikrederek onu şiddetle eleştirmiş ve şöyle demiştir. "Bu sözlerin en rezilidir ve ayetin anlamını terzyüz etmektedir"^{210[210]}

Aynı şekilde dedesi Ebul Berkat'ın da bu ayet konusundaki tefsirini beğenmeyerek zayıf demiştir.^{211[211]}

8- Ele Aldığı Meseleyi, Tüm Ayrıntılarıyla Uzun Uzun Açıklaması:

Şeyhul islam, bu kitabında ele aldığı bazı meseleleri uzun uzun alarak kitap ve sünnetten ayrıntılı deliller sunmaktadır. Çoğu meseleleri, tüm ayrıntılarıyla tartışmaktadır. Örneğin şu ayeti kerime'nin tefsirinde:

"Şüphesiz iman edenlerle yahudiler hristiyanlar ve sa-biilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih amel işleyenler için Rableri katında mükafatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi onlar üzölmeyeceklerdir." (Bakara: 2/62)

Şöyle dedi: "Bazı insanlar bu ayeti kerimeyi anlayamadılar ve bu konuda birçok zayıf laflar ettiler. "İman edenler, yahudiler, hristiyanlar ve sabiiler" ifadesi, Muhammed (s.a.v)'in gönderilmesinden önce olsa da, bu ismi taşıyan herkes için mi, yoksa emir ve yasak ayetleri gibi, peygamber (s.a.v)'in bisetinden sonrakiler için midir?

Bazı insanlar bu ayetin haberin verdiği ehli necat'm sadece Muhammed (s.a.v)'in kendilerine gönderilmiş olduğu insanlar olduklarını ve onun (s.a.v) bisetinden önce gönderilmiş insanları kapsamadığını sanarak, ayeti yanlış anladılar ve dolayısıyla ayetin anlamına aykırı birçok muhtelif sözler sarfetteler."^{212[212]}

Şeyhül İslam (rh) daha sonra bu konudaki doğru olan tefsiri yaparak ayeti kerimenin anlamının umumi olduğunu ve Peygamber (s.a.v)'in bisetinden

^{209[209]} Müşkil ayetlerin Tefsiri sh, 196

^{210[210]} Müşkil Ayetlerin Tefsiri sh 466

^{211[211]} Aynı kaynak, sh, 467.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 71-72.

^{212[212]} Müşkil Ayetlerin Tefsiri sh, 241-242.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

öncekileri kapsadığını anlattı. Selef ve imamlardan bu yönde sözler naklederek, görüşünü teyid etti ve muhaliflerin görüşlerini 8 madde halinde reddetti. Sadece bu konu bile 242. sahifeden 292. sahi-feye kadar, yani 51 sahife kapladı.^{213[213]}

9- Birçok Kez Diğer Eserlerine Atıfta Bulunması:

İbn Teymiyye birçok kez eserlerine atıfta bulunmaktadır. Çoğunlukla kitabının adını vermeden "Bu konu diğer bir yerde, ayrıntılarıyla ele aldım" gibi ifadeler kullanmaktadır.

Örneğin Bakara süresinin 62. ayetini tefsir ederken, muhaliflerinin görüşlerini reddettiği yedinci maddede şöyle dedi: "Yahudiler ve Hristiyanlar" ifadesi tüm ehli kitabı değiştirilmeden önce ve sonra Tevrat ve İncil'i kapsamaktadır.

Bu isim, onlardan sadece kafir olanlara has değildir. Nasıl ki İsrailoğulları ifadesi sadece kafirlere has değilse "ehli kitap" ifadesi de sadece kafir olanlarına değil, mümin, kafir hepsine şamildir.

Bazı insanlar, ehli kitabın asla mümin ve müslim olmadığını ve bu ismin ümmeti Muhammed'e has olduğunu iddia ettiler ki, bir başka yerde açıkladığım gibi, bu iddia fahiş bir hatadır."^{214[214]}

10- Ayetleri Tefsir Ederken Konuyla İlgili Görüş Ve Delilleri Sunması:

Bu küçülüğünden beri Allah'ın ona vermiş olduğu olağanüstü zeka ve ezber gücünün bir ürünüdür. Dimeşk halkı onun zeka, ezber ve anlayış gücüne hayran idi. Bu özelliği en güzel şekilde tefsirine de yansıtmış, ele aldığı her ko^ nuyla ilgili çeşitli ayetler, hadisler, görüşler ve sözler sunmuştur.

Mesela: "Faiz yiyen kimseler tıpkı şeytan çarpmış kimseler gibi çarpılmış olarak kalkarlar. Onların bu hali, "alış veriş de faiz gibidir" demelerindendir. Oysaki Allah ticareti helal, faizi haram kılmıştır.

Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisinin ve işi Allah'a kalmıştır.

Kim tekrar faize dönerse, işte onlar ateşliktir, orada devamlı kalırlar." (Bakara: 2/275-280)

Bu ayeti kerime'nin tefsirinde selef ve halefin "Fadll Ri-ba'sı" konusundaki ihtilaflarına, bazılarının mubah, bazılarının da haram demeleri konusuna girerek, onların bu konudaki sözlerine (11) Sayfa ayırdı. (603'den 613'e kadar)

Görüldüğü gibi İbn Teymiyye (r.h.), Kur'an'ın en güzel şekilde tefsiri için mukaddime fi Usuli't Tefsir'de koyduğu metoda bu eserinde aynen takip etmiştir. Ele aldığı her konuyu tüm boyutlarıyla derinlemesine incelemiş ve konuyla ilgili ayet, hadis ve diğer sözlere yer vererek, her türlü taasuptan uzak

^{213[213]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 72-73.

^{214[214]} Aynı kaynak, sh - 275- 276.

İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 73-74.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

olarak, ilmi kriterlerden hareket ederek delillerin gerektirdiği tercihleri yapmıştır. Onu diğerlerinden farklı kılan da bu özelliğidir.^{215[215]}

Kitab'ın Orjinal El Yazma Nüshasının Tanıtımı:

Bu Kitabın dört orjinal el yazması nüshasını tespit ettim ve tahkik çalışmamda tüm bu nüshaların yanısıra Şeyhül islam'ın mecmu fetva ve camiur'Resail'inden de faydalandım.

1- Kitab'ın birinci nüshası: Dal remzi ile. Daru'l kütü-bi'l mısriyye'de, 330 sayılı "Müşkil Ayetlerin Tefsiri ki birçok alim ve müfessir bu ayetlerin anlamını karıştırmışlar ve hatalı bir şekilde tefsir etmişlerdir" adı ile bulunmaktadır. 262 sayfadan müteşekkil olan bu kitab'ın her bir sayfası 13 satır ve her bir satır yaklaşık yedi kelimededen oluşmaktadır. İyi bir hatla yazılmış ve bazı hatalar hamisinde düzeltilmiştir.

2- İkinci nüsha: Remzi Be dir. Almanya'da Berlin Kütüphanesinde "Mesail İstenbetaha eş- Şeyh Muhammed b. Abdilvahhab" külliyyatı içinde bulunmaktadır. (Sayı 3968) 12 risaleden müteşekkil olan bu külliyyat içinde yer alan "müşkil Ayetlerin Tefsiri, 152 sayfadan oluşmaktadır. Her sayfa yirmi satır ve her satır yaklaşık olarak 12 kelime içermektedir. Bazı düşük harf ve kelimeler olmasına rağmen iyi bir hatla yazılmıştır.

3- Üçüncü nüsha: Remzi He 695 sayısı ile, Daru'l Kü-tübi'l Mısriyye'de bulunmaktadır. Kitab'm adı "İbn Teymiyye'nin Fatiha ve ihlas suresinin fazileti ile ilgili sorulara cevapları ve bazı zor Ayetlerin tefsiri"

358 sayfadan müteşekkil bu kitabın her sayfası 26 satır ve her satırı yaklaşık 40 kelimeyi ihtiva etmektedir.

İyi bir hat ile yazılmış olan bu kitap Fatiha ve ihlas surelerinin faziletleri ile beraber müşkil ayetlerin tefsirini de içermektedir.

4- Dördüncü nüsha: Remzi sin 'dır. -86/572 sayısı ile Suud Davet, ifta ve irşad idaresine bağlı kütüphanede bulunmaktadır. "Şeyhu'l islam ibn Teymiyye'nin Fetvaları" adını taşıyan bu kitap 332 sayfadan oluşmakta ve her sayfası 24 satır ve her satırı 12 kelime içermektedir.

Kitab İbn Teymiyye'nin ibadet ve muamelat konusundaki bazı fetvalarının yamsıra, müşkil ayetler kitabı'ndan fa-raiz ve riba konularını da içermektedir.

Görüldüğü gibi, kitabın değişik nüshaları birbirleriyle farklılık göstermektedir.

İlk üç nüsha'nın ihtiva ettiği bazı ayetler, 4. nüshada bulunmamaktadır. Ayrıca birinci nüsha ile, 2. ve 3. nüsha arasında da farklılıklar vardır.

Müellifin belli bir tertibi gözetmemektedir. Biz muhteva olarak en geniş olması nedeniyle birinci nüshanın tertibini esas aldık. Diğer nüshalardaki fazlalıkları ise kitabın sonuna ekledik.

^{215[215]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 74-75.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

5- Beşinci nüsha: Mecmuu fetva şeyhul islam ibn Tey-miyye . Fe remzi ile. 37 cilt halinde basılmıştır. Şeyh Abdur-rahman b. Muhammed b. Kasım tarafından derlenmiştir.

"Müşkil Ayetlerin Tefsirin"de yer alan ayetler bu külliye kısısına kısaca izah edilmiştir.

6- Altıncı nüsha: Camiu'r Resail li- ibn Teymiyye-Remzi cim'dir.

Prof. Muhammed Reşad Selim'in tahkiki ile beraber 2-cilt halinde basılmıştır.

Bu kitapta "Müşkil Ayetlerin Tefsirin'den sadece iki "Cenabı Hakk'm "adeleti" ile ilgili olan kısım bulunmaktadır. Bu kısım "Müşkil Ayetler'de" olmayan bazı fazlalıklar içermektedir ki bunlara işaret etme gereği duymadım.^{216[216]}

İKİNCİ KISIM

Şeyhül-İslam İbn Teymiyye'nin 'Müşkil Ayetlerin Tefsiri' Kitabının Tahkiki:

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla Ve O'ndan yardım talep ederiz:

Müşkil Ayetlerin Tefsiri ki, birçok alim ve müfessir bu ayetlerin anlamlarını karıştırmışlar ve hatalı "bir şekilde tefsir etmişlerdir:

Bunlardan Biri:

"Eğer kedilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına dair olanca güçleri ile Allah adına and içerler. De ki: Mu'cizeler ancak Allah tarafındandır. Ama mucize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız!? Onların kalplerini ve gözlerini ters çeviririz de, ilkin o'na (mucizeye) inanmadıkları gibi (mucize geldikten sonra da) inanmazlar. Ve onları şaşkın olarak azgın-ılları içerisinde bırakırız." (Enam: 6/109-110)

"Ennaha'da iki kıraat vardır ki, nasb ile okunması daha iyidir.^{217[217]} Bu konu birçok arapça uzmanına karışık geldi. Hatta öyleki "Enne", "Lealle" anlamındadır dediler.^{218[218]} Ve bunu teyid için bazı örnekler zikrettiler.^{219[219]}

Fakat bu insanlar yanılgı içindedirler. Çünkü onlar "Nukallibu efidete-hum" cümlesinin, mübtada cümlesini olduğunu zannettiler. Fakat gerçek öyle değildir. Gerçek, bu cümle "Enne'nin haberine dahil ve "izen" ile müteallaktır. Ayetin anlamı şöyledir: Ama mu'cize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız!?

^{216[216]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 75-76.

^{217[217]} Nasb ile okuyanlar: Nafi el-Medeni, İbn Amir eş- Sami, Asım el- Kufi, Hamza el- Kufi, Ali el-Kesai el- Kufi

Elifi kesra ile okuyanlar: Abdullah b. Kesir, Ebu Amr el- Basri, Yakub el- Basriye Halef. Ebu Bekir ise her iki kaaatle de okumuştur.

^{218[218]} "Enne", "Lealle" anlamındadır diyenlerden arasında Yahya b. Ziyad el-Ferra ve, ez- Zuccac'da vardır.

Bkz. Meanil kur'an (Ferra) 1/ 350.

Meanil Kur'an ve irabuhu (Züccac) 2/282-283.

^{219[219]} "Ma edri enneke sahibuka" yani "Lealleke sahibuhu" anlamındadır dediler.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Mucizeler geldiğinde inanmayacaklarına göre "Eğer kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına dair yaptıkları yemin doğru değildir. Bilakis yalan yere yemin etmektedirler.

Buradaki "Enne, bilinen masdariye enne'sidir.

Nukallibu mübteda kelamı olsaydı, o zaman Allah'ın kendisine ayet gelen herkesin kalbini ve gözünü ters çevirmesi gerekirdi. Fakat gerçek böyle değildir. Bilakis onlardan birçokları iman etmektedirler. Önce küfrettiği halde sonradan tevbe edip, iman eden çok vardır. Ceza, ısrar edenler içindir.^{220[220]} Fakat mucizeler geldiği zaman, kesin iman ile hükmedilemez. Bilakis iman edecekleri gibi, küfre de sapabilirler.

La harfi ise, nefyin tekidi için olmakla beraber selbi cümleleri lafzen veya manen selbi olarak tekid eder:

Tıpkı cenabı Hakkın şu kavilleri gibi: "..."

"Ehli kitap, bilsinler..." (Hadid: 57/29)

"Merak ettiğimiz bir beldeye, artık (iyi davranış ve makbul çaba) haramdır; çünkü onlar tekrar dönmezler." (Enbiya: 21/95)

"Hayır; Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılmadıkları sürece iman etmiş olmazlar." (Nisa: 4/65)

Ayrıca Ebu Bekir'in^{221[221]} "La ha Allah izen"^{222[222]}

Ve Cenabı Hakkın :

"La uksimu biyevmil kıyame." (Kıyamet: 75/1)

Ve arapların: La vallahi La yekun izen" demeleri de bu kabildendir.

Bazıları burada "Tefhim" var sandılar fakat öyle değildir, "onların iman edeceklerini nereden bileceksiniz" anlamı vererek "nukallibu" kelimesini buna matuf kılmaktadırlar fakat bu doğru değildir. Ve anlamı: mucizeler geldiği zaman onların iman etmeyeceklerini nereden bileceksiniz? dir.

Müşkil ayetlerden bir diğeri:

^{220[220]} Ceza', küfürde ısrar edenler içindir ve Allah (c.c.) tevbe edenleri bağışlamaktadır.

Kur'an'da bu hususu teyid eden birçok ayet vardır.

Nisa suresinin 17 ve 18 ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır:

"Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak bilmeden kötülük edip de so nra tez elden tevbe edenlerin tevbesidir; işte Allah bunların tevbesi-ni kabul eder, Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.

Yoksa kötülükleri yapıp yapıpda içlerinden birine ölüm çatınca "Ben simde tevbe ettim diyen ve kafir olarak ölenler için tevbe yoktur. Onlar için acı bir azap hazırlamışızdır."

^{221[221]} Abdullah b. Osman b. Amir el- Kurşi, Ebu Bekir es-Sıddık b. Ebu Kuhafe. Rasulullah (s.a.v)'in halifesi. Sıddık lakabını, doğruluğundan dolayı Cahiliye döneminde aldığı rivayet edildiği gibi, Rasulullah (s.a.v)'in isra ve mirac'ını doğruladığı için aldığı da rivayet edilmiştir. Fil vakasından iki yıl sonra doğmuştur.

Rasulullah (s.a.v)'in peygamberliğinden önce de arkadaşı idi ve ilk müslümanlardan oldu. ve vefatına kadar Rasulullah (s.a.v)'in yanından ayrılmadı ve tüm gazvelerine katıldı. H. 13 yılında vefat etti.

^{222[222]} Ebu Bekir'in bu sözü Buhari ve Müslin'in Katede (r.a)'den rivayet ettikleri "Ganimet malının tamamının bir kişiye mahsus olması" hadisinde geçmektedir.

La ha Allah izen aslında Le ha Allah izen'dir, Hemze tahfifen hazfe-dilmiştir. Anlamı: (Hayır, böyle olmaz, demektir.)

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"De ki: "Allah indinde ceza olarak bundan daha kötüsünü size habe vereyim mi? O kimseler ki, Allah, kendilerine lanet etmiş; gazabına uğramış; onlardan maymunlar, domuzlar ve Tağuta tapanlar yapmıştır. İşte bunlar mevkice daha fena ve düz yoldan daha sapmışlardır." (Maide: 5/60)

"Tağut'a tapanlar"

Buradaki "Abede" kelimesi "Leanehullahu ve gadibe aleyhi ve ceala minhum" cümlesine matuftur. Abede: Kendisinden önceki fiili mazilere matuf bir fiili mazidir. Yani: Allah'ın lanetlediği ve gazap ettiği, aralarından maymunlar, domuzlar ve tağuta tapanlar çıkardığı kimse, demektir.^{223[223]}

Burada, fail Allah (c.c) ismidir ve tüm bu fiiler, tek bir sınıfın, yani yahudilerin sıfatıdır.

Bir diğer ayet:

"İyi bilinki! göklerde ve yerde ne varsa yalnız Allah'ındır. (O halde) Allah'tan başka ortaklara tapanlar, neye tabi oluyorlar? Onlar, kuru zandan başka bir şeye tabi olmuyor ve onlar sadece yalan söylüyorlar." (Yunus: 10/66)

Burada bazıları "Ma"yı nafiye sanarak, ayetten onlar Allah'tan başka ortaklara tapmıyorlar, anlamı çıkardılar ki bu hatadır. Milakis ma burada istifham içindir. Ve ayetin anlamı: Allah'tan başka ortaklara tapanlar, neye tabi oluyorlar, dır.

Ayrıca Şüreka, Yeduun'un mefuludur. Yettebiu'nun değil.^{224[224]}

Cenabı Hakkın Kur'an-ı kerim'de bildirdiği gibi müşrikler Allah'tan başka ortaklara tapmaktadırlar.^{225[225]}

Bu ortaklar Kur'an'da Allah'tan başka uyulan değil, tapılan tanrılar olarak nitelenmiştir. Gerçekte bunlara değil, bunlara tapan söz sahiplerine uyulmaktadır.

Bu nedenle şöyle buyuruldu: "Onlar, kuru zandan başka bir şeye tabi olmuyorlar." Eğer onlar bazılarınca iddia edildiği gibi ortaklara gerçekten tapmamış olsalardı o zaman şöyle denilmesi gerekirdi: "Onlar gerçekten ortak olmayanlara tabi oluyorlar" ma'nın istifham olduğu çok açıktır ve Allah'tan başka ortaklara tapan müşriklerin ancak kuru zanlarına tabi oldukları belirtilmektedir.

Müşrik, şirkine mutabık bir ilime sahip değildir. Çünkü ilim, ancak malum'a mutabık olur. Dolayısıyla müşrikler, bu itikatlarıyla ancak kuru zanna tabi olmaktadır ve yalan söylemektedirler ki cenabı Hakk şöyle buyurdu:

"Kahrolsun o koyu yalancılar."(Zariyat: 51/10)

^{223[223]} Bu ayetin kıraati konusunda 20'ye yakın rivayet vardır. Fakat İbn Teymiyye'nin tasvip ettiği kıraat, yani Ba'nın (Abede) fetha ile okunması ve ta'nın (Tağut) nasbi en sahih kıraattir. Bu kıraat aynı zamanda Abdullah b. Amir, Abdullah b. Kesir, Asım b. Ebi'n-Nucud, Ebu Amr b. Ala, Nafi b. Abdirrahman, Ali b. Hamza, Ebu Cafer Yezid b. Ka-kaa, Yakub b. İshak, ve Half b. Hişam'ın da kıraatidir. Hamza zamme (Abude) ve (Tağuti) kere ile okumıştır.

İbn Teymiyye'den önce Taberi de Tefsirinde bu kıraati tasvip etmiştir.

^{224[224]} Tabari, bu "ma"ya istifham içindir derken, Zemahşeri nafiye olduğunu söylemiş ve istifham olmasının da mümkün olduğunu belirtmiştir. Fakat Zemahşeri'nin bu görüşü Mekki b. Ebi Talib ve Ebul Baka el-Akberi tarafından reddedilmiştir.

^{225[225]} Cenabı Hakkın şu ayetinde buyurulduğu gibi; "(Allah'a) ortak koşanlar, ortaklarını gördükleri zaman, der-

İerki: Rabbimiz! işte bunlar, seni bırakıp da tapmış olduğumuz ot-taklarınızdır. Onlar da bunlara, "siz mutlaka yalancılarınsınız" diye söz atarlar." (Nahl: 16/86).

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Bir diğer ayet:

"Hanginizin aklından zoru olduğunu ...yakında sende göreceksin, onlar da."
(Kalem: 68/5-6)

Bu ayetler hususunda birçok insan yanlışlığa saplandı. Doğru olan seleften gelen tefsirdir:

İbn Ebu Hatim^{226[226]} ve başkaları sahih bir isnatla İbn Ebu Necih,^{227[227]} o da Mücahid den^{228[228]} şöyle rivayet etti.

Bieyyikumu'l meftun: Şeytan, - bir diğer rivayete göre de- İblis'dir, dedi.

Hasan'da^{229[229]} "Hanginiz şeytan'a daha layıksınız? Şüphesiz peygamber (s.a.v) değil, onlar: "Şeytana daha layık-lar,"dedi. Böylece Hasan, selefin adeti üzere kısa ve özlü bir ifadeyle ayetin anlamını açıkladı.

Dahhak da^{230[230]} Şöyle dedi: "Mecnun veya kendisinde cün-nun olan şeytan" demektir."

Bu konuda Ebul Ferec^{231[231]} selefi salihinden dört söz nakletti:

1- Hasan: Sapıtmış anlamındadır, dedi.

2- Mücahid: Şeytan anlamındadır, dedi.

3- Dahhak ve Avfi'nin^{232[232]} İbn Abbas'tan^{233[233]} rivayetine göre Delilik veya delilik illetine maruz kalmaktır.

4- Maverdi'nin^{234[234]} nakline göre, işkence çeken" anlamındadır.

Maverdi'nin zikrettiği dördüncü şıktaki bu tefsir selef'den nakledilmiş değildir. Seleften sadece ilk üç şıkta zikredilmiş olan tefsirler varid olmuştur.

Hasan'dan zikredilen: "sapıtmış" kelimesi o'nun bir diğer tefsiridir ve bizim naklimizde uygundur. Çünkü o bu kelime ile, üstünü başını parçalamak, anlamsız sözler söylemek, sağa sola taş atmak şeklinde tezahür eden malum deliliği değil, sapıklık deliliğine batmış olmayı kastetmektedir ki bu da şeytandır.

Müşrikler, Peygamberleri (a.s) kendi nazarlarında akıl sahibi olan kimselerin görüşlerine aykırı buldukları için delilikle itham etmişlerdir. Aynen "Fulanın maişi akıllı yok" denilmesi gibi. Peygamberler onların bilgilerine aykırı ve onlara göre zararlı bilgilerle geldikleri için iltiham edilmişlerdir. Cenabı Hak bu surenin (kalan) sonunda şöyle buyuruyor:

^{226[226]} Abdurrahman b. Ebi Hatim Muhammed b. İdris er- Razi el- Hafız es- Sebt. ilmini babasından ve Ebu Zera'dan aldı. Muhtelif ilimlerde ve rical konusunda bir okyanus gibi idi. Fıkıh ve fıkhi ihtilaflar konusunda eserler yazdı. En önemli eseri "et-tefsiru'l-kebir"dir. 327 yılında vefat etti.

^{227[227]} Abdullah b. Necih Yesar es- Sekafi. Tefsir sahibi. Sahabi Ab-nes b. Şerik'in kölesi. Sika'dır. Mücahid'in öğrencilerinden. 135'de vefat etti.

^{228[228]} Mücahid b. Cebr. Mekke ehlinde. Tabiinin müfessirlerinden İbn Abbas'ın öğrencisi. Kurra ve müfessirlerin Şeyhi Hicri 101 veya 102 yılında vefat etti.

^{229[229]} Hasan b. Yesar el- Basri Tabiinden, Hicri 21 yılında doğdu ve Zeyd b. Sabit'in kölesi idi. Sika, fakih, faziletli ve meşhur bir zattır. "Tefsiri" i vardır. Hicri 110 yılında vefat etti.

^{230[230]} Dahhak b. Müzahim el-Hilali Müfessir ve sika, ilim okyanusu 105 yılında vefat etti.

^{231[231]} Abdurrahman b. Ali, Ebul Ferec İbn Cevzi olarak meşhurdur. Başta tefsir olmak üzere bir çok ilim dalında otorite idi. Birçok değerli eseri vardır. Bunlardan en meşhuru Zadul mesir fi ilmit-tefsir" adlı tefsiridir.

^{232[232]} Atıyye b. Sa'd Cünade el- Avfin. Tabiinden. Hadis otoriteleri tarafından genellikle eleştirilmiş ve zayıf olduğu söylenilmiştir. Sika'dır diyenler de vardır. 111 yılında vefat etti.

^{233[233]} Abdullah b. Abbas b. Muttalip peygamber (s.a.v)'in amcası oğlu. Hicretten 3 yıl önce doğdu. Sahih rivayete göre Rasulullah (s.a.v) onu kucaklayarak "Allah'ım ona hikmeti öğret" buyurdu. Hibru'l Arab olarak bilinir. Hicri 68 yılında vefat etti.

^{234[234]} İmamul Allame Ali b. Muhammed b. Habib el- Basri. el- Ma-verdi. Şafii fıkhi konusunda son söz sahibi. Döneminde baş kadılık yaptı. Meşhur eserlerinden bazıları şunlardır: Tefsir alanında "en- Nüket ve'l uyun" şafii fıkhi alanında: el-Havi ve "Kitabu'l Ahkamu's Sultaniye" 450 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"O inkar edenler zikri (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devireceklerdi. Hala da (kin ve hasetlerinden) "hiç şüphe yok o bir delidir" derler." (Kalem: 68/51)

Kur'an-ı Kerim peygamber (s.a.v)'in olduğu gibi diğer peygamberlerin de delilik ile itham edildiklerini fakat peygamber'in deli olmadığını bildirip şöyle dedi: "Hanginizin aklından zoru olduğunu yakında sen de göreceksin, onlar da" Yani hanginizin deli olduğunu, ki o şeytandır"

Kur'an'ın bildirdiği gibi müşriklerin kötü ahlaklarından biri de müminleri delilik ile itham etmeleridir:

"Dünyada mücrimler, iman edenlere gülerlerdi. Müminlere uğradıklarında kaş göz hareketiyle alay ederlerdi. Kendi adamlarının yanına döndüklerinde inananlarla alay etmenin zevkini tadarlardı. Kafirler müminleri gördüklerinde "Şüphesiz bunlar yanlış yola girmiş sapıklardır" derlerdi." (Mutaffifin: 83/29-32)

Bu ümmet içinde de müminlerle alay eden, onlara gülen, kendileri daha layık oldukları halde, müminleri delilik ve sapıklıkla itham eden çok kimseler bulunmaktadır.

Hasan şöyle dedi: "Ben öyle adamlar gördüm ki, siz onları görseydiniz "Bunlar deli" derdiniz. Onlar da sizi görseydi "Bunlar şeytan" derlerdi. Sizin seçkinlerinizi görseler "Bunlar ahlaksız bir topluluk" en şerhilerinizi görselerdide: Bunlar ahirete inanmayan bir topluluk" derlerdi"

Selefin kendi dönemlerindeki insanları yeren buna benzer daha çok sözleri vardır.^{235[235]} Acaba şu yaşadığınız dönemin insanların hali nasıldır?

Bu anlamı tayid eden bir diğer hususda, Ubey b. Kab^{236[236]}, el-cevni,^{237[237]} ibn ebi Able'nin^{238[238]} söz konusu ayeti "fi eyyiku-mul meftun"^{239[239]} şeklinde şeytanın meftun olduğu konusunda şüphe yoktur.

Bunu anlamayan Ebu Ubeyde,^{240[240]} ibn Kuteybe^{241[241]} Ebubekr,^{242[242]} Basra ve Küfe nahivcileri, gibileri "Ba"nın za-id olduğunu söyleyip de bu konuda iki görüş ileri sürdüler:

1- "Meftun" kelimesi mastar anlamındadır.

2- "Bi eyyikum" yani "Aklından zoru olan hangi iki fırka, senin içinde bulunduğun fırka mıdır yoksa kafirler fırkası mı anlamındadır."^{243[243]}

^{235[235]} Mesela Buhari Enes b. Malik (r.a)'den şöyle rivayet etmiştir. "Siz öyle ameller işliyorsunuz ki bu ameller sizlerin gözünde bir arpa tanesi kadar dahi önemi yok. Oysa biz peygamber (s.a.v)'in döneminde bu tür davranışları, helak edici ameller olarak görürdük."

^{236[236]} Übey b. Ka'b.Kays el-Ensari, Kari. Peygamber (s.a.v)'de o'nu ilminden dolayı tebrik etmiştir. Ömer (r.a) birçok zor meselede onun görüşüne başvururdu. Hicri 30 yılında vefat etmiştir.

^{237[237]} Abdülmelik b. Habib el-Cevni el-Basri Tabiindendir. İbn Ha-cer O'nun için "Sika" dedi. 128 yılında vefat etti.

^{238[238]} İbrahim b. Ebi Able, Ali Semi b. Yakzan'dır. ed-Dimeşki Tabi-inlerin sonuncularından büyük bir alim sika'dır. 152 yılında vefat etti.

^{239[239]} Bu kıraat şazdır. Aynı kıraati Kermani ve ibn Cevzi de zikretmişlerdir.

^{240[240]} Muammer b. El -Müsnî et-Teyemi 110 yılında Hasan el- Bas-ri'nin vefat ettiği gece doğdu. Dil alimidir. "Mecazu'l Kur'an" meanil Kur'anı ve "irabül Kur'an" gibi eserleri vardır. 209 yılında vefat etti.

^{241[241]} Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dinari. Dil alimidir. Alim ve Fazıl bir şahıstır. "İ'rabü'l-Kuran", "Tefsiri Garibul Kur'an" ve "Tevil müşkilil Kur'an" gibi eserleri vardır. 276 yılında vefat etti.

^{242[242]} Ebu Bekr el- Enbari, Muhammed b. Kasım kıraat ve Nahiv Alimi. Bağdatlı. "Kitabu'l Vakfi ve'l ibtida" ve "Kitabu'l Red ala men halefe mushafı Osman" gibi eserleri vardır. H. 328 yılında vefat etti.

^{243[243]} Bu görüşleri Taberi Tefsir'inde (29-20) ve Zücac, Meani'l Kur'an'ında (5/205) nakletmişlerdir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Fakat bu görüşlerin ikisi de zayıftır.

Meftun'un, fitne anlamında anlaşılması kesinlikle dil kurallarına aykırıdır.

Ayrıca "iki fırka" görüşü de yanlıştır. Çünkü ayet tüm kafirlerin şeytan ile meftun olduklarını ve şeytan'ın onlardan olduğunu ifade etmektedir. Yoksa iki fırkadan birini ayıplamak amacı güdülmemiştir.

Bazı müşrikler, Rasulullah (s.a.v)'e gelenin melek değil şeytan olduğunu iddia etmişlerdir ki bu nedenle cenabı Hakk şöyle buyurmuştur:

"O söz, lanetlenmiş şeytanın sözü değildir." (Tekvir: 81/25)

"Şeytanın kime ineceğini size haber vereyim mi? Onlar, günaha, iftiraya düşkün olan herkesin üstüne inerler. Bunlar, (şeytana) kulak verirler ve onların çoğu yalancıdır." (Şuara: 42/221-223)

Cenabı Hak, Elçisini yalanlayan^{244[244]} için de şöyle buyurdu:

"Derhal alnından yakalar cehenneme atarız. Çünkü o, yalancı, günahkar bir alın!" (Alak: 96/15-16)

İşte şeytan'ın yaklaşıp dilediği yöne sevkettiği, bu yalancı ve facir kimsedir.

Hakk Teala Salih kavmi^{245[245]} için şöyle buyurdu:

"Hayır o, yalancı ve şımarığın biridir (dediler). Yarın onlar, yalancı ve şımarığın kim olduğunu bileceklerdir." (Kamer: 54/25-26)

Nuh kavmi^{246[246]} için de şöyle buyurdu:

"(Nuh) Dedi ki: Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl ettinizse biz de sizinle alay edeceğiz."

"Kendisini rezil edecek azabın geleceği ve sürekli bir azabın başına ineceği (şahsın) kim olduğunu yakında bileceksiniz." (Hud: 11/38-39)

Ve bunun gibi daha birçok ayet bulunmaktadır.^{247[247]}

Fasıl

Cenab'ı Hakk şöyle buyurdu:

"Kavminden ileri gelen kibirliler dedilerki:

Ey Şuayb! Kesinlikle seni ve seninle beraber inananları memleketimizden çıkaracağız, yahut milletimize döneceksiniz. (Şuayb) Dedi ki: "İstemesek demi? Allah bizi ondan kurtardıktan sonra tekrar sizin dininize dönersek, Allah'a karşı iftira etmiş oluruz. Rabbimiz Allah'ın dilemesi hali müstesna geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece

^{244[244]} Taberi Tefsirinde bu kişinin Ebu Celil olduğu rivayet edilmişti. Bkz. 30/225.

^{245[245]} Semud kavmi. Dedi ki Semud'un ismini almışlardı ki Semud, Asir b. İrem b. Sam b. Nuh'un oğludur. Arap idiler ve Hicaz ile Tebuk arasındaki Hicr bölgesinde yaşamaktaydılar. Putlara tapmaktaydılar. Allah onlara Salih peygamberi göndererek tevhid'e davet etti. Çok azı müstesna iman etmediler.

Salih'i öldürmeye çalıştılar. Allah'ın mucize olarak gönderdiği de-ve'yi öldürdüler ve Allah'ın gönderdiği şiddetli bir sayha ile helak oldular.

^{246[246]} Kendilerine Beni Rasib denilen Nuh kavmi. Putlara tapmakta idiler. Allah Nuh'u göndererek onları putları bırakıp sadece kendisine tapmaya çağırdı. Ancak çok azı müstesna, iman etmişler. Nuh (as) onlardan umut kesince, Allah'a dua etti ve onların helakini istedi. Cenabı Hakk da Tufan ile onları helak etti.

^{247[247]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 77-86.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Allah'a dayanırız. Ey Rabbimiz! bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet. Çünkü sen hükmedenlerin en hayırhsısın." (A'raf: 7/88-89)

Ve şöyle buyurdu:

"Kafir olanlar peygamberlerine dedilerki: Elbette sizi, ya yurdumuzdan çıkaracağız, yada mutlaka dinimize döneceksiniz! Rableri de onlara, "zalimleri mutlaka helak edeceğiz!" diye va'detti." (İbrahim: 14/13)

"Milletlerine dönmek" ifadesi konusunda müfessirler iki ayrı görüşe ayrıldılar:

1- Selef müfessirlerinden nakledilen görüş, ki bu görüşü İbn Atiyye'nin İbn Abbas'dan naklettiği bu tefsiri İbn Cerir^{248[248]} ve İbn Ebi Hatim gibi müfessirler zikretmişlerdir.

Muhammed b. Sad el-Avfî'nin^{249[249]}, babasından,^{250[250]} O'nun amcasından^{251[251]} onun da babasından^{252[252]} onun da babasından^{253[253]} onun da İbn Abbas'dan^{254[254]} rivayet ettiği tefsiri Maverdi, Salebi^{255[255]} Vahidi^{256[256]}, Beğavi^{257[257]} ve İbn Cevzi gibi müteahhir müfessirlerin geneli rivayet etmişlerdir.

İbn Ebi Hatim'in İbn Abbas dan yaptığı rivayette şöyle denilmektedir: "Peygamberler ve inananlar kendi milletleri tarafından baskı ve işkenceye tabi tutularak, kendi milletlerine (dinlerine) dönmeye zorlanıyorlardı. Fakat Cenab'ı Hak Peygamber'in ve müminlerin onların küfür milletlerine (dinlerine) dönmelerini yasakladı ve kendisine tevekkül etmelerini emretti"

Atiyye Seleften naklettiği tefsirlerle bilinir. Fakat bu rivayeti zayıftır. İbn Abbas'tan buna benzer bir rivayeti Şeyhlerinden rivayetle Süddi de^{258[258]} yaptı ki, Süddi sikadır ve müslim^{259[259]} ondan rivayet almıştır.

Süddi tefsirinin başlangıcında Ebu Malik,^{260[260]} İbn Salih,^{261[261]} İbn Abbas, Hemedani,^{262[262]} İbn Mesud^{263[263]} ve bazı diğer sahabelerden rivayet aldığı

^{248[248]} Muhammed b. Cerir b. Yezid et-Taberi. Müfessir, Tarihçi, İmam. 224 yılında Tabaristan'da doğdu ve Bağdad'a yerleşip orada vefat etti. Döneminin imamı. Bazı eserleri şunlardır: "Camîul Beyan an Tevîli Ayel Kur'an." "Tezhibul Asar" ve "Ahbarur Rasul vel Mülük". 310 yılında vefat etti.

^{249[249]} Muhammed b. Sa'd b. Muhammed b. Atiyye el-Avfî. İmam Ta-bari'nin hocası, 286 yılında vefat etti.

^{250[250]} Ebu Muhammed b. Sa'd. Adı Said b. Muhammed'dir. Babası ve Başkalarından hadis rivayet etti. Ondan da oğlu Muhammed ve başkaları rivayet aldılar. Ahmed b. Hanbel, onun cehmi olduğunu söylemiştir.

^{251[251]} Sa'd'ın amcası: Hiiseyn b. Hasan b. Atiyye b. Sa'd el-Avfî Bağdad'daki Şarkîyye bölgesinin kadısı. Hadislerinin zayıf olduğu rivayet edilmiştir. 201 yılında vefat etti.

^{252[252]} Ebul Hüseyin: Hasan b. Atiyye'dir. Hadis rivayetinde zayıftır.

^{253[253]} Ebul Hasan: Atiyye b. Sa'd b. Cenade.

^{254[254]} Bu isnad çoğu ricalinin zayıf olması nedeniyle, zayıf bir rivayettir.

^{255[255]} el-İmam, el-Hafız el-Allame Ahmed b. Muhammed b. İbrahim en-Nisaburi, es-salebi. Büyük alim. Bazı eserleri şunlardır: "el-Keşf ve'l Beyan fi Tefsiril Kuran" ve "el-Arais fi kısasıl enbiyası. 427 yılında vefat etti.

^{256[256]} Ali b. Ahmed b. Muhammed el-Vahidi, en-Nisaburi Büyük alim ve müfessir el-Basit, el-vasit, "el-veziz" "esbabun-nuzul" gibi eserleri vardır.

^{257[257]} Muhammed Huseyn b. Mesud el-Bağavi. Büyük imam ve tefsir alimi. İbn Teymiyye ondan övgü ile bahsetmiştir. 516 yılında vefat etti.

^{258[258]} İsmail b. Abdurrahman b. Ebi Kerime imam ve müfessir Hadis imamları genelde o'nun sika olduklarını söylemişlerdir. 127 yılında vefat etti.

^{259[259]} Müslim b. Haccac b. Müslim el-Kuşeyri en-Nisaburi Ebul Huseyn. Büyük hadis imamı. Meşhur "Sahih-i müslimin müellifi. 261 yılında vefat etti.

^{260[260]} Ebu Malik, Gazvan el-Gıffari. Ammar b. Yasir, İbn Abbas ve diğer sahabelerden hadis rivayet etti. İbn Hacer onun sika olduğunu söylemiştir.

^{261[261]} Ebu Salih, Bazim. Ebu Talib'in kızı Ümmü Hani'nin kölesi. Ta-biindendir. Ali ve İbn Abbas'dan rivayet nakletti. Ondan da A'maş, is-mali es-Süddi, Süfyan es-sevri ve başkaları rivayet almışlardır. Hadis'inin zayıf olduğu söylenilmiştir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

belirtmektedir. Ancak süddi aldığı bu rivayetleri birbirine karıştırmıştır. Mürsel^{264[264]} rivayetler ile müsnet^{265[265]} rivayetleri birbirinden ayırmamıştır. Bu nedenle, Süddi şeyhlerinden zikretti, denilir. Bu rivayetler arasında ibn mesud ibn Abbas ve diğer sahabelerden sabit olmuş rivayetler bulunduğu gibi, sabit olmayan rivayetler de mevcuttur.

Tefsirinde şöyle dedi: "Milletine dönmek" ten maksat küfre dönmek değildir. Çünkü peygamberler, peygamberliklerinden önce de kafir değildiler."

İbn Atiyye^{266[266]} Şöyle dedi: "Dönmek ile, daha önceki hale dönmek mürad edilmektedir. Çünkü peygamberler asla küfür milletinden olmamışlardır. Bu ifadenin anlamı;

Peygamberliğinizden önceki sukut haline dönün, peygamberliğinizden önce nasıl bizimle uğraşmıyordusanız şimdi de bizimle uğraşmayın demektir.

İşte kafirlere göre milletlerine dönmek budur"^{267[267]}

Bu sözün sahibi "Dönmeyi" bilinen anlamıyla kabul etmiş fakat bunu emri bil maruf ve nehyi anil münkeri terket-me ve kavimlerini iman'a davet etmeyi terketmek olarak algılamış, kafirlere göre milletlerine dönmenin bu anlama geldiğini ifade etmiştir. Fakat burada iki itiraz sözkonusudur.

1- Bu "dönüş" sadece emri bilmaruf nehyi anil münker yapan ve insanları kendilerine uymaya çağıran peygamberler içindir.

İbn Atiyye şöyle dedi: "yahut milletimize döneceksiniz" Yani bu halinizden, eski halinize intikal edeceksiniz, demektir."^{268[268]}

Ebu'l Ferec de şöyle dedi: "Yahut milletimize döneceksiniz" yani dinimize döneceksiniz, demektir, ki o da şirk'tir. Şuayb hiçbir zaman küfür içinde olmadığı halde, müşrikler nasıl olur da dinimize döneceksiniz demişlerdir?

Bu soruya iki şekilde cevap verebiliriz:

1- Müşrikler bu söz ile, önceden kafir oldukları halde Şuayb (a.s.)'a iman ederek, küfürden dönenleri de gözönünde bulundurarak söylemişlerdir. Yani Şuayb'e o'na uyanlara hitap ettikleri gibi hitap etmişlerdir.

2- Yahut "milletimize intikal edeceksiniz" anlamında söylemişlerdir ki, bu durumda, bu bir ibtida sözüdür. Araplar "Bana falandan kötülük döndü" şeklinde bir ifadeleri vardır ki, daha önce o kimseden bir kötülük vuku bulmamışsa bile, bu ifade kullanılmaktadır.

^{262[262]} Merre b. İsmail şerahil el-Hemadani. el-kufi. ibadet ve ilminden dolayı kendisine merretul hayr da denilir. Ebu bekr es -Sıddık, Ömer ve ibn Abbas'dan hadis rivayet etmiştir. Ondan da Eşlem el-Kufi, Zebid el-Yemani, Ata b. Saib gibileri hadis almışlardır. Sikadır. 76 yılında vefat etti.

^{263[263]} Abdullah b. Mesud b. Gafil, Ebu Abdurrahman. Meşhur büyük sahabilerden. İslama ilk girenlerden ve Mekke'de ilk kez açıktan Kur'an okuyanlardan. Peygamber (s.a.v) ondan kendisine Kur'an okumasını istemiştir. Ömer bir gün ona bakarak şöyle dedi: "ilim dolu bir kap" 32 yılında vefat etti.

^{264[264]} Mürsel: Lügatta göndermek demektir. İstilanı anlamı ise, tabiinden sonraki isnadının sakıt olduğu hadistir.

^{265[265]} Müsned. Esne'den ilmi faildir. Bir şeyi nisbet veya izafe etmek demektir ki istihahi manası şudur: Senedi merfu olarak peygamber (s.a.v) 'e ulaşan hadistir.

^{266[266]} Abdulkhak b. Galib b. Abdulmelik b. Galib b. Temam b. Atiyye Büyük imam. Müfessirlerin zirvesi. Fakih, tüm ilimlerde otorite "el-muharreu'l veciz fi Tefsiri'l Kitabı'l Aziz" isimli tefsiri meşhurdur. 541 yılında vefat etti.

^{267[267]} el-Muharrerul veciz: 10/71.

^{268[268]} Bkz. el muharreul veciz: 7/110.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Arap şairi döndü anlamındaki "ade" kelimesini bir mısrasında şöyle kullanmıştır.^{269[269]}

Yani: Günler, yaşayanları ile beraber değişmektedir.

İnsanoğlu bir an iyi vakit geçirirken, çok geçmeden çeşitli belalarla boğuşmaya başlar."

Ebul Ferec şöyle devam etti: "Bu konuyu Bakara süresini işlerken...

"Bütün işler yalnızca Allah'a döndürülür."(Bakara: 2/210)

Ayeti kerimesinin tefsirinde açıkladım"

Bu cevapları Züccac^{270[270]} ve İbn el-Enbari^{271[271]} de zikrettiler.

Fakat Enbari, İbrahim^{272[272]} süresinin ayeti ile ilgili olarak bir şey zikretmedi.

Birinci cevap zayıflığı ile beraber İbrahim suresinde gelmemektedir.

Aynı şekilde Beğavi, Salebi ve başkaları da bu iki cevabı bir üçüncü cevapla beraber zikrettiler. Beğavi şöyle dedi: "Bizim üzerinde bulunduğumuz dinimize döneceksiniz" dediler. Şuayb Cevap verip dedi: "İstemesek demi" yani "Bizi zorla mı dininize döndereceksiniz?" "Sizin dininize dönersek, Allah'a karşı iftira etmiş oluruz"

Şuayb, hiç bir zaman onların dini üzerine bulunmadığı halde "yahut milletimize dönersin" ifadesinin anlamı nedir? diye sorulacak olursa, bunun anlamı "Bizim milletimize gireceksin" demektir, denilir. Şuayb'da cevap verip dedi ki

"Ben asla sizin dininize girmem."

Bunun anlamı: "Sizin dininize intikal" dir

Buradaki Ade "sara" anlamındadır da denildi.

Ve: Bu hitap ile Şuayb değil, bir zamanlar kafir oldukları halde sonra Şuayb'e uyarak müslüman olanlardır da denildi. Fakat bu tevillerin hiçbiri İbrahim suresinde yapılmadı. İbrahim suresinin sözkonusu ayeti, lafzın gerektirdiği gibi, "Dinimize döneceksiniz" şeklinde anlaşılmıştır.^{273[273]}

Ben derim ki:^{274[274]} Bu müfessirler millet kelimesini, din ile tefsir ettiler. İbn Atiyye ise, daha önceki hale dönmek ile tefsir etti. Fakat ibtida manası olabileceğine hiç değinmedi.

İbn Cevzi'nin yukarıdaki sunduğu beyit'ine Lebid'in^{275[275]} şu bey itti teyid etmektedir:

Yani insan parlak bir yıldız gibidir.

Bu parlaklıktan sonra bir de bakarsın küle dönmüş.

(İnsan'da bir yıldız gibidir. Parlar ve söner demek istiyor)

^{269[269]} Ka'b b. Sa'd el - Ganevi'nin bir mısrası.

^{270[270]} Ebu İshak, İbrahim b. Muhammed ez- Züccac, el- Bağdadi. Edebiyat ve nahivci "Meani'l kur'an" adlı eseri ile ünlüdür. 311 yılında vefat etti.

^{271[271]} Ebu'l Berekat Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah el-Enbari. Nahivci. Fakih, Salik ve Abid bir şahıs, "el- Bayan fi Garibi irabil Kur'an", "Esrarul-Arabiyye" gibi eserleri vardır. 577 yılında vefat etti.

^{272[272]} "Kafir olanlar peygamberlerine dedilerki: Elbette sizi, ya yurdumuzdan çıkaracağız, yada mutlaka dinimize döneceksiniz! Rableri de onlara, "zalimleri mutlaka helak edeceğiz!" diye va'detti." (İbrahim: 14/13)

^{273[273]} Bkz: Mealimut Tenzil: 3/28

^{274[274]} Yani Şeyhul islam İbn Teymiyye.

^{275[275]} Lebid b. Rebia b. Amir b. Malik. Ebu Akil el- Amr. Cahiliye dönemi ünlü şairlerindendir. Şiirlerinin Kabe'ye asıldığı büyük şairlerden biridir. Peygamber (s.a.v)'e gelerek müslüman oldu. Küfe'ye yerleşti ve H. 41 'de orada vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Ümeyye b. Ebi Salt'da^{276[276]} şöyle demiştir.

Anlamı: Bu güzellikler bir süt kadehi değildir.

Su ile karışmış ve pisletildikten sonra tekrar geri alınmıştır.^{277[277]}

Benim derim ki: Zikredilen bu şahitler ayetin anlamına delil değildir. Çünkü ayeti kerime de "Yahut milletimize döneceksiniz" tehtidi ve buna karşılık Şuayb (as)'in şu cevabı vardır: "Sizin dininize dönersek, Allah'a karşı iftira atmış oluruz"

Burada ki Ade fiili, şu hadisi şeriflerde geçtiği anlamdadır:

"Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Hibesinden dönen, kustuğundan dönen gibidir"^{278[278]}

Sünende de şöyle geçmektedir:

"Baha'nın evladına yaptığı hibeden vazgeçmesi dışında, bir şeyi hibe edenin hibesinden vazgeçmesi yoktur"^{279[279]}

Yine aynı şekilde Ömer (r.a)^{280[280]} şöyle dedi:

"Onu sana dirhem ile de verse satma. Sadakasından dönen kimse, kustuğundan dönen kimse gibidir."

Bu hadisin bir başka versiyonuna göre

"Önce kusup sonra, kustuğunu yalayan köpek gibidir."^{281[281]}

Bir başka hadiste de şöyle buyurulmaktadır:

"Allah imansızlıktan kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmekten, ateşe atılmaktan korkan gibi korkmak."^{282[282]}

Tüm bu hadislerde geçen ade fiili ade leza demektir. Şu ayeti kerimelerde de aynı anlamda kullanılmıştır:

"Gizli konuşmaktan menedildikten sonra, menedildik-leri o şeye dönenleri görmedin mi?" (Mücadele: 58/8)

"Kadınlardan zihar ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin." (Mücadele: 58/3)

Burada geçen "dönmek", geçmiş hale dönmeyi ifade ettiği gayet açıktır. İbn Atiyye'nin dediği gibi, bunun dışında başka bir anlama gelme olasılığı yoktur.

Ade leza: Önceki şeye dönmektir ki. Zihar^{283[283]} gibi nehyolunan bir işi yapıp, da nehiyden sonra tekrar ona dönmek bu kabildendir. Bu durumda dönmenin mübteda bir fiil olduğunu hiç kimse söylememiştir.

^{276[276]} Ümeyye b. Abdullah Ebis Salt. Cahiliye dönemi meşhur şairlerden islam'dan önce Şam'a göç ederek orada yaşadı. Dinler hakkında bilgi sahibi idi. İçkiyi ve putlara tapmayı kendine yasak etmişti. Peygamber (s.a.v)'in risalesini iştince Mekke'ye gelip kur'an dinledi ve geri döndü. Kureyş bir heyet gönderip, görüşünü sordulan Ümeyye: "Şahitlik ederim ki Muhammed'in söyledikleri hakıdır", dedi. Müslüman olacak mısın diye sorduklarında ise, "Biraz bekleyeceğim" dedi.

Hicetten sonra müslüman olmak için Medine'ye gelirken Bedir savaşında müşrik akrabalarının öldürülmüş olduğunu duyup, müslüman olma-
dan Taife geri döndü ve müşrik olarak H. 5 yılında orada öldü.

^{277[277]} Bu beyt, Habeş'lileri Yemen'den kovan ünlü yemen hükümdarı Seyf b. Zi Yezne ithafen söylenilmiş bir övgü kasidesinden alınmıştır.

^{278[278]} Hadisi Buhari, Müslim, Tirmizi ve Ebu Davud, İbn Abbas'dan rivayet etmişlerdir.

^{279[279]} Hadisi Ebu Davud ve Tirmizi İbn Ömer ve İbn Abbas'dan rivayet etmişlerdir.

^{280[280]} Ömer b. Hattab b. Nefil el-Adevi. Ebul Hafs Hulafai Raşid'inin ikincisi. Emirul müminin. Büyük sahabi. Kahramanlık, cesaret ve adalet timsali. Muğire b. Şube'nin kölesi Ebu lulu tarafından H. 23 yılında şe-hid edildi.

^{281[281]} Buhari rivayet etti.

^{282[282]} Buhari'nin rivayet ettiği şu meşhur hadisin bir bölümüdür: "Üç haslet vardır. Bunlar kimde varsa imanın tadını duyar. Allah ve Rasulünü bu ikisi dışında kalan herşeyden ve herkesten daha çok sevmek bir kulu sırf Allah rızası için sevmek..."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Yukarıdaki şiirlerde geçen "Adet lehunne zunub ma ade ba'de ebvalen" ve "Hare remaren" mutlak fiillerdir ki bu fi-ilerde daha önceki hale dönmekten bahsedilmemektedir. (Elavde) lafzı (Er-rucu) "Dönmek" anlamındadır.

Bu bir şeye dönmek te olabilir, birşeyden dönmek te, Fakat akla önce, bu halden dönmek gelir. Bu nedenle islamdan dönen kişi, alimlerin ittifakıyla, doğuştan müslüman olsa dahi, islam'dan dönmesi sebebiyle mürted olarak isimlendirilir.
284[284]

Fasıl

Şuayb ve diğer peygamberlerin asla küfür milletinden olmadıkları sözü konusunda ise, meşhur bir ihtilaf vardır. Her halükarda bu hükmün nakli veya akli bir delile ihtiyacı vardır. Kitap, sünnet ve icma'da böyle bir delil yoktur. Akli delil konusunda ise ihtilaf vardır. Ehli sünnet'in tercih ettiği görüşe göre, akli bakımdan bu konuda bir delil yoktur ve akıl bu hususta herhangi bir görüşü gerektirmemektedir.

Asıl ihtilaf, müteahhir ehli sünnet alimleri ile mutezile^{285[285]} arasındadır.

Kadı Ebu Bekir b. Hatib,^{286[286]} Peygamberlerin günah işleyip, işlemedikleri caiz midir?, eğer caizse ne tür günahların vukusu caizdir? Bu peygamberliklerinden önce midir, sonra da aynı şey geçerli midir? Soruları sorduktan sonra, bu soruları doğru bir şekilde cevaplandırarak şöyle dedi: "Bundan önce de zikrettiğimiz gibi peygamberler Allah'ın tebliği memurları olmaları, nübüvvetleri ve getirdikleri mucizelere gölge düşürecek herşeyden kaçınmaları ve Allah'ın onlara verdiği yüksek derece ve makamlar nedeniyle kesinlikle yalan, vahyi gizlemek, hata, sehv, iğfal, örtmek, değiştirmek gibi olumsuzluklardan kesinlikle uzaktırlar"

"Peygamberlerin diğer günahları işleyip işlemeyecekleri konusunda insanlar ihtilaf ettiler. Mutez ile fırkası şöyle dedi: Peygamberliklerinden önce veya sonra, peygamberlerin küçük veya büyük günah işlemeleri mümkün değildir.

Çünkü bu insanların onlara uymaları ve sözlerini kabul etmelerine aykırıdır. Hatta bazı mutezilelere göre, peygamberlerden günah sadır olması demek, Allah'ın tebliği memurluğu hallerinin son bulmaları demektir.

Peygamberler Peygamberliklerinden önce de akli farizalara uymak, salih ameller işlemek ve kendisinden önceki peygamberlerin şeriatına uymakla mükelleftirler"^{287[287]}

^{283[283]} Zihar: Kocanın karısını veya herhangi bir organını kendisine ebedi olarak haram olan annesi veya kız kardeşi gibi birisine benzetmesi olayı.

^{284[284]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 87-94

^{285[285]} Mutezile: Tevhid, adalet, va'd ve Vaid, menzile beynel men-zileteyn ve emri bi'l maruf nehyi anil münker esaslarına bağlı büyük bir kelam ekolü.

^{286[286]} Kadı Ebu Bekir, Muhammed b. Tayb el- Basri, sonra Bağdadi Büyük alim zeka ve dehasıyla meşhur. Rafiziler, mutezile, Hariciler Cehmiyye ve Keramiye fırkalarına reddiyelerde bulunmuştur. "İ'cazu'l Kur'an", "el- instisar li sıhhati naki'l kur'an" gibi eserleri vardır. 403 yılında vefat etti.

^{287[287]} Mutezile imamlarından Ebu Ali el-Cubbai şöyle dedi. Peygamberlerin taammüden küçük veya büyük günah işlemeleri

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Ben derim ki:^{288[288]} İbn Enbari,^{289[289]} Züccac,^{290[290]} İbn Atiyye,^{291[291]} İbn Cevzi^{292[292]} ve Beğavi gibi ehl-i sünnet alimlerinin çoğu, "Peygamberler, peygamberliklerinden önce de küfür'den korunmuşlardır/ küfürden masumlardır demektedirler.

Beğavi şöyle dedi: "Usul alimleri peygamberlerin kendilerine vahiy gelmeden önce mümin oldukları görüşündedirler. Peygamber (s.a.v)'de kendisine vahiy gelmeden önce İbrahim'in dini üzere ibadet etmekteydi"^{293[293]}

Fakat, Beğavi bu sözü ile;

"Seni şaşırmış bulup da yol göstermedi mi?" (Duha: 93/7)

ayeti kerimesinin tefsirinde söyledikleri ile çelişmektedir. Bu ayetin tefsirinde şöyle demişti: "Ayetin anlamı, Allah seni bugün üzerinde bulunduğu şeyden şaşırmış olarak buldu ve seni Tevhidine ve nübüvvetine hidayet etti."^{294[294]} Aynı şekilde şu kavli ilahi ile de çelişmektedir: "Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin" (Şura: 42/52) Ahmed'in^{295[295]} şöyle dediği rivayet edildi: "Kim peygamber (s.a.v) kavminin dini üzere idi derse, bu kötü bir sözdür."^{296[296]}

Ancak Süddi ve diğerleri şöyle dediler: "Kırk yıl boyunca kavminin dini üzere idi"^{297[297]}

İbn Ebi Hatim şöyle rivayet etti: Bana Abdullah b. Ebi Bekr^{298[298]} anlattı. Osman b. Ebu Süleyman b. Cübeyr. b Cü-beyr. b. Mutim'den,^{299[299]} o da Amcası Nafi b. Cübeyr b. Mutim,^{300[300]} den, o da babası Cübeyr b. Mutim'den^{301[301]} şöyle rivayet etti: "Rasulullah (s.a.v)'in kavminin dini üzere olduğunu gördüm"^{302[302]}

mümkün değildir. Fakat hata ve tevil yolu üzere günah işlemeleri mümkündür.

Ebu İshak İbrahim b. Seyyar Nazzam da şöyle dedi. Hata ve tevil yoluyla da olsa peygamberlerin küçük veya büyük günah işlemeleri mümkün değildir. Ancak sehv ve unutkanlık durumu mümkündür.

^{288[288]} Şeyhul islam İbn Teymiyye.

^{289[289]} Bkz. el- Beyan fi Garibi'l Kur'an (1/368).

^{290[290]} Bkz. Meani'l Kur'an 2/357.

^{291[291]} Bkz. Muharremi Veciz 7/112.

^{292[292]} Bkz. Zadul Mesir 3/230.

^{293[293]} Bkz. Mealimut Tenzil.

^{294[294]} Bkz. Mealimut Tenzil: 4/99.

^{295[295]} Ahmed Muhammed b. Hanbel, Ebu Abdullah eş- Şeybani Han-beli mezhebinin imamı. 164'de Bağdat'da doğdu. Küçük yaşta ilim talep etti ve bu yolda birçok yolculuklar yaptı. Halkı'l Kur'an meselesinden dolayı Me'mun ve Mu'tesim tarafından işkence ve hapis ile cezalandırıldı.

"Müsned" , "Tefsir" ve "Nasih Mensufi" gibi eserleri vardır. 241 yılında vefat etti. Ve cenazesi büyük bir cemaat ile kaldırıldı.

^{296[296]} Ahmed'in bu sözünü Kitabı's sünne (1/145-196) de el- Hallal tahrir etmiştir.

^{297[297]} Süddi'nin sözü için, Bkz. Taberi tefsiri 30/232. Müharrerul veciz (İbn Atiyye) 16/321-322.

^{298[298]} Abdullah b. Bekr. b. Muhammed b. Amr b. Hazm-imam ye Hafız. Mağazi yazarı ve İbn İshak'ırı şeyhi sika'dır. 130 yılında vefat etti.

^{299[299]} Mekke kadısı. Osman b. Ebi Süleyman b. Cübeyr b. Mutim b. Adiy b. Nevfel. Sika'dır.

^{300[300]} Nafi b. Cübeyr. b. Mutim b. Adiy. Fakih, imam. Sika 99 yılında vefat etti.

^{301[301]} Cübeyr b. Mutim b. Adiy b. Nevfel. Kureyş'in ileri gelen liderlerinden Peygamber (sav)'in amcası oğlu esir alınıp serbest bırakıldıktan sonra İslam'a girdi. Babası gibi, ileri görüş ve güzel ahlakı ile tanınırdı. 58 yılında vefat etti.

^{302[302]} Bu eser, İbn Hatim'in elimizde mevcut olan tefsirinde bulunmamaktadır. Bu tefsirin kaybolan bazı bölümleri içinde olabilir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Burada şunu vurgulamak istiyoruz: Peygamberlerin bi-setlerinden önce günah işleyip işlemediklerinin meselesi sadece mutez ile mensupları arasında değil, ashabı hadis^{303[303]} ve ehli sünnet arasında da tartışılmıştır.

Ebu Bekr b. Tayb şöyle dedi: "Mutezile'den, bizim arkadaşlarımız'dan ve ehli Hak'dan birçokları şöyle dediler: "Peygamberliğinden önce kafir olan veya büyük günahlar işlemiş bir kimsenin, peygamber olarak gönderilmesinde hiçbir mani yoktur. Açıklayacağımız gibi, biz de bu görüşteyiz.

Fakat, peygamberliklerinden sonra günah işleyip, işlemeyecekleri konusunda ihtilaf edilmiştir.

Rafiziler şöyle dediler: Peygamberlerin küçük veya büyük günah işlemeleri mümkün değildir. Hatta, hata ve sehv yoluyla dahi olsa, onlardan günah sadır olmaz.^{304[304]}

Mutezile de şöyle dedi: "Onların büyük küçük günah işlemeleri kesinlikle mümkün değildir. Ancak hata ve yanılma yoluyla bazı küçük günahları işlemeleri mümkündür.

Cubba^{305[305]} ve arkadaşları onların kasten asla günah işleyemeyeceklerini ancak hata ve yanlış tevîl yapabileceklerini söylemişlerdir.

"Mutezile'den Nazzam ve^{306[306]} Cafer b. Besran da şöyle dedi- "Peygamberler ancak hata ve yanılma yoluyla günah işleyebilirler ve bu günahlarından dolayı da, Cenab'ı Hakk tarafından hesaba çekilirler. Bu nevi günahlar her ne kadar ümmetleri için affedilmiş ise de, peygamberler Allah'a karşı olan konumlan, ve yanılma ve hatalara karşı daha dikkatli olmaları gereği nedeniyle, bu nevi hatalardan dolayı muaha-ze olunurlar."

(Ebu Bekr. b. Tayb el- Baklani) Şöyle devam etti:

"Ehli Halik, Cumhur ve Ashab-ı hadis, şöyle dedi: Allah'tan aldıkları tebliğ görevini ifsat etmiyecek ölçüde olması şartıyla peygamberlerin günah işlemeleri mümkündür. Fakat, peygamberlerin Tebliğ'lerini gölgeleyecek, nübüvvetlerinin doğruluğunu giderecek, kendi doğrulukları konusunda şüphe uyandıracak neviden günah işlemeleri, tüm ümmetin icmasıyla mümkün değildir. Peygamberlerin işlediği küçük günahlar, küçük değil büyüktür ve diğer insanların günahları gibi değildir. Fakat onların günahı, dünyada iken affedilir ve ahirette ceza görmezler."

Ehl-i Hakk şöyle dedi: "Peygamberlerden küçük bir günah sadır olduğu zaman, onu çok büyük görürler ve korku ve dehşete kapılarak, hemen anında Allah'a tevbe ve istiğfar edip, bağışlamak dilerler."

^{303[303]} Ashab-ı hadis: Hadise önem gösteren ve kıyastan kaçınıp hükümleri nakil üzerine bina eden Hicazlılar ki bunlar: Malik b. Enes'in Şafii'nin, Süfyan es-Sevri'nin, Ahmed b. Hanbel'in ve Davud b. Ali el-İsfahani'nin arkadaşlarıdır.

^{304[304]} Razi'nin İsmetü'l Enbiya" kitabında söylediği gibi, bu, tüm şiiilerin görüşüdür.

^{305[305]} Ebu Ali, Muhammed b. Abdil vahhab el- Basri el- Cubba mutezile'nin büyüklerinden ilmi, zekası ve eserleri ile bilinir. Kalam ilmi ni kolaylaştıran o'dur. Bazı eserleri:

"Tefsirul Kebir"" Kitabul Müteşabihil Kuran" "İctihad" ve başka birçok kitabı vardır. 303 yılında vefat etti.

^{306[306]} Ebu İshak İbrahim b. Seyyar en-Nazzam. Mutezile'nin şeyhlerinden. Kader konusunda konuştu ve bazı meselelerde aykırı görüşler beyan etti. "Nübüvvet", "Harakatu ehl-i cennet" ve "el- vaid" gibi kitapları vardır. 231 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Baklani şöyle devam etti: "Bizim tercih ettiğimiz görüş te budur"

Yine şöyle dedi: "Ehl-i Hakk'tan Cumhur şöyle dedi: "Peygamberlerin, peygamberlik dönemlerinde günah işledikleri konusunda kesin hüküm verilemez. Bunun için mutlaka delil lazımdır. Bu hususa delalet eden ayetler ve rivayetler onların peygamberliklerinden önceki hayatlarına dair olması muhtemeldir"

Baklani: "Bu onların peygamberlik şereflerine daha uygun ve daha layıktır."

Baklani şöyle devam etti: "Risaletten önce küfür ve büyük günahlar işlemiş kimsenin peygamberler olarak gönderilmesinin caiz olduğu hakkında fasıl.

Buna delalet eden birçok husustan birisi şudur:

Bir kimsenin peygamber olarak gönderilmiş olması, onun imanına, doğruluğuna, ruh temizliğine, ilminin kemaline Allah'ı bilmesine ve onun bu işe en layık kimse olduğuna delalet eder. Çünkü getirdiklerinin doğruluğu, onun doğruluğu ile ölçülür.

Peygamber olarak gönderildiği anda geçmişte kendisinden sadır olmuş olabilecek kötülüklerden dönen ve böylesine büyük bir temizlik ve yücelik kazanan, kimsenin peygamber olarak gönderilmesine ve insanların ona uyup, saygı göstermekle emrolunmasına bir engel yoktur: Peygamberliğinden önce günahkar birisi olsa da!

Bundan ümmet'in şeriatı uygulayacak ve hukuku sağlayacak bir iman tayininin cevazı çıkar. İmam, fci göreve gelmeden önce, büyük günahlar işliyor veya küfür üzere bulunuyor olsa da, imam olarak ümmetin başa geçtiği anda, Allah'ın emri gereği artık ona saygı gösterilir ve emirleri yerine getirilir.

Rütbe ve konumları farklı olmakla beraber peygamberler de böyledir.

Buna delalet eden bir diğer husus da şudur: Önce kafir olup da sonra güzel bir şekilde tevbe edip, küfründen dönen bir insanın peygamber olarak gönderilmesine hiçbir engel yoktur."

İbn Tayb el- Baklani, böylece Mutezile'ye uzun bir cevap vermektedir.

Ben derim ki,

İnsanların ihtilaflarını zikrettikten sonra bu konudaki hak söz şudur: "Kuran'ı kerim'de ifade edildiği gibi Allah peygamberlerini kavmin en seçkininden seçer.

"Allah, elçilik görevini kime vereceğini daha iyi bilir" (En'am: 6/124)

Hırakil^{307[307]} in Ebu Süfyan'a^{308[308]} dediği gibi peygamberler insanların neseb bakımından en temizlerinden gönderilirler. Hırakil Ebu Süfyan'a:

"Onun nesebi nasıldır?" diye sorunca Ebu Süfyan:

"O bizim en soylularımızdandır," dedi. Bunun üzerine Hırakil:

"Peygamberler de böyledir. Kavimlerinin en soylularından seçilirler", dedi.

^{307[307]} Hırakil: Rum kirali

^{308[308]} Sahr b. Harb b. Omeyye. Muaviye'nin babası. Kureyş'in lideri ve Rasulullah (s.a.v)'in amansız düşmanı iken Mekke'nin fethi'nde müslüman oldu. H. 31 veya 32 yılında öldü.

^{309[309]} Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri uzun bir hadisten bir bölüm.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Kavmi, Şahsen zayıf görmelerine rağmen, ailesinin büyüklüğüne işaret ederek Şuayb'e şöyle dedi:

"Eğer kabilen olmasa seni mutlaka taşıyarak öldürürüz. Sen bizden üstün değilsin." (Hud: 11/91)

Peygamberliğinden önce müşrik ve cahil bir toplumun içinde yaşayan peygamberin doğruluğu, güvenilirliği, bilinen iyilikleri yapıp kötülüklerden kaçınması dışında, kavminin dini üzerine olması, onun için bir ayıp değildir. Cenab'ı Hakk şöyle buyurdu:

"Biz, bir peygamber göndermedikçe kimseye azap edecek değiliz." (İsra: 17/15)
Böyle bir ortamda, ne onlar, ne de kavimleri sorumlu değildir.

Bir şeyin kötü olduğunu bildiği halde onu yapanla, bilmeden yapan arasında fark vardır. Bu ikincisi ayıplanamaz ve kavimleri tarafından aleyhlerine bir delil olarak kullanılamaz.

Dolayısıyla israiloğulları'nın peygamberleri arasında daha önce müşrik olan hiç bir peygamber yoktur. Bilakis hepsi Tevrat^{310[310]} şeriatına göre yetiştirilmişlerdir.

101 Peygamber oldukları söylenen Yusuf'un kardeşleri ise, peygamberliklerinden önce günah işlemiş ve tevbe etmişlerdir.^{311[311]}

Şuayb (a.s.) ve diğer peygamberlerin kıssalarında ise kesinlikle insanların onlara karşı nefretini çekecek herhangi bir husus bulunmamaktadır. Aynı şekilde cehaletlerinden sonra Rasulullah (s.a.v)'e iman eden sahabeler de böyle. İçlerinden çoğu islam'dan önce de güzel ahlak ve şeref sahibi idiler. Mesela Ebu Bekr sıddık (r.a) cahiliye döneminde-de doğruluk, güvenilirlik ve güzel ahlakı ile tanınırdı. Cahiliye tüm sahabelerin ortak özellikleri olmalarına rağmen, içlerinden bazıları, cahiliye döneminde dahi güzel ahlak ile muttasıftılar.

Kuran kıssalarını haber verdiği hiçbir peygamber, peygamberliklerinden önce, insanların nefretlerini celbedecek ve hak davayı şüphe ile karşılamalarına neden olacak hiçbir davranış sergilememişlerdir. Bu nedenden dolayıdır ki müşrikler, peygamberliklerinden sonra, onları daha önceki hayatlarından dolayı hiçbir zaman kınayamamışlardır.

Eğer peygamberlerin bisetlerinden önce dikkatleri çekecek bir günah veya ayıpları olsaydı, müşrikler daha sonra; onu mutlaka gündeme getirerek, insanları Allah'ın elçilerinden uzaklaştırmak için bir koz olarak kullanırlardı.

Müşriklerin peygamberleri ayıpladıkları tek husus: "Sizde bizim gibi idiniz" demeleri olmuştur. Buna karşılık peygamberlerin cevapları çok açıktır: "Evet, daha önce vahiy gelmediği için, biz de başkaları gibi bu konulardan habersiz idik."

"Onlar dedilerki: Siz de bizim gibi bir beşerden başka bir şey değilsiniz." (İbrahim: 14/10)

^{310[310]} Musa (a.s.)'ya indirilen kitabın adı.

^{311[311]} İbn Hazım, Yusuf'un kardeşlerinin peygamber olduklarına dair Kur'an'dan sünnetten, icma'dan ve sahabelerinin sözlerinden hiçbir delil olmadığını söyleyerek, haklı bir şekilde onların peygamber olmadıklarını söylemiştir. Bilakis Kur'an onlar için şöyle diyor: "siz daha kötü durumdasınız" Oysa Allah'ın salih kullarının böylesi bir şer içinde olmaları düşünülemez.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Peygamberler şöyle cevap verdiler: "Evet, biz sizin gibi bir beşerden başkası değiliz. Fakat Allah nimetini kullarından dilediğine lütfeder." (İbrahim: 14/11)

Nübüvvet ve şeriaten hiçbir bilgisi ve haberi olmayan birisinin peygamber olarak gönderilmesinin caiz olduğu konusunda herkes müteffiktir. Böyle bir kimseyi peygamber olduktan sonra tasdik etmemek küfürdür.

Peygamberlerin daha önce bu konulardan haberdar olmamaları, peygamberliklerine herhangi bir halel getirmez. Bilakis Allah onlara bilmediklerini öğreterek, peygamberlik ile görevlendirir.

Cenabı Hakk şöyle buyurdu:

"Allah, kavuşma günüyle korkutmak için kullarından dilediğine vahyi indirir." (Mümin: 40/15)

"Allah melekleri, kullarından dilediği kimseye kendinden bir vahiy ile, "Benden başka tanrı olmadığına dair (kullarımı) uyarın ve benden korkun" diye gönderir."(Nahl: 16/2)

Onlar bu görevi ancak vahiy ile alırlar.

İbrahim (a.s.) içlerinde tek bir muvvhid'in bulunmadığı kafir bir kavim içinde yaşadı. Fakat Allah'ın hidayeti Allah'ın diğer peygamberleri gibi Tevhidi seçerek muvahhid oldu.

Cenabı Hak, Musa'yı, Firavun'a gönderdiği zaman, Firavun ona:

"Dediki: Biz seni çocukken himayemize alıp büyük-medik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçir-medin mi? Sonunda o yaptığın (kötü) işi de yaptın. Sen nankörün birisin!

"Musa, "Ben, dedi, o işi o anda sonunun ne olacağını göremeyerek yaptım." Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hikmet bahşetti ve beni peygamberlerden kıldı. O nimet diye başıma kaktığın ise (aslında) israil oğullarını kendine kul köle etmendir." (Şuara: 26/18-22)

Cenabı Hakk peygamberlerinin sonuncusuna şöyle diyor:

"Biz, sana bu kur'ani vahyetmekle (geçmiş milletlerin haberlerini) en güzel bir şekilde sana anlatıyoruz. Gerçek şu ki: Sen bundan önce (bu haberleri) elbette bilmeyenlerden idin." (Yusuf: 12/3)

Bu ayeti kerimede geçen "Ve in kanet" deki "in" muhaffebe mines sakile'dir ve haberinde ki "lam" arapçadan anlamayan ve Kur'an'ın anlamlarını bilmeyenlerin zannettikleri gibi "lam'ı nafiye" değil lam-ı farika'dır.

Cenabı hakk şöyle buyurdu:

"İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerinden-dir. Bundan önce onları ne sen biliyordum ne de kavmin." (Hüd: 11/49)

"Ve sana bilmediğini öğretmiştir." (Nisa: 4/113)

"İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin.Fakat biz onu (kitabı) kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola erıştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin." (Şura: 42/52)

İnsanlar, peygamberlerimiz (s.a.v)'ın nübüvvetinden önceki hali ve zikrettiğimiz

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

ayetler ile Araf^{312[312]} ve İbrahim^{313[313]} surelerinin ayetleri konusunda ihtilaf ettiler:

Bazıları şöyle dediler: "Peygamber (s.a.v) kavminin dini üzerine değildi ve onların kestiklerini yemezdi. Bu söz Ahmed b. Hanbel'den nakledilmiştir. "Kim onun kavminin dini üzerine olduğunu iddia ederse, bu kötü bir sözdür. Peygamber (s.a.v.) putlara kesilen şeylerden yemiyordu." ^{314[314]}

Ben derimki: Ahmed şöyle demiş olabilir: "Peygamber (s.a.v) putlara tapmıyordu" Fakat onun bu sözü yanlış şekilde nakledilmiştir. Çünkü Peygamber (s.a.v)'in putlara tapmadığı yolunda birçok rivayet mevcuttur. Fakat, kavminin kestiği şeyleri yemediğine dair hiçbir rivayet yoktur. ^{315[315]} Ki Ahmed, insanlar içinde bu rivayetleri en iyi bilen kişidir. Dolayısıyla naklin olmadığı bir şeyde hüküm vermesi mümkün değildir.

Peygamber (s.a.v) bunu haram olduğunu ancak peygamberliğinden sonra bilmiştir. Putlar için kesilen şeylerin haramlığı maide suresinde ^{316[316]} bildirilmiştir. Allah'tan başkası adına kesilmenin haramlığı ise Enam ^{317[317]} ve Nahl ^{318[318]} gibi Mekki surelerde bildirilmiştir.

Bunun haram olduğu Kur'an ile bilindi. Kur'an'ın inmesinden önce şirk'in aksine, bunun haram olduğu bilinmiyordu. O ve ashabı Mekke'deki hayatları boyunca, onların kestiği etlerden yemeye devam etmişlerdir. Fakat et için kesilen ile putlar için kesilen farklıdır ki bu şirk'tir. Ve şeriat-le asla mubah olmamıştır. Çünkü bu puta tapıcılıktır.

Ancak bunun dışında et için kesilen şeyler, aynı ilk dönemde müşrik kadınlarla evlenmeleri gibi caiz idi, sonra haram kılınmıştır.

İkinci görüş: Peygamber (s.a.v)'in onların şirklerine muvafakat etmemekle beraber, İbrahim'in dininden kalan kalıntıları muhafaza eden kavminin dini üzere idi.

Bu konuda İbn Kuteybe şöyle dedi:

"Peygamber (s.a.v)'in 40 yıl boyunca kavminin dini üzerine bulunduğu konusunda hadis vardır. ^{319[319]}

Bunun anlamı şudur: Araplar, hala babaları İbrahim'in dininden kalan birçok adet ve kuralı devam ettirmektedirler. Kabe'yi hac ve ziyaret, sünnet, nikah, üçe

^{312[312]} Araf: 88.

^{313[313]} İbrahim: 13.

^{314[314]} Ahmed, Müsned: 4/127-128.

^{315[315]} İbn Hacer Fethul Bari'de (7/103) Hattabi'nin şu sözünü zikreder "Peygamber (s.a.v) risaletten önce Allah'ın adı anılmasa da putlar için kesilen şeyler dışında, kavminin kestiği şeyleri yerd. Çünkü o zaman daha şeriatı inmiş değildi. Bu konudaki hüküm peygamberliğinden çok sonraları geldi."

^{316[316]} "Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) Canavarların yediği hayvanlar-ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı." (Maide: 5/3)

^{317[317]} "Deki: Bana vahyolunanda (Kur'an'da) Onu yiyecek kimse için, leş veya akıtılmış kan, yahut domuz eti- ki pisliğin kedisidir- yada Allah'tan başkası adına kesilmiş bir haayvandan başka haram edilmiş bir şey bulamıyorum. Ama kim çaresiz kalırsa, tecavüz etmemek ve sınırı aşmamak üzere (bunlardan yiyebilir). Çünkü Rabbin bağışlayan ve esirgeyendir." (Enam: 6/145)

^{318[318]} "Sonra şüphesiz rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından da sabrederek cihad edenlerin (yardımcısıdır). Çünkü Rabbin, onların bu amellerinden sonra elbette, çok bağışlayan, pek esirgeyendir." (Nahl: 16/110)

^{319[319]} Taberi Tefsirinde Süddi'den rivayet etti (30/232).

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

ulaşınca talakın vaki olması kocasının birinci ve ikinci talaktan sonra geri dönebilmesi,^{320[320]} Cana karşı 100 deve diyet alınması, cenabetten yıkanma ve akrabalık ve hısımlık nedeniyle bazı kadınlarla evlenmenin haram olması^{321[321]} gibi hususlar İbrahim (a.s.)'dan kalmıştı. Peygamber (s.a.v) nübüvvetinden önce de kavmi gibi Allah'a iman ediyor ve İbrahim'in şeriatından kalan yukarıdaki hususlara riayet ediyordu. Ayrıca putlara tapmıyor ve puta tapanları ayıplıyordu. Fakat bunun dışındaki islam şeriatını ancak kendisine vahiy geldikten sonra bilmiş ve uygulamıştır. Bu nedenle Cenabı Hakk şöyle buyurmuştur:

"Sen kitap nedir, iman nedir bilmezdin." (Şura: 42/52)

Yani Kur'an'ı ve iman'ın şeriatlerini bilmezdin. Burada kastedilen Allah'a iman bilmen değildir. Çünkü cahiliye arapları, Şirk koşmakla beraber Allah'a iman ederlerdi."^{322[322]}

Ben derimki (İbn Teymiyye): İbn Kuteybe'nin de zikrettiği gibi cahiliyye arapların hacetmeleri, sünnet olmaları ve akrabalarıyla evlenmemeleri, tevatür yoluyla sabittir ve onlara göre bu hususlardır. Dinin ve Hanif olmanın temelidir.

Ebu'l Mutan el-Ahfeş^{323[323]} Şöyle dedi:

"Hanif, müslüman demektir. Cahiliye döneminde, İbrahim'in dininden sadece bu iki hususa riayet ettiklerinden sünnet olan ve hacc yapanlara hanif denilirdi. İslam geldiği zaman, gerçek hanifliği geri getirdi.

İbn Ebi Hatim Sa'd^{324[324]} dan o'da Katade^{325[325]} den şöyle rivayet etti: "Haniflik, Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmektir. Anaların, kızların, halaların, teyzelerin nikahının haram olması ve sünnet olmak da buna dahildir. Şirk ehli, Allah'a ortak koşmalarına rağmen analarının, kızlarının, halalarının ve teyzelerinin nikahını haram görürlerdi. Ayrıca Allah'ın evini hacceder ve

^{320[320]} Şeyhu'l islam İbn Teymiyye şöyle dedi: "Kuteybe'nin Arapların üç talak ile boşanma konusundaki sözü gerçeği yansıtmamaktadır. Bilakis bu husus Medine'de teşrii kılınmıştır. Bu hüküm gelmeden önce müs-lümanlar, kadınları tek bir talak ile diledikleri gibi boşuyorlardı. Kadınların zararına olan bu husus Medine'de gelen üç talak hükmü ile düzeltilmiştir" Bu husus hadis, tefsir ve fıkıh kanusunun en meşhur meselelerin-dendir."

^{321[321]} Bu konuya ileriki sayfalarda tekrar değineceğiz.

Cenab-ı Hakk Nisa suresi'nin 23. ayetinde şöyle buyurdu:

"Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz kardeş kızları, kızkardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin halaları, kendileriyle birleştiginiz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla henüz birleşmemişseniz kızlarını almamanızda size bir mahzur yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındığı anda geçen geçmiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyendir."

Taberi, bu ayetin tefsiriyle ilgili İbn Abbas'dan şöyle rivayet etti. Neseb'den dolayı yedi sınıf, hısımlıktan dolayı da yedi sınıf kadın haram kılınmıştır.

Sonra bu ayeti okudu. Ve yedincisi de "Babalarınızın nikahladığı kadınları nikahlamayın ayetidir" dedi. Taberi (8/141)

^{322[322]} Bkz. Tevilu muhtelifi'l hadis (İbn Kuteybe) sh. 126-128.

^{323[323]} Said b. Misade el-Belhi, sonra Basri Ahfeşül Evsat olarak tanınır. Sibeveyh'in öğrencilerindendir. Arap dili imamlarındandır. 215, 211 veya 225 yılında öldüğü rivayet edilir. "Meanil Kuran, el- Mekayis el-Urud gibi eserleri vardır.

^{324[324]} Said b. Ebu Urube. İmam, Hafız, Basralı alim.

Sünneti ilk tasnif eden şahıstır. Ömrünün son dönemlerinde hadisleri birbirine karıştırmıştır. 156 yılında vefat etti.

^{325[325]} Katade b. Deame es-Sedusi. Hafız, Allame, doğuştan ama idi. Müfessir. Tabiinden idi. Hadis ve tefsirde döneminin en büyük alimlerin-dendir. 117 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

menasiki yerine getirirlerdi." ^{326[326]} İbn Abbas da şöyle dedi: "Hanif:Hacı" ^{327[327]} İbn Ebi Hatim, Hasan, Dahhak, Atiyye, ve Süddi'den de buna benzer sözler rivayet edilmiştir," dedi. ^{328[328]}

Bununla Hacc'ın Haniflerin şiarından olduğunu söylemek istemişlerdir. Çünkü ne cahüye döneminde, nede islam döneminde yahudi ve hristiyanlar hiçbir zaman hacc yapmamışlardır. Bu nedenle hadiste şöyle buyurulmaktadır:

"Kim, kendisini Allah'ın evine ulaştıracak kadar azık ve binek bulduğu halde, haccetmezse, ister yahudi olarak, isterse de Hristiyan olarak ölsün" ^{329[329]}

Kişi, Muhammed (s.a.v)'e iman etmediği sürece müslüman olamaz. Muhammed (s.a.v)'den önce ise Yahudiler ve diğerleri İbrahim'in milleti üzere idiler.

Muhammed (s.a.v)'den önce hac, farz değil, müstehab idi. Bu nedenle Musa, Yunus ve başka peygamberler haccetmişlerdir. Fakat israiloğullarına hac farz değildi.

İslamdan önce hacc, Hanifliğin müstehablarından idi. Fakat Muhammed (s.a.v)'in dili ile farz olduktan sonra artık, Hanifliğin temel esaslarından biri oldu.

İslam'ın beş şartından biri de Hacc'dır. ^{330[330]}

Haniflik konusunu ayrıntılı olarak bir başka yerde açıkladık. ^{331[331]} Kıssaca Haniflikten maksat hacc, sünnet ve belirtilen akrabalarla nikahın haram olması gibi İbrahim (a.s.)'in şeriatından kalan kalıntılardır. Fakat belirtilen akrabalarla nikahın haram olması ve sünnet aynı zamanda yahudilerin de muhafaza ettikleri seri hükümlerdendir. Ancak onlarda hacc farızası yoktur.

Ama ibn Kuteybe'nin iddia ettiği gibi üç talak boşamanın vuku bulması meselesi gerçekte cahiliye dönemi Araplarında yoktu. Bilakis hu hüküm Medine'de teşrii kılınmıştır.

Bu hüküm gelinceye kadar müslümanlar eşlerini hiçbir sayı sınırlaması söz konusu olmadan boşuyorlardı ve bu durum kadınların zararına olmaktaydı. Allah erkekleri bundan neh-yederek üç talak esasını koymuştur. ^{332[332]} Bu husus hadis, tefsir ve fıkıh ilminin en meşhur meselelerinden biridir ve muayyen bir kitaba isnat edilmeyecek kadar meşhurdur. ^{333[333]}

^{326[326]} Bkz. "Tefsiru ibn Ebi Hatim "Bakara Suresinin başları"

^{327[327]} Bkz. Ali b. EbiTalha'nın ibn Abbas'dan rivayet ettiği tefsir 'e sh. (88)

^{328[328]} Bkz. Tefsiru ibn Ebi Hatim 1/397 ve 2/323-324.

^{329[329]} Tirmizi (3/176) tahrir etti Hadisin garib ve zayıf olduğunu

söyledi.

^{330[330]} Buhari ve Müslim'in rivayet ettikleri "İslam beş temel üzerine kurulmuştur" meşhur hadis.

^{331[331]} İleride bu konu tekrar gelecek.

^{332[332]} "Boşanma iki defadır. Bunlar, ya iyilikle tutmak, ya da güzel ve adaletli bir biçimde salıvermektir. Kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız size helal olmaz. Ancak erkek ve kadın Allah'ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa bu durum müstesna. Ey müminler! Siz de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, (kadının serbest boşanması için) erkeğe fide vermesinde her iki taraf için de günah yoktur. Bu söylenenler Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın, Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir." (Bakara: 2/229)

^{333[333]} İbn Teymiyye'nin görüşünü teyid için Bkz:

Tefsiru't Taberi (4/538) Esbabu'n Nüzul (Vahidi) 73, Mealimut Tenzil (Beğavi) 1/206, Ahkamu'l Kur'an (İbn Arabi) 1/257, Zadul Mesir Sh. 262-266, el-Camiu'l Ahkami'l Kur'an (kurtubi) 3/125-131.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Cana kıymanın diyetinin yüz deve olması ise İsmail'in (a.s.) dininden kaynaklanmamaktadır. Bu Abdulmuttalib'in çıkardığı bir adettir.^{334[334]} Rasulullah (s.a.v.) bu adeti İslam'da da aynen geçerli saymıştır. İbn Abbas'ın söylediğine göre cahiliyye arapları diyet olarak yüz deve verirlerdi. Bu adet ise onlara doğacak olan en son oğlunu kurban etmek üzere nezr eden Abdulmuttalib'ten kalmıştır.^{335[335]}

Bir başka rivayete göre ise, Abdulmuttalib 10 oğlu olursa içlerinden bir tanesini kurban etmek üzere nezretmiştir. Bu nezrini yerine getirmek üzere peygamber (s;a.v)'in babası Abdullah'ı^{336[336]} kurban kesmek üzere iken, halk buna engel olarak onun yerine deve kesmesini önermişlerdir.

Bunun üzerine Abdulmuttalib kura çekmeye başlar ve kura yüz deveye kadar Abdullah'a çıkar. Yüz deveden sonra kura'nın develere çıkması üzerine, Abdullah boğazlanmaktan kurtulur. Bu, olay siyer kitaplarında geçen meşhur bir olaydır.^{337[337]}

Kan akrabaları konusunda zikrettiği tahrim hükmü doğrudur. Ancak hısımlık yoluyla tahrim konusunda söyledikleri tam olarak doğruyu yansıtmamaktadır. Bilakis cahiliye arâplarında insanlar babalarının eşleriyle evlenebilmekteydiler. Bu olay çok meşhurdur ki Cenabı Hakk şöyle buyurmaktadır:

"Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin, çünkü bu bir hayasızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur."(Nisa: 4/22)

İbn Kuteybe ve başkaları O'nun (s.a.v) müşriklerin kestiklerinden yemediğini zikretmediler. Bilakis Ahmed'den gelen rivayetin aksine, peygamber (s.a.v)'in onların kestiklerinden yediğini söylediler.

İbn Atiyye "Seni şaşırmsın (dalalette) bulup da yol göstermedi mi?" (Duha: 93/7) ayeti kerimesi ile ilgili şöyle dedi: "O'nu böyle bulup nübüvvet ve risalet ile ihsanda bulundu" Hasan ve Dahhak da böyle demişlerdir.

Dalalet (şaşkınlık) uzak ve yakın olmak üzere ikiye ayrılır. Uzak olanı küfür dalaletidir. Cenabı Hakkın Peygamberi için sözettiği ise, yakm dalalettir ki bu onun (s.a.v) batılı kabul etmesinden değil, hakkı tam olarak bilmemesinden kaynaklanmıştır.

Suddi şöyle dedi: "40 yıl boyunca kavminin dini üzerinde idi"

İbn Atiyye şöyle devam etti: "Rasulullah (s.a.v) asla puta tapmamıştır. Fakat Zeyd b. Amr b. Nefil^{338[338]} hadisine göre onların kestiklerinden yemiş ve adetlerine uymuştur. Bununla beraber bu adetlerden çirkin olanlarını eleştirmiş ve bazı konularda kavmiyle muhalefet etmiştir"^{339[339]}

^{334[334]} Abdulmuttalib b. Haşim b. Abdi Menaf; Ebul Harir. Cahiliye döneminde kureyşin lideri. Akıllı, fesahati ve şerefi ile tanınır. Peygamber (s.a.v)'in dedesidir. Asıl adının "Şeybe" olduğu söylenir.

^{335[335]} Abdulmuttalib'den önce kureyş ve diğer araplarda diyet miktarı 10 deve idi.

^{336[336]} Peygamber (s.a.v)'nin babası Abdullah b. Abdilmuttalib. Mekke'de doğdu. Abdulmuttalib'in en küçük oğludur.

^{337[337]} Bu olayın ayrıntılarını İbn Hişam'ın Siretün nebeviye (1/151-155)'de bulabilirsiniz.

^{338[338]} Zeyd b. Amr b. Nefil b. Abdil Uzza el-Kurşi el-adevi Eski arap düşünürlerinden biri.

Ömer b. Hatab'ın amcaoğludur. İslam'a yetişemedi. Putlara tapmaz, putlar için kesilen şeylerden yemez ve kız çocuklarının diri diri gömülmesine karşı mücadele ederdi. Peygamber (s.a.v)'in bisetinden 5 yıl önce vefat etmiştir.

^{339[339]} Bkz. el- Muharrerul Veciz 16/321.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Ben derim ki, Zeyd b. Amr b. Nefir'in söz konusu hadisini Buhari^{340[340]} zikretmiştir. Musab. Akbe,^{341[341]} Salim'in^{342[342]} Rasulullah (s.a.v)'den bahsederken İbn Ömer'in şöyle dediğini işitmiştir: "Rasulullah (s.a.v) kendisine vahiy gelmeden önce Beldah vadisinde Zeyd b. Amr b. Nefil ile karşılaştı ve ona etli bir yemek takdim edildi. Zeyd:

"Putlarınız için kestiğiniz şeyleri yemem -Ben Allah'tan başkası adına kesilen şeylerden yemem,

O, Kureyş'i yarattı, sonra gökyüzünden su indirip, yeryüzünde bitki bitirdi. Sonra siz kalkıp, onu Allah'an başkası adına kesiyorsunuz! Bu olacak şeymi?" dedi.^{343[343]}

Nakledildiğine göre peygamber (s.a.v) nübüvvetinden öncede puta tapıcılıktan nefret ediyordu. Fakat, samimi arkadaşları dışında, insanların genelini bundan nehyetmiyor-du. Ebu Ya'la el-Mavsili şöyle rivayet etti:^{344[344]}

"Bize Muhammed b. Beşşar bindar^{345[345]} anlattı, bize Abdul-vahhab b. Abdilmecid^{346[346]} anlattı- Bize kitaplarından yazıp verdi- bize Muhammed b. Amr^{347[347]}, Ebu Selme'den^{348[348]} ve Yahya b. Abdirrahman b. Hatib b. Ebu Beltea,^{349[349]} Usame b.

Zeyd b. Harise'den^{350[350]} o da Zeyd b. Harise'den^{351[351]} anlattı.

Zeyd şöyle dedi: "Sıcak bir günde Rasulullah (s.a.v) ile beraber, dikili taşlardan biri için kestiğimiz bir koyunla beraber Mekke'nin dışına çıktık ve orada Zeyd b. Amr b. Nefil ile karşılaştık. O ve Rasulullah (s.a.v) cahiliyye selamı^{352[352]} ile selamlaştıktan sonra, Peygamber (s.a.v) ona

"Ey Zeyd, neden kavmin ile aran iyi değil?" dedi: Zeyd:

"Ey Muhammed, bu konuda benim hiçbir suçum yok. Ben en iyi dini aramaya karar verdim ve bunu için önce Fedek^{353[353]} Hahamlarına gittim. Ve gördüm ki

^{340[340]} Muhammed b. İsmail b. İbrahim el- Buhari. Ebu Abdullah Hadis hafızı. 194 yılında doğdu. 210 yılında hadis talebi için uzun bir yolculuğa çıktı. Horosan, Irak, Mısır ve Şam'a giderek 1000 den fazla Şeyhten hadis dinledi. "el-Camius sahih" isimli hadis kitabı ile meşhurdur ki bu kitap, en güvenilir hadis kitabıdır. 256 yılında vefat etti.

^{341[341]} Musa b. Ukbe b. Ebi Ayyaş. İmam. Siyer konusunda ilk eser yazan şahıstır. Tabiinin küçüklerinden sayılır. 141 yılında vefat etti.

^{342[342]} Salim b. Abdillah b. Emir il Müminin Ömer b. Hattab'm kölesi idi. imam zahid Hafız medine müftüsü 106 yılında vefat etti.

^{343[343]} Buhari iki yerde rivayet etmiştir. Ensar'ın Menakıbı kitabında: "Peygamber (s.a.v) 'e yiyecek takdim edildi" lafzı ile. Kurban ve av kitabında: Peygamber (s.a.v) ona yiyecek takdim etti" lafzıyla rivayet etmiştir ki doğrusu kadı İyaz'ın dediği gibi birinci lafızdır.

^{344[344]} Ahmed b. Ali el-Mavsili, Hafız Ebu Yala Muhadis sünen ve mucem'in sahibi. 307 yılında vefat etti.

^{345[345]} Muhammed b. Beşşar b. Osman. İmam ve hafız döneminin en meşhur muhaddislerinden. 252 yılında vefat etti.

^{346[346]} Abdolvahhab b. Abdilmecid es-Sakafi. Büyük imam ve Hafız. Ömrünün son döneminde karıştırmaya başlamıştır. 194 yılında vefat etti:

^{347[347]} Muhammed b. Ömer b. Alkame b. Vakkas imam, muhaddis. saduk. 144 yılında vefat etti.

^{348[348]} Ebu Seleme b. Abdirrahman b. Avf ez-Zühri. Sika Fakih Çok hadis rivayet edenlerden 94 yılında vefat etti.

^{349[349]} Yahya b. Abdirrahman b. Hatib b. Ebi Belta Tabiinden si-ka'dır. 104 yılında vefat etti.

^{350[350]} Üsame b. Zeyd b. Harise Sahabi. Rasulullah (s.a.v)'in çok sevdiği, aile efradından biri. Büyük emir onu şam ordusuna komutan yaptı ki Ömer ve diğer büyük sahabiler onun komutası altında idiler. Rasulullah (s.a.v) vefat edince, aynı orduyu Ebu Bekir gönderdi. Hicri 54 yılında vefat etti.

^{351[351]} Zeyd b. Harise (Üsame'nin babası) Şehid emir. Ahzab Suresinde ismi geçti. Peygamber (s.a.v)'in azadlı kölesi. İslam'ı ilk kabul edenlerden. Allah Rasulünün en yakın ve sevgili dostlarından biri. Hicri 8 yılında Mute savaşında şehid edildi.

^{352[352]} Cahiliye selamlaşması, "Günaydın anlamında Enim saba-han'dir.

^{353[353]} Fedek: Medine'ye üç mil mesafede Hicaz'da bir yerleşim birimi.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

onlar bir yandan Allah'a taparken diğer yandan da şirk koştuklardı. Ben kendi kendime, "Benim aradığım din bu değil" deyip Hayber Hahamlarına gittim, onların da bir yandan Allah'a ibadet ederken, diğer yandan şirk koştuklarını gördüm kendi kendime "benim aradığım din bu değil" dedim. Sonra Şam hahamlarına gittim ve onların da Allah'a ibadet edip, şirk koştuklarını gördüm ve "Benim aradığım din bu değil" deyip oradan da ayrıldım. Oradan ayrılırken Hahamlardan biri bana şöyle dedi:

"Senin aradığın din üzerine Allah'a ibadet eden tek bir kişi vardır, O da Hira^{354[354]} da dır" dedi. Ben yola koyularak Hira'ya o adamın yanına gittim. Yanına vardığımda, bana

"Nereli olduğumu" sordu. Ben de

"Allah'ın Evi'nin halkındanım" dedim. O bana:

"Senin aradığın din, orada çıktı, Yıldızı parlayan bir peygamber gönderildi. Gördüğün herkes sapıklık içindedir" dedi. Zeyd b. Amr sonra şöyle dedi:

"Henüz bir şey anlamış değilim". Sonra Peygamber (s.a.v) o'na etli yiyecekte sundu. Zeyd b. Amr:

"Bu nedir ey Muhammedi" diye sordu. Peygamber (s.a.v) "Şu dikili taşlardan birisi için kesilmiş koyun etidir,"

dedi. Zeyd b. Amr

"Allah'ın adına kesilmemiş etlerden yemem," dedi.

Zeyd b. Harise şöyle devam etti.

Sonra Zeyd b. Amr'dan ayrıldık Peygamber (s.a.v) ve ben Kabe'ye geldik. Peygamber (s.a.v) Kabe'yi tavaf etmeye başladı. Safa ve Merve arasındada tavaf etti. O zaman Safa ve Merve arasına bakırdan yapılmış İsaf ve Naile isminde iki tane put vardı. Müşrikler tavaftan sonra bu putları mesh ederlerdi. Peygamber (s.a.v) şöyle dedi:

"Onlara dokunma. O ikisi de pisliktir."

Ben kendi kendime: Şunlara dokunayım da bakalım bana ne diyecek" dedim ve dokundum. Benim böyle yaptığımı görünce:

"Ey Zeyd, söz dinlemiyormusun" diye çıktı. Sonra Zeyd b. Amr vefat etti ve Allah, Peygamberine (s.a.v) vahiy indirdi. Peygamber (s.a.v) Zeyd b. Amr için şöyle buyurdu.

"O, kıyamet günü tek başına bir ümmet olarak haş-rolunacaktır." ^{355[355]}

Ebu Abdillah el-Makdisi^{356[356]} bu hadis ile ilgili olarak şöyle dedi:

^{354[354]} Hira: Necef bölgesinde bir yerleşim birimi.

^{355[355]} Bu hadisi Ebu Ya'la el-Mavsili, Müsned'inde rivayet etti. (13/170-173) Hadis no. 7212

^{356[356]} Büyük hafız Ziyaüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Abdilvahid el- Hanbeli. Zehebi Şöyle dedi: Şeyhül imam, önder muhakkik, hüccet, seleften bakiyye.Fedailul Kur'an, delalilun nübüvve, Ehadisul muhtara" gibi eserleri vardır. 643 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Bu hadis, İbn Ömer'in sahih'te bulunan hadisi ile tekid edilen, hasen bir hadistir.

Bu hadisi Ebu Bekr el-Beyhaki^{357[357]} kısaca şöyle rivayet etmiştir:

"Zeyd b. Harise şöyle dedi: "Bakırdan bir put vardı ve ona İsaf veya Naile denilirdi. Müşrikler Tavaf ettikleri zaman ellerini bu puta sürerlerdi. Rasulullah (s.a.v) tavaf etti, ben de onunla beraber tavaf ettim. Puta uğradığımda ona elimi sürdüm. Rasulullah (s.a.v)

"ona elini sürme" dedi. Sonra tekrar tavaf ettiğimizde ben kendi kendime, "Ona bir kere dokunayım bakalım ne olacak" dedim ve dokundum. Rasulullah (s.a.v) kızdı ve "söz dinlemiyor musun" diye çıkıştı.

Beyhaki şöyle dedi: "Bazıları Muhammed b. Amr'dan şu ziyade ile rivayet etmişlerdir: "Zeyd şöyle dedi: Ona ikramda bulunan ve kitabı indirene yemin olsun ki o (peygamber (s.a.v) asla bir puta saygı göstermedi. Hatta Allah ona ikram ettiği şey ile ikram etti.

(Beyhaki) Şöyle dedi: Bahira^{358[358]} kıssasında da geçtiği gibi Rahib onu Lat ve Uzza'nın^{359[359]} adma yemin ettirmek istediği zaman Peygamber (s.a.v) şöyle demiştir:

"Beni Lat ve Uzza'nın adıyla konuşturma. Vallahi ben o ikisinden nefret ettiğim kadar hiçbir şeyden nefret etmem."^{360[360]_361[361]}

Allah onu (s.a.v) cahileyye amellerinden korudu. Eğlence meclislerine iştirak etmezdi. Böyle bir meclise katılmak istediği zaman Allah ona uyku verir ve uyurdu. Beyhaki ve başkaları bu konuda çeşitli rivayetler nakletmişlerdir. Aynı şekilde Kureyş taş taşımak için avret yerlerini açmasına rağmen, Allah onu bu çirkin davranıştan korumuştur. Bu husus sahiheyne'de Cabir'den,^{362[362]_363[363]}

^{357[357]} Ebu Bekr Ahmet Huseyn b. Ali el-Beyhaki, el- Horasanî! Küçük yaşta hadis talebine başladı ve bu ilimde imam oldu.

İmamul Haremeyn Ebul meali el-Cuveynî şöyle demiştir. Beyhaki dışında tüm şafii fakihleri imam Şafiiye borçludurlar. İmam Şafii ise Beyhaki'ye borçludur. Çünkü yazdığı eserler ile bu mezhebi o ayakta tutmuştur. "Sünenil kebir" "Esmâ ves sıfat" "Şuabul iman" gibi eserleri vardır. 458 yılında vefat etti.

^{358[358]} Bahira: Hristiyan rahibi. Adının Cercis olduğu söylenir. Bus-ra'da kendisine ait bir manastırı vardı.

^{359[359]} Şeyhul islam İbn Teymiyye "Sıratı müstakim" isimli eserinde (2/643) Cahiliye araplarının kendileri için yolculuk yapılan büyük putları Lat, Uzza ve Menat'la ilgili yazısında şöyle dedi:

Lat, Taif lilerin putu idi. zikredildiğine göre Lat aslında hacılara hizmet eden. Salih bir kişi idi. Öldükten sonra, mezarını ziyaret etmeye başladılar. Sonra resim ve heykellerini yaptılar, sonra da türbesini yaparak ona tapınmaya başladılar."

Buhari sahihinde ve "Tefsirul Kur'an'da" "Lat ve Uzzayı gördünüz-mü?" ayetinin tefsirinde İbn Abbas (r.anhuma)'dan "Lafin aslen hacılara hizmet eden bir adam olduğunu" rivayet etmiştir.

Uzza'ya gelince, İbn Teymiyye aynı eserinde şöyle diyor: "Arafat yakınlarında bulunan Mekkelilere ait bir puttu. Rasulullah (s.a.v) Mekk'e'nin fethinden sonra Halid b. Velid'i göndererek bu putu yıktırdı.

^{360[360]} Bu kıssanın ayrıntıları için İbn Hişam'ın siretün-Nebeviyye'sine bkz. (1/180-182)

^{361[361]} Bkz. Delailu'n-Nübüvet (Beyhaki) 1/316-317

^{362[362]} Cabir b. Abdullah b. Amr. Büyük imam ve Mütehid Meşhur sahâbi. Rıdvan Beyatı ehliendir. Peygamber (s.a.v) Ömer ve Ali'den birçok ilmi hususları rivayet etmiştir. Zamanında Medine'nin müftüsü idi. 1540 civarında hadis rivayet etmiştir. H. 77 yılında vefat etti.

^{363[363]} Hadisin metni şöyledir. Ömer b. Dinar'dan, şöyle dedi: Cabir b. Abdillâh şöyle dedi: Rasulullah (s.a.v) kavmiyle beraber kabe için taş taşıyorlardı ve üstünde de izan vardı. Amcası Abbas ona: "Kardeşim oğlu, izarını çıkarıp boynuna bağlasan da, öyle taş taşısan" dedi. Peygamber (s.a.v) Abbas'ın dediği gibi yapıp, izarını çıkarınca, bir anda bayılıp yere düştü. O günden sonra da bir daha çıplak olarak görülmedi."

Bu rivayeti Buhari ve Müslim tahrir etmişlerdir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Ahmed'in müsned'inde ise Ebu Tufeyl'den^{364[364]} şu ziyadelik ile rivayet edildi: "Avret yerini açma" diye nida olundu. O hemen taşı atıp, üstünü giydi." ^{365[365]}

Müşrikler Onu (s.a.v) Sadıkul Emin (Doğru ve Güvenilir rnuhammed) olarak isimlendirirlerdi. Allah onu kavminin ir-tikap ettiği tüm çirkinliklerden korudu. Nübüvvetinden önce de ondan asla yalan, hiyanet, ahlaksızlık ve zulüm görülmemiştir. Bilakis peygamberliğinden önce amcalarıyla beraber mazlumlara yardım için kurulan Hilful mutayyyine^{366[366]} katılmıştır ki bu konuda daha sonra şöyle buyurmuştur:

"Cahiliyye döneminde amcalarımla bir sözleşmeye katıldım ki, islam'da da böyle bir sözleşmeye çağırılsam, mutlaka icabet ederim"^{367[367]}

Yaratıcı olarak bir Allah'ı tanıma, O'na ibadet etme ve saygı gösterme, göklerin ve yerin, yok iken o'nun tarafından yaratıldığını ve ondan başka bir ilahı olmadığını kabul ise, tüm Arapların bilip kabul ettikleri bir husustu. Cahiliyye araplarının durumu böyle olunca, Peygamber (s.a.v.) evle-viyatla cenab-ı Hakkı biliyor ve kabul ediyordu.

Araplar gibi, Peygamber (s.a.v) de tavaf ve hac yaparak ibadet ediyordu. Ebu Talib, ^{368[368]} onlar için Hira mağarasına çekilip ibadet etme adetini başlatmıştı. Peygamber (s.a.v) de nübüvvetinden önce bu mağaraya çıkarak orada kendisini ibadete verirdi. Aişe'nin Sahiheyn'de geçen hadisinde ifade edildiği gibi Peygamber (s.a.v)'e vahiy burada gelmiştir. ^{369[369]} ^{370[370]}

^{364[364]} Amir b. Vasile b. Abdillan b. Amr. Ebut Tufeyl Hicri 3. yılda Uhud savaşının olduğu yılda doğdu. Peygamber (s.a.v) ve ondan sonra Ebu Bekir'i gördü. Hicri 110 yılında, en son vefat eden sahabidir.

^{365[365]} Bkz. Müsnedü Ahmet 5/454.

^{366[366]} İbn Esir şöyle dedi: Hilf: Yardımlaşmada, dayanışma ve ittifak için yapılan sözleşme, antlaşma ve akitleşme demektir. Zulüm üzerine yapılan hilf islam'la yasaklanmıştır: (İslam'da hilf yoktur- müslim) Fakat öte yandan mazluma yardım gibi iyi niyetlerle yapılan hilf islamda da caiz ve müstahaptır.

^{367[367]} Benzer bir hadisi İbn İshak senedi ile Talha b. Abdillan b. Âvf ez-Zühri'den rivayet etti. İbn İshak, Rasulullah (s.a.v) 'in bu sözünü Hilful Fudul'ü kastettiğini söylemiştir. Hadisin metninde bu anlaşmanın Abdullah b. Cüdan'ın evinde yapıldığı anlaşılmaktadır.

Bu anlaşma Peygamber (s.a.v)'in bisetinden 20 yıl önce zilkade ayında yapılmıştır. Anlaşmaya şu olay neden olmuştu. Mekke'ye mal getiren Zebid'li bir tacirden, mallarını satın alan As b. Vail, adama malın ücretini vermeyi red-detdi. Adam, ona karşı daha önce Hilf kurmuş olan ve ahlaf diye anılan Ab-duddar, Mahzum, Cemh, Sehm ve Adiy b. Kab kabilelerini yardıma çağırdı-ya da onlar, As b. Vail'e karşı hareket etmeyi reddettiler.

Bunun üzerine mazlum tacir sabah vakti Kureyş'in Kabe'nin etrafındaki meclislerinde oturduğu bir sırada Ebu Kubeys dağına çıkarak, acıklı bir dille uğradığı zulmü haykırdı ve yardım talep etti. Adını duyan Rasulullah (s.a.v) 'in amcası Zübeyr b. Abdulmuttalip kabileleri Abdullah b. Cüdan'ın evinde toplanarak, zalime and içtiler. Kureyş onların bu andını işitince, ahidleşmeyi "Hilful Fudul" Faziletli andlaşması olarak isimlendirdi.

Hilful Fudul mensupları As b. Vail'e giderek ondan gaspettiği Zebid'li tüccarın hakkını alıp sahibine geri verdiler.

(Bkz. el-Bidaye ve'n-Nihaye: 2/270-271).

^{368[368]} Abdumena b. Abdilmuttalib b. Haşim, Ebu Talib. Ali (r.a)'nın babası ve peygamber (s.a.v)'in amcası Yeğeni korudu, himaye etti ve davasına destek oldu. Kureyş'in ileri gelenlerindendir. Peygamber o'nun evinde büyüdü ve küçüklüğünde Şam'a o'nunla beraber yolculuk etti. İslam'a çağırıldığı halde, girmede. Hicretten üç yıl

önce vefat etti.

^{369[369]} Ebu Bekir Sıddık'ın kızı Aişe. Annesi Ümmü Ruman binti Amir'dir. Bi'setten 4 veya 5 yıl sonra doğdu. Rasulullah (s.a.v.) Hatice'nin

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Peygamber (s.a.v'in doğumu ile bazı hayır alametleri zuhur etti ve o'nun doğumuyla yeryüzünde bazı değişiklikler meydana geldi. Nübüvvetine delalet edecek bir çok olay oldu.^{371[371]} Fakat o'nun için gerçekleşen bu olayların, her peygamber için gerçekleşmiş olması zaruri değildir. O (s.a.v) peygamberlerin en

ölümünden sonra onunla evlendi. Allah Rasulünden birçok ilim nakletti. 2210 kadar hadis rivayet etmiştir. Hicri 57 yılında vefat etti.

^{370[370]} Hadis'in nassı şöyledir: Hz Aişe (radiyallahu anha) anlatıyor: "Rasulullah (s.a.v)'a vahiy olarak ilk başlayan şey uykuda gördüğü sa-lih rüya idi. Rüya da her ne görse, sabah aydınlığı gibi aynen vukua geliyordu.

Bu esnada ona yalnızlık sevdirmişti. Hira mağarasına çekilip orada, ailesine dönmeksizin bir kaç gece tek başına kalıp, ibadette bulunuyordu. Bu maksatla yanına azık, alıyor, azığı tükenince Hz Hatice radiyallahu anha'ya dönüyor, yine aynı şekilde azık alıp tekrar gidiyordu. Bu hal, kendisine Hira mağarasında hak gelinceye kadar devam etti. Bir gün ona melek gelip:

"Oku' dedi. Aleyhissalatu vessellem:

"Ben okuma bilmiyorum!" cevabını verdi. (Aleyhisselati vessellem hadisenin gerisini şöyle anlatıyor. "Ben okuma bilmiyorum deyince melek beni tutup takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı.

Tekrar: "Oku" dedi. Ben tekrar:

"Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni ikinci defa takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve: "Oku" dedi. Ben yine "Okuma bilmiyorum" dedim!" Beni tekrar üçüncü sefer takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve: "yaratan Kabinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabbin kerimdir, o kalemle öğretti. İnsana bilmediğini öğretti." (Alak: 96/1-5) dedi."

Resulullah aleyhisselatu vessellem bu vahiyleri öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve:

"Beni örtün, beni örtün!" buyurdu. Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle, kaldı. (Sükunete erince) Hz Hatice radiyallahu anha'ya başından geçenleri anlattı ve:

"Nefsim hususunda korktum!" dedi. Hz Hatice de:

"Asla korkma! Vallahi Allah seni ebediyen riisvay etmeyecektir. Zira sen, sıla-i rahim'de bulunursun, doğru konuşursun işini göremeyenlerin işini taşırsın. Fakire kazandırısın. Misafire ikram edersin, Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin!" dedi. Sonra Hz Hatice Aleyhisselatu vessellemi alıp Varaka ibnu Nevfel ibni Esed ibni Abdi'l -uzza İbni Kusay'a götürdü.

Bu zat, Hz. Hatice'nin amcasının oğlu idi. Cahiliye devrinde hristi-yan olmuş bir kimseydi. İbrani (okuma) yazma bilirdi. İncil'den, Allah'ın dilediği kadarını ibrance olarak yazmıştı. Gözleri ama olmuş yaşlı bir ihtiyardı. Hz Hatice kendisine:

"Ey amcaoğlu!Kardeşinin oğlunu bir dinle, ne söylüyor!" dedi.

Varaka Aleyhissilatu vesselam'a:

"Ey kardeşimin oğlu! Neler de görüyorsun?" diye sordu.

Aleyhisselatu vessellem gördüklerini anlattı. Varaka da ona:

"Bu gördüğün melektir. O H.z Musa'ya da inmiştir. Keşke ben genç olsaydım (da sana yardım etseydim); keşke, kavmin seni sürüp çıkardıklar vakit hayatta olsaydım!" dedi. Rasululah aleyhisselatu vessellem:

"Onlar beni buradan sürüp çıkaracaklar mı?" diye sordu. Varaka:

"Senin getirdiğin gibi bir din getiren hiç kimse yok ki, O'na husumet edilmemiş olsun! O gününü görürsem, sana müessir yardımda bulunurum!" dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti ve vahiy de kesildi.

Buhari, Bed'ül -Vahy, Enbiya 21, Tefsir, Alak, Ta'bir 1; Müslim, iman 252 (160); Tirmizi, Menakıb 13, (3636).

^{371[371]} Kisra'nın sarayının sarsılması, Mecusilerin taptıkları ateşin sönmesi, doğumunda o'nunla beraber bir nurun çıkması gibi olaylar.

Bkz. el-Vefa bi Ahvali'l Mustafa (ibn Cevzi) 1/165-168.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

üstünü ve Ademoğullarının efendisidir.^{372[372]} Cenab-ı Hakk kulunu tüm bu yüksek makam ve mev-kiye hazırlamıştır.

Her peygamberin o'nun gibi nübüvvetinden önce günahlardan masum olması gerekmez. Allah o'na (Muhammed-(s.a.s)'e şirki çirkin gösterdi diye, diğer peygambere de, peygamberliklerinden önce şirki çirkin göstermesi gerekmez. Peygamberimizin fazilet ve üstünlükleri, diğer peygamberlerin faziletlerine halef getirmez. Allah diğer insanlar gibi, peygamberlerin'den de şeriat, kitap ve ümmet noktasında olduğu gibi, bazılarını bazılarından üstün kılmıştır.

Cenabı Hakk, Lut'un İbrahim'in ümmetinden olduğunu ve O'na iman ettiğini bildirmiş,^{373[373]} Sonra o'nu peygamber olarak göndermiştir.^{374[374]} Aynı şekilde Musa'nın yanındaki delikanlı Yuşa^{375[375]} ve kardeşi Harun o'na tabii olan fertler iken daha sonra peygamber olmuşlardır. Fakat bu ikisinin (Yuşa ve Harun) konumu Lut'tan farklıdır. Bunlar peygamber olmadan önce de israiloğullarından Yani İbrahim milletinden idiler. Ancak Lut, kendisinden önce peygamberin olmadığı bir kavimdendir. Allah ne zaman ki İbrahim'i gönderdi, o zaman Lut o'na tabi oldu.

Hiç nübüvvet görmemiş kafir bir toplumun içinde yetişip de, sonra Allah (c.c) tarafından peygamber olarak gönderilen peygamberler, nübüvvet görmüş kavimler içinden gönderilen peygamberlere göre Allah'ın onlara yardımı, ilim ve hidayetle teyidi, zafer verip, düşmanlarını kahretmesi bakımından daha üstündürler. Tıpkı Nuh ve İbrahim gibi. Bu nedenle Cenabı Hakk emri onlara izafe etmektedir:

"Andolsunki, biz, Nuh'u ve İbrahim'i gönderdik, Peygamberliği de kitabı da onların soyuna verdik" (Hadid: 57/26)

"Allah, Ademi, Nuh'u İbrahim ailesi ile İmran ailesini seçip alemlere üstün kıldı. Allah, işiten ve bilendir." (Al-i İmran: 3/33)

Şöyleki, Nuh, müşriklere gönderilmiş ilk Rasul'dür. Kavminin Allah'a şirk koşması, geçmiş velilere aşırı saygı gösterip, onları ilahlaştırmalarından kaynaklanmıştır. İbrahim'in kavminin şirki ise, yıldızlara dayanıyordu. Bunlardan birisi arzi, diğeri semavi şirktir.

Dolayısıyla Rasululah (s.a.v) her ikisinin de önüne geçerek

"Kabirlerin mescid haline dönüştürülmesini"^{376[376]}

"Kabirlere yönelip namaz kılınmasını"^{377[377]}

^{372[372]} O'nun peygamberlerin en üstünü ve Ademoğullarının efendisi olduğunun delillerinden biri de şu hadistir.

Ebu Hureyre'den; Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Ben, kıyamet günü Ademoğullarının efendisiyim. Kabirden ilk çıkan, ilk şefa'at eden ve şefaati kabul olunan benim" Müslim: Kitabul Fedail 2/1782.

^{373[373]} Cenabı Hakk, Ankebut: 29/26. ayetinde şöyle buyurdu: "Bunun üzerine Lut o'na iman etti ve (İbrahim) "Doğrusu ben rab-

bime hizmet ediyorum. Şüphesiz o, mutlak güç ve hikmet sahibidir." dedi."

^{374[374]} Cenabı Hakk, Saffat: 37/133. de şöyle buyurdu: "Lut da gönderilmiş peygamberlerdendi"

^{375[375]} Yuşa b. Nun b. Efrasim b. Yusuf. b. Yakup b. İshak. b. İbrahim (a.s). Kehf suresinde geçtiği gibi Musa (a.s)'in yanında bulunan genç'tir. Musa ve Harun'dan sonra, İsrailoğullarına peygamber olarak gönderildi.

^{376[376]} Buhari, Kitab'ul Enbiya, Bab ma zükire an Beni İsrail, 4/144.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Ali'yi^{378[378]} görevlendirerek, yüksek tüm kabirleri ve heykelleri yerle bir etmesini emretti."^{379[379]} Tüm bu hadisler sahi-heyn'de mevcuttur.

Ve yine aynı zamanda, semavi şirkin önüne geçmek için: "Güneşin doğumu ve batımında namaz kılınmasını yasakladı"^{380[380]}

Cenabı Hakk peygamberlerini, gönderdiği kimselerin cinsinden göndermiştir. Çünkü risalet maksadının hasıl olması ancak böyle mümkündür. Cenab-ı hakk şöyle buyurdu:

"Onlara iyice açıklasınlar diye her peygamberi yalnız kendi kavminin dili ile gönderdik" (İbrahim: 14/4)

"O gün her ümmetin içinden kendilerinin üzerine birer şahit göndereceğiz" (Nahl: 16/89)

"İçinizden sizi uyuracak bir adam vasıtasıyla size bir zikir gelmesine şaştınız mı?" (A'raf: 7/63)

Daha önceki peygamberler sadece kendi milletlerine gönderilirken, Muhammed (s.a.v) kıyamete kadar geçecek tüm cin ve insanlara gönderilmiştir. Bu nedenle cinler Kuran'ı işittiklerinde şöyle dediler:

"Ey kavmimiz! dediler, doğrusu biz Musa'dan sonra indirilen, kendisinden öncekini doğrulayan, Hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik" (Ahkaf: 46/29-32)

Ahkaf suresinden ayetler..

Ve cinler yine şöyle dediler:

"Gerçekten biz, doğru yola ileten harikulade güzel bir Kur'an dinledik. Biz de ona iman ettik. (Artık) Kimseyi Rabbimize ortak koşmayacağız." (Cinn: 72/1-2)

"Doğrusu biz, o hidayet rehberini işitince ona iman ettik." (Cinn: 72/13-15)

Bu nedenle Rasulullah (s.a.v) onlara Rahman suresini okumuştur ve Cenab-ı hakk bu surede insan ve cinlere beraber hitap etmiştir. Hakk Teala onlara şöyle seslendi:

"Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size ayetlerimi anlatan ve bu gününüzde karşılaşacağınıza dair sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" (En'am: 6/130)

Bu hitap onlara kıyamet gününde yapılacaktır. Ve Hakk Teala şöyle buyurdu:

"Size kendinizden peygamber gelmiştir" (Tevbe: 9/128)

"İçlerinden, kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, kendilerini temizleyen, kendilerine kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle Allah, mü'minlere büyük bir lütufta bulunmuştur" (Al-i imran: 3/164)

Bu ayetin tefsiri konusunda iki görüş vardır.^{381[381]} Bu hitap araplar içindir denildiği gibi, tüm insanlar içindir de denilmiştir.

^{377[377]} Müslim Kitabul-cenaiz sh: 668.

^{378[378]} Ali b. Ebi Talib b. Abdumuttalib, Ebu'l-Hasan. Emirü'l-mü'minin, hulefa-i raşidin'in dördüncüsü, cennetle müjdelenen on kişiden biri. Peygamberin amcası oğlu ve damadı. H. 40 yılında şehid edildi.

^{379[379]} Müslim kitabul cenaiz sh: 666, Ebu Davud Kitabul cenaiz: 5/548, Tirmizi kitabul cenaiz: 3/366, Nesai kitabul cenaiz: 4/88.

^{380[380]} Buhari kitabul hacc: 2/166, Nesai Mevakit: 1/288.

^{381[381]} Bu hususa değinen alimlerden bazıları:

el-Beğavi (Mealimu't-Tenzil: 1/368), İbn Atiyye (Muherreru'l-Veciz 8/306.) İbn. Atiyye birinci görüşün cumhura, ikinci görüşün ise Züccac'a ait olduğunu söyleyip, cumhur'un görüşünü doğru bulduğunu bildirdi, eş- Şevkani (Fethul Kadir, 1/394)

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Bu işin doğrusu şudur: Bu hitap ile önce Kureyş, sonra Araplar, sonra da tüm insanlar muhataptırlar.

(Lekad caekum)'daki "Kaf" hitap kafide ki bu hitap, Peygamberin gelip, kur'an'ı tebliğ ettiği kimselere yöneliktir.

Bu konuda şöyle buyurmuştur:

"Kendisiyle sizi ve bundan sonra onu duyacak herkesi uyarmam için bu Kur'an bana vahyolundu." (En'am: 6/19)

Kur'an'ın ulaştığı tüm milletlerden herkes bu ayetin muhatabıdır. O, bir melek değil, kendileri gibi, kendi cinslerinden bir insandır. Eğer melek olsaydı, ondan gereği gibi faydalanamazlardı.

Yine şöyle buyuruluyor:

"Nitekim kendi içinizden size bir rasul gönderdik" (Bakara: 2/151)

Bu hitap, Kur'an ile hitap edilen tüm yaratıklar içindir ve cinler de buna dahildir, insan cinsinden olan bu Rasul (s.a.v), tüm insan ve cinne gönderilmiştir.

Cinler de insanlar gibi yer, içer, evlenirler ve insan olan bir peygamberden faydalanabilirler. Melek bir peygamberin aksine, cinler insanların konuştuklarını da anlamaktadırlar. Peygamber (s.a.v) Arab ve arab olmayan tüm insanlara gönderildiğinin delillerinden biri de şu kavi-i ilahi'dir. "Çünkü ümmiler arasında kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen o'dur" (Cuma: 62/2)

"(Bu peygamber) mü'minlerden henüz kendilerine katılmamış bulunan diğer insanlara da onu öğretir." (Cuma: 62/3)

Bu faslın sonu. Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.^{382[382]}

Fasl

Cenab'ı Hakkın şu kavli hakkında:

"Şüphesiz iman edenlerle yahudiler, hristiyanlar ve sabiilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih amel işleyenler için rableri katında mükafatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi onlar üzölmeyeceklerdir." (Bakara: 2/62)

Bir benzeri Maide suresinde bulunmaktadır.^{383[383]}

Cenabı Hakk bu ayeti kerimde önce ve sonraki ümmetlerden saadet ve kurtuluşa erişenlerin vasıflarını açıklamıştır.

Cenab-ı Hakk Hacc suresinde altı dini zikrederek şöyle buyurdu:

"Mü'min olanlar, yahudi olanlar, sabiiler, hristiyan-lar, mecusiler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde hükmünü verir. Çünkü Allah, her şeyi hakkıyla bilendir." (Hacc: 22/17)

Hakk Teala, bu dinlere mensup insanların arasını ayıracağını bildirerek mecusi ve müşriklerin asla ahiret mutluluğuna eremeyeceklerini bildirdi. Fakat

^{382[382]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 95-124.

^{383[383]} Maide suresinin 69. ayeti: "İman edenler ile yahudiler, sabiiler ve hristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe inanıp, iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzölecek değilerdir".

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

müminlerden, yahu-dilerden, hristiyanlardan ve sabiilerden,^{384[384]} Allah'a ve ahiret gününe iman edip, salih ameller işleyenlerin cennete gireceklerini ve onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi, onların üzölmeyceklerini de beyan etti.

Fakat bazı insanlar bu ayeti anlayamayarak, bu konda birtakım zayıf sözler ettiler. Bu ayeti anlamının temeli şu

kavli ilahidir "Şüphesiz iman edenlerle yahudiler, hristiyanlar ve sabiilerden"

Bu ayet, peygamber (s.a.v)'in gönderilemesinden önce de olsa bu isimle tanınanlardan mı, yoksa emir ve nehiy ayetleri gibi o'nun gönderilmesinden sonra mevcut olanlara da mı haber vermektedir?^{385[385]}

O'nun kendilerine gönderildiği insanla, o'nun lisanı ile emir ve yasaklara muhatap olurlar ki onlar, o'nun (s.a.v) gönderildiği andan, kıyamet gününe kadar kendilerine risalet ulaşmış kimselerdir. Cenab-ı Hakk'ın buyurduğu gibi:

"Kendisiyle sizi ve bundan sonra onu duyacak herkesi uyarmam için bu Kur'an bana vahyolundu" (Enam: 6/19)

Kur'anın ulaştığı herkes, Resulullah (s.a.v) tarafından uyarılmış demektir.

Bazı kimseler, söz konusu ayeti kerimede mutluluk ve kurtuluş ile müjdelenenlerin sadece Muhammed (s.a.v) kendilerine gönderiliş olan insanlar olduğunu ve bu ayetin onun gönderilmesinden önceki insanlara şamil olmadığını zannederek ayeti yanlış anladılar ve bu konuda birbirleriyle çelişkili, ayetin lafzı ve manasına aykırı sözler sarfettüer.

Doğru olan bunların sözü değil, başka bir sözdür. Ayeti kerime umumidir ve Peygamber (s.a.v)'in gönderilmesinden önce mevcut olan insanları da kapsamaktadır.

Ayetin lafzı, manası ve bir önceki ve bir sonraki ayetle olan münasebeti buna delildir. Selefin ve Cumhur'un^{386[386]} görüşü de budur. Ayeti kerimenin nüzul sebebi ile ilgili olarak zikredilen rivayetler de bunu tekid etmektedir:

tbn Ebu Hatim ve başkaları sabit senetlerle Süfyan b. Uyeyne'den o'da İbn Ebu Necih'den o'da Mücahid'den o da Selman'dan^{387[387]} şöyle rivayet etti:

"Peygambere (s.a.v) daha önce benim de beraber olduğum dinden insanların halini sordum ve yaptıkları ibadetleri anlattım. Bunun üzerine şu ayeti kerime nazil oldu.

"Şüphesiz iman edenlerle yahudiler, hristiyanlar ve sabiilerden..^{388[388]} Zayıf

^{384[384]} Sabiiler: İbn Kesir, Sabiilerin kim oldukları hakkında ulemanın görüşlerini naklettikten sonra şöyle dedi:

- Allahu A'lem - en uygun görüş, sabiilerin Yahudi, Hristiyan veya mecusi olmayan, herhangi bir dine bağlı bulunmayan, fitratları üzerine kalmış insanlardır. Bu nedenle müşrikler, müslümah olanlara sabiiler diye alay ederlerdi. Bazıları da: Sabiilerin, kendilerine peygamber (s.a.v)'in daveti ulaşmamış insanlar olduğunu söylemişlerdir. Bkz. İbn- Kesir tefsiri: (1/149)

^{385[385]} Şu ayeti Kerime'de olduğu gibi.

"De ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda anlamı eşit bir kelimeye geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım; Ona hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilahlaştırma-sın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse işte o zaman, "Bizim müslüman olduğumuza şahitler olsun!" deyiniz. (Al-i imran: 3/64)

^{386[386]} Mücahid, Süddi ve Atiyye de bu görüştedirler. Bkz. Tefsirut Ta-beri 2/150-155.

^{387[387]} Selman Ebu Abdillâh el- Farisi Kendisine Selman b. İslâm denilir. İran asıllıdır. Araştırmaları sonucu peygamber (s.a.v)'in çıktığını öğrenerek, Medine'ye gelip biat etti. Hendek ve diğer savaşları iştirak etti. Akıllı, dehası, nezaketi ve ibadeti ile meşhurdur. H. 36 veya 37 yılında vefat etti.

^{388[388]} Bkz. "Tefsiru İbn Ebu Hatem. 1/ 198.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

rivayetlerde geldiği gibi, peygamber (s.a.v) önce "onlar cehennemliklerdir" demiş değildir. Sahih olan da budur.

Yine Sahih Müslim'de İyad b. Hımar'dan^{389[389]} gelen hadiste peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Cenabı Hakk arz ehline baktı ve ehli kitap kalıntısı bir gurup hariç arap acem herkese gazab etti."^{390[390]}

Bu hadis peygamber (s.a.v)'in gönderildiği sırada Allah'ın gazab etmediği ehli kitaptan mümin bir zümrenin bulunduğunu gösterir. Aynı şekilde peygamber (s.a.v)'in bilmediği şey hakkında cevap vermesi mümkün değildir.

Dolayısıyla bilmediği bu konuda da cevap vermesi mümkün değildir.

Yine Peygamber (s.a.v)'in Fetret döneminde yaşayıp ta şirke bulaşmamış Zeyd b. Amr b. Nefil gibi şahıslardan övgü ile bahsettiği bilinmektedir. Böyle iken belki de bozulmamış, değiştirilmemiş ve nesh olunmamış din üzerine bulunan kendisinden önceki müminlerin cehennem ehli olduklarını söylemesi nasıl mümkün olabilir?

Suddi tefsirinde, bu ayetin tefsirini, şeyhlerinden rivayet ettiği bu munkati hadis ile tefsir etti. Suddi her ne kadar tefsir alimlerinden ise de Ahmed, Esved b. Amir'den^{391[391]} o'da Şe-rik'den^{392[392]}, o'da Selim b. Abdurrahman el-Nehai'den^{393[393]} zikrettiler. Selm şöyle der: İbrahim Nehai,^{394[394]} Süddi'nin tefsir yaptığını duyunca: O'nun tefsiri, halkın tefsiridir, dedi"^{395[395]} Şerik şöyle dedi: İbrahim mürchie'ye karşı, çok sert idi. fakat Mücahid tefsir ve diğer bakımlardan O'ndan üstündür. Alim, isnadında dahi hata edebilirken, irsalinde hataya düşmemiş olması düşünülemez. Mutalaka hata etmiştir.

Süddi'nin bu tefsirinden, İbn- Ebu Hatim ve başkaları bu batıl rivayeti alarak kendi kitaplarında zikretmişlerdir.

İbn Ebu Hatim, Ebu Zer'a'dan^{396[396]} o'da Amr b. Ham-niad'dan^{397[397]} o'da Süddi'den şöyle rivayet ettiler: "Şüphesiz iman edenlerle, yahudiler, hristiyanlar.." ayeti kerimesi Seman el-Farisi'nin arkadaşları hakkında nazil olmuştur.

Selman Resulullah (s.a.v) arkadaşlarından bahsederek. Peygamber (s.a.s)'e onlar oruç tutuyor, namaz kılıyor sana inanıyor ve senin gönderileceğine şahadet ediyorlardı" dedi. Selman sözünü bitirdikten sonra Rasulullah (s.a.v) şöyle

İbn Ebu Hatem'in tefsirinde zikrettiği bu hadis, senet ve metin olarak munkati (kopuk)'dur. Mücahid, Selman-ı Farisi'den hadis dinlemiş değildir.

^{389[389]} İyad b. Hımar b. Ebu Hımar et- Temimi. Basra'da oturdu. Eskiden beri Peygamber (s.a.v)'in arkadaşı idi. Sohbetine katılarak, ondan hadis rivayet etmiştir.

^{390[390]} Müslim Sahihinde "Kitabul cennet ve ehluha 3/2198'de ve Ahmed Müsnedin'de 4/162 rivayet etti.

^{391[391]} Esved b. Amir eş-Şami. sonra Bağdadi İmam ve hafızdır. İbn Hacer "Sika'dır" dedi. 208 yılında vefat etti.

^{392[392]} Şerik b. Abdillan el-Nehai el-küfi. Kadı. Saduk, çok hata ederdi. Kadı'lığa başladıktan sonra ezberi kötüleşti. Adil, Faziletli ibadete düşkün idi ve bidatçilere karşı sert idi. 177 yılında vefat etti.

^{393[393]} Selm b. Abdurrahman en-Nehai. İbrahim Nehai: O'nun yalanca olduğunu söylemiştir. Fakat Ahmed, Acluni ve Darakutni o'nu teşvik ettiler. Darakutni, "o, altıncı tabakadan ve saduk'tur" dedi.

^{394[394]} İbrahim b. Yezid en-Nehai. İmam, Hafız, Fakih büyük Alimlerden biri. Tabiindendir. İbn Mesud'un ilminden istifade etmiştir. Birçok fazilet ve üstünlükleri vardır. H. 95 yılında vefat etti.

^{395[395]} Bkz: Ahmed b. Hanbel'in rivayeti için. (İlel ve marifetür Rical 1/201.)

^{396[396]} Ubeydullah b. Abdulkarim b, Yezid b. Furrüh Hadis hafızı, imam. Sika meşhur H. 264 yılında vefat etti.

^{397[397]} Amr b. Hammad b. Talhatu'l-Kannad. Saduk, Rafizi, 222 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

buyurdu:

"Ey Selman, anlar cehennemliklerdir" Rasulullah (s.a.v)'in bu sözü Selman'a çok ağır geldi ve sonra bu ayeti kerime nazil oldu.

İsa gelinceye kadar, Yahudilerden Tevrat'a sarılan ve Musa'nın sünnetine uyan mümin idi. Ancak İsa geldikten sonra, İsa'ya inanmayı eski dinleri üzerine kalanlar helak oldular. Bundan sonra İsa'ya ve getirdiği İncil'e inananlar Muhammed (s.a.v) gelinceye kadar makbul müminler idiler. Ancak geldikten sonra Muhammed (s.a.v)'e uymayanlar helak oldular."^{398[398]}

İbn Ebi Hatim şöyle dedi. Said b. Cübeyr'den de^{399[399]} buna benzer bir hadis rivayet-edildi"^{400[400]}

İbn Ebu Hatim, sabiiler dışında, seleften bu ayet hakkında herhangi bir ihtilaf zikretmemiştir. İbn Abbas'dan bu ayetin tefsiriyle ilgili olarak şu sözleri zikretmiştir:

"Kim Allah'ı birler ve ahiret gününe iman ederse. Sonra cenabı hakk şu ayeti nazil etmiştir:

"Kim, islam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahi-rette ziyan edenlerden olacaktır." (Al-i imran: 3/85)^{401[401]}

Bu rivayeti, Valibi^{402[402]}, İbn Abbas'dan nakletmiştir. Fakat Valibi İbn Abbas'dan bizzat hadis dinlemiş değildir. Valibi, İbn Abbas'dan işitsin veya işitmesin, bu ayetin (Al-i imran: 3/85), diğerini (Bakara: 2/62) neshetmesi, yani cenabı hakkın önce bir şey haber verip, sonra, onun hilafını haber vermesi sözkonusu değildir.

Cenabı Hakk, bu ayeti önceki ve sonraki herkesten, isla-mın dışında başka bir din kabul etmeyeceğini ve insanların, kendilerine gönderilen elçiye yalanlamaları halinde saadete ulaşacaklarını zannetmemeleri için göndermiştir. Muhammed (s.a.v)'in risaleti kendisine ulaştığı halde, ona iman etmeyenler, ehli saadetten olamayacaklardır.

Ali imran ayetini zikirten masat, bu manayı beyan içindir. Yoksa Bakara ayetinin beyan ettiği manayı nefyetmek için değildir. Bilakis bu ayet, Bakaranın ayetine muvafıktır. "Şüphesiz iman edenler" ifadesi, kendilerine gönderilen peygamberleri inkar edenleri ve peygamberlerden bir tanesini yalanlayanları kapsamamaktadır. Cenab-ı malik, Kuranın birçok yerinde bu hususu beyan

^{398[398]} Bkz. Tefsir ibn Ebu Hatim: 1/198-199

^{399[399]} Said b. Cübeyr. b. Hişam. İmam, Karii, Müfessir, şehid Ebu Muhammed. ibn Abbas'ın en meşhur öğrencilerinden, Tefsir, Fıkıh, muhtelif ilimler ve salih ameller bakımından ümmetin imami. Haccac (aleyhi ve ala men sallatehu alennas ellaneh), tarafından şehid edildi.

^{400[400]} Bu rivayete, ibn Kesir tefsirinde (1/147) işaret ederek ibn Ebu Hatem'e isnat etti.

^{401[401]} Bkz. Tefsir ibn Ebu Hatim: 1/198

^{402[402]} Ali b. Ebu Talha b. el Maharik. Babası İbn Abbas'ın kölesi Salim b. Maharik'tir. İbn Abbas'dan işitmemesine rağmen ondan rivayet etmiştir. Ahmedî "O'nun bazı hoş olmayan durumları vardır." dedi.

İbn Hacer de İbn Abbas'ı görmemesine rağmen, o'ndan irsal yapmıştır. Saduk'tur. Bazen hata eder" demiştir. O'nun ile İbn Abbas arasındaki vasıta Mücahid veya Said b. Cübeyr'dir H. 143 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

etmiştir. ^{403[403]} Bu ayetin, Muhammed'i veya bir başka peygamberi yalanlayanları kapsaması mümkün değildir.

Çünkü Cenab-ı Hakk şöyle buyurmuştur:

"Rableri katında mükafatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi onlar üzülmeyeceklerdir".

Allah'ın bildirdiği haberler birbirlerini yalanlamaz, bilakis doğrular. Adem'i cennetten indirdiği zaman şöyle buyurdu:

"Şayet benden size bir hidayet gelir de her kim ona tabi olursa, onlar için herhangi bir korku yoktur ve onlar üzülmazler. İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar ateşlilerdir, zira onlar orada ebedi kalırlar." (Bakara: 2/38-39)

"Kim beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun için dar bir geçim vardır ve biz onu, kıyamet günü kör olarak hasrederiz" (Taha: 20/124)

"Şüphesiz iman edenlerle, Yahudiler, hristiyanlar" ayetinin kapsamına girmezler. Bu tüm peygamberlerin mesajlarının temel ilkelerinden biridir.

İbn Abbas'dan naklonunan "nesh" lafzı ki başkaları da bu konuda konuşmuşlardır. Bizim anladığımız anlamda değildir. Çünkü selef, ^{404[404]} genellikle nesh lafzı ile, ayetin insanların delalet ettiğini sandıkları anlama delalet etmediğini belirtmek için kullanırlardı.

O halde selef, "nesh" derken ayetin lafzının veya hükmünün kalkmasını değil, nassın, delalet etmediği anlamından kalkmasını kastederdi.

Ebu'l Ferec şöyle ded: "Bu ayet muhkem midir, mensuh mudur? Bu konuda iki görüş vardır:

Bir: Ayet muhkemdir. Mücahid ve Dahhak bu görüştedirler.

Ayeti "müminler ve Yahudilerden iman edenlerden"

şeklinde takdir ettiler. ^{405[405]}

İki: Bu ayeti kerime (Bakara: 2/62) Şu ayeti kerime ile nesh edilmişti:

"Kim islam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahiret-te ziyan edenlerden olacaktır" (Bakara: 2/85)

^{403[403]} Nisa suresinin 80. ayeti örneklerden sadece bir tanesidir.

"Kim Rasule itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik".

Aynı Surenin 150-151. ayetlerinde de şöyle buyurulmaktadır:

"Allah'ı ve peygamberini inkâr edenler ve Allah ile peygamberini birbirinden ayırıp "Bir kısmına iman ederiz, ama bir kısmına inanmayız" diyenler ve bunlar arasında bir yol tutmak isteyen yok mu;

İşte gerçekten kafirler bunlardır. Ve biz kafirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır".

^{404[404]} Nesh ile ilgili olarak seleften maksat, imam Şafii'den önceki alimlerdir. Çünkü nesh ile tahsis, istisna, takyid'ul am, tebyinu'l mücmel'i birbirinden ilk ayıran alim safidir. İmamı Safi neshi sadece, bir önceki nassın hükmünün kaldırılması şeklinde anlamış ve bu şekilde kullanmıştır.

Bkz. er, Risale Sh, 361

^{405[405]} Kurtubi de bu ayetin muhkem olduğu görüşündedir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

406[406]

Ben derim ki: Bu ayetin nesh olmadığını daha önce açıkladım. İnsanlar nesh konusunda yanlış ve ihtilaf içindedirler.

Ebul Huseyn el-Basriye^{407[407]} göre, ayetlerin ne hükmüne nede delaletinin neshi söz konusu değildir. Nesh sadece bu tür zanların gidermek içindir.

Bazıları da "mensuh ile hitap durumunda nesihin belirtilmesi gerekir"^{408[408]} dediler. Onlara göre Cenab-ı Hak bir nassı nesh edici olarak gönderdiği mensuh hatta bunun nesh edici olduğunu bildirmesi gerekir ki, bilinmemelik ortadan kalksın.

"Siz şimdilik, Allah onlar hakkındaki emrinigetirin-ceye kadar affedin, hoş görün. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir"(Bakara: 2/109)^{409[409]} ve

"Kadınlardan fuhuş yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye, yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde hapsedin" (Nisa: 4/15)

gibi nesh edilmiş hükümleri, meçhul gayenin beyanı olarak görmüşlerdir.

Bu dedikleri hiç şüphesiz vaki olmuştur ve Muhammed (a.s.)'in nübüvveti de bu kabildendir.

Çünkü Cumhur her mensuhta bunun benzerini şart koşmuyorlar ki sahih olan da budur. Kible'nin Beytül mak-dis'den^{410[410]} -^{411[411]} çevrilmesi, oruç ve fidye^{412[412]} arasında seçim yapmaları için serbest bırakılmaları ve daha başka neshi hissedilmeyen diğer meseleler de böyledir.

Bazı alimler neshin, lafız ile varid olmayan şeyin, beyanından başka bir şey olmadığını görüşündedirler.

Yani hüküm kaldırılmıyor bilgi ki şari'nin muradı açıklanıyor.

Alimlerin çoğu ise şöyle dediler: Nesh üç kısımdır.

Ve Bu kısımlardan hepsi vaki olmuştur. Sahih olan da bu görüştür. Fakat çoğu zaman nesh kelimesi ile birinci ve ikinci anlamlar kastedildiği halde, bazıları bunun üçüncü anlamı olduğunu zannetmişlerdir.

Oysa bu, Cenab-ı Hakk'ın haber verdiği şey konusunda mümtenedir. Yani

^{406[406]} Bkz. Zadül mesir: 1/92.

^{407[407]} Muhammed b. Ali b. etT Tayb Mutezile'nin büyüklerinden. İlmi, zekası ve dehası ile meşhurdur.

^{408[408]} Bkz. el-mutemed fi usuli'l-fikh: 2/425

^{409[409]} Bakara: 2/109 Ayetin tamamı şöyledir.

"Ehli kitaptan çoğu, hak ve doğru olan kendilerine apaçık belli olduktan sona sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek isterler. Siz şimdilik, Allah onlar hakkındaki emrini getirinceye kadar affedin, hoşgörün. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir."

^{410[410]} Beytül makdis, Rasulullah (s.a.v)'in isra ve miraç olayının gerçekleştiği Mescidul Aksa'dır.

^{411[411]} Buhari, Berra (r.a)'dan, müslümanların 16 veya 17 ay beytül Makdis'e yönelerek namaz kıldıklarını rivayet etmiştir. (5/102)

^{412[412]} Oruç ile fidye arasında seçim yapma meselesi Bakara suresinin 183-184 ayetlerinde gelmiştir.

"Ey iman edenler! Oruç, sizden önce gelip- geçmiş ümmetlere yazıldığı gibi sizin üzerinizde yazıldı. Umulur ki korunursunuz."

"Oruç size sayılı günler olarak yazıldı. Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa, tutmadığı günler kadar diğer günlerde oruç tutar, ihtiyarlık veya şifa umudu kalmamış gibi devamlı mazereti olup da oruç tutmağa güçleri yetmeyenlere fidye gerekir. Fidyeye, bir fakir doyumu miktarıdır. Bunun dışında kim gönüllü hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer gerçekten anlıyorsanız, her güçlüğe rağmen oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Cenab-ı hakkın bir şeyi haber verip, sonra da o şey öyle değildir demesi mümkün değildir. Bu konuyu bir başka yerde tafsilatlı bir şekilde açıkladım.

Şöyle bir söz vardır: "Akıllıların ihtilaflarının çoğu, ortak anlamlı isimlerden kaynaklanmaktadır."

Ebu'l-Ferec'in, "Ayeti "Müminler ve Yahudilerden iman edenler" şeklinde takdir ettiler." sözü ise cidden çok zayıftır. İster am, ister mahsuse olsun, ayeti kerime de kesinlikle takdir yoktur.

O (yani Ebu'l Ferec ibn Cevzi) ve başkaları^{413[413]} Bakaranın 126. ^{414[414]} tefsirlerinde bu ayetin iman ehline müjde niteliğinde olduklarını söylemelerine rağmen, nasıl olur da onlardan böyle bir takdir yaptıklarını söyleyebiliyor?!

Ebu'l Ferec şöyle dedi: "İman kelimesinin tekrarlanması konusunda üç görüş vardır.

1- Müminlerle beraber bazı kafir taifeleri zikrettikten sonra "kim iman ederse" kavline döndü.

2- O Mana, kim imanında daim olursa demektir.

3- Birinci iman, münafıkların dilleriyle islam'a girmeleri ikincisi ise; kalplerin samimi inancıdır."^{415[415]}

Beğavi, Sa'lebi ve daha diğer birçok müfessir, bu kendilerine elçi gönderilenlere şamildir, görüşüne beyan ederek şöyle dediler: "Tahkiki iman ile iman edip, kesin tasdik üzerine olanlardır"

Bir diğer yola göre; ayetin başlangıcında iman edenlerden hüküm ve hakikatte değil, mecaz ve tesmiye yoluyla bahsedilmektedir. Bu görüşü savunanlar sonra kendi aralarında şu sözlere ayrıldılar:

Bazıları, Cenab'ı Hakk, sana ve getirdiğin kataba iman etmedikleri halde, geçmiş peygamber ve kitaplara iman edenleri kastetmiştir, dediler.

Bazıları da: Bununla münafıklar kastedilmiştir, dediler.

Yani dilleriyle iman edip, kalpleriyle iman etmeyenler demektir. Bunun benzeri bir ayet şudur:

"Ey iman edenler, Allah'a ve peygamberine iman edin" (Nisa: 4/136)

Yahudilerden maksat, Musa'dan sonra değiştirilen Yahudi dinini benimseyenler, Hristiyanlar ise İsa'dan sonra değiştirilen hristiyanlığı benimseyenlerdir. Sabiiler ise, kafirlerden diğer bir taifedir. İşte tüm bu sınıflardan Allah'a ve ahiret gününe iman edenler kastedilmektedir.

Burada minhum (onlardan) kelimesi izmar edilmiştir."^{416[416]}

Bu müfessirler ayeti kerimeyi, Muhammed (s.a.v)'in gönderildiği kafirlere ihtisar etmelerine rağmen "minhum" kelimesini izmar etmişlerdir. Fakat dil alimlerine göre bu iz-

^{413[413]} Beğavi (Mealimu't-tenzil de) gibi.

^{414[414]} Bakara 126 ayeti şöyledir:

"İbrahim de demiş ki, " Ey Rabbim! Bu şehri emin bir şehir yap, halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları çeşitli meyvelerle besle. Allah buyurdu ki: İnkâr edeni de az bir süre geçindirir, sona onu cehennem azabına (girmeye) zorlarım. Ne kötü varılacak yerdir arası."

^{415[415]} Zâdül mesir: 1/92.

^{416[416]} Bkz. Salebi'nin tefsiri (el-Keşfü'l-beyan an tefsiri'l-Kur'an: 1575-76)

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

mar caiz değildir. "İnne" nin isminde olduğu gibi. Bunun nübteda ile tealluku olduğu zaman, zamire gerek kalmaz. Cenabı Hakk'ın şu kavlinde olduğu gibi.

"İnnellezine amenu ve amilu's-salihati inna lanudiu ecre men ehsane amelen"

"İman edip de güzel davranışlarda bulunanlar (bilmelidirler ki) biz, güzel işler yapanların ecrini zayi etmeyiz"

(Kehf: 18/30)

Cenabı Hakk güzel işler yapanların ecirlerini zayi etmeyecektir ki bu onları da kapsamaktadır.

Aynı şekilde şu ayeti kerimenin manası da umumidir ve onları da kapsamaktadır.

"Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih amel işleyenler için Rablari katında mükafatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi onlar üzölmeyeceklerdir."(Bakara: 2/62)

Dolayısıyla bu müfessirlerin söz konusu ayeti kerimeyi, peygamberin gönderildiği kimselere veya o kimselerden kafir ve münafık olanlara tahsis etmeleri lafzen ve manen fasittir, yanlıştır. Eğer burada kasdedilen kimseler, küfür ve nifak ehli olsaydı, onların Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları ve salih amel işlemedikleri, malumdur.

Bu adamlar bunu "inne" nin isminin şartı kılıp, bundan şu anlamı çıkardılar: "Geçmiş peygamberler ve kitaplara inananlar, sana ve getirdiğin kitaba iman etmediler".

Madem ayetin anlamı bu, o halde bu kimselerden Allah'a, ahirete inanıp, salih ameller işleyenlerin bulunduğu nasıl hüküm verdiler?

Fakat bunun için şöyle denilmesi gerekirdi: "Onlardan tevbe edip, sana ve kitabına iman edenler." Tıpkı şu ayetlerde olduğu gibi.

"İnkâr edenlere: Eğer vazgeçerlerse, geçmiş (günahlarının) bağışlanacağını söyle."(Enfâl: 8/38)

"Tevbe eder, namaz kılar ve zekat verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir." (Tevbe: 9/11)

Aynı şekilde, eğer ikinci iman murad edilseydi, onlar ona imanı tesbit etmiş ve küfürden tevbe etmiş olurlardı ki bu durumda ayet münafıklar ve ehli kitaba hasredilemez.

Bilakis mecusiler ve müşriklerin küfürleri daha şiddetli olduğundan onlar bu işe daha evladırılar.

Eğer tevbe edip, Resul'e getirdiklerine inanırsalar, Allah onların tevbelerini kabul edecektir.

Son iki ayette müşrikler ve ehli kitab değil, dört sınıf zikredildi ki burada, onların tamamının kafir oldukları değil, içlerinden mümin olanların kurtulacağı ve tevbe edenlerin tevbelerinin kabul edileceği haber verilmektedir. Bu mana haddi zatında doğrudur. Çünkü herhangi bir kafir tevbe ettiği takdirde, Allah (c.c) o'nun tevbesini kabul etmektedir.

Fakat bu ayetin lafzı, onların bu mana üzerine tefsirlerinden çok uzaktır. Bu, anlayışı ve sabrı kıt olup da, ayetin anlamını anlayamamış ve bunun sayılan dini

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

guruplardaki insanları medh ettiğini sananların sözleridir. Kur'an'da Peygamber (s.a.v)'i yalanlayanlar asla medh edilmezler.

Aynı şekilde iman kelimesini, peygamber (s.a.v)'i yalanlayan ehli kitap için kullanılması batıldır ve Kur'an'ın üslubuna aykırıdır. Ki cenabı Hak ehli kitabı zikrederek onlara "yahudiler ve Hristiyanlar" olarak hitap etti.

Onlara göre bunlar "Küfredenlerden" olduğuna göre, nasıl olur da önce bunlar zikredilmişlerdir. Ve nasıl olur da onların iman ettiği söylenir de, tıpkı şu ayeti kerimde olduğu gibi bir kayıt konulmaz?!

"Kendilerine kitap'dan nasip verilenleri görmedin mi, cibte ve tağuta iman ediyorlar" (Nisa: 4/51)

Tüm bunlardan ayetin doğru tefsirinin birinci görüş yani, ayet umumidir ve yeryüzünde aslen sahih olduğu halde sonradan bozulmuş dinler üzerine bulunan insanların, Allah'a, ahirete inanıp salih amel işledikleri takdirde mutluluk ve kurtuluşa ereceklerini müjdelemektedir.

Bilindiği gibi dinler Tevrat, İncil ve Kur'an dini gibi aslı Hak olan ve müşriklerin dini gibi aslı batıl olan olmak üzere ikiye ayrılır.

Aslı hak olan dinler de bozulmuş ve tebdil edilmiş dinler (yahudilik, hristiyanlık) ile, bozulmamış din olan (islam) olmak üzere ikiye ayrılır.

İnsanlar üç sınıftır: Mutlu olanlar ve kurtuluşa erenler bu ayette zikredilen ayrı bir sınıftır ki onlar da bu insanlardır. Fakat müşrikler gibi şirk koşan ve peygamber (s.a.v)'i yalanlayan veya ehli kitap kafirlerinin yaptıkları gibi bazı peygamberlere inanıp, bazılarına inanmayanlar ise, bedbahtlar ve azaba uğrayanlar sınıfındadırlar. Bunlar ister, bu ümetin münafıkları gibi küfürlerini gizlesinler veya açığa vursunlar, akibetleri cehennem olacaktır.

Söz konusu (Bakara, 62) ayeti kerimenin bu anlama geldiğini tekid eden diğer hususlar şunlardır:

1- "Şüphesiz iman edenlerle yahudiler, hristiyanlar ve sabiilerden" Kavli-i İlahisi umumidir. Çünkü marifet isimlerinin tamamı umum sığasındandır. Ayetin umumiliğine bir diğer delil de mevsuller ve şart edatlarıdır. Bu sözü edilenlerden bir haberdır ve yahudiler, hristiyanlar ve sabiilerden olan herkes bu ayetin şümülüne dahildir.

"Allaha ve ahiret gününe inanıp salih amel işleyenler" kavli de bu dört gruba şamildir. Yoksa Allah'a iman edip de ahiret gününe, iman etmeyen mümin olamaz. Ayrıca Allah'a ve ahiret gününe inanıp da, ameli salih işlemeyen için de Allah katında mükafaat yoktur ve o da diğerleri gibi dünya ve ahirette korku ve hüznün tatanlardan olacaktır. Bu dört taifeden Allaha ve ahiret gününe iman edip salih amel işleyenlere korku ve hüznün yoktur. Bunlardan böyle genel bir haber ile bahsedilmiş olması, onların müşrikler ve mecusiler gibi tamamının kafir olmadığını, bilakis içlerinde mutluluğu hak edenlerin bulunduğu sonucu çıkar.

2- Ayeti kerime, ile şayet Muhammed (s.a.v)'e iman edenleri müjdelenmek istenseydi, o zaman sadece bu taifelere şamil olmazdı. Çünkü Muhammed

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

(s.a.v) le iman eden müşrikler, mecusiler, muattıla^{417[417]} gibi tüm küfür taifeleri saadet ve kurtuluş ehliendir.

Bu anlamı teyid eden birçok Kur'an ayeti vardır.

Allah, peygamberlerini müjdeleyici ve korkutucu olarak göndermiştir. İman edip itaat edenleri dünya ve ahiret sevabıyla müjdeledikleri gibi, yalanlayıp, yüz çevirenleri de Allah'ın dünya ve ahiretteki azabı ile korkuturlar. Bu konuda Kur'an'da birçok ayet vardır. Hatta Kur'an'ın özü ve gayesi budur. Cenabı hakk şöyle buyurdu:

"De ki: Ey insanlar! Ben ancak sizi apaçık uyaran bir kimseyim. İman edip salih ameller yapan kimseler için bir mağfiret ve bol rızık vardır. Ayetlerimiz hakkında (onları tesirsiz bırakmak için) birbirlerini aciz bırakırca-sma yarışanlara gelince, işte bunlar, cehenem dostlarıdır." (Hacc: 22/49-51)

"Bunlar, Allah'ın koyduğu sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır; orada devamlı kalıcıdır; işte büyük kurtuluş budur.

Kim Allah'a ve peygamberine karşı isyan eder ve sınırlarını aşarsa Allah onu, devamlı kalacağı bir ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır."(Nisa: 4/13-14)

Eğer söz konusu ayetinde (Bakara: 2/62) maksadı, yukarıda zikrettiğimiz bu ayetlerin maksadıyla aynı olsaydı, lafzı ile buna delalet etmesi gerekirdi ve ayet sadece bu dört ta-ifeyi'zikretmiş olmazdı.

Bu arada peygamberin kendisine gönderildiği kimseler kastedilmiş olsaydı, o zaman sadece bu dört sınıfın zikredilmesi anlamsız kalırdı.

3- Ayeti kerime ile, şayet sadece peygamber (s.a.v)'in dönemindeki insanların kastedilmiş olduğu varsayılacak olsa, bunlardan ya kafirler veya müslümanlar veya iki taife birden kastedilmiştir.

Bunlardan ilki mümteni, yani kesinlikle mümkün değildir. Çünkü ayeti kerimede bu dört taifeden Allah'a ve ahi-ret gününe iman edip, salih amel işleyenler övülmektedir. Dolayısıyla kafirler, kesinlikle bu övgünün dışındadırlar.

Burada kafirlerden tevbe edip, iman edenler murad edilmiştir denilince buna karşılık şöyle denilir. Peygamber (s.a.v) gönderildiği zaman mümin olup o'na da iman edenler, övgüye daha layıktırlar.

Sahiheyn'de geçen bir hadiste peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Üç sınıf insan vardır ki bunlara mükafatları iki defa verilir. Birinci ve ikinci kitaptan olan ehli kitap bir adam, Allah'ın ve efendilerinin hakini yeine getiren köle ve cariyesini iyi bir şekilde eğittikten sonra azad edip onunla evlenen adam"^{418[418]}

Cenabı Hak Kur'an'ında şöyle buyurmuştur:

"Ondan (Kur'andan) önce kendilerine kitap verdiklerimiz, önada iman ederler.

^{417[417]} Muattıla: Allah'ın sıfatlarını inkar eden sapık bir akım.

^{418[418]} Hadisi Buhari ve Müslim rivayet etmişlerdir. Buhari bu hadisi dört yerde zikretmiştir. 1/32., 4/20, 4./132 ve 6/ 120 Müslim ise 1/34 - 125'de zikretmişlerdir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Onlara (Kur'an) okunduğu zaman "O'na iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce müslüman idik" derler. İşte onlara, sabretmelerinden ötürü, mükafatları iki defa verilecektir" (Kasas: 28/52-54)

"Dediki Siz ona ister inanın, ister inanmayın; Şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'an) okununca, derhal yüz üstü secdeye kapanırlar. Ve derler ki: Rabbimizi teşbih ederiz. Rabbimi-zin va'di mutlaka yerine getirilir. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'an okumak) onların saygısını artırır." (İsra: 17/107-109)

"Kendisine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilene (Kur'an'a) sevinirler." (Ra'd: 13/36)

Bu ayetler Kur'an'ın değişik yerlerinde zikredilmiştir. İsa Mesih'in dininden oldukları halde peygamber (s.a.v) gönderilir gönderilmez ona tabi olan Selman, Necaşi^{419[419]} ve daha başka diğer müminleri bunun dışında tutmak mümkün müdür? Bunlar, batıl bir din üzerine bulunup da iman edenlerden daha hayırlıdır.

O halde ayeti kerime'nin kafir iken tevbe edip iman edenleri kastettiği iddiası, açık bir yanlışlıktan ibarettir.

Eğer Bununla sadece, iman edenler murad edildi denilirse buna şöyle cevap verilir. "Şüphesiz iman edenlerden, yahudilerden, hristiyanlardan ve sahillerden" kavli-i ilahisi tüm iman edenlere şamilse "Allah'a ahiret gününe inanıp salih amel işleyenler" kavline ne gerek vardı?

Eğer bununla sadece peygamber (s.a.v)'ın kendisine gönderildiği insanlar murad edilmiştir denilirse, buna şöyle cevap verilir: "Peygamber (s.a.v)'in kendilerine gönderildiği sadece bu dört tafe değil, müşrik ve mecusiler de dahil olmak üzere ona iman eden herkes kurtuluşa ermiştir.

4- Daha öncede geçtiği gibi bu ayetin sebebi nüzulü, geçmiş ümmetlerden Allah'a ve ahiret gününe inananların durumu ile ilgili sorulan sorudur. Dolayısıyla durumlarını beyan etmek için indiği halde, onları bundan çıkarmak doğru değildir,

5- Ayet, Rasul'e iman edenler için saadet vad etmemekte bilakis: Allah'a, ahiret gününe inanıp, salih amel işleyenler" buyurulmaktadır. Allah'a iman içine Rasul'e imanı da alır. Ayet herkes için saadete ulaşmanın yolunun Allah'a ve ahiret gününe inanıp, ameli salih işlemekten geçtiğini ifade etmektedir ki, başka türlü kurtuluş asla mümkün değildir.

6- Eğer denilirseki ayet başkalarının değil sadece onların mutluluğa ulaşacağını ifade etmiştir. O zaman denilir ki: Mümin, yahudi, Hristiyan ve sabiilerden müteşekkil bu dört sınıf insan topluluğu zikredildikten sonra, bunlardan ancak Allah'a ve ahirete inanıp, salih amel işleyenlerin kurtulacakları beyan edildi. Dolayısıyla bu dört sınıfın dışında kalanlar, iman edip, salih amel işledikleri

^{419[419]} Ünlü Habeş kralı. Ashame b. Ebhur. Necaşi lakabıdır. Sahabeden sayılır. Müslüman olmuş fakat hicret etmemiştir. H. 9 yılda vefat etti. Resulullah (s.a.v) O'nun için gıyabında namaz kıldırdı. Ülkesine sığınan müslümanlara tanıdığı özgürlük ve hoşgörü ile meşhurdur.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

takdirde kurtuluştan uzak kalmaları daha evladır.

Saadete erişenler bu isimlere sahip olanlar değil de, bu ismi taşıyanlardan mezkur sıfatlarla muttasıf olanlar ise, o taktirde müşrik ve mecusilerin bu sıfatlarla muttasıf olmadan kurtuluş ve saadete etmekten uzak olmaları daha evladır. Cenabı Hakk "Sadece onlardan iman edenler" demedi. Dolayısıyla Müşrik ve Yahudilerden detevbe edip, iman eden v esalih amel işleyen herkes ehli necattandır.

Bu lafız umumidir. Fakat bu sınıflar içinde Hak din üzerine olan müminlerden, Yahudilerden, Hristiyan ve Mecusi-lerden saadete erişmiş olanlar vardır. Oysa müşrikler öyle değildir. Hiç bir müşrik şirkten tevbe etmedikçe Allah'a ve ahiret gününe iman ve salih amel işlemiş olmaz. Aynı zamanda müşrik, peygamberleri yalanlamadan müşrik olmaz.

Çünkü tüm peygamberlerin temel vazifeleri, insanları Allah'ın tevhidine ve sadece Allah'a tapmaya çağırma olmuştur.^{420[420]}

Dolayısıyla bir müşrik Allah'a şirk koştukla beraber aynı zamanda peygamberleride yalanlamış olmaktadır. Bu onun her bakımdan küfür içinde olduğunu gösterir.

Aynı şekilde müşriklerin tüm hayır amelleri şirkle beraber boşa gitmiştir. Dolayısıyla müşriğin ameli salihinden bahsedilemez.

Cenabı Hakk bu konuda şöyle buyurdu:

"Eğer onlar da Allah'a ortak koşarsanız kendileri için yapmakta oldukları amelleri elbette boşa giderdi" (En'am: 6/88)

"Andolsun ki, Allah'a ortak koşarsan, işlerin şüphesiz boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun" (Zümer: 39/65)

Cenabı Hakkın buyurduğu gibi müşriklerin hepsi cehennemdedirler.

"Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar" (Maide: 5/72)

Ayet, başkaları dışında sadece sayılan sınıfların saadete ulaşacaklarına işaret etmektedir. Bundan şu kesin sonuç çıkmaktadır. Değiştirilip bozulmadan önce Tevrat ve İncil'e uyanlar kesinlikle saadet ehlindedirler. Ayetin onları kapsaması vacip, aksi mümtendir.

7- "Yahudiler ve Hristiyanlar" ifadesi Tevrat ve İncil'in değiştirilip, tahrif edilmesinden önce ve sonraki tüm ehli kitabı kapsamaktadır. Bu isim (yani ehli kitap ismi) onlardan sadece kafir olanlar için değil mümin ve müslim olanlar için

de kullanılır.

Ehli kitaptan hiç mümin yoktur iddiası bir başka yerde de^{421[421]} beyan ettiğim gibi açık bir yanlıştır.

^{420[420]} Kur'an'da bu hususta delalet eden birçok ayetten sadece birta-nesi Nahl suresinin 36. ayetidir.

"Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve tağuttan sakının" diye (emretmeleri için) her millete bir peygamber gönderdik. Allah onlardan bir kısmını doğru yola ilettiler. Onlardan bir kısmı için de sapıklığa düşmek hak oldu. Yeryüzünde gezin de görün. İnkâr edenlerin sonu nasıl olmuştur!"

^{421[421]} Bakınız "Safdiyye 2/308.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Bu konuda bir çok ayet vardır:

"Musa dedi ki: Ey Kavmim eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız, sadece O'na güvenip dayanın. Onlar da dediler ki: Allah'a dayandık. Ey Rabbimiz! Bizi, o zalimler topluluğuna bir fitne yapma" (Yusuf: 12/84-85)

Sihirbalar şöyle dediler:

"Alemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik" dediler." (Şuara: 26/47-48)

Ve yine şöyle dediler:

"Ey Rabbimiz üstümüze sabır yağdır ve bizi müslüman olarak öldür" (A'raf: 7/126)

Yusuf Rabbine "Beni müslüman olarak öldür" (Yusuf: 12/101) dedi.

Belki^{422[422]} da şöyle dedi:

"Süleyman'la beraber alemlerin rabbi olan Allah'a teslim oldum." (Nemi: 27/44)

Ve:

"Hani Havarilere: "Bana ve peygamberine iman edin" diye ilham etmiştim. Onlar (da): İman ettik, bizim Allah'a teslim olmuş kimseler (müslümanlar) olduğumuza sen de şahid ol." demişlerdi." (Maide: 5/111)

Başka bir yerde bu konuyu detaylarıyla açıkladık.^{423[423]}

Musa şöyle dedi: "İnna Hudna ileyke"

"Biz sana döndük (hüdna)" (A'raf: 7/156)

Ve Hakk Teala şöyle buyurdu:

"Nitekim Meryem oğlu İsa havarilere: "Allah'a giden yolda benim yardımcılarım (ensarım) kimdir?" (Saf: 61/14)

Eğer denilse ki Cenabı Hakk Yahudi ve Hristiyanları kötüleyerek şöyle dedi:

"İbrahim, ne yahudi, ne hristiyan idi, fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslüman idi. Müşriklerden de değildi." (Al-i imran: 3/67)

"Yahudiler ve hristiyanlar müslümanlara "yahudi ya da hristiyan olun ki, doğru yolu bulaşınız." dediler. De ki "Bilakis biz, hanif olarak yaşamış ibrahim'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi". (Bakara: 2/135)

Bu soruya şöyle cevap verilir: Yukarıdaki ayetler, Peygamber (s.a.v)'in gelmesi ile nesh olunan bozulmuş Yahudilik ve Hristiyanlığı kötülemektedir.

Yahudi ve Hristiyanlar müslümanlara şöyle diyorlardı: Biz İbrahim'in dini üzereyiz. Allah (c.c) bu ayetler ile onların yalanlarını ortaya koydu. İbrahim, Tevat ve İncil'in gönderilmesinden önce idi. Şimdi o, Tevat ve İncil'i görüp, tanımadı diye müslüman değil midir? Ayeti kerimelerde ehli kitabın bu yanlış düşüncesi reddedilmektedir.

İbrahim ne bir Yahudi, ne de bir Hristiyan idi. O, Allah'a şirk koşmamış bir muvahhid idi.

Tevrat ve İncil ehli de, kitaplarını tahrif edip değiştirmeden önce, müslüman,

^{422[422]} Yemen melikesi. Hakkında çok net bilgiler yoktur. Bilgi için Nemi suresine bakınız.

^{423[423]} Bkz. "el- Furkan beyne Evliyair Rahman ve Evliyaiş-Şeytan" Sh, 86-89.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

muvaahhid ve İbrahim'in dini üzere idiler:

"Kendilerine kitap verilenler ancak o açık delil (peygamber) kendilerine geldikten sonra tefrikaya düştüler.; Dini yalnız kendine has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları, zekat vermeleri için ancak onlara müslüman olmaları emrolundu. İşte sağlam din odur." (Beyyine: 98/4-5)

Bu nedenle şöyle buyurdu:

"İnsanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu peygamber (Muhammed) ve ona iman edenlerdir. Allah, müminlerin dostudur."(Al-i imran: 3/68)

O'na uyanlar, bozulmadan önce geçmiş ümmetlerden ismail'in Tevrat'ın ve İncil'in dini üzerine olanlardır.

Şirk koşmadan Allah'a tapan her muvaahhid hanif'dir ve İbrahim'in milleti üzeredir:

"(Ehl-i kitap), "Yahudi ve hristiyanlar hariç hiç kimse cenete giremeyecek" dediler. O, iddia, onların kuruntularıdır. Sen onlara deki: "Eğer sahiden doğru söylüyorsanız delillerinizi getirin. Bilakis', muhsinlerden olarak kim yüzünü Allah'a döndürürse onun ecri Rab-binin katındadır. Öyleleri için ne bir korku vardır, ne de onlar üzürlür." (Bakara: 2/111-112)

İbrahim'den sonra gönderilmiş tüm peygamberler ve ümmetleri İbrahim'in milletindendir. Fakat bunlardan O'na en yakın olanı Muhammed (s.a.v)'dir. O'nun şeriatı da İbrahim'in şeriatına en yakın olan şeriattır. Hac ibadeti gibi. Cenabı Hakk İbrahim'in soyundan kitab, hikmet ve nübüvvet ehli kimseler kıldı.^{424[424]}

"İbrahim ne yahudi, ne hristiyanı." kavli, İbrahim'in Tevrat'ın ve İncil'in özel şeriatı ile mükellef olmadığını bildirir. Muhammed (s.a.v.) gelerek, ehli kitabın mükellef olduğu birçok ağır hükümleri kaldırmıştır ki İbrahim (a.s)'da bu hükümlerle emredilmiş değildir. Peygamber (s.a.v)'ın şeriatı ile İbrahim (as)'in şeriatı arasında büyük bir yakınlık olduğundan, o, İbrahim'e, ehli kitaptan daha evladır.^{425[425]}

Peygamber (s.a.v)'i yalanlayanlar, değiştirilmiş ve tahrif edilmiş Yahudilik ve Hristiyanlık üzerine bulunan Yahudi ve Hristiyanlardır ki bu haliyle bu dinler, ne Musa, ne İsa (a.s) hiçbir peygamberin dini değildirler. Ehl-i kitap müslümanlara: "Yahudi veya Hristiyan olsun" deyince, cenabı Hakk müslümanlara,

^{424[424]} Kur'an'da bu hususu işaret eden birçok ayet vardır. Bunlardan Nisa suresi 54. ayette şöyle buyurmaktadır.

"Yoksa onlar, Allah'ın lutfundan verdiği şeyler için insanlara haset mi ediyorlar? Oysa İbrahim soyuna Kitab'ı ve hikmeti verdik ve onlara büyük hükümlerlik bahsettik"

Ankebut zuresinin 27. ayetinde de şöyle buyurulmaktadır:

"Ona ishak'ı ve Yakub'u bağışladık. Peygamberliği ve kitapları, onun soyundan gelenlere verdik.Onu dünyada mükafatlandırdık, şüphesiz o, ahiretde salihlerdendir."

^{425[425]} Cenabı Hakk, Araf suresi 157. ayette şöyle buyurdu.

"Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye o üm-mi peygamber'e uyanlar, işte o peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten meneder, onlara temiz şeyler helal, pis şeyleri haram kılar. Ve üzerinizdeki ağırlıkları, sırtınızdaki zincirleri atar (yani, hata ile adam öldürmekte kısas ıcrasını ve günah işleyen azaların, pislik değen elbisenin kesilmesi gibi ağır teklifleri kaldırır). O peygambere inanıp ona saygı gösteren, yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nur'a (Kur'an'a) uyalar var ya işte kurtuluşa erenler onlardır."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

onlara şöyle cevap vermelerini emretti.

"Bilakis, biz, hanif olarak yaşamış İbrahim'in dînine uyarız" Bizim nesh olunmuş Tevrat ve İncil şeriatına uymamız caiz değilken, değiştirilip tahrif edilmiş bir şeriata uymamız hiç caiz değildir. Bilakis biz tevhid esasına dayanan İbrahim'in dinine uyarız. Musa ve İsa' da İbrahim'in dini üzere idiler fakat her birinin kendilerine özel şariatleri vardı. İbrahim ve ondan önceki peygamberler bu şariatlerle muhatab değillerdi. Aynı şekilde Muhammed (s.a.v) ve ona uyanlar da, bu ağır hükümler ihtiva eden bu şariatlere uymakla mükellef değildiler. İbrahim (a.s), gibi onlar da, bu şariatlerden muaf tutulmuşlardı. Bu nedenledir ki Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu:

"Hoş görülme tevhid dini ile gönderildim"^{426[426]} "İslam'da ruhbanlık yoktur"^{427[427]} "Dinde aşırı gitmekten sakının. Sizden önceki ümmetler dinde aşırı gitmekten helak oldular."^{428[428]}

Peygamber (s.a.v) Ömer'in elinde Tevrat'tan bir parça görünce şöyle buyurdu:

"Nefsim, elinde olana yemin olsun ki, Musa sağ olsay-dıda beni bırakıp, o'na tabi olsaydınız sapıttırdınız."^{429[429]} "Kendi peygamberlerine indirilen kitabı bırakıp, başka bir peygambere indirilen kitaba uymaları bir kavme sapıklık olarak yeter."^{430[430]}

"Musa ve İsa sağ olsalardı, bana uymaktan başka birşey yapmazlardı."^{431[431]}

Tüm bunlardan Yahudi ve Hristiy anlar 'dan, tahrif edilip değiştirilmeden önce Tevrat ve İncil'in şeriatına uyan müminlerin ve mümin olmayanların bulunduğu anlaşılmış oldu. Bununla beraber biz mutlak olarak Yahudilik ve Hristiyanlığa uymaktan men edildik. Onlardan mümin ve said olanların uydukları şeriat, nesh edilmiştir.

Nesh edilmeden önce bu şariatler de islam ve Tevhid dini idiler. Fakat nesh ten sora islam ve İbrahim mileti ile ilgisi kesilmiş oldu. Nesh böyle olunca araya bir de tahrif ve tebdil girince, katiyyetle sabit oldu ki bu dinler şu haleri ile batıldılar.

Bu nedenle cenabı Hakk şöyle buyurdu

"Yahudiler ve hristiyanlar müslümanlara "yahudi ya da hristiyan olun ki, doğru yolu bulaşınız." dediler. Deki "Bilakis biz, hanif olarak yaşamış İbrahim'in dini-ne uyarız. O, müşriklerden değildi.

Biz, Allah'a ve O'nun katından bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve

^{426[426]} İbn Sa'd Tabakatu'l-kübra: 1/192, Ahmed Müsned: 5/266, 6/116, Hatibü'l-Bağdadi Tarihu'l-Bağdad: 7/209, Elbani öāyetü'l-Meram'da bu hadisin zayıf olduğunu söyledi.

^{427[427]} Hadis bu şekilde Beğavi'nin Şerhü's-sünen 2/371, ve İbn Teymiyye'nin İktidau's-sirat-ı Müstakim 1/157'de yer almaktadır. Ayrıca benzer ifadelerle diğer birçok imam tarafından tahrir edilmiştir. Sil-siletü' l-ehadisü's-sahih'a bakınız

^{428[428]} Hadisi Ahmed Müsned'inde 1/215, 347, İbn Mace sünen 2/1008, Nesai Sünen: 5/268, Hakim Müstedrek 4/274'de tahrir etti ve

şeyheynin şartlarına göre sahih olduğunu bildirdi.

^{429[429]} Hadisi Ahmed Müsned, 3/387, Dar/mL&Nen 1/5-116, İbn Ebu Asım "sünnet 1/27 de tahrir etmişleridir.

Elbani (Irvail Galil 6/34-38'de hadise nasen hükmünü verdi.

^{430[430]} Ebu Davud Kitabul Merasil sh 223, Taberi Tefsir 21/7, el-Maverdi Nüket ve'l Uyun 4/288-289.

^{431[431]} Bu hadisin tahriri saptanamadı.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

esbat'a indirilene, Musa ile İsa'ya verilenlere, Rableri tarafından diğer peygamberlere gelenlere, onlardan hiçbirisi arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah'a teslim olduk" deyin.

Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa, doğru yolu bulmuş olurlar; dönerlerse mutlaka anlaşmazlık içine düşerler. Onlara karşı Allah sana yeter. O, işitendir, bilendir." (Bakara: 2/135-137)

"Yoksa siz, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve torunların (in) yahudi, yahut hristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz?" (Bakara: 2/140)

Cenabı Hakk bu ayeti kerimelerde Musa ve Harun'un Yahudi, İsa ve Havarilerin de^{432[432]} hristiyan olmasını nehy etmemekte Fakat Yahudilere ve Hristiyanlara özel şeriatın mutlak ittiba gerektirdiği iddiasını yalanlamak ta ve İbrahim miletine ittibayı emretmektedir. Çünkü Yahudi ve Hristiyan şeriatı tebdil ve nesh edilmiştir. Fakat İbrahim'in tevhid ve emredilen ibadetleri yapma esaslarına bağlı milleti nesh edilmeksizin kıyamete kadar bakidir. Allah hangizaman, nasih bir ibadet emrettiyse o ibadet yapılır. İşte islam dini budur ki, Allah önceki ve sonraki ümmetlerden bu dinin dışında hiçbir din kabul etmez, tüm peygamberler ve onlara uyanlar bu din üzerine idiler. Şu ayeti kerimelerde bahsedilen sa-lih amel de budur:

Cenabı Hakk Kur'an'm bir başka yerinde de şöyle buyurdu:

"Erkek olsun kadın olsun, her kim de mümin olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar" (Nisa: 4/124) Meşru olduğu dönemde Beytü'l Makdis'e yönelerek namaz kılmak islam ve Hanif olan İbrahim milletin gereklerinden idi. Fakat ne zamanki Beytil makdis'in değil de Kabe'nin kılble yapılması emredildi, o zaman da Kabe'ye dönmek islam'ın ve İbrahim milletin gereklerinden biri oldu. Çünkü İbrahim milletin esası, Allah'a o'nun istediği gibi ibadet etmektir.

Allah'ın tüm peygamberlere üzerinde birleşmelerini emrettikleri ümmet işte budur:

"Ey peygamberler! Temiz ve helal olan şeylerden yiyin; güzel amel ve hareketlerde bulunun. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı bilirim. Şüphesiz bu (insanlar) bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir; ben de sizin Rab-binizim - öyle ise benden sakının." denildi."

(Mü'minun: 23/51-52) Başka bir ayeti kerimede şöyle buyuruldu: "Hakikaten bu, bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir." (Enbiya: 21/92) Ve yine Kur'an'ın bir başka yerinde şöyle buyuruldu: "Dini doğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye din olarak Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi sizin için hukuk düzeni yaptık. Fakat

^{432[432]} Havariler, İsa (a.s)'in ashabıdır. Elbiselerinin beyazlığından dolayı bu ismi aldıkları söylenir.

Peygamber (s.a.v.) Buhari'nin rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurmuştur:

"Zübeyr halamın oğlu ve ümmetimin havarilerindendir."

Bu hadisten, havarilerin peygamberlerin en samimi ve özel dostları, olduğu anlaşılmaktadır. Bkz. Meanil Kur'an, 5/164-165 (Züccac)

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

kendilerini çağırdığın bu nizam, Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendine seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir." (Şura: 42/13) "Sen yüzün "hanif olarak dine, yani, Allah insanları hangi "fıtrat" üzere yaratmış ise o fıtrata çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler. Hepiniz O'na yönelerek O'na karşı gelmekten sakının, namazı kılın, müşriklerden olmayın; Ki onlardan dinlerini parçalayanlar ve kendileri de bölük bölük olanlar vardır. Her fırka kendi yanındakiyle böbürlenmektedir" (Rum: 30/30-32)

8- Ayetin siyakından bunun geçmiş ümmetlerden Hakk dine tabi olanları övmek ve yeryüzünün hiçbir zaman hak üzere Allah'a tapanlardan hali kalmadığını vurgulamak içindir. Maide suresinin şu ayeti de aynı hususu vurgulamaktadır:

"Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden onlara indirileni (Kur'anı) doğru dürüst uygulasalardı, şüphesiz hem üstlerinden, hem de ayaklarının altından yerlerdi. Onlardan aşırılığa kaçmayan bir zümre vardır; fakat onlardan çoğunun yaptıkları ne kötüdür." (Maide: 5/66)

Ve yine şöyle buyurulmaktadır:

"Ey Kitap ehli! Siz, Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni hakkıyla uygulamadıkça, (doğru) bir şey üzerine değilsinizdir" de. Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun küfür ve azgınlığını elbette artıracaktır. Kafirler topluluğuna üzülme." (Maide: 5/68)

Sonra şöyle buyurdu:

"İman edenler ile Yahudiler, sabiiler ve hristiyan-lardan Allah'a ve ahiret gününe inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzülecek de değildirler." (Maide: 5/69)

Ehli kitaptan bazıları yerilirken, mümin olan diğer bazıları da övülmektedir.

Aynı şekilde Bakara süresinde de, ehli kitaptan günahkarların günahları zikredildi ve şöyle buyurularak kötülen-diler

"İşte (bu hadiselerden sonra) üzerlerine zillet ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına) Allah'ın ayetlerini inkara devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Onların hepsi, sadece, isyanları ve düşmanlıkları sebebiyledir" (Bakara: 2/61)

Cenabı Hakk onları bu şekilde şiddetle kötüledikten sonra, onlardan övgüye layık olanları zikretti.

"Şüphesiz iman edenlerle, yahudiler, hristiyanlar ve sabiilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih ameller işleyenler için Rableri katında mükafaatlar vardır"(Bakara: 2/61)

Aynı şekilde Al-i imran suresinde onları zikrederek şöyle buyurdu:

"Allah'tan gelmiş olan bir ipe ve insanlar tarafından ortaya konan. Bir ipe sığınmaları müstesna onlar (yahudiler) nerede bulunurlarsa bulunsunlar, kendilerine zillet (damgası) vurulmuş, Allah'ın hışmına uğramışlar, miskinliğe mahkum edilmişlerdir.

Bunun sebebi, onların, Allah'ın ayetlerini inkar etmiş ve haksız yere peygamberleri öldürmüş olmaları, ayrıca isyan etmiş haddi aşmış

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

bulunmalarındır." (Al-i İmran: 3/112)

Bu şiddetli zemden sonra, bir diğer kısmını büyük övgülerle medhedildiler.

"Hepsi bir değildir; Ehl-i Kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardırki, gece saatlerinde secde ederek Alah'ın ayetlerini okurlar.

Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar; iyiliği emreder, kötülükten menederler; hayırlı işlere koşuşurlar, işte bunlar salih insanlardandır." (Al-i imran: 3/113-114) Aynı şekilde Araf suresinde önce şöyle buyuruldu:

"Musa'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onunla adil davranan bir topluluk vardır."(A'raf: 7/159)

Sonra içlerinden haddi aşanlar zikredildikten sonra şöyle buyuruldu:

"Onları (yahudileri) parça parça topluluklar olarak yeryüzüne dağıttık. Onlardan iyi kimseler vardır, içlerinde bundan daha düşükleri de vardır. (Yaptıkları kötülüklerden) belki dönerler diye onları iyilik ve kötülüklerle imtihan ettik." (Araf: 7/168)

Sonra Ademoğullarından mümin olanlar zikredildi.

"Andolsun, biz cin ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışız. Zira onların kalpleri vardır ama onlarla gerçeği kavramazlar; gözleri vardır, lakin onlarla görmezler; kulakları vardır, fakat onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da sapıktırlar. Onlar gaflete düşenlerin ta kendileridir."(Araf: 7/179)

Şirk koşulmaksızın sadece kendisine ibadet edilmesini emrettikten sonra da şöyle buyurdu.

"Yarattıklarımızdan, daima hak ile doğru yolu bulan ve onunla adil davranan bir ümmet (millet) vardır" (Araf: 7/181)

Sonra da şöyle buyurdu:

"Ayetlerimizi yalanlayanları, hiç bilmeyecekleri yerden yavaş yavaş helaka yaklaştıracamız. Onlara mühlet veririm. Çünkü benim tuzağım çetindir" (Araf: 7/182-183)

Kur'an da tüm insanlar için bir öğüttür fakat kulak verip öğüt dinleyenler nerede:

"İşte benimle beraber olanların kitabı ve benden öncekilerin kitabı. Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler, bu yüzden de yüz çevirirler" (Enbiya: 21/24)

İnsanların çoğunun Hakktan yüz çevirmelerinin nedeni hakkı bilmemeleridir:

"Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler; bu yüzden de yüz çevirirler"

Hız. Ali'nin merfu hadisinde de şöyle buyurulmaktadır: "Kur'an'da sizden önce ve sonrakilerin haberi ve aranızdaki şeylerin hükmü vardır. O, anlamsız bir söz değil, hak ile batılı ayıran bir fasıldır. Onu terkeden zorbalardan cenabı Hakk intikam alır. Onun dışında bir hidayet arayan da saptırır."^{433[433]}

Evet, o Kur'an'da bizden önce yaşamış iyi ve kötü ümmetlerin haberleri mevcuttur. Ta ki iyileri tanıyıp onların yolundan gidelim, kötülerini tanıyıp, kötü

^{433[433]} Bu hadisi, Darimi süneninde 1/731'de, Tirmizi Süneninde 5/172-177'de rivayet ettiler. Hadis Haris b. Abdullah el Avar'dan rivayet edilmiştir. Albani Şerhu'l Akidetü't Tahaviye'ye yazdığı talik sh, 68'de bu hadisin, Harisu'l -Avar nedeniyle isnadında zaaf bulunduğunu ve Haris'in bazı hadis tenkidçileri tarafından yalan ile itham edildiğini söyledikten sonra bu güzel sözün aslen hadis değil de Ali'ye ait olma ihtimalini zikretti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

yollarından kaçınalım. Allah en iyisini bilir.^{434[434]}

Fasl

Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

"Deki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki o, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün, ona teslim olun, sonra size yardım edilmez. Kendiniz farkında olmayarak, ansızın başınıza azap gelmezden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline (Kur'ana) tabi olun." (Zümer: 39/53-55)

Bir başka yerde bu ayetlerin tevbe edenler için olduğunu zikrettik.^{435[435]} Ancak Nisa suresinin şu ayetinin ise, mutezile'den bazılarının iddia ettiği gibi tevbe edenler hakkında olması caiz değildir:

"Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar." (Nisa: 4/47)

Çünkü Kur'an'ın nasları ve müslümanların ittifakı ile, şirkten tevbe edenin şirk de bağışlanır.

Bu ayette tahsis ve takyid var iken,^{436[436]} yukarıdaki diğer ayetlerde tamim ve itlak vardır.^{437[437]}

Son ayeti kerimede şirk'in bağışlanmayacağı bildirildi. Diğer günahların bağışlanamsı konusundada net bir ifadeden kaçınılarak "Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar" diyerek Allah'ın dilemesine bıraktı.

Bir başka yerde açıkladığım gibi bu ayeti kerime Haricilere^{438[438]} ve mutezileye reddiye olduğu gibi, "Her fasığın aza-bedilmesi caizdir, kimse bağışlanmaz ve herkesin bağışlanması caizdir" diyen murcielere de reddiyedir.

Hakk Teala "Bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar" buyurarak, şirk dışında, dilediği kullarının günahlarını bağışlayacağını ilan etmiştir.

Şayet Cenabı Hakk kimseyi bağışlamayacak olsaydı, bu durumda

"Bundan başkasını bağışlar" kavli ilahisinin bir anlamı kalmazdı.

Ve eğer herkesi bağışlamasaydı o zaman da: "Dilediği kimse için" kavlinin bir anlamı kalmazdı.

Dolayısıyla ayeti kerime şirk dışında kalan günahların "genel bağışlanma" kapsamında olduğunu vurgulamaktadır. Fakat bu bazı insanlar içindir.

^{434[434]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 124-154.

^{435[435]} Bkz. mecmua feteva. 4/475

^{436[436]} Yani Nisa Suresinin ayeti şirk, Allah'ın bağışlamayacağı hükmüne tahsis etmekte, şirk dışında kalan günahları ise, Allah'ın dilemesi ile takyid etmektedir.

^{437[437]} Zümer suresinin ayetinde tamim, yani Allah'ın tevbe edenlerin tüm günahlarını affedeceği umumi hükmü vardır. İtlak olması da, günahkarlar hakkında mutlak olması demektir.

^{438[438]} Tahkim olayından sonra, Hz Ali (r.a)'ye karşı gelip, başkaldıranlar. Daha sonra onlarca fırkaya bölünmüşlerdir. Hariciliğin temel ilkeleri şunlardır. Ali'yi, Osman'ı, Cemal Savaşma katılanlar, iki hakemi ve onların hükmüne razı olan herkesi tekfir ederler. Zarba idareciye karşı ayaklanmayı öngörürler. Ve büyük günahları işleyenlere kafir derler.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

O zaman, kimin günahları bağışlanırsa, ona azab edilmez ve kimin de günahları bağışlanmazsa ona azab edilir. Sahabenin, selefın ve imamların görüşü budur. Ki onlar kesin bir dille "bu ümmetin bazı günahkarlarının cehenneme gireceklerini ve bazılarının da günahlarının bağışlanacağını" söylemişlerdir.

Fakat bu bir muvazene ve hikmet'in gereği midir yoksa burada muvazene itibare alınmamış mıdır?

Bu hususta ehl-i sünnet müntesiplerinin bizim arkadaşlarımızdan ve diğerlerinden Efal-i ilahiye'nin aslına binaen iki ayrı görüş nakledilmiştir. Burada hikmet ve adalet itibare alınmış mıdır?

Aynı şekilde, ceza meselesinde de, varid olan birçok nass, dengeye delalet etmektedir, ki konuyu bir başka yerde açıkladım.

Burada: "Deki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kemeyin!" Kavlınden asıl maksat, insanları Allah'ın rahmetinden ümit kesmekten men etmektir.

Günahları ne kadar çok ve büyük olursa olsun insan Allah'ın rahmetinden ümit kesmemeli ve diğer insanları Allah'ın rahmetinden ümit kestermemelidir.

Seleften bazıları şöyle dediler: "Fakih o dur ki, insanları Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmesin ve bununla beraber onları günaha teşvik etmesin."

İnsanlar Allah'ın rahmetinden tevbe ettiği zaman tevbe-sinin kabul edilmeyeceği ve nefsinin tevbeğe yanaşmayacağını zannederek ümit keserler. Şeytan ve nefsi, kişiye musallat olarak, onu tevbeden uzaklaştırmaya çalışır. Birçok insanın durumu böyledir. Velhasıl insanlar bazen o, bazen de bu sebeple ümitsizlik girdabına düşerler.

Birinci nedene örnek: 99 kişiyi, katleden bir katilin abid bir şahsa gelerek, tevbesinin mümkün olup olmadığını sorması ve aldığı olumsuz cevap üzerine o abidi de öldürerek, katlettiği kişilerin sayısını yüze tamamlaması ve daha sonra başka bir alime giderek tevbesinin mümkün olup olmadığını sorması, o alimin de, bunun mümkün olduğunu söy-lereyek o'nu tevbeğe yöneltmesi gibi. Hadis Sahiheyn'de va-riddir.^{439[439]}

İkinci nedene örnek: Tevbe için birçok şartlar öne sürüp de insanlara veya nefesine tevbeyi zorlaştıran insan gibi.

İnsanlar olmayacağı bir durumun olup olamayacağını tartışmışlardır.

Ehl-i sünnet ve Cumhurun da benimsediği doğru görüş şudur: Tevbe etmek isteyen için, her günahıdan tevbe etmek mümkün olduğu gibi Allah (c.c)'m bu günahları bağışlaması da mümkündür.

Adam öldürenin tevbesi kabul edilmez diyenler olmuşsa da, doğrusu, adam öldüren de dahil herkesin tevbesi, tevbe ettiği taktirde kabul olunur. Aynı şekilde, gasbedilmiş araziden, gasba son vermek ve onu sahibine devretmek niyetiyle çıkmak, yasaklanmış veya haram bir davranış değildir. Bilakis fukaha, bir yeri gasb edenin kişinin, orayı boşaltıp, sahihine teslim etmesi istenildiği zaman, onun ailesini ve mallarını oradan çıkararak, o yeri boşaltması gerektiği

^{439[439]} Buhari 4/149'da ve Müslim 3/2118'de Ebu Said el- Hudri'den rivayet ettiler.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

görüşündedirler.

Gasb eden kişi bunu yaparken, yani orayı boşaltırken her ne kadar bu hareketiyle, başkasının malı üzerinde bir tasar-rafdı bulunuyorsa da, bu oranın boşaltılması için gerekli bir durumdur.

Hareme giren bir müşrik oradan çıkarılır. Tabi o müşrik Harem'den çıkarılırken yine ancak yürüyerek çıkacaktır.

Aynen sıhhati konusunda müttetik olunan bevlini mes-cid'e yapan bedevinin hadisinde böyledir. İnsanlar o bedeviyi kovmak için ayaklandıklarında rasulullah (s.a.v)

"Bırakın işini tamamlasın" buyurdu ve sonra da bevl yerini bir kova su ile temizlenmesini emretti.^{440[440]} Çünkü o bedevinin bevlini tamamlaması, kovulurken bevlini üstüne başına ve mesciden diğer yerlerine bulaştırarak, her tarafı ne-cis etmesinden daha hayırlıdır.

Eğer adamın biri bir kadınla zina etse ve zekerini kadının fercinden çekmeden önce pişman olup tevbe etse, sonra zekerini çekse, bu adam zekerini çekti diye günahkar olmaz. Çekme, cinsel birleşme midir?

Bu konuda Ahmed'den iki ayrı rivayet vardır. Aynı şekilde ramazan ayında eşiyile cinsel ilişkide bulunan kişinin fecir vakti girdiği anda, zekerini çekmesi konusunda da Ahmed (b. Hanbel) ye diğerlerinin mezheplerinde iki ayrı kavi vardır.^{441[441]}

Aynı şekilde, kişi eşiyile cinsel ilişkiye girmemek hususunda üç talak ile yemin ettikten sonra, cinsel ilişkiye girse üç talak vaki olur mu, olmaz mı?

Cinsel ilişkiye girdiği taktirde üç talak vaki olur diyenler, adamın eşiyile pinsel ilişkiye girmesinin caiz olup olmadığı konusunda iki ayrı görüşe ayrıldılar. Ahmed'den bu iki görüş rivayet edilmiştir.

Birinci görüş: Şafi'nin^{442[442]} de benimsediği bu görüşe göre cinsel ilişki caizdir.

İkinci görüş: Malik'in^{443[443]} de benimsediği görüşe göre cinsel ilişki caiz değildir. Malik şöyle diyor: Cinsel ilişki cazi olsaydı, çekme halinde de onunla olması gerekirdi ki bu haramdır. Çekme, zaruret içindir, yoksa başlamak için de-

^{440[440]} Bu hadis Enes b. Malik ve Ebu Hureyre tarafından birbirine yakın lafızları ile rivayet edildi. Buhari - Kitabul Vudu 1/61, Müslim - kitabul Tahare 1/236, Ahmed - Müsned 2/239, Darimi - Sünen kitabul Vudu 1/189, Ebu Davud - Sünen Kiabut Tahare 1/263, İbn Mace Sünen Kitabul Tahare 1/175

^{441[441]} Bu durumda kişinin orucunun sahih olup olmaması konusunda fakihler ihtilaf etti. İbn Kudame Muğni'de (3/63) şöyle dedi.

Kişi cinsel ilişki halinde iken fecir doğar doğmaz, zekerini çekçe ne olur. Bu konuda İbn Hamid el-kadi şöyle dedi. Kişinin kaza ve kefareti vermesi gerekir, çünkü çekme de lezzet hasil eden bir cimadır, dedi.

Ebu Haf da şöyle dedi. Bu durumu da kişiye ne kaza ne de kefareti gerekir. Ebu Harife ve Şafii de bu görüştedirler. Çünkü, nez' yani çekme, cimayı bitirmektir. Dolayısıyla cima ile ayn müteaala edilmesi gerekir. Aynı kişinin bulunduğu yere girmeyeceğine dair yemin emesi, ve yeminine mütakip oradan çıkması gibi.

Malik de şöyle dedi: Orucu batıl olur ancak kefareti gerekmez"

^{442[442]} Muhammed b. İdris eş- şafii. Ebu Abdillah dört büyük fıkıh, imamından biri. Muhtelif konularda eserleri vardır.

Bunlardan en meşhurları "el-ümm", "Ahkamu'l Kur'an" ve "er-risa-le"dir. 204 yılında vefat etti.

^{443[443]} Malik b. Enes b. Malik. Dört imamdanda biri ve Medine imamı. İbn Uyeyne şöyle dedi: "Malik Hicaz ehlinin en alimi ve zamanının hüccetidir". İmam Ahmed b. Hanbel ise şöyle dedi: "Malik hadis ve fı-kıh'da imamdır" Kendisi Tabi-i Taiindendir. Muvatta'sı meşhurdur. 179 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

ğil. Dolayısıyla çekme haram değildir.

Ancak bizim tercih ettiğimiz görüşe göre, kişi bunlardan hiçbir şeye ihtiyaç duymaz. Yemin eden kişi, yeminin kefarecini yerine getirerek, üç talaktan kurtulmuş olur. Ayrıca fecir vakti girer girmez insanların yeme, içme ve cinsel münasebete son vermeleri durumunda, üzerlerine hiç bir şey gerekmez ve oralarını eda etmiş olurlar. Çünkü cenabı Hakk "Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden ayırt edilinceye kadar"(Bakara: 2/187) buyurmaktadır. Vel hasılı, kimsenin Allah'ın rahmetinden ümit kesmesi veya kestirmesi caiz değildir. Cenabı Hakk, kullarını bundan men etti ve tüm günahlarını bağışlayacağını bildirdi.

Eğer denilseki: "Allah bütün günahları bağışlar" ifadesi genel bir haberdur ve bu ifade Allah'ın tüm günahları affedeceğini göstermektedir. Tevatür ve Kuran ile sahihtirki, Allah nice toplumları günahları yüzünden helak etti. Bu ümmetten de insanlar günahları yüzünden, daha ahirete kalmadan dünyada cezalandırılmaktadırlar. Cenabı Halek şöyle buyurdu: "Kim bir kötülük yaparsa onun cezasını görür" (Nisa: 4/123)

"Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür" (Zelzele: 99/7?8) Tüm bu gerçekler, bu ayeti kerimenin zahiri, görünür anlamında olmadığını gösterir. Allah'ın bütün günahları bağışlamasından murad, Allah bunu yapabilir veya tevbe edenleri bağışlar, demektir. Bu soruya şöyle cevap verildi: O halde ayeti kerime niçin kesin bir ifade kullanmaktadır? Niçin tereddüd ve takyid yerine mutlak ifade kullanılmaktadır? Yukarıdaki görüş doğru değildir ve ayeti kerime zahir anlamı üzerinedir.

Cenabı Hakk her günahkarı değil her günahı affedeceğini haber verdi. Hatta Kur'an'ı Kerimin bir başka yerinde kafir olarak ölenleri bağışlamayacağını bildirdi:

"İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kafir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz." (Muhammed: 47/34) Münafıklar hakkında da şöyle buyurdu: "Onlara mağfîret dilesen de, dilemesen de birdir. Allah onları katiyen bağışlamayacaktır."(Munafikün: 63/6) Fakat günah konusundaki bu umumi ifade, mutlak olarak günahkarlar içindir. Günahkarlar için olumlu veya olumsuz bir şey söylenilmemiştir. Allah onları bağışlayabilir de bağışlamaz da.

Eğer kul bağışlamayı gerektirecek davranış sergilerse bağışlar, isyanda ısrar ederse de bağışlamaz.

Günah türlerini ise Cenabı Hakk cümleten bağışlar. Günahın türü ister küfür, ister şirk isterse de başkası olsun. Tevbe edenin günahını bağışlar. Allah'ın bağışlamayacağı hiçbir günah yoktur. Hangi günah olursa olsun Cenabı Hakk onu cümleten bağışlar.

Bu ayeti kerime kullar için büyük yararlar ihtiva eden en büyük ayeti kerimelerden biridir. Ayeti kerime aynı zamanda yanlış mezheb ve görüşü de red etmektedir. Ve yine Bidate çağırınların günahı bağışlanmaz diyenlerin de görüşlerini reddetmektedir. Bunlar bu görüşlerine israili bir hadisten delil getirmektedirler ki bu hadiste "Bu bidatçi kimseye saptırdıklarının günahı ne

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

olacak?" denilmektedir.^{444[444]}

Bu görüşü, sünnet ve hadis'e nisbet edildikleri halde gerçekten sünnet ve hadisten hiçbir şey anlamayan Ebu Ali el-Ehvazi^{445[445]} ve benzeri adamlar dile getirmektedirler. Bu adamlar alim değildirler. Çünkü sahih hadis ile mevzu hadisi birbirinden ayırt etmeye, bunlardan hüccet olup olmayana belirlemeye yetecek ilimleri yoktur. Duydukları her şeyi hadis diye nakletmekten başka bir marifetleri yoktur.

Bu adamlar Ahmed'den de benzeri bir rivayet uydurmuşlardır. Fakat gerçek şudur ki İmam Ahrned'de müslümanların diğer, imamları ile aynı görüştedir ve doğru olan bu görüşe göre Cenabı Hakk, her tevbe kabul ettiği gibi, küfür ve bidate çağırانların, insanları dinde fitneye sokanların tev-belerini de kabul eder. Kureyş müşriklerinin Ebu Süfyan, Haris b. Hişam,^{446[446]} Süheyl İbn Amr,^{447[447]} Safvan b. Ümeyye^{448[448]} İkrime b. Ebu Cehl^{449[449]} ve daha başka diğer önemli liderleri yıllarca küfüre liderlik edip, islam'a karşı savaştıktan sonra, tevbe ederek, İslama girmişler ve güzel müslümanlar olmuşlardır. Cenabı. Hakk şöyle buyurarak onların geçmiş günahlarını bağışlamıştır:

"İnkâr edenlere, eğer vazgeçerlerse, geçmiş (günahlarının) bağışlanacağını söyle" (Enfal: 8/38)

Aynı şekilde Amr b. As,^{450[450]} müslüman olmadan önce müslümanların en şedid düşmanı ve müşriklerin küfre çağırان en büyük lideri idi. Müslüman olduğu zaman Resulullah (s.a.v) o'na şöyle dedi: "Ey Amr, islam'ın daha önceki günahları giderdiğini bilmiyormusun?"^{451[451]}

"Onların yalvardıkları bu varlıklar, Rablerine hangisi daha yakın olacak diye vesile ararlar; O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, sakınmağa değer." (İsra: 17/57) ayeti kerimesi ile ilgili Buhari, İbn Mesud'dan şu hadisi rivayet etti:

"İnsanlardan bazıları, bazı cinlere tapıyorlardı. Kendilerine tapman o cinler daha

^{444[444]} Bu rivayeti Gazali, İhyâ Ulumü'd Din (4/35) de zikretmiştir. Rivayete göre insanları bidat ile saptıran bir alim, daha sonra tevbe eder ve bundan sonra İslah için çalışır. Allah o dönemin peygamberine vah-yederek sözkonusu alime şöyle demesini buyurur: "Eğer günahın benim ile senin aranda kalsa idi onları bağışlardım Fakat kullarımdan saptırıp da cehenneme gönderdiğin kimseler için nasıl olacak?" Hafız el-İraki, bu rivayet hakkında sukut etmiş ve herhangi bir ta-lik'de bulunmamıştır.

^{445[445]} Ebu Ali el- Hasan . Ali el- Ehvazi. Döneminin Şam kıraat alimi. Hadis ile de meşgul olmuştu. Zehebi şöyle demiştir: Sıfatlar konusunda bir eser yazmıştı, yazmasaydı daha iyi olurdu. Çünkü kitabını uydurma ve saçma rivayetlerle doldurmuştu. 447 yılında vefat etti.

^{446[446]} Haris b. Hişam b. Muğeyre. Ebu Cehl'in kardeşidir. Fetih günü müslüman oldu ve islam'ını güzelleştirdi. Cahiliye döneminde olduğu gibi, islam'da da şerefli ve saygıdeğer bir liderdi.

Ömer döneminde cihad niyetiyle Şam'a göç ederek, şehid oluncaya kadar orada kaldı.

^{447[447]} Süheyl b. Amr b. Abdi Şems. Kureyş'in hatibi, fasihi en şerefliilerinden idi. Mekke'nin fethi günü müslüman oldu ve islam'ını güzelleştirdi. Müslüman olduktan sonra adamlarıyla beraber cihad için Şam'a çıktı. Gündüzlerini oruç, gecelerini de ibadet ile geçirirdi. Kur'an'ı her dinleyişinde ağlar idi. H. 18 yılında vefat etti.

^{448[448]} Safvan b. Ümeyye b. Halef. Fetih'den sonra müslüman oldu. Bazı hadisler rivayet etmiştir. Müslümanlığını güzel yaptı. Yermük savaşına katıldı. Cahiliye ve islam döneminde Kureyş'in en ileri gelenlerinden idi. H. 41 yılında vefat etti.

^{449[449]} İkrime b. Ebu Cehl Amr b. Hişam b. Muğeyre. Şerif, Reis ve Şehid. Babası Ebu Cehl öldükten sonra Mahzumaoğullarının reisliği İkrime'ye geçti. Sonra Fetih yılı müslüman oldu. Ve müslümanlığını güzel yaptı. H. 15 yılında Yermük savaşında veya yine o yıl meydana gelen Ec-nadın vakasında şehid edildi.

^{450[450]} Amr b. As b. Vail b. Abdullah Zekası, dehası ve kurnazlığı ile meşhurdur. H. 8 yılda müslüman oldu. ve 43 yılında vefat etti.

^{451[451]} Müslim Kitabul iman 1/112

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

sonra müslüman olmalarına rağmen insanlar onlara tapmaya devam ettiler."^{452[452]}

Bu hadis, cinler müslüman olduktan sonra, başkalarının onlara tapmalarının cinlere bir zararı olmadığını gösterir. Her ne kadar ilk önce, bu sapkınlığı onlar çıkarmış olsalar da.

Aynı şekilde küfür ve bidate çağıran kimseler kendi günahlarını ye onlara tabi olanların günahlarını yüklenirler. Onlara tabi olanlar da kendi günahlarını yüklenirler. Fakat daha sonra bu küfür ve bidate çağıran kimseler tevbe edip, yaptıklarından dönerlerse, hem kendi günahlarından, hem de kendilerine tabi olanların günahlarından kurtulmuş olurlar.

Tevbeleri, içinde bulundukları sapıklıktan hidayete dönmek ile olur. Her dönemde nice küfür ve bidat davetçileri tevbe ederek islam ve sünnet davetçileri olmuşlardır. Mesela Firavun'un sihirbazları, sihir yapmaları ve onu başkalarına öğretmeleri bakımından küfür imamı iken, tevbe ederek akibetlerini hayra çevirdiler.

Aynı şekilde taammüden bir müslümanı öldüren kimsenin tevbesi de cumhura göre makbuldür. İbn Abas ise makbul değildir dedi.^{453[453]}

Bu konuda Ahmed'den iki ayrı rivayet vardır.^{454[454]}

Sahiheyn'de geçen yüz kişiyi öldüren katil'in hikayesi katilin tevbesinin makbul olduğuna delildir. Bu ayet de buna delalet etmektedir. Nisa suresinin^{455[455]} ayeti ise, diğer yaidler gibi, tevbe etmeyen katilleri tehdid içermektedir. Kuran'da başka tehdid ayetleri de bulunmaktadır. Cenabı Hakk bir ayetinde şöyle buyurdu:

"Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkmış olurlar; zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir."(Nisa: 4/10)

^{452[452]} Buhari, Tefsirul Kuran 5/227, Müslim, kitabut Tefsir, 3/2321

^{453[453]} "Kim taammüden bir mümini öldürürse onun cezası cehennemdir" ayeti kerimesi ile ilgili Buhari Sahihinde kitabut Tefsir (5/182) de Sa-id b. Cübeyr'den şöyle rivayet etti: "bu ayet konusunda küfelilerin ihtilaf etmeleri üzerine, ibn Abas'a giderek, o'na sordu.

tbn Abbas, bu ayetin, Kur'an'm en son indirilen ayetlerinden biri olduğunu ve kesinlikle nesh edilmediğini bildirdi".

Bu hadisi Nesai de Tefsirinde 1/397 rivayet etti.

İbn Abbas'dan aynı görüşü daha başka bir çok kimse de sahih isnatlarla rivayet etmişlerdir.

Fakat Beğavi Mealimut Tenzil (I/465)'de şöyle dedi.

"Ehli sünnetin de içinde bulunduğu çoğunluğun görüşü, bir müslümanı taammüden öldürenin tevbesinin makbul olduğu görüşüdür. Çünkü cenabı Hakk şöyle buyurmuştur:

"Şu da muhakkak ki ben, tevbe eden, inanan ve yararlı iş yapan, sonra doğru yolda giden kimseyi bağışlarım" (Taha: 20/82)

"Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar". (Nisa: 4/48)

İbn Abbas'ın görüşü ise, Adam öldürmekten kaçındırma cihetiyle teş-did ve mübalağa cihetiyledir" tevbe ettiği zaman Beğavi'nin dediği gibi ki cumhur'un görüşü budur- Katil tevbe ettiği zaman Allah onun bu günahını bağışlar. Çünkü tevbe ayetinin hükmü umumdur.

^{454[454]} Bu görüşleri "mesailul Fıkhiye (2/247)'de Kadı Ebu Yala zikretti ve birinci görüşün, yani katilin tevbesinin makbul olduğu görüşünün sahih olduğunu söyledi.

^{455[455]} Nisa suresi, 93 ayet şöyledir: "Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, ona lanet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Kur'an daki vaid ve tehdidler, insanların ittifakıyla, tevbe edilmemesi halinde geçerlidir. Tevbe'den sonra bu vaid-ler tevbe eden için geçerli değildir.

Fakat şöyle denilebilir: Haksız yere öldürülen mazlumin hakkı tevbe edenden sakıt olmaz. Bu bakımdan katilin tevbesi makbul olmayabilir. Çünkü tevbe sadece cenabı Hakkın hakkını sakıt eder. Maktul, kendi hakkını talep edebilir.

Evet bu doğrudur ve insan hukukunu ilgilendiren herşey-de geçerlidir. Borç dahi öyledir. Sahiheyne'de gelen bir hadiste peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Borç hariç Şehidin her şeyi bağışlanır." ^{456[456]}

Kul hakkı ise, zulmedenin iyiliklerinden ödenir.

Tevbe'nin tamam olmasının gereklerinden biri de tevbe edenin, iyiliklerini, salih amelleri çoğaltmasıdır. İbn Abbas adam öldürmenin küfürden sonra en büyük günah olduğunu ve katilin maktulun hakkını edaya mukabil olacak hiçbir iyiliğin bulunmadığını düşünmüş olabilir. Dolayısıyla kişi ahirette zulmen öldürdüğü maktulun hakkını ödeyemediğinden ceza çekmeye devam edecektir ki bu bazı insanlar için

vaki olabilir.

Tevbe edip, şalih ameller işleyen kişi, mazlumin hakkını edaya mukabil hasenet işlemekten aciz kalacağı ve böylece mazlumin günahlarını yüklenip yüklenmeyeceği konusu hassas bir meseledir ve İbn Abbas'ın hadisi de buna hamledilmektedir. Fakat bu husus dahi "Allah'ın şirk, kati, zina dahil her günahı affedeceği" yönündeki ayetin zahirine münafi değildir. Ayet tüm günahlar için ve tüm şahıslar

için mutlaktır.

Bunun benzeri şu ayeti kerime'dir: 'Müşrikleri bulduğunuz yerde ö!dürün'(Tevbe: 9/5) Ayet tüm şahıslar için ve tüm'durumlar için mutlaktır. Şu ilahi kavi de aynı şekildedir:

"Başlarınızı meshedip, (ve) topuklarınıza kadar ayaklarınızı mesh edin (yıkayın)" (Maide: 5/6) Ayet ayaklar için de mutlaktır fakat ayakların halleri için mutlaktır. Çünkü bazen zahir olabileceği gibi, bazen de ayakkabılar ile örtülmüş olabilir. Ayetin lafzı, ahvale (durumlara) değinmemektedir. Aynı şekilde şu kavli ilahi:

"Allah çocuklarınız hakkında size vasiyet eder (emreder)" Nisa: 4/11) Bu ifade de tüm çocuklar için âm, ve ahval için mutlaktır. Çünkü çocuk ana babanın dini üzerine olabilir veya olmayabilir, hür veya köle olabilir. Ayetin lafzı bu husularda bir açıklama getirmemiştir.

"Günahları bağışlar" (Zümer: 39/53)

kavli ilahisi de aynı şekilde, tüm günahlar için umumi, ve haller için mutlaktır.

Günah sahibi o günahından tevbe etmiş veya etmemiş bilir. Ayetin lafzı bu konuda herhangi bir açıklama getirmemektedir. Bilakis ayetin lafzı, herhalükarda günahın bağışlanacağını beyan etmektedir.

^{456[456]} Müslim - kitabul iman 2/150, Malik, muvatta, kitabul cihad 2-461, Ahmed, müsned - S 4- 308-330, Tirmizi, sünen, Kitabul Fedailul cihad 4/175, Nesai kitabul cihad 6/33.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Cenabı Hakk günahları bağışlatan davranışlar işlenil-mesini ve kıyamet gününde bağışlanmaksızın azabı gerektirecek davranışlardan kaçınılmasını emrederek şöyle buyurdu:

"Siza azap gelip çatmadan önce Rabinize dönün, o'na teslim olun, sonra size yardım edilmez.

Kendiniz farkında olmayarak, ansızın başınıza azap gelmezden önce, rabbinizden size indirilenin en güzeline (Kur'an'a) tabi olun.

Kişinin "Allah'a karşı aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim!" diyeceği günden sakının.

Veya, "Allah bana hidayet verseydi, elbette sakınanlardan olurdum" diyeceği, yahut azabı gördüğünde "keşke benim için (dönüş) imkanı bulunsa da iyilerden olsam!" diyeceği günden sakının.

Evet, ayetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, kibirlenmeye kalkışmış ve inkarcılardan olmuştun." (Zümer: 39/54-59)

Bu Cenabı hakk'ın imtihanıdır ki kıyamet gününde bazılarını bağışlamayacak ve onlara azap edecektir. Ayetlerini yalanlayan, tevbeden yüz çevirenler, ve kendilerini kurtaracak hiçbir salih amel işlemeyenler bu akibete maruz kalacaklardır. Fakat aynı günahları işleyen insanlardan diğerleri ise, tevbe etmeleri, Allah'a yönelmeleri ve salih ameller işlemeleri nedeniyle bağışlanacaklardır.

Eğer denilse ki cenabı Hakk Kur'an'ın bir başka yerinde şöyle buyurdu:

"İnandıktan sona kafirliğe saplanıp sonra inkarcılıkta daha da ileri gidenlerin tevbeleri asla kabul edilmeyecektir. Ve işte onlar, sapıkların ta kendisidirler" (Al-i imran: 3/90)

Ve bir başka ayette de şöyle buyuruldu: "İman edip sonra inkar edenleri, sonra yine iman edip inkar edenleri sonra da inkarlarını artıranları Allah ne bağışlayacak ne de onları doğru yola iletecektir." (Nisa: 4/137) Bu itiraza şöyle cevap verilir: Kur'an başka bir yerde irtidad etse bile kafirin tevbesini beyan etmiştir:

"İman ettikten, Rasul'ün hak olduğuna şahadet ettikten ve kendilerine apaçık deliller geldikten sonra inkarcılığa sapan bir kavme Allah nasıl hidayet nasip eder. Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez. İşte onların cezası: Allah'ın meleklerin ve bütün insanlığın laneti onların üzerinedir.

Bu lanete ebedi gömülüp gidecekler. Zira onların azapları hafifletilmez; yüzlerine de bakılmaz.

Ancak, bundan sonra tevbe edip yola gelenler başka. Çünkü: Allah, çok bağışlayıcı ve merhametlidir." (Al-i imran: 3/86-89)

"Allah nasıl hidayet nasip eder?" kavli Allah, mürted ve zalim olanları bu halleriyle nasıl hidayet eder demektir. Bu nedenle "Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez" buyurdu. İslam dininden dönen, sapıklığa dönmüştür. Dolayısıyla onun bu sapıklığı bırakmadıkça doğru yola dönmesi mümkün değildir.

Ayet tevbe etmedikleri sürece Allah'ın kafirleri hidayet etmeyeceğini ve

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

bağışlamayacağını ilan etmektedir. Yine Kur'an'm bir başka yerinde şöyle buyruldu: "Kalbi iman ile mutmain olduğu halde (dinden dönmeye) zorlanan hariç, kim, iman ettikten sonra Allah'ı inkar ederse."(Nahl: 16/106)

İmandan sonra, bir zorlama olmaksızın Allah'ın dinini inkar edenler mürtedlerin ta kendileridirler.

Cenebı Hakk şöyle buyurdu:

"Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından da sabrederek cihad edenlerin yardım-cısıdır. Çünkü Rabbin, onların bu amellerinden sonra, elbette çok bağışlayan, pek esirgeyendir."(Nahl: 16/110)

Cenabı Hakk, Al-i imran suresinde mürtedleri ve sonra onlardan tevbe edenleri zikretikten sonra, tevbesi kabul edilmeyenleri ve küfür üzere ölenleri zikretti ve şöyle buyurdu:

"İnandıktan sonra kafirliğe sapıp sonra inkarcılıkta daha da ileri gidenlerin tevbeleri asla kabul edilmeyecektir. Ve işte onlar, sapıkların ta kendisidirler.

Gerçekten, inkar edip kafir olarak ölenler var ya onların hiçbirinden -dünya dolusu altını fidye olarak verecek olsalar dahi kabul edilmeyecektir. Onlar için acı bir azap vardır; hiç yardımcıları da yoktur." (Al-i imran: 3/90-91)

Tevbeleri kabul edilmeycek bu kimseler hakkında çeşitli görüşler öne sürülmüştür.

Nifaklarından dolayı ve şirkten değil de onun dışındaki günahlarından tevbe ettikleri için, denilmiştir.

Bazıları da, onların tevbeleri öldükten sonra kabul edilmez, demişlerdir.

Hasan, Süddi, Katade ve Ata el-Horasani^{457[457]} ise, ölüm geldiği esnada tevbeleri kabul edilmez" dediler.

Şu ayeti kerime de böyledir:

"İman edip sonra inkar edenleri, sona yine iman edip tekrar inkar edenleri, sonra da inkarlarını arttıranları

Allah ne bağışlayacak ne de onları doğru yola iletecektir." (Nisa: 4/137)

Mücahid ve diğer bazı müfessirler "inkarlarını arttıranlar" ifadesini şöyle tefsir ettiler: "Ölünceye kadar küfür üzerine sabit kaldılar"^{458[458]}

Ben derim ki: Çünkü tevbe eden kişi, küfür ve diğer günahlardan dönmüştür. Tevbe etmeyen ise küfrü üzeredir ve günbegün küfürünü artırmaktadır." Sonra inkarlarını arttırdılar" yani, sonra inkar'da ısrar ederek, küfürlerine devam ettiler ve küfürde daim oldular demektir.

İşte bu kimselerin tevbeleri kabul edilmez yani ölüm esnasında, tüm ölümün geldiği sırada yaptıkları tevbe makbul değildir. Ölüm gelmeden önce tevbe edenler ise, yakından tevbe etmişler ve küfürlerinden dönmüşlerdir. Onlar küfür olarak artmaz, bilakis azalırlar. Dolayısıyla yaptıkları tevbe makbuldür. Küfür ve isyan üzere ısrar edenler ise tam aksine ölüm anına kadar, küfürlerinde azalma değil, artma üzerinedirler.

^{457[457]} Ata b. Ebu Müslim Ebu Osman el-Horasani,Dara kutni o'nun için şöyle dedi. Bizzat sikadır. Fakat ibn Abbas'ı görmüş değildir. Yani müdellistir. 135 yılında vefat etti.

^{458[458]} Taberi Tefsirinde (9/315) tahrir etti. 170

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Başka bir ayeti kerimede şöyle buyuruldu: "İman edip sonra inkar edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkar edenleri, sonra da inkarlarını artıranları Allah ne bağışlayacak ne de onları doğru yola iletecektir." (Nisa: 4/137)

Denildiki: Çünkü mürted tevbe ettiği zaman küfrü bağışlanır. Bundan sonra tekrar küfre dönüp kafir olarak ölürse, imanı düşmüş olur, birinci ve ikinci küfrünün cezasını çeker. Zira sahiheynde İbn Mesud'dan rivayet edilen hadiste şöyle geçmektedir: Denildiki:

"Ya Rasulallah, Cahiliye döneminde işlediğimiz günahlarımızdan sorumlu tutulacak mıyız?" Rasululauh (s.a.v) buyurduki:

"Kim islarnını güzel yaparsa, cahiliye döneminde işlediği günahlardan sorumlu tutulmaz. Kim de islamını kötü yaparsa, birinci ve ikinciyle sorumlu olur."^{459[459]}

Yani hem cahiliye döneminde yaptıklarından, hem de islam döneminde yaptıklarından sorumlu tutularak cezaya çarptırılır.

Eğer, imanlarından sonra, inkar edenler , sonra inkarlarını arttıranlar, Allah onları bağışlamayacaktır denilseydi, o zaman bunlarla Al-i imran süresindeki şu insanlar murad ediliyor olurdu:

"İnandıktan sonra kafirliğe sapıp sonra inkarcılıkta daha ileri gidenlerin tevbeleri asla kabul edilmeyecektir"

(Al-i imran: 3/90)

Bilakis burada önce iman edip sonra küfür eden ve sonra tekrar iman edenler ki, bunlar tevbe eden mürtedlerdir-zikredildi. İşte bu kimseler tevbelerinden sonra tekrar küfre dönecekler, Allah onların geçmiş küfürlerini de affetmeyecektir. Fakat iman edip, sonra küfredenler, sonra tekrar iman edip küfredenler ve sonra iman edip imanlarında sebat edenler bu ayetin kapsamında değildirler.

Fakihler, irtidat edip, bunu birkaç kez tekrarlayanların tevbelerinin kabulü konusunda ihtilaf ettiler, zındıkların tevbeleri de ihtilaf konusudur. Çünkü onların tevbelerine de güvenilmemektedir.^{460[460]}

Ancak bu kimselerin samimi bir kalp ve tevbe ettiklerini varsayarsak o zaman şu ayetin kapsamına girerler:

"Deki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki, o çok bağışlayan, çok esirgeyendir" (Zümer: 39/53)

Bu konuda bizim görüşümüz şudur: Tevbe eden, ne bu dünyada ne ahirette, ne şer'an ne takdire azap edilmezler. Ancak, delillerin subut bulmasından sonra had ve tazir cezaları, kişinin,tevbe etmesine bakmaksızın uygulanır. Çünkü bu durumda kişinin tevbesine güven olunmaz ve itibare alınmaz. Aksi takdirde zina ettiği kati delillerle sabit olan herkes, seri cezadan kurtulmak için, ben tevbe ettim, diyerek, kendisini cezadan kurtarınca yoluna gider.

^{459[459]} Buhari, Kitabül istitabetül mümin, 8/49, Müslim kitabül iman 1/112.

^{460[460]} Zındık'ın tevbesinin kabulü konusundaki ihtilaf, haklarındaki islam hükümlerinin uygulanıp uygulanmaması konusundadır. Fakat Al-lah'ın onlara tevbelerini kabul etme konusu ayrıdır.

Birkaç kez irtidat eden veya zındıkların tevbeleri konusunda fukaha ihtilaf etmişlerdir. Safiye göre tevbeleri kabul edilir. Malik, leys, ishak ve Ebu Hanife'den bir rivayete göre ise tevbeleri kabul edilmez.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Eğer gerçekten, samimi bir şekilde tevbe etmiş ise, Ona uygulanan seri ceza günahlarına kefaret olmuş olur ve o buna sabır göstererek mükafat alır. Kişinin kendisi gizli olarak işlediği günaha tevbe ettikten sonra, imama gelerek onu itiraf etmesi halinde, Ahmed'in mezhebine göre had uygulanmaz. Bu mesele Talik kitabında açıklanmıştır. Kadı^{461[461]} çeşitli hadislerle bu görüşü teyid etmiştir.

"Ben bir haddi gerektirecek bir günah işledim diyen adama, Rasulullah (s.a.v)'in had uygulamaması, hadisi buna delildir."^{462[462]}

Ancak haddi gerektirecek günah işleyen kişi tıpkı Maiz^{463[463]} ve Gamidiye^{464[464]} gibi günahlarını itiraf edip, kendilerine had uygulanması konusunda ısrar ederlerse o zaman, had uygulanır, aksi takdirde uygulanmaz. Maiz için peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Onu bıraksaydım olmaz mıydı."^{465[465]} Gamidiye'yi ise tekrar tekrar geri göndermiş fakat o, kendisine had uygulanmasında ısrarcı davranmıştır.

İmam ve insanlar bu durumda had uygulamak hakları yoktur. Ancak haddi gerektirecek davranışta bulunan kişi, kendisine had uygulanmasını isterse o başka.

Kişi bir şeyi ikrar ettiği zaman kendisi aleyhine şahitlik yapmıştır. Buna binaen had uygulanırken kişinin birinci şahadetinden dönmesi makbul değildir. Bu durumda onun yalan söylemiş olması sözkonusudur. Allahu A'lem.

Bu durumda kendisine had uygulanan kişinin Allah katında dereceleri yükselir. Zira peygamber (s.a.v.) Gamidiye için şöyle buyurdu:

"O öyle bir tevbe etti ki, hilekar öşürcü bu tevbeyi yapsa Allah onu bile

^{461[461]} Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Halef b. Ahmet el, Ferra. Ebu Yala el Kadı 5 h.y Hanbeli ulemasının meşhurlarından. Ahkamus sultaniye, el- kifaye, el idde gibi eserleri vardır. 458 yılında vefat etti.

^{462[462]} Buhadisi buhari kitabul hudud 8/23, Müslim kitabut tevbe 3/218'de rivayet ettiler, Ahmed müsned 3/491, Ebu Davud Sünen - Kitabul Hudud 4/544'de rivayet ettiler.

Hadis şöyledir: Enes b. Malik şöyle dedi: Peygamber (s.a.v)'in yanındaydım. Adamın birisi gelerek,

"Ya Rasulullah ben haddi gerektirecek bir günah işledim, bana had uygula" dedi. O sırada namaz vakti girdi. Adam da peygamber (s.a.v), ile beraber namaz kıldı. Peygamber (s.a.v) namazı tamamladıktan sonra adam, peygamber (s.a.v)'e kalkarak,

"Ya Rasulullah, ben haddi gerektirecek bir günah işledim. Allah'ın kitabını bana tatbik et", dedi. Peygamber (s.a.v)

"Az önce bizimle beraber namaz kılmadın mı?" buyurdu. Adam:

"Evet," dedi. Bunun üzerine peygamber (s.a.v)

"Allah senin günahını bağışladı" buyurdu."

^{463[463]} Maiz b. Malik el-Eslemi. Sahabidir. Zina etmiş sonra pişman olarak, gelip günahını itiraf etmiştir. Bunun üzerine peygamber (s.a.v) o'na recm uygulanmasını emretti ve recm edildi.

^{464[464]} Zina edip de suçunu itiraf eden Gamid'li kadının adının Sebia olduğu rivayet edilir.

^{465[465]} Hadis şöyledir. Maiz b. Malik peygamber (s.a.v)'e gelerek ben zina ettim, dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) yüzünü ondan çevirdi. Malik bu sözünü ısrarla üst üste dört kere tekrar edince, Rasulullah (s.a.v) o'nun recm edilmesini emretti. Recm esnasında, Maiz taşların acısını duyunca kaçmaya başladı. Fakat peşinden bir adam yetişerek, elindeki deve kemiğiyle vurup, onu öldürdü. Bu olay Rasuhillah'a (s.a.v) bildirilince; "Onu bıraksaydım olmaz mıydı" diye buyurdu.

Hadisi rivayet edenlerTirmizi, Sünen, Kitabul Hudud, 2/854 Tirmizi, Sünen, Kitabul Hudud 4/36, Ahmed, müsned. 5/216 Ebu Davud, Sünen, Kitabul Hudud, 4/573.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

affeder."^{466[466]}

Maiz hakkında, onun itirafından geri döndüğü söylendi.

Bu Ahmed'in ve diğerlerinin mezheplerinin iki görüşünden biridir. Fakat bu zayıf bir görüştür. Doğru olan birinci görüştür. Bunlar haddin, Maiz'in ikrardan dönmesi nedeniyle düştüğünü söylediler ki o'nun ikrardan dönmesinin makbul olduğunu iddia ettiler. Fakat bu görüş zayıftır. Bilakis haddin tevbe ile düşmesi, ikrardan dönmek ile düşmesinden daha evladır.^{467[467]}

Fasl

"Kim bir iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de bir kötülükle gelirse o, sadece onun misliyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar." (En'am: 6/160)

"Kim iyilikle gelirse, ona daha iyisi vardır. Ve onlar o gün korkudan da emin kalırlar.

Kötülükle gelen kimseler ise yüzükoyun cehenneme atılırlar. Ancak yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz!" (Neml: 27/89-90)

"Hayır! Her kim bir kötülük eder de onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktir. Onlar orada devamlı kalırlar.

İman edip yararlı iş yapanlara gelince onlar da cehennemliktirler. Onlar orada devamlı kalacaklar" (Bakara: 2/81-82)

Bu üç ayet hakkında İbn Ebu Hatim şu rivayetleri yaptı:

Ebu Said el-Eşec'den^{468[468]} O da İbn Fadl'dan,^{469[469]} O da Hasan b. Ubeydullah'tan^{470[470]} O da Cami b. Şeddad'dan,^{471[471]} O da Esved b. Hilal'den,^{472[472]} rivayet ettiğine göre Abdullah b. Me-sud "Kim bir iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır" kavli ilahi ile ilgili olarak şöyle dedi: "bu, "La ilahe illallah"tır.^{473[473]}

İbn Hatim şöyle dedi: Abdullah b. Abbas, Ebu Hureyre,^{474[474]} Ali b. Huseyn,^{475[475]} Said b. Cübeyr, Hasan, Ata, Mücahid, Ebu Salih, Zekvan,^{476[476]} Muhammed b. Ka'b el-Karzi^{477[477]}, en-Nahai, ed-Dahhak, ez-Zühri,^{478[478]}

^{466[466]} Müslim Huded: 23

^{467[467]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 155-174.

^{468[468]} Abdullah b. Said b. Husayn el-Kindi Sika'dır. 257 yılında vefat etti.

^{469[469]} Muhammed b. Fadil b. Gazvan, İmam, Saduk, hafız Şiilik ile ittiham edilmiştir. Zehebi onun sahih hadis erbabı tarafından hüccet kabul edildiğini söyledi. Tefsir, Kitabı Zühed, siyam ve başka eserleri vardır. 195 yılında vefat etti.

^{470[470]} Huseyn b. Ubeydullah b. Urve en-Nahai sika ve fadıldır. 139 yılında vefat etti.

^{471[471]} Cami b. Şeddud el-muharibi. Sika'dır, 118 yılında vefat etti.

^{472[472]} Esved b. Hilal el-Muharibi. Tabiinin büyüklerindendir. Sikadır 84 yılında vefat etti.

^{473[473]} İbn Ebu Hatim bu rivayeti tefsirinin muhtelif yerlerinde nakletmiştir. - Enam suresinin tefsirinde - Nemi suresinin tefsirinde ve Kasas suresinin tefsirinde.

^{474[474]} Sahabi, imam, fakih, müctehid. İsmi Abdurrahman b. Sahr olduğu rivayet edildi. En çok hadis rivayet eden sahabidir. 57 yılında vefat etti.

^{475[475]} Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el Haşimi. İbadetinden dolayı kendisine Zeynül Abidin denilirdi. Tabiindendir. Vera, takva sahibi, alim ve abid idi. H. 94 yılında vefat etti.

^{476[476]} Zekvan'us-seman ez- Zayyaf. Bazı sahabelere yetişti ve onlardan hadis rivayet etti. Sika'dır 101 yılında vefat etti.

^{477[477]} Muhammed b. Ka'b b. Selim el-Karzi Tabiindendir. Görmediği insanlardan rivayetler nakletmiştir. Acluni, O'nun sika olduğunu söyledi. Zehebi de o'nun tefsir imamlarından biri olduğunu bildirdi. 108 yılında vefat etti. Başka bir tarihte vefat ettiği de söylendi.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

İkrime,^{479[479]} Zeyd b. Eşlem^{480[480]} ve Katade' den de buna yakın bir rivayet nakledildi^{481[481]}

İbn Ebi Hatim, Ayeti kerimede geçen "kötülük" ile ilgili olarak da şöyle rivayet etti: "Muhammed b. Uzeyz el-Eyli^{482[482]} Selame'den^{483[483]}, O.'da Ukeyl'den,^{484[484]} O'da İbn Şihab'dan rivayet ettiklerine göre Ukbe b. Amir^{485[485]} şöyle dedi: Arkadaşlarımla karşılaştım. Onlar Peygamber (s.a.v) şöyle dediğini söylediler:

"Kim de bir kötülükle gelirse" bu şirk kelimesidir."^{486[486]}

Aynı şekilde Valibi İbn Abbas'dan rivayet 'ederek" o şirk" demıştır.^{487[487]}

Bunun benzerini Abdullah b. Mesud, Enes b. Malik^{488[488]} Ebu Vail,^{489[489]} Ata, Hasan, Said b. Cübeyr, İkrime, Nehai, Ebu Salih, Zühri, Zeyd b. Eşlem, Muhammed b. Ka'b, Süddi, Katade ve Dahhak da rivayet ettiler."^{490[490]}

İbn Ebu Hatim,

"Kim bir iyilik getirirse ona bundan daha üstün karşılık verilir.

Kim bir kötülük getirirse, o kötülükleri işleyenler, ancak yaptıkları kadar ceza görürler" (Kasas: 28/84)

ayeti kerimesi ile ilgili olarak isnadı^{491[491]} ile beraber Süddi'den şöyle rivayet etti.

"Kim bir kötülük işlerse, bunun cezası, tüm günahlarda, misli iledir. Hesab gününde, her iyilik karşılığında on günah silinir. Eğer bir tek iyilik kalırsa, o da ona katılır ve bununla cenenete girer. Fakat her iyiliğe karşı on günah atıldıktan sonra da, yine de günahı sevabından çok olursa kişi cehenneme girer. Ancak Allah (c.c)'ın affetmesi hariç"^{492[492]}

Sevapların on misli ve yediyüz katı ile değerlendirilmesi hususu İbn Abbas,^{493[493]} Ebu Hureyre^{494[494]} ve Ebu Zerr'in^{495[495]} rivayet ettiği sahih

^{478[478]} Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah, Ebu Bekr Zühri el-Me-deni. Şam'da ikamet etti. Büyük imamlardandır. Zamanının hafızı idi. 124 yılında vefat etti.

^{479[479]} İkrime b. Abdullah. Allame, müfessir, Hafız, Ebu Abdullah 104 yılında vefat etti.

^{480[480]} Zeyd b. Eşlem el-Adevi. El-medeni. Fakih, imam, hüccet, Kud-ve. İlmiyle amil ulemadan idi. 136 yılında vefat etti.

^{481[481]} İbn Ebi Hatim bu rivayeti tefsirinin muhtelif yerlerinde nakletti: Enam suresinin tefsirinde (896-898), Nemi suresinin tefsirinde (438-440), Kasas suresinin tefsirinde (443-445)

^{482[482]} Muhammed b. Uzeyz b. Abdillah el- Eyli. Sika, Saduk ve zayıf olduğu konusunda çeşitli görüşler vardır. İbn Hacer, Takrib'de "O'nda zayıflık vardır", dedi. 268 yılında vefat etti.

^{483[483]} Selame b. Ruh b. Halid b. Akil İbn Hacer Takrib'de o'nun için "Saduk ancak evhamlıdır", dedi. 198 yılında vefat etti.

^{484[484]} Ukeyl b. Halid b. Akil el-Eyli.Saduk'tur. İbn Hacer, Takrib'de o'nun "sika" olduğunu söyledi. 144 yılında vefat etti.

^{485[485]} Ukbe b.Amir el- Cüheni. Sahabi, alim, kari, fasih, fakih ve şair. 58 yılında vefat etti.

^{486[486]} İbn Ebu Hatim "Enam suresinin tefsiri (sh, 906-907'de) tahrir etti.

^{487[487]} İbn Ebu Hatim bu rivayeti tefsirinde üç yerde zikretti. Enam suresinin tefsiri sh 907. Nemi suresinin tefsiri sh. 443, Karas suresinin tefsiri sh, 447-449.

^{488[488]} Enes b. Malik b. Nadr. Peygamber (s.a.v)'in arkadaşı ve hizmetçisi. İmam, Müftü, kari, muhaddis, H. 93 yılında vefat etti.

^{489[489]} Şakik b Seleme el-Esedi. Ebu Vail el- Kufi. Büyük imam. Peygamber (s.a.v)'e yetiştirdi fakat göremedi. İlim ve amel'de imam idi. 82 yılında vefat etti.

^{490[490]} Bkz. Tefsir İbn Ebi Hatim. Tefsiri suretil Enam, sh. 907-908. Tefsiri sureti'n Nemi sh, 443-445, Tefsiri suretil Kasas. sh 449-451

^{491[491]} İbn. Ebi Hatim'in isnadı şöyledir: Haddesena Abdullah b. Süleyman, sena el- Huseyn b. Ali b. Mehran, sena Amir b. Furat, an Eshat, an Süddi.

^{492[492]} İbn Ebi Hatim ve Tefsiri suretul Kasas,(451-452)'de tahrir etti.

^{493[493]} İbn Abbas'ın peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiği hadis şöyledir. "Allah (c.c) iyilik ve kötülüğü yazıp, sonra bunu beyan etti. Kim bir sevap işleyip, sonra bunu yapmazsa, Allah kendi katında ona bir sevap yazar. Eğer niyet ettiği o sevabı yaparsa Allah kendi katından ona on sevaptan yediyüz sevaba kadar ve daha çok sevap yazar. Kim bir kötülüğe niyet ettikten sonra, onu yapmazsa Allah ona da kendi katında tam bir sevap yazar. Kişi niyet ettiği bu kötülüğü yaparsa, ona bir kötülük günahı yazılır."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

hadislerle sabittir. Bu aynı zamanda kişinin işlediği günahın ancak misli ile cezalandırıldığı, iyiliğe niyet etmenin sevap olarak yazıldığını, kötülüğe niyet ise, o kötülük işlenmedikçe yazılmadığını, kötülüğün artırılmaksızın sadece aynı ile yazıldığını ve kişi işlemeye niyet ettiği kötülüğü sırf Allah korkusundan dolayı terkettiği takdirde ona da bir sevap yazıldığını öğreniyoruz.

Bu tafdil birçok amel için zikredilmiştir. Abdullah b. Amr'ın^{496[496]} hadisinde şöyle buyurmuştur:

"Her aydan üç gün oruç tut. Bu tüm yılı oruçlu geçirmek gibidir. İyilikler on katı ile ölçülür"^{497[497]}

Başka bir hadiste de şöyle buyurdu:

"Sabır ayı ve her aydan üç gün oruç, tüm yılı oruçlu geçirmek gibidir"^{498[498]}

Ve yine başka bir hadiste:

"Kim Ramazan'ı tutar sonra da bunun peşine şevval ayında altı gün oruç tutarsa, tüm yılı oruçlu geçirmiş gibi olur. İyilik on katı ile değerlendirilir."^{499[499]}

Zira otuz gün Ramazan artı altı gün şevval orucu on ile çarpıldığına 360 güne tekabül eder ki bu da bir yıldır. Yine aynı şekilde her ay üç gün oruç ta bunun gibidir.

Miraç hadisinde ise beş vakit namazın 50 vakitmiş gibi on katı ile değerlendirileceği vaad edilmiştir.^{500[500]}

Sahabe ve tabiinden Ayeti kerimede geçen iyiliğin tev-hid, kötülüğün ise şirk olduğunu rivayet edenler, bu konuda herhangi bir ihtilaf nakletmemişlerdir. Şu ayeti kerime de buna delildir:

"Kim iyilikle gelirse, ona daha iyisi vardır. Ve onlar o gün korkudan da emin kalırlar.

Kötülükle gelen kimseler ise yüzükoyun cehenneme atılırlar" (Nemi: 27/89-90) Çünkü tüm iyilikler tevhidin kapsamı içindedir. "La ilahe illallah"ın manası olan tevhid, Allah'a, o'nun emrettiği gibi kulluk etmektir. Yani Allah'ın emriyle, Allah için amel etmektir. Ki Cenabı Hakk şöyle buyurdu:

"Bilakis, muhsinlerden olarak kim yüzünü Allah'a döndürürse onun ecri Rabbisi

Hadisi, Buhari sahih "Kitab'ul Rekaik (7/187) de, Müslim, sahih Kitabul iman (1 /118)' de zikrettiler.

^{494[494]} Ebu Hureyre'nin hadisi de İbn Abbas'ın hadisiyle aynı anlamdadır. Müslim Sahih'inde kitabul iman (sh 117) de zikretti.

^{495[495]} Cündeb, Cünade el-Gıfari ilk müslümanlardır. Peygamber (s.a.v)'in ashabının şn seçkinlerinden alim, abid, zahid, mücahid bir zat idi. Kınayanın kınamasından çekinmeden, hak sözü her yerde söylerdi. H. 32 yılında vefat etti.

Ebu Zerr'in hadisi şöyledir. Resulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Allah şöyle buyuruyor: kim bir iyilikle gelirse ona bunun on katı sevap vardır ve daha da arttırırım. Kim de bir kötülükle gelirse onun cezası da, aynısı ile bir kötülüktür veya bağışlarım. Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum. Kim bana bir arşın yaklaşırsa ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. Bana yürüyerek gelene ben koşarak giderim. Kim bana şirk koşmadığı halde, dünya dolusu günah ile gelse, ben onun günahlarının aynısına mağfiret ile gelirim" Hadisi, Müslim, kitab'u-z-zıkr ve dua ve't-tevbe ve'l-istiğfar (3/2068) Ahmed , Müsned 5/148'de, İbn Mace kitabul edeb 2/1255'de rivayet ettiler.

^{496[496]} Abdullah b. Amr b. As Peygamber (s.a.v)'in arkadaşı. İmam ve abid. İlim ve amel önderi. Sayısız faziletlerin sahibi. H. 65 yılında vefat etti.

^{497[497]} Hadisi, Buhari kitab'u-s savm 2/245, Müslim Kitabus siyam 1/812'de

^{498[498]} Ebu Hureyre'den Ahmed, müsned 2/263'de Beyhaki Süne-nü'l Kübra, 4/293'de rivayet ettiler. Sahihül Camius sağır'inde Albani bu hadisi "Sahih" kabul etti.

^{499[499]} "İyilikler on katı ile değerlendirilir" ziyadesi olmaksızın bu hadisi Ebu Eyyub el-ensari'den Müslim Kitab'u-s-siyam 1/822'de, Ebu Davud Sünen. Kitab'u-s-savm: 2/812, İbn Mace Sünen Kitab'u-s-siyam 1/547, Tirmizi sünen kitab'u-s-savm 3/132'de rivayet ettiler. Ziyadeli hali ile de, Sevan'dan İbn Mace, Kitab'u-s-siyam 1/547'de rivayet etti.

^{500[500]} Uzun miraç hadisinden. Bu hadisi Müslim Sahih'inde Kitab'u'l-iman: 1/147'de rivayet etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

katındadır. Öyleleri için ne bir korku vardır, ne de onlar üzülürler." (Bakara: 2/112)

Her iyilik tevhidden bir cüzdür ve Allah için ameldendir. Allah'a ibadet tevhidin bir gereğidir ki bunun dalları ile ilgili olarak Cenabı hakk şöyle buyurdu:

"Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi? Güzel bir-söz; kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti) O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir. Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkanı olmayan pis bir ağaca benzer." (İbrahim: 14/24-26)

Güzel söz, bir ağaç gibi olan tevhid, ameller ise, tevhid ağacının meyvalarıdır. Tüm güzel ameller "la ilahe illa-lah'ın" birer dallarıdır ve hepsinin karşılığı kat kat verilir. Hatta ameller "La ilahe illallah" sözünün tahakkuk etmesidir. Çünkü iman, söz ve amel'dir. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "İman altmış küsur veya yetmiş küsur şubedir. Bunun en yükseği "La ilahe illallah", en düşüğü ise eza veren şeyleri yoldan kaldırmaktır"^{501[501]}

İyilik "La ilahe illallah'tır" diyenler, bunun gereği olan diğer iyilikleri dışlamazlar. Bilakis diğer iyilikler de buna dahildir ve tevhid ağacının dalları ve ürünleridir.

Aynı şekilde kötülük de, Allah'tan başkası için amel işlemektir ki bu da şirktir. İnsan mutlaka amel işlemeye ve bir tanrıya kulluk etmeye meyyal olarak yaratılmıştır. Allah için amel, ihlas ve tevhid ile ona bağlanmaktır.

Allah'tan başkası için amel ise, şirktir. Hem Allah, hem-de başkası için amel de şirktir.

Günahların tamamı şirk'ten bir cüzdür ve onun dallarıdır. Günahlar şeytana itaat ve onun izinde yürümektir. Cenabı Hakk şöyle buyurdu:

"Ey insanın oğlu! "Şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır" demedim mi? (Bunu size peygamberim vasıtasıyla açık seçik bildimedim mi?) Ve dedim mi? sadece bana ibadet ve kulluk ediniz. Çünkü dosdoğru yol budur" (Yasin: 36/60-61)

"Şeytan ise şöyle dedi: "Kuşkusuz daha önce ben, (beni Allah'a) ortak koşmanızı reddettim" (İbrahim: 14/22)

Ebu Hureyre şöyle dedi: "Ebu Bekr es-Sıddık Peygamber (s.a.v)'den kendisine sabah-akşam okuyacağı bir dua öğretmesini istedi.

"Şöyle söyle" buyurdu.

"Allahim" Ey gaybı ve aşıkırı bilen, gökleri ve yeri yaratan! Hey her şeyin Rabbi ve yegane sahibi! Senden başka ilah olmadığına şahadet ederim. Nefsimin şerrinden, şeytanın şerri ve şirkinden sana sığınırım"

İşte sabah - akşam bunu söylersin, yattığın zaman da bunu söylersin."

Bu hadisi Ebu Davud^{502[502]}, Tirmizi^{503[503]} ve Nesai^{504[504]} Amr b. Asım'dan^{505[505]}

^{501[501]} Ebu Hureyre'den bu hadisi rivayet edenler Buhari sahih'inde kitabı'1-ıman 1/8 Müslim Sahihinde kitabı'1-ıman 1/63.

^{502[502]} Ebu Davud, Süleyman b.Eşas, imam, sünnet önderi, büyük hafız, es-Sicistani. Hadis ilminde otorite olmakla beraber fıkhıta da imamdı. Yazdığı eserlerle bunu ispat etmiştir. En önemli eseri ise sünen-dir. 275 yılında vefat etti. Bu hadisi sünen, kitabul Edeb 5/310'da rivayet etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

rivayet ettiler. Tirmizi, Hasen, sahih hadis, dedi.

Fakat insan muvahhid olmakla beraber, bazı günahlar işlerse, işlediği günahlar ölçüsünde iman ve tevhidi eksilmiştir olur. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Zina eden, zina ederken, mümin olarak zina etmez."^{506[506]}

Mümin olmayan, muhlis değildir. Çünkü Allah için muhlis olanlar ancak gerçek müminlerdir.

Buhari, Ebu Salih'den o'da Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadiste peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Altın, gümüş ve elbise kulu olan kişiler sürünsün, kahrolsun. Böyle menfaat düşkününü kişiye işlediği hayrın bedeli Allah tarafından verilirse memnun olur. Verilmezse Allah'ın takdirine kızar. Böyle menfaat düşkününü sürünsün, hüsrana yuvarlansın, vücuduna diken batsın da cımbızla çıkaran bulunmasın."^{507[507]}

Ve yine şöyle buyurdu:

"Kim Allah'tan başkasına yemin ederse, muhakkak ki şirk koşturmuştur."^{508[508]}

Ve şöyle buyurdu:

"Bu ümmet içinde şirk karıncanın kıpırtısından daha gizlidir." Ebu bekir:

"Bundan nasıl kurtuluruz ey Allah'ın elçisi?" dedi. Ra-sulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"De ki: "Allah'ım! Bildiğim şeyleri sana şirk koştuktan sana sığınırım, bilmediğim şeyler için de senden bağışlanma dilerim."^{509[509]}

Gizli şirk böyle iken, açık şirk halinde durum ne olur? Her şeyden çok Allah'ı seven ve herkesten çok Allah'tan korkan ve o'na bağlanan kişi kendisini büyük şirkten kurtarmış olur.

Küçük şirkten ise, ancak kendini tüm günahlardan koruyan insanlar kurtarabilirler.

Peygamber (s.a.v)'den şöyle buyurduğu sabit oldu:

^{503[503]} Tirmizi, Muhammed b. İsa. Hafız, imam. Hadis ilminde otorite. 279 yılında vefat etti. Bu hadisi, sünen'inde kitabı'da Daavat, 5/468'de rivayet etmiştir.

^{504[504]} Ebu Abdurrahman, Ahmed b. Şuayb b. Ali el-Horasani en- Nesai büyük hadisçi ve imam sünen, tefsir ve dua gibi önemli eserleri vardır. 302 yılında vefat etti. Nesai bu hadisi Kubra'da kitabı'nı nuat 4/401 'de rivayet etti.

^{505[505]} Amr b. Asım b. Ubeydillah el, Kilabi Hafız. Buhari'nin büyük şeyhlerinden biridir. 213'de vefat etti.

^{506[506]} Hadis'in tamamı şöyledir:

"Zina eden, zina ederken, mümin olarak zina etmez; hırsızlık yapan, hırsızlık yaparken mümin olarak hırsızlık yapmaz; şarap içen şarab içerken mümin olarak şarap içmez"

Ebu Hureyre buna şunu da ilave ediyordu:

"Şerefli bir kimse yağmalarken, mümin olarak yağmalamaz."

Buhari, Kitabu'l Mezalim, 3/107. Müslim, Kitabu'l iman 1/76.

^{507[507]} Buhari Sahih'inde kitabul cihad ve's-siyer 3/223'de rivayet etti.

^{508[508]} Ahmed, müsned 2/69, Tirmizi, Sünen, Kitabu'n Nüzür ve'l Ey-man 4/110. Hakimi Müstedrek, Kitabu'l iman 1/65, Beyhaki, sünen, kitabu'l Eyman 10/29.

^{509[509]} Ebu Bekir'in hadisi iki yoldan gelmiştir.

Birinci yol: Suyuti Cami'u-Sağır'da zikretti. O'nun Hakim ve Tirmizi'ye nisbet ettiği bu hadisi Albani Daifu'l sağır'da zayıf kabul etti.(502)

İkinci yol: İbn Hibban, Mecruhin 3/130, Darakutni, ilel, 1/191, Ebu Na'im ilel, 7/112, Hadis'in isnadında geçen Yahya b. Kesir, Zayıftır.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Kim, Allah'tan başka ilah olmadığını bilerek ölür cennete girer"^{510[510]} "Kimin son sözü"la ilahe illallah" olursa cennete girer"^{511[511]}

"Kıyamet gününde benim şefaati ile en çok mutlu olacak olan kimse, kalbinden yahut içinden, ihlaslı olarak "La ilahe illallah" diyen kimsedir"^{512[512]}

"Allah'tan başka ilah olmadığı ve Benim Allah'ın elçisi olduğuma şahadet eden birisi, bu ikisinden şüpheye düşmeksizin Allah'a kavuşursa cennete girer"^{513[513]}

"Kim, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muham-med'in o'nun elçisi olduğuna şahadet ederse, Allah cehennemi o'na haram kılar"^{514[514]}

"Bir kimse, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Mu-hammed'in o'nun elçisi olduğuna tüm kalbiyle doğru olarak şahadet ederse, Allah cehennemi o'na haram kılar."^{515[515]}

Tevhid'in hakikati, ruhun Allah'u Teala'ya incizabıdır. Kim, kalbi ile ihlasla Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederse ve bu hal üzere ölürse cennete girer. Çünkü Ması, kişinin kalbini Allah'a çekerek, onu tüm günahlardan tev-be ettirir. Ve eğer bu hal üzere ölürse cennete girer. Peygamber (s.a.v)'den şöyle buyurduğu sabit oldu: "Bu iki papucumla git, bu bostanın arkasında kimi, kalbiyle inararak Allah'tan başka hiç bir ilahın bulun-madığına şahadet getirdiğini bulursan, onu cennet ile müjdele!"^{516[516]}

"Bir kimse, Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim Allah'ın rasulu olduğuma şahadet etmesin ki, o cehenneme girsin" veya "ona cehennem dokunsun"^{517[517]}

"Kullardan hiç kimse yoktur ki: La ilahe illallah, desin sonra bunun üzerine ölsün, mutlaka cennete girer. Zina yapsa, hırsızlık yapsa dahi. Eğer ölmeden önce tevbe edip, pişmanlık duyar ve La ilahe illallah" derse"^{518[518]}

"İki şey vacip oldu: Kim, Allah'a hiç bir şey şirk koşmadan ölürse, cennete girer. Ve kim de Allah'a bir şeyi şirk koşarak ölürse, cehenneme girer."^{519[519]}

Tüm bu hadisler, bu kelimeyi söylemek bu kelime üzerine ölmek kaydıyla gelmiştir.

La ilahe illallah deyip te, kalbinde bir buğday tanesi, veya hardal tanesi veya zerre kadar hayır olan herkesin cehennemden çıkacağı tevatür yoluyla gelen hadislerle sabittir.^{520[520]} Yine bu hadislerle göre: La ilahe illallah diyenlerin çoğu veya onlardan bir çoğu cehenneme girecekler sonra oradan çıkacaklardır.

^{510[510]} Müslim, Kitabul iman, 1/55.

^{511[511]} Ebu Davud, Sünen, Kitabul Cenaiz 3/486, Hakim, müstedrek, Kitabul Cenaiz 1/503.

^{512[512]} Ebu Hureyre'nin hadisinden Buhari, Kitab'ul Rikak-7/204 Kitabul ilim 1/33

^{513[513]} Müslim'de Ebu Hureyre ve Ebu Said'den Kitabu'l iman (1/57)'da tahrir etti.

^{514[514]} Müslim, Ubade b. Samit'ten, Kitabul iman'da tahrir etti

^{515[515]} Enes b. Malik'in hadisini Buhari, Kitab'ul ilim'de tahrir etti.

^{516[516]} Bu hadis Ebu Hureyre'den rivayet edilen uzun hadisin bir bölümüdür. Kitabul iman 1/59-61

^{517[517]} Müslim, Utban b. Malik'den tahrir etti. Kitabu'l iman. 1/61-62.

^{518[518]} Ebu Zerr'in hadisinin bir bölümüdür. Buhari, Kitabul Libas 7/43-44. Müslim, Sahihinde, Kitabul iman 1/95.

^{519[519]} Cabir b. Abdullah'tan Müslim, Kitabul iman 1/94. Ahmed, Müsned, 3/345

^{520[520]} Bu hususa delalet eden birçok hadisten biri de Enes b. Malik'den rivayet edilen şu hadistir:

"La ilahe illallah diyen, cehennemden çıkarılır. O kişinin kalbinde bir arpa tanesi ölçüsünde hayır vardı. Sonra cehennemden la ilahe illallah, diyen birisi daha çıkarılır ki onun kalbinde de zerre ölçüsünde bir hayr vardı" Müslim, Kitabul iman: 1/182

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"La ilahe illallah" diyen ve Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed (s.a.v)'in o'nun elçisi olduğuna şehadet eden kimseye cehennem haram olduğu yine tevatür yoluyla gelen hadislerle sabittir.

Fakat bu hadisler, ihlas, yakın ve bu kelime üzerine ölmek gibi ağır kayıtlarla gelmişlerdir.

Fakat bu kelimeyi (yani tevhidi) söyleyenlerin çoğu ihlas ve yakın'i bilmemektedirler. Bu insanların ölüm anında fitneye düşmesinden korkulur.

Yine bu kelimeyi söyleyenlerin çoğu, .bu kelimeyi taklit ve adet olarak söylemektedirler, dolayısıyla bu kelime onların kalplerine iman girdirmemektedir.

Ölüm esnasında ve kabirde fitneye düşenlerin çoğu sahih hadiste de geldiği gibi bu tür insanlardır:

"Bilmiyorum, der. İnsanlarını öyle dediğini duydum ben de öyle söyledim."^{521[521]}

Bu tür insanların işi hep taklit ve kendileri gibilerine uymaktır. Cenab'ı Hakk'ın şu kavline en yakın bu insanlardır:

"Biz babalarımızı bir din üzerine bulduk, biz de onların izlerine uyarız, dediler" (Zuhruf: 43/23) Bu konuda Peygamber (s.a.v)'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Dünyayı ahirete tercih etmedikleri sürece La ilahe illallah ile savunulmaya devam ederler. Ancak dünyayı ahirete tercih ettikleri zaman Allah onlara cevap vererek şöyle buyurur: Yalan söylüyorsunuz. Siz bu kelimenin ehlinde değilsiniz"^{522[522]}

Bu konu başka yerlerde ayrıntısıyla ele alınmıştır. O halde bu konuda varid olan hadisler arasında bir çelişki yoktur. Kişi tevhid kelimesini ihlas ve yakın ile söylediği ve bu hal üzere öldüğü zaman, günahlarının sevaplarından daha çok olması mümkün değildir. Bilakis bu durumda sevapları daha çok olduğundan cehenneme girmekten kurtulur. Çünkü bu kelimeyi tam bir ihlas ve yakın ile söyleyen müs-lümanın, ısrarla günah işlemesi mümkün değildir. İhlas ve yakının kemali, Allah'ı her şeyden daha çok sevmesini ve herkesten çok Allah'tan korkmasını gerektirir. Hali böyle olan kişinin kalbinde, Allah'ın haram kıldığına muhabbet bulunamayacağı gibi yine Allah'ın emrettiği şeylere karşı hoşnutsuzluk olamaz.

Her ne kadar bazı günahları olsa da tevhid ehline cehennemi haram kılan husus budur.

İşte bu iman, tevhid, ihlas, muhabbet, yakın ve kerahet gündüzün geceyi silmesi gibi, sahibinde silinmemiş günah bırakmazlar.

Bu kelimenin kemal ile söylenmesi büyük ve küçük şirke engeldir. Böyle bir insan, aslında günah üzere ısrarcı da değildir. Dolayısıyla bu kişi bağışlanır ve cehennemden kurtulur.

^{521[521]} Fatime bt. Münzir" den rivayet edilen, kabir sorgusuyla ilgili hadisten bir bölüm. Buhari, Kitabul İtisam 8/141.

^{522[522]} Ebu Nuaym, el-Hilye 5/33. Zehebi, Siyeri A'lam 5/298 Hadis,

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Kişi eğer bu kelimeyi sadece büyük şirkten kurtulacak şekilde söyleyip, sonra da bunu bozucu davranışlardan sakınırsa, bu durumda iyilik tarafı, günah tarafından daha ağır basar ve yine cehennemden kurtulur. Fakat derecesi az olur. Aynen bitaka (kimlik)^{523[523]} hadisinde geçtiği gibi.

Fakat günahları iyiliklerine galip gelen ve bu hal üzere ölenler, kendilerini büyük şirkten kurtaran "La ilahe illallah" kelimesini söyleseler de, cehenneme girerler. Bu insan "La ilahe illallah" demiş fakat bu kelime üzerine ölmemiştir. Bilakis bu kelimeyi söylemiş ve daha sonra günahlara dalarak, bu iyiliğini gölgelemiştir. Bu kelimeyi ihlas ve yakın ile söylediği zaman, iyilik tarafı daha ağırdı, eğer bu hal üzere ölseydi cennete girerdi.

Fakat o, bu hal üzerine ölmeden önce günahlara dalarak, günah yükünü artırdı. Küçük ve büyük şirke engel olacak ihlas ve yakın ile kelimeyi tevhidi söylemedi. Bilakis küçük şirk üzere kalmaya devam etti. Küçük şirkine günahları da eklenince, günahı sevabını geçti. Çünkü günahlar, iman ve yakini zayıflatır. Bu nedenle "La ilahe illallah" sözü de zayıflar ve kalpteki ihlas uçup gider. Ondan sonra kişi kelimeyi tevhidi milyonlarca kere söylese bile, bu onda hiçbir etki meydana getirmez. Bunun durumu aynı alay eden veya uyuyan veya hiçbir şey anlamadan güzel sesiyle Kur'an okuyanın durumu gibidir.

Bu tür insanlar kelimeyi tevhidi tam bir sıdk ve yakın ile söylemezler. Bilakis bu kelimeyi söyledikten sonra, günahlara dalarak, bu zayıf, sıdk ve yakini hepten yok ederler. İhlassızca söylenmiş kelimeyi tevhid ve günahlar yığını üzere ölürlerse cehenneme girerler. Bu kelimeyi yakın ve tam bir doğruluk ile söyleyen kişi, ya günahlarda ısrarcı değildir veya sıdk ve yakın ile söylediği tevhid kelimesi iyiliklerine eklenerek, sevap tarafının ağır basmasını sağlar. Cehenneme girenler mutlaka şu iki şarttan birini kaybetmişleridir: Onlar bu kelimeyi ya günahlara veya günahların baskın çıkmasına engel olacak kadar sıdk ve yakın ile söylememişler veya söyledikleri halde daha sonra günah bataklığına dalmışlar ve günahları ilk sıdk ve ihlaslarını zayıflattığından daha sonra, günahlarını giderecek veya sevaplarını üstün getirecek aynı sıdk ve yakın ile söyleyememişlerdir.

"Kim bir iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır" (En'am: 6/160)

"Ve onlar o gün korkudan emin kalırlar" (Neml: 27/89)

buyrukları ile ilgili selefın sözü daha önce de geçtiği gibi "La ilahe illallah" sözüdür. Rasulullah (s.a.v)'ın de beyan ettiği gibi, bu kelimeyi doğruluk ve yakın ile söyleyip, bu hal üzere ölürseler cennete gireceklerdir. Bu farzları yerine getirmek ve sevapların günahlara ağır gelmesi ile olur.

İnsanı yüzü koyun cehenneme sürükleyen günah ise şirk'tir. Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz. İki vacip hadisinde geçtiği gibi.

^{523[523]} Kimlik hadisi özetle şöyledir:.

99 sicil defteri kadar çok günahı olan bir adamın tüm bu günahları ile şehadet kelimesi tartılır ve şehadet kelimesi ağır basarsa

Hadisi Ahmed, Müsned 2/213, İbn Mace, Sünen, Kitabüz Zühud 2/1437, İbn Mace, Sünen, Kitabul iman 5/24'de rivayet ettiler. Tirmizi: Bu hadis hasen, garib'dir, dedi.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Kim şirk koşmadan ölürse cennete girer. Kim de Allah'a birşeyi şirk koşarsa cehenneme girer."^{524[524]}

İnsanların çoğu veya birçoğu önce iman ve tevhide girdiği halde, sonra günahlara dalarak, kalbini kirletir ve onu şirk ve nifağa açık hale getirir.

Şirk iki kısımdır: Büyük ve küçük şirk.

Kim kendisini bu ikisinden de kurtarırsa cennet ona vacip olur. Kim de büyük şirk üzere ölürse ona da cehennem vacip olur. Kim kendisini büyük şirkten kurtardığı halde, bazı küçük şirk çeşitleri işler, bununla beraber sevapları ağır basarsa, cennete girer.

Kul, işlediği şirk büyük veya küçük olmakla beraber çok ise cezalandırılır. İhlas'la beraber az miktarda küçük şirk, azabı gerektirmez. Büyük şirk ve günahların ağır basmasına neden olan küçük şirkten korunan insan kurtulmuştur. "Hayır! Kim bir kötülük eder de onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktir. Onlar orada devamlı kalırlar.(Bakara: 2/81) ayeti kerimesine gelince:

Ebul Ferec b. Cevzi şöyle dedi:

"Burada kötülük, şirk'tir. İbn Abbas, İkrime, Ebu Vail,^{525[525]} Ebu'l Aliye, Mücahid, Katade ve Mukatil^{526[526]} de böyle demişlerdir."^{527[527]}

Bu son sözün, tevhid ehlinin ebediyen cehennemde kalmasını gerektirdiğine inanması nedeniyle bu konuda herhangi bir hilaf zikretmemiştir. Fakat bu ehli sünnetin görüşü değildir.

"Yüzler vardır ki, o gün ıslıl ıslıl parıldayacaktır. Rab-lerine bakacaklardır." (Kıyamet: 75/22-23)

ayeti kerimesini "Rabbinin sevabına bakacaklardır" şeklinde tefsir edilmesinden yüz çevirdiği gibi, bundan da yüz çevirmiştir.^{528[528]}

Aynı şekilde Beğavi de tefsirinde bu görüşten yüz çevirmiştir.^{529[529]}

"Hayır! Kim bir kötülük eder de onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa..." (Bakara: 2/81)

ayeti kerimesinin tefsirinde Beğavi şöyle dedi:

"Yani, şirk."

Kuşatma: Bir şeyin etrafını sarmak ve kuşatmak demektir. İbn Abbas, Ata, Dahhak, Ebul Aliye, Rebii^{530[530]} ve başkaları "Bu kişinin şirk halinin üzerine ölmesidir," dedi.

Kötülük, büyük günah, kuşatılması ise; kişinin günahlara devam etmesi ve tevbe

^{524[524]} Daha önce tahririni verdiğimiz Cabir b. Abdullah'ın hadisi.

^{525[525]} Rafi b. Mihran. İmam. Karii, Hafız ve Müfessir. Ebu'l Aliye. Tabiinin büyüklerinden. Gençliğinde Rasulullah'ı (s.a.v) gördü. Fakat Ebu Bekir döneminde müslüman oldu. 93 yılında vefat etti.

^{526[526]} Mukatil b. Süleyman b. Beşir el- Ezdi el- Horasani. Yalanlanmış ve terk edilmiştir. "Tecsir" mezhebinden olmakla itham edildi. "Necadirut Tefsir, Tefsirul Kebir, Nezairul Kuran" gibi eserleri vardır. 150 yılında vefat etti.

^{527[527]} Bkz. Zadul mesir 1/108

^{528[528]} Bkz. Zadul mesir, 8/422-423.

^{529[529]} Bkz. Mealimut Tenzil 4/424.

^{530[530]} Rebi b. Enes b. Ziyad el-Bekri. Takrib'de, sadufe'tur, denildi. Şiilikle itham edilmiştir. 139 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

etmeden ölmesidir, de denildi. Bu görüşü ikrime ve Rebii b. Haysem^{531[531]} dile getirdiler.

Mucahid de şöyle dedi: Bu her günah işlemesi ile, kalbin kararması ve günah ile kuşatılmasıdır, Kelbi^{532[532]} ise, kişinin günahları yüzünden helak olmasıdır, dedi."

Ben derim ki (İbn Teymiyye):

Bu konuda selefin görüşlerini zikretmek, müteahhirin görüşlerini zikretmekten daha evladır. Şayet selefin görüşünde, bir zaaf söz konusu olursa, bu zaaf delilleri ile ortaya konur ve zayıf olduğu açıklanır.

Yoksa Bidat ehlinin bazı sözlerine uygun düşüyor diye, selefin görüşlerinden yüz çevrilemez.

Bazıları seleften, vahiy yazıcısının bu ayeti kerimenin yazımında hata ettiğini rivayet ettiler.

Aynı iddialar şu ayeti kerimeler için de yapılmıştır:

"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana, babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti."

(İsra: 17/23)

Bazıları bu ayeti kerimedeki (Ve kada rabbuke) ifadesinin aslında (Ve vassa Rabbuke) olduğunu rivayet ettiler.^{533[533]}

"Hani Allah peygamberlerden söz almıştı" (Al-i imran: 3/81)

kavli ilahisinde "ehl-i kitab'm sözü olarak" rivayet etmişlerdi ki Abdullah b. Mesud'un da kıraati böyledir.^{534[534]}

Bazıları hata ile, birçok kıraati bu şeklide inkar etmişlerdir. Fakat tevatür ol hıktan sonra kim kur'an'dan birşey inkar ederse, önce tevbeye çağrılır. Tevbe etmediği takdirde öldürülür.

Fakat onun katında tevatürü sabit olmamış ise, tevbeye davet edilmez, bu konuda ona açıklayıcı bilgiler verilir. Keza, hadislerin hilafına geldiği fıkhi, tasavvufi ve itikadi sözler de böyledir.

Aynı "Allah görülmez" diyenin sözünde olduğu gibi.^{535[535]}

Bu ayeti kejrime (Bakara: 2/81) ile ilgili her ne kadar seleften mezkur kimselerin aynı kafirler gibi cehennemde ebedi kalacakları rivayet edilmiş ve de, ayette buna dair herhangi bir delil yoktur. Cenabı Hak, ayeti kerimede "O kimseler cehenriemliktir. Onlar orada devamlı kalırlar" buyurdu, "ebediyete kadar" buyurmadı.

^{531[531]} Rebii b. Haysem b. Aiz. İmam, Kudve, abid, Ebu Yezid es-Sev-ri, Peygamber (s.a.v)'in dönemine yetişti ve ondan irsalde bulundu. Zühed, Vera, takva ve ilmi ile meşhurdur. 65 yılında vefat etti.

^{532[532]} Muhammed b. Saib b. Bişr el-Kelbi. Allame ve müfessir.

Zahebi şöyle dedi: Ensab konusunda baş idi. fakat şii olması nedeniyle hadisleri terkolunmuştur. "Tefsir, Nasihu'l Kür'an ve mensuhihi" gibi eserleri vardır. 146 yılında vefat etti.

^{533[533]} Kada Rabbük, Vassa Rabbük'tür diyenler: İbn Mesud, ibn Abbas, Übey b. Ka'b ve Dahhak b. Müzahim'dir.

^{534[534]} Bu görüşü dile getirenler: Abdullah b. Mesud, Rebii b. Enes ve Mücahid'dir.

^{535[535]} Bu söz Mücahid'e aittir: Mücahid "Allah görür fakat kimse o'nu göremez", diyordu.

Ruyet ayetini ise, Allah'ın rahmet ve sevabını beklemek olarak tefsir etmiştir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

İbn Ebi Hatim bu ayetle ilgili ihtilafı zikretmesine rağmen, ru'yet^{536[536]} ve "Çağlar boyu kalırlar"^{537[537]} ayeti kerimesi ile ilgili ihtilafları zikretmedi. Ancak büyük imam ve alimlerden Abd b. Humeyd^{538[538]} bunlarla ilgili selefin görüşlerini zikretti. İşte doğru ve ilmi olan da onun tutumudur.

Abdurrahman b. Mehdi^{539[539]} şöyle dedi: "İlim ehli lehlerine ve aleyhlerine olan herşeyi yazarlar. Heva ehli ise sadece lehlerine olan şeyleri yazarlar"

İbn Ebu Hatim, (sena) Ebu Said el-Eşec, (sena) Abdul-hamid el-Hammani,^{540[540]} (sena) Naddar el-Hazzar,^{541[541]} (an) İkrime, (an) İbn Abbas: senedi ile, "Hayır! Kim bir kötülük eder de onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa..."

şirk'tir, diye rivayet etti.

Ebu Muhammed şöyle dedi:^{542[542]} Bu söz aynı şekilde Ebu Vail, Ebu Aliye, Mücahid, Ata, Katade, Hasan, Rebii b. Enes ve İkrime'den de rivayet edildi; dedi:

Hasan'dan başka bir söz daha rivayet edildi.

Hasan: Kötülük; Büyük günahlardır, dedi.^{543[543]} Süddi'den de benzer bir söz rivayet edildi.

Mücahid de şöyle dedi: "Kalbini kuşatmıştır"

İbn İshak'ın rivayetinden İbn Abbas'dan buna benzer bir söz rivayet edilmiştir.

İbn İshak'ın Muhammed b. Ebu Muhammed'den,^{544[544]} O'nun da Said b. Cübeyr veya İkrime'den rivayet ettiğine göre İbn Abbas: "Onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa..." kavli ile ilgili şöyle dedi:

Kim sizin gibi amel işler, sonra sizin küfrünüz gibi küfür işler ve hiçbir iyiliği bulunmadığı halde bu küfrü onu çepeçevre kuşatırsa bu ayetin kapsamına girer."

İbn Hatim şu isnatla rivayet etti: "(sena) Abdullah b. İsmail el-Bağdadi,^{545[545]} (sena) Süreya b. Yunus,^{546[546]} (sena) Yahya b. Ebu Bekr,^{547[547]} (an) Ebu Bekr b. Ayyaş^{548[548]} (an) Yahya b. Eyyub,^{549[549]} (an) Ebu Zera, (an) Ebu Hureyre: "Onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa" yani "şirki kendisini kuşatırsa" demektir.

İbn Ebu Hatem şöyle dedi: "Bu konuda üç ayrı görüş rivayet edilmiştir:

^{536[536]} Ru'yet ayeti kıyamet suresinin 22 ve 23. ayetleridir. "Yüzler vardır ki, o gün ıstıl ıstıl parılayacaktır. Rablerine bakacaklardır."

^{537[537]} Nebe: 78/23

^{538[538]} Abd b. Humeyd. İmam, Hafız ve Hüccet. Sika ve sebtir. "Tefsir" ve "müsned" gibi eserleri vardır. 249'da vefat etti.

^{539[539]} Abdurrahman b. Mehdi b. Hassan. Hadis tenkidi alimi, ilim ve amel'de imam, 198. yılında vefat etti.

^{540[540]} Abdulhamid b. Abdurrahman el-Hammani. Hakkında ihtilaf edilmiştir. Bazıları onu zayıf kabul ederken, bazıları sikadır demişlerdir. Takrib'de ise "Saduktur, hata eder" denildi. Ebu Davud onun mürcilik mezhebinin davetçilerinden biri olduğunu söylemiştir. 202 yılında vefat etti.

^{541[541]} Nadr b. Abdurrahman Ebu Ömer el-Hazzaz. Ahmed ve Dare Kutni O'nu zayıf kabul ettiler. Buhari de O'nun zayıf ve zahibu'l-hadis olduğunu söylemiştir. Takrib'de ise onun için metruk denildi.

^{542[542]} İbn Ebi Hatim Tefsirinde.

^{543[543]} Bak. Tefsiru Hasanul-Basri. 1/106.

^{544[544]} Muhammed b. Muhammed, zeyd b. sabit el-ensari'nin kölesi, Sika'dır. İkrime ve Said b. Cübeyr'den rivayet etti. O'ndan da İbn İshak rivayet almıştır.

^{545[545]} Tercemesi saptanamamıştır.

^{546[546]} Süreya b. Yunus b. İbrahim imanii Hafız Abid imamlardan idi. 230 yılında vefat etti.

^{547[547]} Tercemesi saptanamamıştır.

^{548[548]} Ebu Bekr. b. Ayyaş b. Salim el- Esedi. Karisi, Fakih, Muhad-dis, Şeyhul islam, Allame Abid ve sika. 193'de vefat etti.

^{549[549]} Yahya b. Eyyub b. Ebu Zera. Sika 160'da vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

1- Yukarıda rivayet ettiğimiz görüş ki Ebu Vail, Ata, ve Abbad b. Mansur'un^{550[550]} rivayetine göre Hasan'ın da görüşleri budur.

2- Ebu Said el-Eşec ve Ahmed b. Sinan,^{551[551]} Ebu Yahya el-Hammani, o da A'maş,^{552[552]} O'da Ebu Rezin^{553[553]}, O'da Re-bi b. Haysem'den şöyle rivayet etti: "Onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa" yani, Tevbe etmeden günahları üzere ölen kimse, dedi.

Süddi, Ebu Rezin ve A'maş'dan da benzer sözler rivayet edildi."

3- (İbn Ebu Hatem), Ebu Cafer er Razi^{554[554]} yoluyla Rebi b. Enes, o da Ebu Aliye'den şöyle rivayet etti.

"Cehennem gerektirecek büyük günah"

İbn Ebu Hatem şöyle devam etti: Mücahid, Katade, Rebi b. Enes ve Selame b. Miskin'in^{555[555]} rivayetinde Hasan'dan da buna benzer sözler rivayet edilmiştir.^{556[556]}

Ben^{557[557]} derim ki: Büyük günahlar işleyenleri bu vaide dahil görenler, onların bir daha da cehennemden çıkmayacağına dair herhangi birşey söylemiş değillerdir.

Bilakis bu görüş sahiplerinden birisi olan Hasan el-Bas-ri, Enes b. Malik'in peygamber (s.a.v)'den rivayet ettiği şefa'at hadisini ve kalbinde zerre miktarı iman bulunanların cehennemden çıkacağına dair hadisi, sahiheyn'de o rivayet etmiştir.^{558[558]}

Bu durumda "İşte o kimseler cehennemliktir. Onlar orada devamlı kalırlar." kavl-i ilahisi, günahlar miktarınca kalıp, sonra cehennemden çıkarlar, manasındadır.

Burada "ebediyen" kelimesi geçmemektedir. Dolayısıyla ehli tevhid'den günah sahipleri günahları kadar cehennemde kaldıktan sonra, oradan çıkacaklardır.

Günahkarlar için ebedi cehennem bildiren bazı naslardan biri de şu hadistir:

"Kim bir dağdan atlamak suretiyle canına kıyarsa, cehennem ateşinde de ebediyyen dağda yuvarlanıp duracaktır. Kim kendini zehirleyerek canına kıyarsa, cehennemde de eline bir zehir verilip orada kendisini ebediyyen zehirleyip duracaktır. Kim kendisini bir demir parçasıyla öldürüp intihar ederse, ebedi olarak elindeki demiri cehennemde de karnına saplayıp duracaktır."^{559[559]}

Tevhid ehlinin ebedi cehennemde kalması ile müşriklerin cehennemde ebedi kalması arasındaki farkı bir başka yerde ayrıntılı olarak ele alıp tevhid ehlinin

^{550[550]} Abbad b. Mansur en- Naci. Ebu Hatem O'nun için zayıftır, hadisi yazılır, dedi. Takrib'de o'nun saduk olduğu ve kederiyyeye mensup olmakla ittiham edildiği bildirildi. 152 yılında vefat etti.

^{551[551]} Ahmed b. Sinan b. Esed b. Hibban. İmam, Hafız. Zamanının hadis imamı. Takrib'de: "o, sika hafız'dır" denildi. 256 yılında vefat etti.

^{552[552]} Süleyman b. Mihran el, E&edi. Sika. Fakat tedlis ve irsal yapardı. İbadet'Ve zühd ehlinde. Alim. 148'de vefat etti.

^{553[553]} Mesud b. Malik Ebu Rezin el- Esedi el- Kufi. Tabiinden sika ve fadıl'dır. 85 yılında vefat etti.

^{554[554]} Isa b. Abdilllah b. Mahan et-Temimi, Ebu Cafer er-Razi. Hadis-konusunda kavi değildir ve teferrüd ettiği hadisler hüccet olamaz. Kur'an tefsiri konusunda alimdir. 260 yılında vefat etti.

^{555[555]} Selam b. Miskin b. Rebia el-Ezdi. Sika'dır. 167 yılında öldü.

^{556[556]} Bkz: Tefsiru İbn Ebi Hatim 1/251.

^{557[557]} Şeyhu'l islam İbn Teymiyye'nin kendisi.

^{558[558]} Kıyamet gününde peygamber (s.a.v)'in şefa'at edip, şefaatinin kabul edileceğini bildiren uzun hadis Buhari, Kitabu't Tevhid 8/200-202, Müslim, Kitabu'l iman 1/182-184.

^{559[559]} Hadis Buhari, Kitabu't Tıb. 7/32.Tirmizi, kitabu't Tıb. 4/386.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

sonunda cehennemden şefa'at v.s ile çıkaracağını, müşriklerin ise cehennemde ebedi kalacaklarını açıkladım.

Cehennem ateşi'nin sönmesi ile beraber, onların orada kalmaya devam etmeleri konusunda bir başka yerde de açıkladığımız gibi iki ayrı görüş vardır. Cehmiyye^{560[560]} ve Hüzeyliye'nin^{561[561]} dediği gibi cennet ve cehennem fani olacak mıdır, yoksa ebedi olarak kalacak mıdır? Bunlar üzerinde ihtilaf edilmiştir.^{562[562]}

Bu ayeti kerimede "kötülük" denildi ve kötülüğün "kendisini çepeçevre kuşatması" kaydı konuldu. Küçük günahlar işlediği halde ölen kimsenin sürekli cehennemde kalmayacağı konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur. Daha önce sözlerini aktardığımız tüm alimler kötülüğü şirk ve cehennemi gerektirecek büyük günahla tefsir etmişlerdir. Dolayısıyla küçük günahlar, kesinlikle bu ayetin kapsamı dışındadır.

Kötülük kazanmak ve "Kötülüğün kendisini çepeçevre kuşatması" Çünkü Hak Teala şöyle buyurmuş idi: "Hayır! Her kim bir kötülük eder de onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa" kötülüğün kişiyi kuşatması iki şeyi gerektirmektedir. ,

1- Cehennemi gerektirecek büyük günah olmasını. Bazı kıraatler de "Hatietuhu" kelimesi "Hatiatuhu" şeklinde çoğul okumuştur.^{563[563]}

2- Tevbe etmeksizin kötülük üzerine ölmesi. İnsan günahların en büyüğü olan şirkten tevbe etmesi durumunda dahi, Allah'ın bağışlamasına mazhar olurken, küçük günahları çokça işlemesi, bu vaidi gerektirmez. Şunu da belirtelim ki kötülüğün kuşatması, en büyük günahı ve bunun üzerine ölmeyi de kapsamaktadır.

Selef, ayeti her ikisi ile de tefsir etmiştir. Çoğunluk ise, "Kötülük üzerine ölmek yani şirk veya büyük günahlar üzerine ölmek ile tefsir etmişlerdir.

Daha önce de geçtiği gibi Mücahid şöyle dedi:

"Bu (yani ayette geçen kötülük) kalbi kuşatan günahıdır. Kişi her günah işledikçe kalbi kötülük ile kuşatılır"

Mücahid'in bu tefsiri geçerli doğru bir açıklamadır.

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Kul bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta belirir. O günahı elini çekip tevbe ve istiğfar ettiği zaman, o nokta silinir ve kalbi yine parlar. Aynı günahı tekrar işlerse o siyahlık artar. Nihayet tüm kalbini kaplar. İşte Allahu Teala'nın: "Hayır, bilakis kalplerinde kazandıkları günah, yer etmiş ve pas (iz) bırak-mıştır"(Mutaffifin: 83/14) kavlindeki "pas" budur."

^{560[560]} Cehmiyye: Cehm. b. Safvan'ın tabileri Allah'ın isim ve sıfatlarını inkar ederler, insanın fiillerini işlemeye mecbur olduğu, cennet ve cehennemin fani olduğu ve imanın sadece kalbi bir bilgi olduğu gibi sapık görüşlere sahiptirler. Bkz. el-Fark beyne'l Furuk (Abdulkahir el-Bağdadi) sh 108.

^{561[561]} Hüzeyliye: Ebu Hüzeyl'in tabileri. Allah'ın makduratının fena bulacağı gibi sapık bir düşüncenin gereği olarak cennet ve cehennemin de fani olacağına inanırlar. Bkz. Abdulkahir el, Bağdadi'nin: "el-Fark bey-nel Furuk" isimli eseri sh. 85-93.

^{562[562]} Bu konuda bilgi için Bkz. Hadil Ervah ila Biladil Efrāh (ibn Kayyım) sh 253-254. Şerhul Akidetu't Tahaviye (ibn Ebî'l izz el Hanefî)

^{563[563]} Bu kiraati: "Hatiatuhu" şeklinde çoğul okuyan kariler şunlardır: Nafi el- Medeni ve Ebu Cafer Yezid b. Ka'ka' el- Mahzumi el-Medeni. Diğer kariler ise tekil okumuşlardır.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Tirmizi ve diğerleri rivayet etmişlerdir.^{564[564]} Hadis, sahihtir.

Kalbi kaplayan bu şey, Rin, Tab, Hatm, Kıfl ve daha başka şeyler ile isimlendirilir.

Bu, kişinin günahlarda ısrar etmesi ve günahlarına tev-be etmemesi halidir. İbn Saib'in "Günahlarının onu helak etmesi" sözü de bu anlamdadır.

Günahların kendisini kaplaması: Kişinin içinden çıkamayacağı derecede günah bataklığına saplanması demektir ki, günahlarda ısrar edip, tevbe etmeden ölenlerin hali böyledir.

"Sen yalnız Kur'an'la nasihat et ki, hiç bir kimse kazandığı (günah) yüzünden helaka sürüklenmesin." (En'am: 6/70)

buyurulmaktadır. Günahlar, sahibi için bir bağ ve hapis ve tevhid fezasında dolaşmaya engeldir. Günahlar hem bu dünyada hapis ve helak, hem de ahirette hapis ve helak

üzerinedir.

Ebu'l Ali el-Farisi^{565[565]} şöyle dedi: "Ayetin anlamı ya; kötülükleri iyiliklerini kuşatarak yok etti, ki bu durumda buradaki anlam şu kavli ilahiler ile aynı anlamdadır:

"Çünkü cehennem, kafirleri mutlaka kuşatacaktır" (Tevbe: 9/49)

"...Onun duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır." (Kehf: 19/29)

Veya "kuşatmıştır"; helak etmiştir anlamında olabilir ki bu durumda da. Şu kavli ilahi ile aynı anlamdadır.

"Etrafınızın kuşatılması hariç..." (Yusuf: 12/66)^{566[566]} Ben derim ki: Selef, her iki manayı da zikretmiştir:

Her iki mana da birbirini telazüm etmektedir.

"Kendisini çepeçevre kuşattı" ifadesi kuşatan şey ile beraber onun makhur ve mağlub olduğuna delalet eder. Fakat helaki, maddenin hususiyetinden bilinir. Onu kuşatan şeyler günahları olduğuna göre, bu onun helak olarak ölmesine neden olur. Bunun manası, günahları onu helak etti, de denilmiştir.

Yusuf süresindeki: "Etrafınızın kuşatılması hariç" ifadesinin "Hepinizin helak olması hariç"^{567[567]} anlamındadır, denildiği gibi "Ancak sizin ile onun arasına girilmesi ve böylece onu getirmenize engel olunması hariç" anlamındadır da denilmiştir.^{568[568]}

Arap dilinde: O'nu düşman kuşattı, o kuşatıldı, Borçlar onu kuşattı gibi deyimlerin hepsi istila ve kahr anlamında kullanılır.

Kişi günahlarından çıkmaya bir yol bulamıyorsa hata veya hatalar onu kuşatarak azaba sürüklemiştir demektir.

Bunu açıklığa kavuşturduktan sonra bir başka hususa geçelim:

Bunun büyük günahlarla tefsiri, büyük günah sahibi mutlak olarak azaba

^{564[564]} Tirmizi, Tefsirul kur'an 5/434. Ahmet, Müsned. 2/298, İbn Ma-ce, Kitabuz-züh'd 2/418

^{565[565]} Nahiv imamı, Ebu Ali, Hasan b. Ahmet el-Fars çeşitli eserleri vardır. Zehebi. O'nun eserlerinin çok faydalı olduğunu ve kendisinin mutezile'ye meyyal olduğunu söylemiştir. Hüccet, idah ve et-tekmile gibi eserleri vardır. 377'de vefat etti.

^{566[566]} Bunu Ebu Ali el- Farisi'den İbn Cevzi zikretti.(Zadul mesir,1/108)

^{567[567]} Bu görüşte olanlardan biri de Mücahid'dir. Bkz, tefsiru müca-hidsh,398

^{568[568]} Bkz. Züccaz, meani'l Kuran 3/119.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

müstehaktır, şeklindeki görüşü anımsatmaktadır.

Bu görüşü dile getiren seleften bazıları, bu kişilerin şefaet veya başka bir şeyle azaptan hiç kurtulmayacaklarına dair herhangi bir şey söylemediler. Fakat ehli sünnete mün-tesip görünen bazıları şöyle dediler: Büyük günahlar işlemeye devam edenler mutlak olarak azaba müstehaktırlar.

Bunlar büyük günah işlemeye devam edenlere fasık adını verirler.

Hariciye ve Mutezile'den de bazıları aynı görüşü dile getirerek, büyük günah sahiplerinin ne şefaet ne de başka bir şey ile cehennemden çıkamayacaklarını söylemektedirler.^{569[569]}

Fakat çoğunluk bu görüşün hilafını savunmaktadır. Cenabı Hakk, kulun iyiliklerini ve kötülüklerini tartacaktır ve bazen kötülükleri tarafında büyük günahlar bulunmasına rağmen iyilikleri ağır basacak, bazen de büyük günahları olmamasına rağmen kötülükleri ağır basacaktır.

Kitab ve sünnetin nassları da buna delalet etmektedir:

"O gün (amelleri tartacak) terazi haktır. Kimin (sevap) tartıları ağır gelirse işte onlar kurtuluşa erenlerdir."

(A'raf: 7/8)

Büyük günah sahibi olan ve terazide günahları ağır basanların bağışlanmaları mümkün olduğu gibi, büyük günahları bulunmayan ve terazide sevapları daha ağır basan kimselerin azaba uğratılmaları da mümkündür.

Zikrettiğimiz bu üç görüş te meşhurdur fakat en doğru olanı vasat olanıdır.

Bu kavle göre, Mücahid, İbn Saib ve diğerlerinin tefsiri-rindeki kötülük, içinde şirk bulunan kötülüktür. Hataların kuşatması ise, kötülüklerin iyiliklerden daha çok olması ve kişinin bu hal üzere ölmesidir.

Bu kavi üzerine "hulud" devamlı kalma mücmeldir.

Şirk ehlinin devamlı kalması ayrı, kible ehlinin devamlı kalması ayrıdır. Ki nebevi nasları her ikisini de tefsir etmiştir.

Çoğunluğun tefsirine göre "kötülük" şirktir. Sözlerin en uygunu da budur. Çünkü cenabı hakkı kazanma/etme lafzı ile "kuşatma lafzını birbirinden ayırarak şöyle buyurdu:

"Hayır! Kim bir kötülük eder de onun kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa..."

Eğer böyle olmasaydı, bu iki lafzın birbirinden ayrı olmasına gerek kalmazdı. O halde "kötülük"ten maksat şirk'tir. Müşriğin şirkten başka da hataları da vardır ve burada hatalarının onu kuşattığı ve bundan O'nun tevbe etmediği bildirilmektedir.

O halde ayeti kerimedeki ebedilik, kafirlerin, ebediliğidir ve bu nedenledir ki müminlerin ebediliğiyle kıyaslanmış-tır.

"İman edip yararlı iş yapanlara gelince onlar da cennetliklerdir. Onlar orada devamlı kalacaklar." (Bakara: 2/82)

Aynı şekilde ayeti kerimedeki "seyyie /kötülük" kelimesi nekredir. Ve ititfak ile

^{569[569]} Hariciler ve Mutezile, Peygamber (s.a.v.)'in büyük günah işleyenlere şefaet etmeyeceği ve fasıklann ebedi olarak cehennemde kalacakları görüşündedirler.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

bu seyyiat cinsi değildir. Kişi küçük günahlar işlemeye devam ettiği halde iman ve güzel amelleri bulunursa kitab, sünnet ve icma ile bu vaide müs-tehak değildir.

Yine şeyyie lafzı Kur'an'da başka yerlerde de şirk manasında kullanıldı.^{570[570]}

Ve yine "seyyie" kelimesi, kötü hal ve kötü mekan anlamına da gelir.

Bunun benzeri şu kavli ilahidir:

"Onlardan bir kısmı da. "Ey Rabbimiz! Bize dünyada bir iyilik, ahirette de bir iyilik ver." (Bakara: 2/201)

Buradaki iyilik herhangi bir iyilik değil, tüm iyilik ve hayırlardır.

"Seyyie" lafzı sıfat olabildiği gibi bazen de vasıflıktan is-miyeye intikal eder. (Sayii)'den maduldür. Lazım ve müteaddi olarak kullanılır ve "sae hazul emr" ve "hüve seyyiun" denilir. Kabiha ve hüve kabih, habise fehuve habis denilmesi gibi. Bu nedenle hasene/iyiliğin mukabilinde söylenir.

Bazen: "Saeni haza'l emr" ve "haza mimma yesuu fıla-na" denilir ki, bu şu ayetlerin ifadeleri ile aynı anlama gelmektedir:

"Yüzünüzü kuru etsinler.." (İsra: 17/7)

"İnkâr edenlerin yüzleri kararacak" (Mülk: 67/28) "Elçilerimiz Lut'a gelince, onların yüzünde üzüldü (sie binim),.." (Hud: 11/77)

Seyyie/kötülük, hadi zatında çirkinliğin ta kendisidir ve iyiliğin sahibine mutluluk ve iyilik vermesi gibi, mutlak kötülük küfüdür ki bu durumda kötülük vasfı, onun için lazımdır yani o haddi zatında çirkinliğin ta kendisidir. Ancak küfür dışındaki kötülükler, bağışlanabilir ve dolayısıyla sahibine zararı dokunmayabilir.

"Kötülüğü kendisini çepeçevre kuşattı" denilmesi kötülüğün sahibine zarar verdiği ve onu kuşattığı dolayısıyla ne başka iyiliklerde bundan çıkmanın mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Tевbe ve iman dışında hiçbir iyilik küfre mukabil değildir.

Cenabı Hakk bir başka ayeti kerimede şöyle buyurdu: "Güzel amel edenlere daha güzel mükafaat (cennet), bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz bulaşır ne de bir horluk. İşte onlar cennet ehlidirler. Ve onlar orada ebedi kalacaklardır.

Kötü amel kazananlara gelince, kötülüğün cezası misli ileldir. Onları bir de zillet kaplayacaktır. Onları Allah'tan koruyacak hiç kimse yoktur. Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüşlerdir. İşte onlar da cehennem ehlidir. Onlar orada ebedi kalacaklardır."(Yunus: 10/26-27) İbn Abbas şöyle dedi: "Onlar şirk işlemişlerdir."^{571[571]} Çünkü Hakk Teala, Onların sadece kötülükler işlediklerini belirtmiştir. Eğer mü'min olsalardı, onların sadece kötülükleri değil, iyilik ve kötülükleri olurdu.

^{570[570]} Bu konudaki birçok örnekten biri de Nisa suresinin 18. ayeti ke-rimesidir:

"Yoksa kötülükleri yapıp yapıp da içlerinden birine ölüm gelip çatınca "Ben şimdi tevbe ettim." diyen ve kafir olarak ölenler için tevbe yoktur. Onlar için acı bir azap hazırlanmıştır."

^{571[571]} İbn Cevzi, Zadu'l mesir (4/25)'de zikretti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Yine bu ayeti kerimede de "ve kötülük eder" denilmiştir, ve iyilik zikredilmemiştir. Cenabı Hakk, kimseye zerre kadar dahi, zulmetmez, Bu ifadenin kullanılmış olması ortada kötülükle beraber iyiliğin bulunmadığını gösterir ki, ancak küfür kötülüğü böyle olur.

Lut kavmi içinde şöyle buyruldu:

"Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar." (Hud: 11/78)

Lut kavmi birçok yönden kafir idiler:

Fuhuşu meşru ve helal kabul etmeleri cihetiyle şirk cihe-tiyle. Ve Peygamberleri yalanlamaları cihetiyle.

Onlar tüm bu küfürleri işlediler. Şirk ve yalanlama bakımından, diğer müşrik kavimlerle aynı olmakla beraber, fuhşu helal kabul etme hususiyeti ile diğerlerinden ayrı bir özelliğe sahip idiler.

Dolayısıyla, başkalarının cezalandırılmadığı bir biçimde, özel bir ceza ile helak edildiler. Tevrat ve Kur'an'ın fu-huşa uyguladığı recm cezası ile yani taşlanarak öldürüldüler.

Aynı şekilde: Mutad olanın ötesinde işlenen suçlar için-fülan skandal işledi veya helak edici suç, büyük günah işledi gibi ifadeler kullanılır.

Şeyyie/kötülük kelimesi de umumi veya giderilmesi mümkün olmayan ve sahibini helaka sürükleyen anlamında mutlak anlamda olabilir ki bu küfürdür.

Umum iki çeşittir: Efradını toplayan umum ve cüzleri için bütün olan umum.

Bunun için şöyle bir örnek verebiliriz:

Fulana ihsan ve ikram -et" denildiğinde burada fiil nekre halindedir ve bu fiilin muktazası "ona ihsan et" demektir. Yani ona sadece bir çeşit iyilik ve ihsan değil, mutlak olarak ihtiyaç duyduğu tüm iyilik ve ihsanları yap demektir.

"Güzel amel edenlere daha güzel mükafat (cennet), birde fazlası vardır" kavli ilahisindeki güzel amel, mutlak olarak emrolunan herşeyi kapsadığı gibi, kötülük de, yasaklananları kapsar, ve kötülüğün başı olan şirk de bu kapsama girer. Aynen iyiliklerin başı olan imanın ihsanın kapsamına girmesi gibi. Ve yine şu ayeti kerimede bu şekilde tefsir edilmiştir:

"Kim iyilikle gelirse, ona daha iyisi verilir. Ve onlar o gün korkudan da emin kalırlar.

Kötülükle gelen kimseler ise yüzükoyun cehenneme atılırlar, (onlara) "Ancak yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz!" (denilir)" (Neml: 27/89-90)

Selef: Kötülük şirk'tir derken diğer günahların kötülük kapsamından çıkarılmasını murad etmemiştir. Başta şirk olmak üzere, tüm günahlar kötülüğe dahildir.

Bu nedenle "Ehatat bihi hatietühu" ve bir başka rivayet-tede "Hatiatuhu" yani "hataları/günahları onu kuşatırsa" buyrulmuştur.

Allah Subbanehu ve Teala daha iyi bilir.^{572[572]}

^{572[572]} İbni Teymiyye, Müşkil Ayetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları: 175-204.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Hanif'in Anlamı	
Fasl	
Fasl	
Fasl	
Fasıl	
Fasıl	
Fasl	
Feraiz Meselesi:	
Ömeriyetan Meselesi:	
Fasl	
İki Kızın Mirası Hakkında:.....	
Nine'nin Durumuna Gelince:	
Fasl	
Kaza Ve Felaketlerde Aynı Anda Ölenlerin Durumu:	
Riba (Faiz) Ayetleri Hakkında:	

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Hanif'in Anlamı

"Hanif" kelimesi Kur'an'ı kerim'de birçok kez tekrarlanmıştır. Cenabı Hakk insanlara "Hamfler" olmalarını farz kılmıştır. Bunu Ehl-i kitaba farz kıldığı gibi sonra da ümmeti Muhammed'e farz kılmış ve Hanif olan İbrahim milletine uymayı emretmiştir. Hakk Teala ehl-i kitaba şöyle emretti:

"Dini yalnız kendisine has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri namaz kılmaları, zekat vermeleri için ancak onlar müslüman olmaları emrolundu. İşte sağlam din odur." (Beyyine: 98/5)

Bu emir, ehl-i kitab ve diğer tüm insanlara yöneliktir.

Ve yine şöyle buyurdu:

"Yahudiler ve hristiyanlar müslümanlara "yahudi ya da hristiyan olun ki" doğru yolu bulaşınız." dediler. De ki: "Bilakis biz hanif olarak yaşamış İbrahim'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi"(Bakara: 2/135)

Ve İbrahim için şöyle buyurdu:

"İbrahim, ne yahudi, ne de hristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir müslüman idi; müşriklerden de değildi" (Al-i imran: 3/67)

"Deki O Allah doğruyu söylemiştir. Öyle ise, hakka yönelmiş olarak İbrahim'in dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi" (Al-i imran: 3/95)

"İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren ve İbrahim'in, Allah'ı bir tanıyan dinine tabi olan kimseden dince daha güzel kim vardır? Allah İbrahimi dost edinmiştir" (Nisa: 4/125)

"Deki: Şüphesiz Rabbim beni doğru yola, dosdoğru dine, Allah'ı birleyen İbrahim'in dinine ilettili. O, ortak koşanlardan değildi"(En'am: 6/161)

"Gerçekten İbrahim, Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önderidi. Allaha ortak koşanlardan değildi."(Nahl: 16/120)

"Durum böyle. Her kim, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. (Dine, haram olduğu) size okunanların dışında kalan hayvanlar size helal kılındı. O halde, pislikten, putlardan sakının; yalan sözden sakının. Kendisine ortak koşmaksızın Allah'ın hanifleri (olun)."(Hacc: 22/30-31)

"Sen yüzünü "hanif" olarak dine, yani, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise o fitrata çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler. Hepiniz o'na yönelerek O'na karşı gelmekten sakının, namazı kılın; müşriklerden olmayın" (Rum: 30/30-31)

Kur'an'm tamamı hanifliğin İbrahim'in milleti olduğuna, sadece Allah'a ibadet etmek ve şirkten beraat olduğuna delalet etmektedir.

Allah ibadet ise O'nun bize emir ve meşru kıldığı ölçüler içinde olur ki bu da hanif lige dahildir. Yahudi ve hris-tiyanlar gibi, insanların kendi uydurdıkları ibadetler ise hanif lige dahil değildir. Musa, İsa ve israiloğullarının tüm peygamberleri ve ona tabi olanlar, soradan döllerini değiştirip "Haniflikten çıkanların aksine, onların tamamı Hanif idiler.

Cenabı Hakk ehli kitabı ve başkalarını dini yalnız kendisine has kılarak ve

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

hanifler olarak ibadet etmelerini emretti. Fakat onlar kendilerine Hak geldikten sonra Allah'ın dinin değiştirip saptırdılar.

Selefin ve lügatçıların sözleri de, ifadeleri çeşitli olsa-da, buna delalat etmektedir.

İbn Ebi Hatem'den, Osman b. Ata el- Horasani'den^{573[1]} malum isnadı ile "hanifen müslimen"^{574[2]} kavli ilahisi ile ilgili şöyle rivayet edildi : "Muhlisen müslimen"^{575[3]}

İbn Ebi Hatim şöyle dedi: Mukatil b. Hayyan'dan^{576[4]} da bunun benzeri rivayet edildi.

Hasif^{577[5]} de şöyle dedi: Hanif: Muhlis demektir.^{578[6]}

Salebi ve başkaları Mukatil b. Süleyman'dan isnadı ile Ebu Kuteybe el- Basri "Naim b. Sabit"^{579[7]} den O da, Ebu Kalebe^{580[8]} den şöyle rivayet etti:

"Hanif: tüm peygamberlere iman edendir"^{581[9]}

Muhammed b. Ka'b da şöyle dedi: "Hanif, müstakim demektir."^{582[10]}

Maruf isnadı ile Süfyan esiSevri'den, o da İbn Ebi Ne-cih'den o'da Mücahid'den: Hanifen yani mütbean (tabi olan) demektir. "Hanefiyye" ise, "İbrahim'e tabi olmaktır";

Mücahid'in bu sözünü bir grup müfessir rivayet ettiler. Buna benzer bir sözü de Rebi b. Enes'den rivayet edildi.^{583[11]}

Ve yine Mücahid şöyle dedi: "Haniflik, getirdiği şeriat ölçüleri içinde İbrahim'e uymaktır ki, o bununla insanlara imam oldu"^{584[12]}

İbn Ebu Talha'da İbn Abbas'dan naklen şöyle dedi: "Hanifen" yani "Haccen/Hacı olarak, demektir."

İbn Ebu Hatim şöyle dedi: "Hasan, Dahhak, Atiyye ve Suddi'den de buna benzer sözler rivayet edildi."^{585[13]}

Bir gurup insan da Dahhak'dan şöyle dediğini naklettiler:

"Hanif kelimesi ile beraber müslim kelimesi geçerse, o hacı" manasında gelir.

Tek başına "Hanif kelimesi ise, "müslüman" anlamındadır."^{586[14]}

Salebi ve Beğavi' gibi O'na tabi olanlar İbn Abbas'dan şöyle rivayet ettiler: Hanif, diğer dinlerden islam dinine meyledendir" ve şöyle dediler: Bu kelimenin

^{573[1]} Osman b. Ata b. Ebi Müslim el-Horasani zayıftır. 155 yılında öldü.

^{574[2]} Al-i imran: 3/68

^{575[3]} Bkz. Tefsiru İbn Ebi Hatim sh. 326

^{576[4]} Mukatil b. Hayyani imam, alim ve muhaddis. Sika'dır. 150 yılında vefat etti.

^{577[5]} Hasif b. Abdurrahman el-Hadrani Salih bir adamdır ancak hadisi zayıftır. Ezberi kötüdür ve rivayetleri birbirine karıştırır. 137 yılında vefat etti.

^{578[6]} Bkz. Tefsiru İbn Ebu Hatim sh. 326.

^{579[7]} Naim b. Sabit Ebu Kuteybe el, Basri Takrib'de "Makbul" dır denildi.

^{580[8]} Abdullah b. Zeyd b. Amr, (Amir el- Basri Ebül Kalaba'de denildi) Sikadır. İrsal yapar. 104 yılında vefat etti.

^{581[9]} Salebi'nin rivayeti kendi tefsirinde bulunmamıştır. Bu rivayeti İbn Ebu Hatim kendi tefsirinde (sh. 325) zayıf bir isnad ile tahrir etmiştir.

^{582[10]} Bkz. Tefsiru İbn Ebu Hatim, sh. 324-325

^{583[11]} Bkz: Tefsiru İbn Ebu Hatim, (1/398).

^{584[12]} Mealimut Tenzil'de Beğavi Mücahid'den zikretti. (1/119).

^{585[13]} Bkz. Tefsiru İbn Ebu Hatim 1/397.

^{586[14]} Nakledenler es, Salebi (el-keşfu ve'l Beyan') 157 el-Beğavi (Mealimu't Tenzil 1/119).

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

aslı meyi ve ayaktaki eğrilik olan "hanf" kelimesidir."^{587[15]}

Ahnaf b. Kays'ın^{588[16]} bu ismi almasının nedeni de budur. Çünkü O'nun ayağında eğrilik vardır.

Ben (İbn Teymiyye) derim ki: Allah (c.c)'ın Muhammed (s.a.v)'ın lisanı üzere farz kılmasıyla da hacc, "hanifliğin içindedir haniflik onunla tamamen ulaşır ve o, İbrahim'in mil-letindendir.

İbrahim (a.s)'ın döneminden itibaren meşru kılınmıştır. Musa, Yunus ve diğer birçok peygamber haccetmişlerdir.

İslam'ın da başlangıcından itibaren meşru olan hacc, Medine'de son dönemlerde farz kılınmıştır.

Doğrusu H. 10 veya 9. yılda farz kılındığıdır. H. 6. yılda farz kılındığı görüşü doğru değildir.

Hakk Teala, Muhammed ve ümmetine hanifler olmasını emrederek, Mekki olan Nahl suresinde şöyle buyurdu:

"Sonra da sana, "hanif olarak İbrahim'in dinine uy, zira o müşriklerden değildi" diye varıyettik."(Nahl: 16/123)

Farz kılincâya kadar hac, vucib olarak değil istihbab ve kemal olarak Hanifliğe dahil idi.

Üzerlerine hacc farz olmamakla beraber Cenabı Hak ehli kitaba da hanif olmalarını emretti.

İbn Ebu Hatim, Rebi b. Enes'den O'da Ebu Aliye'den şöyle rivayet etti: "Hanif, namaz için Allah'ın evine dönen ve imkan bulduğu takdirde haccı üzerine farz gören kimsedir"^{589[17]}

Hanifin bu şekildeki tefsiri, kıblenin Ka'be'ye çevrilmesi ve haccın farz kılınmasından sonradır.

Yoksa Peygamber (s.a.v) ve ona tabi olanlar, hiç kuşkusuz bundan önce Mekke'de de hanif idiler. Onlar daha önce kendilerine emredildiği şekilde Beytül Makdis'e yönelerek namaz kılmaktaydılar. ,

Kıble Kabe'ye ancak Medine'de hicretin 2. yılında çevrildi.

Aynı şekilde Musa ve ona tabi olanlar, İsa ve tabiileri de hanif idiler, ve Beytül makdis'e yönelerek namaz kıldılar. İbn Ebu Hatim ve başkaları İbn Ebu Urube'nin tefsirinde Ka-tade'den şöyle rivayet ettiler: "Hanefiye: Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet etmektir ki, anaların, kızların, kızkardeş-lerin, teyzelerin, halaların tahrimi, Allah'ın diğer yasakları ve sünnet de buna dahildir. Müşrik Araplar şirklerine rağmen, yakın akrabalarla evlenmemek, hac ve hac mena-sikleri gibi hanefiyye'nin bazı gereklerine riayet etmekteydiler."^{590[18]}

Katade, hanefiyye'nin tevhid ve Allah'ın haram kıldıklarına ve sünnete riayet

^{587[15]} Bkz. el-Keşf ve'l Beyan 1/157.

^{588[16]} Ahnaf b. Kays b. Muaviye b. Haşin. Büyük emir, alim Ebu Bahr et-Temimi. Yumuşaklığı ve güzel ahlakı darbu mesel olmuştur. İsmi Dahhak veya Sahr'dır. Ayağının eğriliği dolayısıyla Ahnaf diye meşhur olmuştur. Peygamber (s.a.v) hayatta iken müslüman olmuş ve Ömer'in döneminde Medine'ye gelmiştir. Sika ve emindir, 67'de vefat etti.

^{589[17]} Bkz. İbn Ebu Hatim, Tefsir 1/398

^{590[18]} Bkz. Tefsir İbn Ebu Hatim 1/398

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

ederek İbrahim' in milletine uymak olduğunu ve müşriklerin şirklerine rağmen yakın akrabalarla evliliği haram kabul ettiklerini, hac yaptıklarını ve sünnet olduklarını zikretmektedir. Müşrikler İbrahim'in dinin temeli olan tevihdi bozmalarına rağmen onun^dininden olan diğer bazı hükümleri muhafaza etmişlerdir.

Müşrik araplarla mecusiler haram tanımayanlar ve hris-tiyanlar ve diğer milletler arasındaki fark, İbrahim'in dininden muhafaza ettikleri bu hususlardı.

Ebu'l Hasan el-Ahfeş de böyle dedi: "Hanif, müslüman, demektir."

Başkaları ise: Hanif kelimesi ile beraber müslim kelimesi zikredilirse bu, hacı manasındadır."

Ebu'l Hasan el-Ahfeş şöyle dedi: "Cahiliye döneminde sünnet olan ve hac yapanlara Hanif denilirdi.

Çünkü Araplar İbrahim'in dininden sadece bu iki şeyi muhafaza edebilmişlerdi. İslam geldiği zaman gerçek hanif

liği geri getirdi."

Asmai de^{591[19]} şöyle dedi: "Araplara göre kim Yahudi veya Hristiyan dininden dönerse o haniftir."

Ben derim ki: Ehli kitaptan bazı Hristiyanların kitaplarında Hanifliği kötileyici ifadelerin bulunması bu nedenledir.

Onlar bunun ile hac yapan, sünnet olan arap müşrikleri kastediyorlardı. Çünkü Hristiyanlar hac etmez, sünnet olmaz ve sünneti ibadet kabul etmezler.

Bazıları Sabiler ve Hanifleri birbiriyle karıştırmaktadırlar ki, müşrik sabiiler aksine gerçek hanifler, İbrahim milletine tabi olan ve sadece Allah'a ibadet eden muvahhid-lerdirler.

Sabiiler iki kısımdır: Hanif olan sabiiler ki, Kur'an onlardan övgü ile bahsetmektedir^{592[20]} ve müşrik sabiiller. Mecusiler ve diğer müşrikler ise kesinlikle hanif değildir.

Ebu Bekr Furek^{593[21]} ve diğer başka kelmacılar, Zerdüş^{594[22]} Mazdak^{595[23]} ve Bahanzil^{596[24]} gibi nübüvvet iddia eden farshla-rın İbrahim'in mileti üzerine oluklarını ve o'nun dinine davet ettiklerini iddia etmişlerdir.

^{591[19]} Abdülmelik b. Karib b. Abdülmelik, Ebu Said el- Asmai Luğat, nahiv alimi. Ahmed b. Hanbel ondan övgü ile bahsetmiştir. Takrib'de de "Saduk ve Sünni'dir" denildi. Garibu'l Kuran, Halkul insan gibi. eserleri vardır. 215 yılında vefat etti.

^{592[20]} Cenab-ı hak Bakara suresinin 62. ayetinde şöyle buyurdu: "Şüphesiz iman edenlerle, yahudiler, hristiyanlar ve sabiilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp, salih amel işleyenler için Rableri katında mükafaatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir."

Maide 69'dâ da şöyle buyruldu:

"İman edenlerle yahudiler, sabiiler, hristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur, onlar üzülecek de değildir."

^{593[21]} Ebu Bekr. Muhammed b. Hasan b. Furek el- Esbahani imam, Allame, büyük kelama usulü fıkıh, usuluddin, meanil Kur'an ilimlerinde yüzden fazla eseri vardır. 406 yılında vefat etti.

^{594[22]} Zerdüş b. Burşit. Azerbeycanlı. Peygamberlik iddiasında bulundu ve vahiy olduğunu iddia ettiği bir kitap getirdi. Alemi ruhani ve cismani olmak üzere ikiye ayırdı. İnsan hareketlerini de inanç, söz ve amel olmak üzere üç kısma ayırdı.

^{595[23]} Mazdak b. Namzan. Peygamberlik iddiasında bulundu ve her-şeyin mubah olduğunu öne sürdü. Enuşirvan tarafından öldürüldü.

^{596[24]} Hayatı hakkında bilgi edinilememiştir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

İbn Furek Nübüvveti inkar eden Hindilere karşı cevaben yazdığı bir kitabında şöyle diyor:

İbn Furek şöyle devam ediyor: "Eğer şöyle sorulsa: Peygamberlerin gönderilmesinin caiz olduğuna ikna oldum. Pekala, Allah'ın kullarına gönderdiği peygamberlerin, başkaları değil de sadece sizin belirttiğiniz kimseler olmasının delili nedir?

Ona şöyle cevap verilir: Bunun delli şudur: bize muhtelif cihetlerden gelen ve yalanı mümkün olmayan haberlerden kesin olarak anlaşılmaktadır ki peygamberler adetin olanın ötesinde denizi yarmak, asayı yılana çevirmek, ölüleri diriltmek, anadan doğma kör ve sağırları iyileştirmek, ayı yarmak gibi olağanüstü mucizeler göstermişlerdir. Onların gösterdikleri bu mucizeleri, nübüvvet iddiasında bulunan yalancı peygamberler gösterememişlerdir. Bu durum nübüvvet iddia eden, herkesin değil, sadece onların peygamber olduklarını gösterir.

Peygamberlerin sıdk ve doğruluklarına delalet eden bir diğer husus da, onların her birinin kendi zamanlarında insanları şehvetlerden, hevaya uymaktan nehyetmeleri, kötülöklere engel olmaya çalışmaları ve bu yolda başlarına gelen musibet ve belalara sabretmeleridir.

Bu herkesin yapacağı bir şey değildir. Peygamberler nübüvvet iddialarını ve davalarını açık burhan ve mucizeler ile ispat etmeseler bu durumda onlara iman vacip olmuştur.

Ayrıca aradan geçen asır ve nesiller boyunca insanların onlara karşı sevgi, itaat ve özlem duymaları da onların, Allah (c.c) tarafından açık mucizelerle insanlara gönderilmiş hak peygamber olduklarına ayrı bir kanıttır."

İbn Furek şöyle devam ediyor:

Eğer birisi şöyle dese: Dünyada nice iftiracı ve bidatçı kişilerin çıkıp, etraflarına tıpkı peygamberler gibi büyük cemaatler topladıklarını görüyoruz.

Biz bu sözü söyleyene sorarız: Kim bunlar?

Bunlar ancak Zerdüş, Mazdek, Mani^{597[25]} ve Bahayizid'in adarını verebilirler.^{598[26]}

Ona şu cevabı veririz: Zerdüş, Mazdek ve Bahayezid, bunların her üçü de kendi zamanlarında İbrahim'in dini üzere olduklarını ilan ettiler ve o'nun şeriatına aykırı davranmaktan kaçınarak etraflarına cemaat topladılar.

Yoksa siyaset ve saltanat ile değil. Bu üçünden hiçbirisi yeni bir din getirmeyip, bulundukları zaman için de İbrahim'in şeriatını temsil ettiklerini iddia ettiler ve her biri İbrahim'in dinini kendi zaman ve kavimlerinin dillerine tercüme ettiler."

İbn Furek şöyle devam ediyor: "Mani'ye gelince, İbrahim'in doğru yolu'üzere olan Mesih'in öğrencisi olduğunu, kendisi dışındaki hristiyanların yoldan çıktıklarını ve İsa'ya indirilen gerçek İncil'in kendi elinde olduğunu iddia etti. Ayrıca İsa'nın göğe yükseldiği zaman kendisinin de o'nun yanma yükseldiğim

^{597[25]} Mani b. Fatik peygamberlik iddia etti. Alemleri nur ve zulumat olmak üzere ikiye ayırdı. Behram tarafından öldürüldü.

^{598[26]} Hayatı hakkında bilgi edinilememiştir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

ve yaptığı her şeyi İsa'nın talimatıyla yaptığını iddia etti."^{599[27]}

Ben (ibn Teymiyye) derim ki: İbrahim'e düşman olup, onun düşmanı Nemrud'u destekleyen Türk, çin vesaire müşrikler günümüzde de mevcuttur.

Bu kavimler Nemrud'un küçüklü büyüklü putlarını yaparak o'na tapar ve işlerine onun ismiyle başlarlar ve o'nu: Sübhane Nemrud, subhane Nemrud diye teşbih ederler.

İbrahim (Allah'ın salat ve selamı o'nun üzerine olsun) kendisinden sonraki insanlar için imam kılınmıştır ve hiçbir mümin ve iman izhar eden münafık yoktur ki, İbrahim'i yüceltmiş olmasın. Allah kitab ve nübüvveti o'nun zürriyetine nasip etmiştir. Ondan sonra gelen peygamberler hep onun zürriyerindendir ve peygamberlere inanan herkes o'na da iman etmiştir. Allah'ın dinin çağırın ve şirkten men eden hiç kimse yoktur ki İbrahim'i yüceltmiş olmasın.

Her ne kadar İbrahim'e tabi olduklarını söyleyenler arasında, o'nun getirdiği mesajlara aykırı davrananlar bulunmakta ise de İbrahim onların bu yaptıklarından beridir. Zürriyeti içinde muhsinler bulunduğu gibi, Arap müşrikleri gibi kendilerine zulmedenler de bulunmaktadır. İbrahim gönderildiği zaman, şirk tüm yeryüzünü istila etmişti. İşte böylesi olumsuz bir duruma rağmen o tevhid ilan edip, insanları ona çağırdı. Şirke ve müşriklere cephe aldı ve Allah o'nu müşriklere galip getirdi.

Kur'an birçok yerde İbrahim'in hanif olduğunu beyan etti ve hanifliği o'nun ayrılmaz bir vasfı kıldı. Hatta "hanif kelimesi muzafı ileyh'den hal olarak nasb edilmiştir. "Kul bel millete İbrahim'e hanife" "De ki: Bilakis biz, hanif olarak yaşamış İbrahim'in dinine uyarız" (Bakara: 2/135)

"En ettebiu millete İbrahim'e hanife" "Hanif olarak İbrahim'in dinine uy"(Nahl: 16/123) Misallerinde olduğu gibi. Küfeliler bu durumu, lafızda sıfat olmayıp kesilmesi nedeniyle "Kafi üzerine nasb" olarak adlandırırlar.

Basralılar ise "hal üzere nasb" olarak isimlendirirler."^{600[28]} Bazı nahivciler ise, muzaf ve muzafun ileyh, tek birşey konumunda olmadıkça hal'ın muzafı ileyhe intisab'ının caiz olmadığını söylediler.^{601[29]} Şu misallerde olduğu gibi:

"Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?" (Hucurat: 49/12)

Bu "Eh"den haldir. Çünkü "Lahme ehihi" (kardeş ve et) kelimesi: aynı şeydir.

"Kul bel millete İbrahime Hanife"de böyledir. Çünkü millet, ondan bazıları yerindedir.

Aynı Adıyy b. Hatem'in^{602[30]} müslüman oluş kıssasında olduğu gibi. Peygamber (s.a.v.) O'na islami anlatınca

Adiy: Yani, dinimin oğulları"^{603[31]}

^{599[27]} İbn Furek'in keliması burada son bulmaktadır.

^{600[28]} Bkz. el-Beğavi, Mealimut Tenzil 1/119, Ebu Hayyan, Bahru'l Muhit 1/406, Seminu'l Halebi, Dürerü'l masun 2/136-137.

^{601[29]} Bkz. Durerul-Masun: 2/136.

^{602[30]} Adiy b. Hatem Sahabi. H. 7 yılda peygamber (s.a.v)'in yanına geldi ve peygamber (s.a.v) ona ikramda bulundu ve saygı gösterdi. 67 yılında vefat etti.

^{603[31]} Adiy b. Hatem'in müslüman oluşu kıssasında bu ibare bulunmamıştır. Ahmed'in müsned (4/377) de rivayet ettiğine göre Adıyy şöyle demiştir. "Ben din sahiplerindenim"

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

demıştır. O sanki "Onların soyundan" demek istemiştir.

Bu nedenle, "Ama Zeyd, ilmi ve dini" denilerek bu ikisini Zeyd'den bedel kılınması caizdir. Allah daha iyi bilir.

Fasl

Peygamber (s.a.v)'in şu sözü hakkında: "Şair'in dediği en doğru söz Lebid'in sözüdür: Dikkat ediniz! Allah'tan başka herşey batıldır!"^{604[32]} ^{605[33]}

Peygamber (s.a.v) bu sözü şairlerin söylemiş oldukları en doğru söz olarak kabul etti. Bu şiir, şu kavli ilahi gibidir:

"Böyledir. Çünkü Allah, hakkın ta kendisidir. O'nun dışındaki tapıkları ise batıldan başka bir şey değildir."(Hacc: 22/62)

"İşte kudreti size anlatılan bu zat, sizin gerçek rabbi-niz olan Allah'tır. Artık haktan sonra sapıklıktan başka ne kalır? O halde nasıl döndürölüyorsunuz?"(Yunus: 10/32)

Bu hitap Allah'tan başka tapılan melek, beşer ve diğer tüm tanrılarını kapsar. Bu tanrılar batıl oldukları gibi onlara tapmak da batıldır. Bunlara tapan da batıl işlemektedir.

Batıl'dan murad, kuluna fayda vermeyen şeydir ki bu itibarla Allah'tan başka tapılan tüm tanrılar batıldır.

Hatta şu masur dua'da geldiği gibi dinar ve dirhem'de batıldır: "Ben şahadet ederim ki, arşından arzına kadar senin dışında tapılan herşey batıldır."^{606[34]} Her canlı, varlık mutlaka bir tanrıya tapınır, fakat, Allah'tan başka tapılan tüm bu tanrılar batıldır ve dalalettir.

Dalaletten, şu kavli ilahi'de olduğu gibi helak kastedilir:

"Toprağın içinde kaybolduğumuz (helak olduğumuz) zaman, gerçekten biz mi yeniden yaratılacağız, dediler." (Secde: 32/10)

Bunun anlamı: "Helak olup, topraklaştığımız zaman" demektir, denilmiştir. Ve bunun aslı: Su süt içinde kaybolduğu zaman söylenen şu sözdür: Dalle el-ma fi'l-leben"

Birşeyde delalet düşen, o şey içinde helak olduğuna göre, helak'ın sebebi delalet düşülen şey olmuştur ki bu nedenle şöyle buyurulmuştur:

"Dünya hayatında çabaları boşa gitmiştir"(Kehf: 18/104)

Dalla yani, helak oldu ve boşa gitti anlamındadır.

Bu kıssayı, rivayet edenlerden Tirimzi, kitabul Tefriru'l Kur'an (5/202) şöyle dedi: Bu hadis Hasen Garib'dir.

^{604[32]} Beyit şöyledir.

Dikkat ediniz! Allah'tan başka her şey batıldır.

Ve her nimet mutlaka son bulacaktır.

Bkz. Divani Lebid b. Rebia el- Amiri sh. 132

^{605[33]} Ebu Hureyre'den bu hadisi tahrir edenler:

Buhari, menakibu'l ensar. 4/236. Kitabul Edeb 7/107, Kitabur Rikak 7/186, Müslim, Kitabu's Şiir 2/768

^{606[34]} Dua'nın tahriri saptanamamıştır.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Allah'tan başka tapılan herşey batıl, dalalet, kullarını helaka düşürücüdür.

"O'nun vechinden başka her şey helak olacaktır"(Kasas: 28/88)

Mücahid bu ayetin tefsirinde şöyle dedi:

"Ancak, kendisiyle o'nun vechi istenen şey hariç" Süfyan es-Sevri'de "Ancak kendisiyle vechi istenen şey hariç"^{607[35]}

"Ancak Allah ve Salih amel kalacaktır" sözünde geçtiği gibi.

Ve yeni bir hadiste şöyle denilmiştir.

"Allah'ın zikri, öğrenen ve öğreten hariç dünya ve içindekiler melundur"^{608[36]}

Kulun Allah'tan başka, kalbiyle yönelip kendisine ümit bağladığı, korktuğu, sevdiği, güvendiği, velayetini kabul ettiği şeyler o'nu helaka sürükleyecektir. Ve ona Allah için yaptıkları dışında, hiç bir şeyin faydası olmayacaktır.

Cenabı Hak şöyle buyurdu:

"Yer üzerinde bmunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin vechi baki kalacak."(Rahman: 55/26-27)

Allah (c.c)'ın vechi için olan hariç, tüm ameller yok olacak ve sahibine hiçbir faydası olmayacaktır. Malik şöyle dedi: Allah için olan baki kalacak, Allah'tan başkası için olan ise ne devam edecek ne de baki kalacaktır." Ve Hakk teala şöyle buyurdu:

"Sizin yanınızdaki tükenir, Allah katındaki ise bakidir.» (Nahl: 16/96) Bu nedenle şöyle denilmiştir: İnsanlar derlerki: Kişinin kıymeti, ihsanı iledir. Marifet ehli de şöyle demiştir: Kişinin kıymeti talebi iledir.

İsrailoğullarından cenabı Hakkın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

"Ben hikmet sahibinin sözüne değil himmetine bakarım."^{609[37]}

Ve yine Cenab' ı Hakk' in şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Dünyayı seven bir alime vereceğim küçük ceza onun kalbini benim zikirimin halevetinden men ederim"^{610[38]} Şu kavli ilahi, bu rivayeti tasdik etmektedir: "Onun için sen zikrimize iltifat etmeyen ve dünya hayatından başka bir şey istemeyenlerden yüz çevir, işte onların erişebilecekleri bilgi budur." (Necm: 53/29-30) "Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler." (Rum: 30/7) Yine sahih'de geçtiği gibi ateşe ilk girecek üç zümreden biri olan alimin dediği: zikredilmiştir

"Ben senin için ilim öğrendim ve öğrettim." ona şöyle denilir:

"Yalan söylüyorsun, bilakis senin amacın fılan alimdir desinler idi ve öyle de denildi." Sonra emredilir ve o alim cehenneme atılır" Muaviye^{611[39]} şu hadisi işitince ağladı (!) ve şöyle dedi. Allah doğru söyledi.

"Kim, dünya hayatını ve onun zinetini istemekte ise, orada onlara istediklerinin

^{607[35]} Bkz. Tefsiri İbn Ebi Hatim: 2/468.

^{608[36]} Bu hadisi Ebu Hureyre'den rivayet edenler, İbn Mace, Ki-tabu'z-zühd 2/1377, Tirmizi, Kitabu'z-Zühd: 4/561, Suyuti, Cami'us sağir 2/260, Elbani Cami'u's Sağir'de bu hadisi hasen kabul etmiştir. 16641-642.

^{609[37]} Tahririni bmadım

^{610[38]} İbn Abdilberj. Cami beyanu'l-ılmi ve fadlihi 1/193, Gazali İhyau uluitii-d.din 4/56

^{611[39]} Ebu Süfyan'ın oğlu Muaviye emirul müminin olan Hz Ali'ye isyan edip, müslüman kanı dökülmesine neden oldu ve daha sonra da islami hilafet düzenini yıkarak yerine kendi zulüm kiralığını kurdu. Ondan sonra kral olan zalim ve fasık oğlu Yezid, Hz. Hüseyin'i şehid etti. Muaviye H. 60 yılında öldü.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

karşılığını kesintiye uğratmaksızın veririz ve onlar orada hiçbir zarara uğratılmazlar.

İşte onlar, ahirette kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir; yaptıkları da boşa gitmiştir, halen yapmakta oldukları şeyler zaten batıldır."(Hud: 11/15-16)^{612[40]}

Sünen'de geçen başka hadislerde de şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın vechi için istenecek ilmi, dünya metanını elde etmek için isteyen kimse cennetin kokusunu alamaz."^{613[41]}

"Kim alimlere komşu olmak, sefihlerle eğlenmek, dünya malı yemek ve insanların dikkatlerini kendisine çekmek için ilim talep eder (veya öğrenirse) Allah'a O'nun kendisine kızgın olduğu halde kavuşur"^{614[42]}

Bir rivayette: "Cennetin kokusunu bulamaz"^{615[43]} denilmiştir.

Bu geniş mevzuyu bir başka kitabımızda ayrıntılı bir şekilde ele alarak Hud, Subhan ve şura'surelerinin konuyla ilgili ayetlerini ve ilmiyle dünyayı isteyen alimleri kötü-leyen hadis ve sahabe sözlerini zikrederek, bu konuyu açıkladık*. Dinin tamamının Allah için olduğunu, Allah'ın şirk koşanların şirkinden gani olduğunu, sahabe ve selef bu tehlikeden son derece dikkatle kaçındıklarını beyan ettik.

Hadislerden, dünyevi amaçlar için ilim öğrenen alimlerin Allah katında hiçbir kıymetleri olmayacağı ve ilimlerinin hayrını göremeyecekleri belirtilmektedir.

Birinci hadiste; mal ve makam kazanmak için ilim öğrenenler kınanmış ve bunların cennetin kokusunu almamak ile cezalandırılacakları bildirilmiştir.

İkinci hadiste ise; ilmi gösteriş, eğlence, ilgi çekmek için eğlenenler kınanmış ve bunların Allah'a O'nun kendilerine kızmış, gazab etmiş halde kavuşacakları bildirilmiştir.

Makhul'un^{616[44]} rivayet ettiği mürsel hadiste de şöyle denilmektedir: Kim kırk sabah boyunca Allah'a ihlasla ibadet ederse, hikmet pınarları kalbinden diline fışkırır."^{617[45]}

İbn Hamid'in şöyle dediği hikaye edilmiştir: Kırk sabah ihlasla ibadet ettim fakat, kalbimden hiç bir şey fışkırmadı. Bunu bazı marifet ehline anlatınca onlar bana şöyle dediler: "Sen Allah için değil, hikmet elde etmek için ihlasla ibadet etmişsin."

Yine Hasan'dan rivayet edilen meşhur bir hikaye vardır: İnsanların övgüsünü kazanmak için ibadet eden bir adam vardı. İnsanlar onun bu durumunu bildiklerinden onu övmek yerine kötülüyorlardı. Sonra bu adam, Allah için ihlasla ibadet etmeye başladı.

Bunun üzerine Allah insanların kalbine o kulun sevgisini koydu. Ayeti kerimede

^{612[40]} Müslim, Kitabul imara, 2/1513-1514, Ahmed, Müsned, 2/321 Nesai, Kitabul cihad, 6/23-24, Tirmizi, Kitabu'z-zühd 4/591-593.

^{613[41]} Ahmed, 2/338, Ebu Davud, Kitabul ilm, 4/71, İbn Mace, 1/92-93, Hakim, Müstedrek, Kitabu'l ilm 1/160

^{614[42]} İbn Mace, 1/93, Tirmizi, Kitabul ilm, 4/32-33, Hakim, müsted rekl/61.

^{615[43]} Bir önceki hadisin bir diğer rivayetidir.

^{616[44]} Mekhul ed-Dımeşki. Fakih. Peygamber (s.a.v)'den çeşitli hadisler irsal etti. Tabiinden ve sika'dır. 112 yılında vefat etti.

^{617[45]} Bu hadis mürsel ve mevsul olarak rivayet edildi. Fakat mevsul rivayeti mevzu'dur. Mürsel şunlar rivayet etmişlerdir, İbn Mübarek, Zühd sh, 359, Hennad b. es-Sirri, zühd 2/357.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

buyrulduğu gibi:

"İman edip de iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için çok merhametli olan Allah, (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır." (Meryem: 18/96)587

İbadet, kendisine ibadet edilen mabudun bekası nisbetin-de bakidir ve Allah'tan başka tüm mabudlar batıldır. Allah'tan başka mabudlara ibadet edenler baki kalmak bir yana Hak teala'nın buyurduğu gibi ebedi bir şekavete duçar olacaklardır.

"Kendisine ortak koşmaksızın Allah'ın hanifleri (olun) Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış, yahut rüzgar onu uzak bir yere sürüklemiş gibidir."(Hacc: 22/31)

Müşriklerin kendi tanrıları için yaptıkları ameller, tanrılarının bekası ile sınırlıdır. Tanrıları yok olunca onlar için yapılan ameller de son bulur. Ve sonuçta sadece Allah baki kalacaktır.

Felekler ve orada bulunan herşey son bulacaktır. Melekler de ölümü tadacak ve son bulacaklardır.

İlim kulun Allah'ı bilmesi ve ibadet etmesi için bir vesiledir. İlmin en üstünü de Allah'ı bildiren, ilimdir ki yegane Hakk o'dur ve ondan başkası batıldır. En büyük, ilim, en büyüğün ilmidir.

O şöyle buyurmuştur:

"Ulu Rabbinin admı teşbih ve takdis et." (A'İa: 87/1)

O, kendisinden başka herşeyin Rabbidir.

Asıl olan o'dur. Aynı şekilde o'nu bildiren ilim tüm ilimlerin aslı ve en efdalidir.

Fasl

Cenabı Hakk'ın "Kayyum"^{618[46]} ismi hakkında Bazılar bunu "el-Kayyam." ve "el-Kayyim" şeklinde okumuşlardır ki bu kıraatlerin hepsi kaim'den mübalağa ve ziyadedir.^{619[47]}

Cenabı Hakk şöyle buyurdu: "

"Allah, melekler ve adalette sebat eden ilim adamları şahitlik etmiştir ki o'ndan başka ilah yoktur."(Al-i imran: 3/18)

"Her nefsin kazandığını gözetleyip muhafaza edin."(Ra'd: 13/33)

Cenabı Hakk, kist ile kaimdir ki bu da adalet demektir ve yine o her nefsin kazandığına karnidir. Adalet ile kaim olması ve her nefsin kazandığı konusunda kaim olması, kudretli olmasını gerektirir. Dolayısıyla bu isim, Allah'm kadir ve adil olduğuna delalet etmektedir.

Adeletin, ihsanı gerektirdiği ve o'nun her yaptığıının kullarına ihsan ve nimet olduğunu ileride açıklayacağız.

Bu nedenledir ki kullarına olan nimetini hatırlattıktan hemen sonra şöyle

^{618[46]} Cenabı Haklan "Kayyum" ismi Kur'an'da şu üç yerde geçmektedir. Bakara, 255, Al-i imran, 2, Taha, 111.

^{619[47]} "Kayyam" ile okuyarlardan bazıları: Ömer b. Hattab, Abdullah b. Mesud, el-A'meş, İbn Ebi Able ve ondan bir rivayetle Alkame b-Kays. "Kayyim" olarak okuyanlar: Alkame b. Kays ve Ebu Rezin. "Kayyum" olarak okuyanlar: Yukarıda ismi geçenler dışındaki tüm kıraat alimleri. Bkz: Tefsiru Taberi 6/155, Mealimut Tenzil 1/238, Zadu'l-mesir 1/302, Kurtubi 3/272.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

buyurmaktadır:

"Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz"^{620[48]}

Ayeti kerimede geçen el-ala kelimesi nimet anlamındadır ki, Allah'ın rahmet ve hikmetini gerektirdiği gibi kudret ve meşietini de kapsamaktadır.

Aynı şekilde "Kayyum" kelimesi iki şeyi gerektirmektedir:

1- Kuvvet, sebat ve istikrar.

2- Adalet ve istikamet.

Kaim, vaki ve Zail'in zıddı olduğu gibi müstakim de eğrilik ve sapıklığın zıddıdır. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Kulların kalplerinden hiç bir kalp yoktur ki bunların tamamı Rahman'ın parmaklarından iki parmak arasındadır, onu doğrultmak isterse doğrultur ve eğmek isterse eğer.

"Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğiltme"(Al-i imran: 3/8)^{621[49]}

"Onlar yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırmıştı."(Saf: 61/5)

Ok'u ve safı doğrultmak için de bu kelime kullanılır.

Peygamber (s.a.v) şöyle buyuruyordu:

"Saflarınızı doğrultun (Ekimu) muhakkak ki safin düzgünlüğü namazın tamamındandır."^{622[50]}

Rasulullah (s.a.v) oku doğrultur gibi, safları doğrulturdu.^{623[51]}

Sıratul müstakim ve istikamet terimleri de bu kelimedenden türemiştir. Allah teala şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki bu Kur'an, en doğru yola iletir"(İsra:1/9)

Kur'an, kendisinden önceki kitab olan Tevrat'tan daha doğru (Ekvem)) yola iletir. Daha önceki kitab'da sıratı müstakim'e (dosdoğru yola) iletmesine rağmen, Kur'an ondan daha doğrusu olan yola iletir. Bu nedenledir ki önce,

"Biz, Musa'ya kitab verdik ve İsrail oğularına, "Benden başkasını, dayanılıp güvenilen bir Rab edinmeyin," diyerek bu kitab'ı bir hidayet rehberi yaptık."(İsra: 17/2)

buyurulduktan sonra,

"Şüphesiz ki bu kur'an, en doğru yola iletir." buyurul-du.

İşleri Kur'an yolu ile yerine getirmek iki şeyi gerektirir. Kuvvet ve sebat ile, adalet ve istikamet. Durum böyle olunca Kur'an emri bu doğrultuda gelmiştir.

"Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutun, kendiniz, ana babanız ve akrabanız aleyhine de olsa Allah için şahidlik eden kimseler olun." (Nisa: 4/135)

"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun" (Maide: 5/8)

"Şahitliği Allah için yapın" (Talak: 65/2)

^{620[48]} Rahman suresi -bu ayet Rahman suresinde 31 kere tekrar edilmiştir.

^{621[49]} Ahmed, Müsned 4/182, İbn Mace, 1/72, İbn Asım kitabı's-sünne: 1/98, el- Acuri, eş-Şeria 317- 318, Hakim- Müstedrek, Rikak 4/357, Elbani, Sahihu Camius sağır (2/494)'de bu hadisi sahih kabul etmiştir.

^{622[50]} Buhari, kitabı'l Ezan 1/177, Müslim, Kitabus Salat 1/ 324.

^{623[51]} Konuyla ilgili hadis Bkz. Müslim, Kitabus-salat 1/324 Ebu Davud, Kitabus salat 1/432.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Tüm bu buyruklar, şehadetin tam ve doğru yapılmasını gerektirmektedir. Şahid, şehadeti iyi yapmayabilir veya saptırabilir. Fakat eğer hakkıyla yerine getirirse bu onun kuvvet ve istikametine delildir. Aynı şekilde namazın ikamesi, devamlı kılınması batmen ve zahiren muhafaza edilmesini ve gereği gibi kılınmasını gerektirir.

Cihad nedeniyle korku namazında eksiltme olması nedeniyle şöyle buyruldu:

"Huzura kavuşunca da namazı dosdoğru kılın"(Nisa: 4/103)

Kişi; huzursuzluğu sükunetten mahrum olması nedeniyle veya hudu ve itilasının eksikliği nedeniyle namaz kıldığı halde namazını tam olarak ikame etmekten mahrum kalır.

Zulmün başı şirk olduğu gibi, adaletin başı da Allah'a gereği gibi, şirk koşmadan ibadet etmektir. Zulüm, bir şeyi olması gereken yerden başka yere koymak olduğuna göre, Allah'a yapılması gereken ibadeti, Allah'tan başkasına yapandan daha zalim kim olabilir ki? Allaha ibadet adalet ve istikamet'in aslıdır.

Cenabı Hakk şöyle buyurdu:

"De ki: Rabbim bana adaleti emretti, her mescidde yüzlerinizi o'na doğrultun ve dini yalnız Allah'a has kılarak ona yalvarın. İlkin sizi yarattığı için yine O'na döneceksiniz." (Araf: 7/29)

Her mescidde yüzlerin o'na doğrultulması tevhid, ondan başkasına doğrultulması ise eğriliktir.

Kul ihlas ile kaim, şirk ile zaiğ (eğri) olmuş olur ki şöyle buyruldu:

"Sen yüzünü "hanif olarak dine çevir." (Rum: 30/30)

"Yönünü dosdoğru dine çevir" (Rum: 30/43)

Bu, tevhid üzere Allah'a yönelmekle olur ve bu aynı zamanda Allah'a hudu ve ihlas ile teslim olmak anlamına gelir.

Kur'an yüzü Allah'a yöneltmekten ve Allah'a teslim etmekten eder ki bu ikisi birden yüzün ikamesidir ve bu da ıza-ğanın yani eğritmenin zıddıdır.

Namaz tüm bunları kapsayan ve gerektiren bir ibadettir ve bu da ancak hudu ile edilir.

Huşu kendisinde iki anlamı birden toplar:

1- Boyun büküklüğü iki anlamı birden toplar:

2- Sükûn ve sebat.

Bunu Kur'an şöyle ifade etmiştir:

"Gözleri düşük bir halde yüzlerini zillet bürür"(Kalem: 68/43)

"Ateşe arz olunurlarken onların aşağılıktan başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin."(Şura: 42/45)

Arzın hususu, onun sükun ve boyun büküklüğü halidir ki, yağmur yağdığı zaman sükun halini terk edip, kıpırdanmaya ve boyun büküklük halinden kabarma haline döner.^{624[52]}

^{624[52]} Bu husus Fussilet suretinin 39. ayetinde şöyle açıklanmıştır: "O'nun ayetlerindendir ki sen yeryüzünü boynu bükük, kupkuru görürsün. İşte o halde iken, biz ona suyu indirdiğimiz zaman, harekete geçip kabarır. Ona can veren, elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye kadirdir."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun"(Nisa: 4/135)

"Allah için hakkı ayakta tutan, kimseler olun"(Maide: 5/8)

buyrulmuştur ki, bu ayetlerdeki kavvam kelimesi, kayyam anlamındadır.

"Kayyam" ve Kayyum" un aslı "Kayvam" ve "Kayvum" dur. Ya ve vav bir arada bulunup, biri diğerini sükun ile geçtiği için vav, ya'ya iklab edilerek biri diğerine tdkam edilmiştir. Çünkü ya, vav'dan daha hafiftir.^{625[53]}

Ferra^{626[54]} şöyle dedi: "Hicaz ehli (feaal) veznini (fey'al) veznine sarf ederek savvağ'a sayyağ derler."^{627[55]}

Ben derim ki: Femaal'den Fey'al'e dönülmesi, sıfat yapmak istedikleri zaman olur ki bu aynı diğer madul sıfatlarda olduğu gibi mevsufun manasına sebat kazandırır. Muhtelif harfler, tek ve şeddeli bir harften daha belağatlıdır. Ancak fiil murad edilirse bu durumda.kavli ilahi gibidir.

"Kunu kavvamine bilkıst"^{628[56]} denilmiş "Kıyamine" denilmiştir.

Seleften bazıları (el-Hayyu'l Kayyum)^{629[57]} olarak okumuşlar içlerinden hiç kimse "Kunu kıyamine bilkıst" diye okumamıştır. Çünkü burada maksat onlara kist i; kaim olmalarını emretmektir. Emir ise, mevcusuf'dan haberin say-yağ olmasının aksine, mamur'un bir işi yapmasını istemektir. Bu nedenledir ki Allah'ın isimleri arasında "Kayyum" gelmesine rağmen asla "Kavvam" gelmez. Ömer ibn Hattab ve başkaları "Kayyam" ve bazıları da "Kayyim" olarak okudular. Enbari^{630[58]} ve İbn Mesud'un mushafında da böyledir" demiştir.

Peygamber (s.a.v)'in sahiheyn'de geçen duasında ise şöyle buyrulmaktadır:

"Sana hamd olsun. Sen göklerin yerin ve orada bulunanların kayyim'isin..."^{631[59]}

"Kayyam" kelimesi kuvvet ve sebat anlamını kapsamakla beraber, bir şeyin kendi başına kaim olması ve başkasını da kaim kılması anlamını da kapsadığından "kavm" lafzı kadınlar için değil erkekler için kullanılır. Kadınlar topluluğu müstakil olarak "Kavmi ile isimlendirilmez fakat, erkeklere tabi olarak bu lafzın kapsamına girebilirler.

Cenabı Hakk. şöyle buyurdu:

"Bir topluluk bir topluluğu alaya almasın... Kadınlar da kadınları alaya almasınlar" (Hucurat: 49/11)

"Erkekler kadınlara kavvamdırlar. (Yani onlara yöneticidirler)" (Nisa: 4/34)

Şair'de şöyle demiştir.

Bilmiyorum ve zan yürütemiyorum Hısn oğulları kavm midirler, yoksa kadın

^{625[53]} Bu konu için Bkz:Tefsirut Taben 5/388, Zadül Mesir 1/303, Bahrul Muhit 2/277, Camiu'l Ahkamu'l Kur'an 3/272

^{626[54]} Allame, Ebu Zekeriyya Yahya b. Ziyad b. Abdilah el-Ferra. Nahivci. Meanil Kur'an ve başka eserleri vardır. 207 yılında vefat etti.

^{627[55]} Bkz: Meani'l Kur'an (Ferra) 1/190

^{628[56]} Nisa, 135

^{629[57]} Bakara, 255

^{630[58]} Muhammed b. Kasim b. Muhammed b. Beşar, Allame. Ebu Bekir b. El- Enbari

^{631[59]} İbn Abbas'ın Rasulullah'ın (s.a.v) gece namazı ve gece duası-ı ilgili rivayet ettiği uzun hadisten bir cümledir.

Bu hadisi rivayet edenler :

Buhari, Kitabu't Teheccüd 2/41-42 ve sahihin diğer başka yerlerinde, Müslim: Kitabus Salatu'l müsafrın ve Kasruha (1/533)

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

mıdır? ^{632[60]}

"Kayyam" kelimesi sebat içerdiğinden ve "zeval" in zıddı olduğundan Kur'an'da şöyle geçmiştir:

"Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile durması da o'nun delillerindendir." (Rum: 30/25)

"Şüphesiz Allah gökleri ve yeri, nizamları bozulmasın (zail olmasın) diye tutar" (Fatır: 35/41)

Bu ise, itidal ve sebat'ı gerektirir ki: Allah (c.c) gökleri ve yeri mutedil olarak yaratmıştır:

"Ve onu yedi kat olarak sağlamca tesviye ve tanzim etti" (Bakara: 2/29)

"Çok merhametli olan Allah'ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin" (Mülk: 67/3)

Adalet, yaratılmış olan herşey için gereklidir ve herkes adalet ile mamurdur. Bu konuyu

"Yaratıp düzene koyan" (A'la: 87/2)

ayetin tefsirinde genişçe açıkladık. Aynı şekilde "Kayy-yam" kelimesinin adaleti gerektirdiği gibi satılan şeyin değeri olan kıymet'e adi denilmektedir. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu:

"Bir kimse bir kölesindeki hissenini azat ederse, malı bulunduğu takdirde diğer yarısını da kurtarması gerekir. Eğer bu kimsenin geri kalan kısmını karşılayacak malı yoksa, köleyi (kalan hissesinin) değerini kazanması için gücü dahilindeki işlerde çalışma teklifi yapılır." ^{633[61]}

Hadisi şerifin orijinalinde "Kıymeten adl" tabiri kullanılmıştır.

Aynı şekilde zaman dilimini belirlemek için kullanılan ölçüye de "takvim" denilir.

Ve yine, karşılıklı rızaya dayanan alış-verişlerde

"Kamet es-suk" diye tabir edilir ki bu tabir adi ve sebat, kavramlarını içermektedir.

Şair de şöyle demiştir.

Yirmi yıl boyunca ailem için çarşı ikamet ettim"

Yani geçim ve maiyetlerini temin ettim, demektir. ^{634[62]}

Kavl-i ilahide de şöyle geçmektedir:

"İlla madamet aleyhi kaimen"

Yani tıpkı kayyum'un işlerinin başına dikilmesi gibi, onun başına dikilmedikçe, anlamındadır. ^{635[63]}

İkamet, kıyam'dan daha belîğdir. Çünkü ikamet kelimesinde benze ziyadeliği vardır ve buda mana ziyadeliği-ni doğurur.

Mekan'da makam, oraya oturma ve yerleşme demektir ve mukim, müsafir (yolcu) 'nın zıddıdır.

^{632[60]} Bu mısra Züheyr b. Ebu Selmi'ye aittir ve bir topluluğu ayıplamak için söylenmiştir. Bkz. divan züheyr b. Ebi Selmi sh. 12.

^{633[61]} Buhari, Kitabu'l itk: 3/117-118. Müslim, Kitabu'l itk 2/1139.

^{634[62]} Kaynağı saptanamadı.

^{635[63]} Al-i imrah, 75

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Kayyum" isminin her iki anlamada delalet eder. Yani Cenabı Hakk gökler ve yerin kayyum'u olduğu gibi, aynı zamanda tüm mahlukatı mukim kılan, ikametlerini sağlayandır. Bundan, yaratılmış her varlığın kıyam'dan bir payı olduğu ortaya çıkar. Çünkü varlık Allah'ın ikame ettiği kıyam ile kaimdir. Aynı yaratıkları üzerinde takdir sahibi olması gibi. Cenabı Hakkın "Halik" gökler ve yerin kayyum'u olduğu gibi, aynı zamanda tüm mahlukatı mukim kılan, ikametlerini sağlayandır. Bundan, yaratılmış her varlığın kıyam'dan bir payı olduğu ortaya çıkar. Çünkü varlık Allah'ın ikame ettiği kıyam ile kaimdir. Aynı yaratıkları üzerinde takdir sahibi olması gibi. Cenabı Hakk'ın "Halik" ismi ibda ve takdiri gerektirmektedir:

"Biz her şeyi bir ölçüye (takdire) göre yarattık"(Kamer: 54/49)

"Allah her şey için bir ölçü koymuştur."(Talak: 63/3)

Yaratılmış her şeyin kıyam ve kader'den bir nasibinin "cevher-i ferd"^{636[64]} ve "araz iki zamanda kalmaz" diyenlerin düşüncelerinin batıl olduğunu gösterir.^{637[65]}

Cevher-i ferd diyenler, sağını solundan ayıramayan, hissi olmayan bir şeyi ispat ediyorlar ki bunun vücudu müm-tenidir. Çünkü bir yönü belirgin olmayanın vücudu müm-teni'dir. Bunu varlığını ancak sadece zihinlerinde tasavvur edebilirler.

Allah'ın her şeye bir ölçü koymasına rağmen, o'nun bu sıfatını inkar etmektedirler. Oysaki, bir ölçüden mahrum bulunan şey, yaratılmamıştır. Ve hatta mümtenidir.

Matematikçilerin mücerred nokta, çizgi ve satır konusundaki görüşleri ise, sadece zihin ve hayallerde tasarladıkları teorilerden ibarettir ki gerçek alemde bunlara yer yoktur. Bilakis gerçekte su ve mürekkebe noktası gibi sadece muayyen bir nokta mevcuttur ki bununla bir yön diğerinden temyiz edilir.

Hakk Teala şöyle buyurdu:

"Allah her şey için bir, ölçü koymuştur ."(Talak: 63/3)

"Ve her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mah-lukatın mukadderatını tayin eden Allah, yüceler yücesidir." (Furkan: 25/2)

Cenabı Hakk aynı tüm mevcudatın yaratıcısı ve zihni suretlerin öğreticisidir ki ilk nazil olan vahiyde şöyle buy-rulmuştur:

"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku ! insana bilmediklerini öğreten ve kalemle yazdıran Rabbin ekremdir." (Alak: 96/1-5)

İnsanlardan bazıları, madum mahluk değil, haricde sabit hatta subutu kadim bir şeydir dediler. Bazıları da şöyle dedi: Mahiyetler kılınmış değildir. Her iki

^{636[64]} Kelamcılar cevheri ferdi, basit cevher anlamında kullanmışlardır, ki bu da bölünmesi mümkün olmayan en küçük şey anlamındadır. Bunu diyenler alemin ferdi cevherlerden teşekkül ettiğini ve bu cevherlerin bazılarının ruhi ve bazılarının da maddi zerreciler (atomlar) olduğu görüşündedirler.

Mutezile ve Eşaire bu görüştedirler. İbn Teymiyye bu görüşü reddederek Minhacü's-sünne ve'n-nebeviyye'de buna cevap vermiştir.(1/21/, 2/139).

^{637[65]} Kelamcılara göre arz , varlığı başkasının varlığına bağlı olan, mutlak olarak başkasıyla var olan demektir.

İbn Teymiyye bu görüşü eleştirerek çeşitli eserlerinde buna cevaplar vermiştir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

düşünce sahihleri de, ayandaki bazı hususlarda kararsızlık ve şaşkınlığa düşerek, bazı mahlukatın Allah'ın mahlukatı olmasını inkar sapıklığına battılar.

Bu meselenin hakikati şudur:

Takdir olunan her şey, ya ayanda sabit ve hariç'de mevcuttur veya ilim ve zihni düşüncede mevcuttur. Cenabı Hakk subhanehu ve Teala, bunlardan öncekini yaratan, sonrakini de öğretendir.

Hiçbir şey O'nun yaratması ve öğretmesinden hali değildir. Bilakis yaratan ve düzenleyen, ölçü koyan, yön tayin eden O'dur.^{638[66]}

Hakk Teala şöyle buyurdu:

"Nefse ve onu en güzel biçimde şekilendirene, sonra ona kötülük duygusunu da sakınıp iyi olmayı da ilham edene yemin ederim ki..." (Şems: 91/7-8)

Allah her şeyin yaratıcısı ve kayyumudur. Kayyum'un her ikame ettiği şeyin kıyamdan bir payı vardır.

Hareket ne kadar peyderpey olmuşsa da, mutlaka bir öncesi vardır. Zaman diliminden bir pay almadan önce yok

olması düşünülemez.

Göklerin kayyumu, O'nu yaratan ve ona bu ölçü ve kaderi koyandır. O, ayan için bir ölçü hareketler için bir ölçü ve zamanı için bir ölçü koymuştur. Bunların bazıları bazılarına mutabıktır zaman, hareketi başlatır, hareket ise, olayların başlangıcıdır.

Hakk Teala şöyle buyurdu:

"Çünkü Allah, geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar." (Hacc: 22/61)

Gece ve gündüzün değişmesinin, günlük hareketlerimizin sebebi olması gibi, Allah'ın bu katma fiili de etrafımızdaki hareketlerin sebebidir:

"Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği yaran, ölüden diri, diriden ölü çıkarandır. İşte size evsafı anlatılan o zat Allah'tır. O halde nasıl çevriliyorsunuz?

O, sabahı açandır. O, geceyi dinleme zamanı, güneş ve ayı birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bütün bunlar, aziz olan pek iyi bilen Allah'ın takdiridir." (En'am: 6/95-96)

Burada önce tohumu ve çekirdeğin yaratılması sonra da sabah'ın açılması ve sabah'ın açılması sebebiyle de gece ve gündüzün oluşması zikredilmiştir.

Bu yaratılıştaki plan, düzen ve intizamı gösterir. Sonra da ay ve güneşin hizmete sokulmasıyla, vakitler belirlenmiştir ki, burada da herşey bir takdire göre yürümektedir.

Hak subhanehu ve Teala, takdirleri vakitlere akıtmaktadır.

Cisimlerin birbirleriyle başkalaşım ve değişim haline girmesi malum bir husustur ki, tüm beşeriyet bu konuda tam bir anlayış birliği içindedir.

Doktorlar bu hususu daha iyi bilmektedirler.

Aynı şekilde fakihler de temiz şeyin pis şeyle pis şeyin de temiz şeyle karışıp değişmesi ve içine pislik karışan suyun başka şeye dönüşüp dönüşmediği konusunda konuşmuşlar ve çeşitli görüşler beyan etmişlerdir.

^{638[66]} Cenabı Hakk A'la suresinin 2 ve 3. ayetlerinde şöyle buyurdu: "Yaratıp düzene koyan, planlayıp yol gösteren".

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Bunu inkar edip de, cevheri ferd görüşünü savunanlar, Allah'ın bulutları, bitkileri, suyu, yağmuru, insan ve hayvanı yaratması gibi kulların bizzat gözleriyle gördükleri bu yaratma hadisesini, Allah'ın bu ayan ve cevheri kendi basma kaim olarak yaratması ve cevherlerin birbirleriyle terkibi sonucu araz'ı meydana getirmesi olarak yorumladılar. Cevherin Allah tarafından yaratıldığının ancak istidlal yolu ile bilinebileceğini iddia ettiler. Ki bu onun arazi hadise'den hali kalmaması hadis olması sonucunu doğurur.

Bu insanlar, Allah'ın alemi yaratması ve yaratıcıyı isbat etmede bu teoriye itimad ettiler ve bu teoriyi müslümanların dininin esası haline getirmeye çalıştılar.

Sonra yine bu teoriden hareketle, Allah'ın sıfatlarını veya sıfatlarından bazılarını, inkar ettiler. Bu kabilden olarak Allah'm görülmesini inkar ettiler ve Kur'an'm yaratılması iddiasına inandılar.

Fakat selef, imamlar ve ehl-i sünnet uleması bu batıl görüş sahiplerini cehalet ve sapıklıkla beraber bidat ve küfürle ittiham ederek, reddettiler. Aynı şekilde onların sözlerini anlayan diğer akıllı insanlar da, onların bu görüşlerini reddederek, onların bu görüşlerinin onların ve başkalarının ilmin kaynağı olarak kabul ettikleri üç şey olan, akıl ve şeriat'a aykırı davrandıklarını ispat ettiler.

His bakımından aykırılıkları: Allah insanın ve hayvanın aynısını ürünlerin, yağmurların ve bulutların aynı'sını yoktan var etmeyip telifen ihdas etmiştir demektir.

Ve Ademoğullarındaki cevherin aynısı ile herkeste çocuğundan baki olduğunu idda etmektedirler. Bunun mümkün olmadığı ortadadır. Çünkü tek bir adamın menisinin, Adem oğullarından her doğanını sayısınca yeni kısımlara bölünmesi mümkün değildir.

Yine bunların iddialarına göre, her Ademoğlundan Nuh'tan bir parça vardır. Çünkü bunlara göre Allah, Nuh'u yoktan var etmemiştir,

Onlara göre Baha'nın menisinde bulunan cevherler, ayrı bir şekilde terki edilmiş ve başka cevherlerin eklenmesiyle var edilmiştir.

Akla aykırılıkları: Cevher-i ferd'in isbatı, kendisinden hiç bir şeyin temyiz olmadığı mevcut bir şeyi ispattır. İki cevher arasına bir cevher konulursa, bu canibi uygulandığı zaman, iki cevher birleşir, aksi takdirde inkisam ve ayrılık sabit olur.

Aynı şekilde havanın cam içinde suya ve karın eriyip su damlacıkları haline dönüştüğünü görüyoruz. Bilindiği gibi burada kar camı delmemiş bilakis onu kapsayan soğuk, aynı bulut ve su oluşturduğu gibi, havayı suya dönüştürmüştür. Ve yine tüm insanların gözlerinin önünde meydana gelen şöyle bir hadise vardır: insan gemilerden yükselen-buharın bir bulut oluşturduğunu ve gökyüzünde bir dağ oluşturduğunu görür.

Aynı şekilde hava eteşe dönüşmektedir. Lamba fitili ateşe yaklaştırıldığında, daha henüz ateşde temas etmediği halde, tutuşuverir. Bunu sağlayan ateşin oluşturduğu sıcak havadır. Hava soğuduğu zaman suya, ısındığı zaman da ateşe

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

dönüşür. Ateş'te bu şekilde çakılır.

Hakk Teala şöyle buyurdu:

"Nallarıyla çakarak kıvılcım saçanlara"(Adiyat: 100/2)

"Söyleyin şimdi bana tutuşturmakta olduğunuz ateşi."(Vakıa: 56/71)

"Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran o'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz." (Yasin: 36/80)

Arap ata sözünde: "Her ağaçta dilediğin kadar ateş vardır"^{639[67]} denilmektedir.

İki odun parçası birbirine sürtüldüğü

zaman birisi oluşur. Çünkü hareket, ısıyı gerektirir.

Isı da ateş ve alev hareketini oluşturur. Sürtünmeyle meydana gelen ısı sonucunda, bu parçalardan bazısının ateşe dönüşmesi ile, ateş çakılır. Böylece Mevcut mad-de'nin başka hale dönüşmesi üzerine, ondan yeni bir madde yaratılmıştır. Maddenin ilk hali yok olunca, Allah o'nu yeni bir madde suretinde yeniden yaratmıştır. Bu mevzuyu bir başka yerde detaylı bir şekilde açıkladık.^{640[68]}

"Kayyum" ismi ve bunun gerektirdiği marifet ve bilgilerden hareketle, göklerin ve yerin kayyum'u olan Allah'ın uyuklaması veya uyumasının mümkün olmadığı aksi takdirde gökler ve yerin bozulup yok olacağı açıktır. Mahluk kendi başına hiçbir şey değildir.

Bilakis Rabbu'l Aleminin var etmesiyle olmuştur ve ancak O'nunla kaimdir. Yaratılmış zatı ile Allah'a muhtaçtır ve Yaratıcı zatı ile mahlukatmdan ganidir. O samed'dir. Kimseye muhtaç değildir, fakat her şey o'na muhtaçtır.^{641[69]}

O'nun yaratılmışlardan gani olması zatının gereklerindendir. Aynı şekilde mahrukatin, yaratıcısına muhtaç olması da yaratılışının gereklerindendir.

Şu kavli ilahi, bu manayı güçlü bir şekilde ihtiva etmektedir:

"Allah, kendinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah'tır. O, Hayy ve Kayyum'dur." (Bakara: 2/255, Al-i imran: 3/2)

İnsanlar o'nun her an yeni yaratıklar icad edip, başka yaratıkları yok ettiğine gözleriyle şahit olmaktadırlar.

Yüce Allah iradesi ile dilediği şey yaratmakta ve dilediği şeyi başkalaştırarak ondan yeni şeyler yaratmaktadır. Ve yine dilediği şeyi, doğrudan veya Ölü bir bedeni toprağa dönüştürmesi gibi, dönüştürmek suretiyle yok etmektedir.

Ahirete müteallik meseleler de bundan kaynaklanmaktadır. İkinci yaratılış birinci yaratılıştan bir cüzdür.

Birinci yaratılışı düşünemeyen, ikincisini nasıl bilebilir-ki?

Hakk Teala şöyle buyurdu:

^{639[67]} Bkz. Mecmuu'l Emsal (2/31), Meydani 234

^{640[68]} Şeyhul islam ibn Teyniyye'nin ihlas suresinin Tefsirine bakınız, (sh: 66-89)

^{641[69]} Mahlukatin Allah'a muhtaç, O'nun ve Mahlukatmdan gani olduğuna delalet eden ayetlerden biri de fatır suresinin 15. ayetidir:

"Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Zengin ve övülmeye layık olan ancak o'dur."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Söyleyin öyleyse, dökmekte olduğunuz meni nedir? Onu siz mi yaratıyorsunuz yoksa yaratan biz bizmi-yiz?Aranızda ölümü takdir eden biziz. Ve biz, önüne geçilebileceklerden değiliz. Böylece sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizi bilmediğiniz bir yaratılışa tekrar varedelim diye. Andolsun, ilk yaratılışı bildiniz. Düşünüp ibret almanız gerekmez mi?" (Vakıa: 56/58-62)

Kelamcıların hataları, Allah'ın tüm alemleri yok edip, yalnız kendisinin mevcut kalacağını zannetmelerinden kaynaklanmıştır. Onlar Allah'tan başka mevcut yoktur, diyerek o'ndan başka her şeyin adem olduğu sonucuna varıp, sonra aralarında çeşitli ihtilaflara düştüler. Cehm^{642[70]} şöyle dedi: Alemin tamamı yok olacaktır.

İade edildiği taktirde cennet ve cehennem de yok olacak ve her ikisinden de bir eser kalmayacaktır. Çünkü böyle olmaması havadisın devamını gerektirmektedir. Bu ise cehmiyye'ye göre mazi ve müstakbelde nihayeten ve bidayeten mümtendir.

Cehmiyyeden çoğunluk ise şöyle dedi. Bilakis alem tamamen yok edildikten sonra, tekrar iade edilecek ve ikinci kez yok edilmeyecektir. Cennet ebedi baki kalacaktır.

Cehennem konusunda ise, baki kalıp kalmaması husunun-da ihtilaf etmişlerdir. Bunlar alemin fenası konusunda kesin görüş beyan ederken bu konudaki görüşleri şöyledir:

1- Kesinlikle fani olacaktır.

2- Bu konuda görüş bildirmekten kaçınılması ve bunu caiz olarak görülmesi ancak alemin vücudu veya ademi konusunda kesin görüş beyan edilmemesi

3- Kesin olarak alemin fena bulmayacağı görüşü ki, doğru olan görüş de budur. Kur'an alemin, bir halden diğerine dönüşeceğini, göğün yarıp, erimiş yağ gibi kıpkırmızı bir gül gibi olacağını,^{643[71]} dağların yürütüleceğini,^{644[72]} parçalanacağını^{645[73]} dünyanın tümüyle sallanıp parça parça döküleceğini^{646[74]} denizlerin kaynatılacağını^{647[75]}, yıldızların döküleceğini^{648[76]} ve daha başka hallerin meydana geleceğini haber vermektedir. Kur'an Allah'ın her şeyi yok edeceğini değil, yok etmeyeceğini haber vermektedir.

"Yer üzerinde bulunan her canlı fani olacak"

(Rahman: 55/26)

buyruğu ise, sadece yer üstünde bulunanların fani olacaklarını haber vermektedir ki, fena'dan murad bunların yok olması demek değil, ölümü tatmasıdır. İnsanlar öldükleri zaman ruhları azap veya nimet tatmak üzere Allah'm dilediği yerlere gidecektir. Kabirlerdeki bedenler ise, peygamberlerin bedenleri hariç olmak

^{642[70]} Cehmiyenin kurucusu Cehm b. Safvan. Kelama Bidat ehlinin liderlerinden küçük tabiin döneminde ölen bu adam, islam dünyasında büyük bir fitne başlatmıştır.

^{643[71]} "Gök yarıp da, erimiş yağ gibi kıpkırmızı bir gül olduğu zaman"(Rahman: 55/37).

^{644[72]} "Dağlar yürütülür, serap haline gelir." (Nebe: 78/20)

^{645[73]} "Dağlar tozduktan haline geldiği." (Vakıa: 56/5-6)

^{646[74]} "Hayır! Dünya tümüyle sallanıp parça parça döküldüğü."(Fecir: 89/21)

^{647[75]} "Denizler kaynatıldığında" (Tekvir: 81/6)

^{648[76]} "Yıldızlar kararıp döküldüğünde.."(Tekvir: 81/6)

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

üzere çoğunlukla toprağa dönüşecektir.^{649[77]} Toprağa dönüşecek bedenlerden, kendisiyle yaratılışın başladığı ve terkinin başlayacağı kuyruk sokumu^{650[78]} toprak-laşmaksızın aynı hal üzere kalacaktır.

Onlar, tüm alem yok olacaktır. Bu vaki ve mümkündür, inancına kapılarak, bu inançlarını teyid için batıl sözler söylemek zorunda kaldılar. Yoksa Kur'an'ın haber verdiği fena (yok olma), (dönüşüm ve başkalaşım) yoluyla başka maddeye dönüşmek demektir.

Cenabı hakk'ın "kayyum" ismi devam, sebat ve kuvveti ve aynı zamanda itidal ve istikameti gerektirmektedir. Cenabı Hakk kendisini adaletle kaim"^{651[79]} ve "sıratı müstakim"^{652[80]} üzere olmakla vasfetmiştir. Onun şu buyruğu da buna delalet etmektedir.

"Biz insanı en güzel biçimde yarattık." (Tin: 95/4)

İnsanın itidal olan boyuna da (karne) denilmesi bundandır.

Aynı şekilde insanın kemal ve itminan ile beraber itidal üzere bulunmasına da "kıyamu'l-insan" denilir. Bu bağlamda şair hanımına hitap ederek O'ndan en güzel develerini Temim oğullarına doğru yöneltmesini istemektedir.^{653[81]} (İys) binme ve yük taşımaya yarayan deveye denilir ki çoğulu ıysa'dır.

Fasl

Müslümanlar ve diğer din sahipleri Allah'ın adil olduğu, adaletle kaim olduğu ve zulümden uzak olduğu hatta zulümden münezzehe olduğu hususunda ittifak ettiler. Fakat kader konusunda tartışmalara dalanlar, Allah'ın adil olmasının ve münezzehe olduğu zulmün anlamı konusunda ihtilaflara düştüler.

Bir taife şöyle dedi: Zulmün varlığı mümkün değildir. Bilakis varlığı Allah tarafından takdir edilen her mümkün adalettir. Zulüm mümtendir. Zulüm ya başkasının mülkünde tasarruftur, ki Allah'tan başka her şey O'nun mülküdür. Veya kendisine itaat edilmesi gereken amire muhalefet etmektir ki, Allah'ın üstünde itaati gereken başka bir amir yoktur.

Bu görüşü savunanlar şöyle diyorlar: Allah'tan gelmesi düşünülen veya Allah'tan geldiği takdir edilen herşey adalettir. Allah'tan gelen her nimet, O'nun fazlı, her

^{649[77]} Peygamber (s.a.v) uzun bir hadisin sonunda "Allah (c.c) yere peygamberlerin cesetlerini haram kılmıştır" buyurdu.

Ahmed, müsned 4/7, Darimi, kitabı's salat. sh 369, Ebu Davud, Kitabı's Salat 1/635, İbn Mace, Kitabı'l Cenaiz 1/524, Nesai, Kitabı'l Cuma 3/91-92, Hakim, Müstedrek, Kitabı'l Cuma 1/413.

Hadis Buhari'nin şartına göre sahihtir.

^{650[78]} Müslim'in, Kitabı'l Fitende (3/2271) de tahrir ettiği hadiste, "Her aza çürüyecek ancak kuyruk sokumu müstesna. Azalar ondan yaratıldı ve ondan terkin olunacaktır" buyrulmuştur.

^{651[79]} Al-i imran: 3/18 ayette şöyle buyruldu:

"Allah, melekler ve adalette sabat eden ilim adamları şahitlik etmiştir ki, ondan başka ilah yoktur. Mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilah yoktur."

^{652[80]} Hud, 56 ayette şöyle buyurdu: "Ben, benim de rabbim, sizin de rabbiniz olan Allah'a dayandım. Yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim doğru bir yol üzerindedir."

^{653[81]} Bu mısra Ebu Zümb. el-Cüzami'ye aittir. İbn Manzur, (Lisanu'l Arab 7/117) de zikrederek o'na nisbet etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

musibet de adaletidir. Bu söz Cebriyye'ye^{654[82]} aittir. Cehm ve ona tabi olanlar, Eş'ari^{655[83]} ve ona tabi olanlar, imamlardan bazı fakih-ler, bazı ehli hadis ve sofiler^{656[84]} de bu görüştedirler.

İyas b. Muaviye^{657[85]} ve İmran b. Husayn'ın^{658[86]} sualinde geçtiği gibi Ebu'l-esved ed-Duâi^{659[87]} gibi mütekaddiminden de buna benzer sözler rivayet edildi.^{660[88]} Yine Malik, Şafii ve Ahmed'in ashabının çoğunun görüşleri de bu istikamettedir.^{661[89]}

İkinci görüş: Allah adildir zulmetmez. Çünkü O, küfür, nifak ve başka hiçbir günahın varlığını dilememiştir. Bu günahları, kulların kendileri, Allah'ın meşietini olmaksızın, O'nun emrine isyan ederek yapmışlardır. Allah kulların fiillerinden ne hayır, ne şer, hiçbirisini yaratmış değildir. Bilakis kulları kendi fiillerini ihdas etmekte ve bunun neticesinde cezayı hak etmektedirler. Allah, kullara kendi işlediklerinin cezasını verdiğine göre, zulmetmiş değildir.

Bu, Kaderiyye, Mutezile ve başka fırkaların görüşleridir.

Yukarıda zikredilen her iki görüş sahipleri de, kendi aralarında çelişki içindedirler. Tabiinden bir gurubun da bu görüşlere muvafakat ettikleri rivayet edilmiştir.

Üçüncü görüş: Zulüm, birşeyi ait olduğu yere koymamaktır. Adalet ise herşeyi kendi yerine koymaktır, Hakk subha-nehu ve teala adildir ve herşeyi layık olduğu yere uygun olan, adalet ve hikmetin gerektirdiği yere koymaktadır. Hakk teala misil olan iki şeyi birbirinden ayırmadığı gibi ayrı olan iki şeyi de bir tutmaz. Adalet ve hikmeti gereği aneak hak edenleri cezalandırır. Birr ve takva ehlini ise kesinlikle azap ile cezalandırmaz.

O, şöyle buyurur:

"Öyle ya, teslimiyet gösterenleri, o günahkarlar gibi tutarmıyız hiç? Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz?" (Kalem: 68/35-36)

"Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar?" (Casiye: 45/21)

"Yoksa biz iman edip de iyi işler yapanları yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız? Veya Allah'tan korkanları yoldan çıkanlar gibi mi sayacağız?"

^{654[82]} Cebriyye: Temel görüşleri kulların fiillerini Allah'a isnad etmeye dayanır. Ve kulların işledikleri fiilleri işlemeye mecbur olduklarını savunurlar.

^{655[83]} Ebu'l-Hasan Ali b. İsmail el-Eş'ari. Kelamcılardan imamı 260 yılında doğdu. Olağanüstü bir zekaya sahipti. Önceleri mutezili iken sonra bu mezhepten tevbe ederek onlarla mücadeleye girişti.

"El-İbane an usuli'd-diyane" "Makalatu'l-islamiyyin ve ihtilafu'l-musallin" gibi önemli eserleri vardır. 324 yılında vefat etti.

^{656[84]} Sofiler: Kitab ve sünnette yeri olmayan, sonradan uydurulmuş birtakım hurafe ve bidatlerle dolu sapık bir akımdır. Günümüzde hala varlığını sürdürmektedir.

^{657[85]} İyas b. Muaviye. Basra kadısı allame, zeka ve dehası ile meşhurdur. Sikadır. 122 yılında vefat etti.

^{658[86]} İmran b. Husayn b. Ubeyd b. Halef. Sahabi, imam, O, babası ve Ebu Hureyre h. 7. yılında müslüman oldular. Basra kadılığını yaptı. 52 yılında vefat etti.

^{659[87]} Ebu'l-Esved ed-Düveli. İsmi konusunda ihtilaf edilmiştir. Künyesi ile meşhurdur. Tabiinin büyüklerindendir. Basra kadılığını yaptı. Sikadır. 69 yılında vefat etti.

^{660[88]} İmran b. Husayn ve Ebu'l-Esved arasında geçen bu uzun konuşma Müslim Kitabı'ndadır: 3/2041 -2042'de geçmektedir.

^{661[89]} Mezkur imamlara tabi olan Kadı Ebu Ya'la ve tabiileri, Ebu'l-Meali el-Cüveyni ve tabileri, Ebu'l-Velid eUBaci ve tabileri gibi alimler bu görüştedirler.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

(Sad: 38/28)

İbn Anbari şöyle dedi: Zulüm, birşeyi olması gereken yerden başka bir yere koymaktır.

Araplar, yılanın kazımadığı deliğe girip oraya yerleşmesinden dolayı "Hüve azlem mine'l-hayye" derler.

Yine suyun daha önceki yatağından başka bir yere kaymasına da "Zaleme el-mau el-vadiye" derler. Bunu Ebu'l-Ferec b. el-Cevzi zikretti.^{662[90]}

Aynı şekilde Beğavi de Zulmün aslı, bir şeyi kendi yerinden başka bir yere koymaktır, dedi.^{663[91]}

Araplar şöyle derler: "Men eşbehe ebahu fema zulm" Kim babasına benziyorsa, bu durumda zulüm yoktur. Yani hiç bir şey kendi yerinden başka bir yere konulmamıştır.

Rabb'in adaleti asıldır ki ilim ve dinin tüm nevileri bununla müteallaktır. Rabb'in ve mahlukatın tüm fiilleri buna dahil olduğu gibi, O'nun sözleri, şeriatları ve indirdiği kitaplar da buna dahildir. Zikrettiğimiz bu üç görüşten en doğru olanı, üçüncü görüştür. Buradan şu sonuç çıkar: Rab-bu'l-aleniinin her yaptığı adalettir ve O, herşeyi ancak yerli yerine koyar. Zerre kadar dahi zulmetmez ve kişiyi ancak günahları yüzünden cezalandırır.^{664[92]}

Fasıl

Cenab-ı Hakk'ın şu buyruğu hakkında:

"Bilinsin ki insan için kendi çalışmasından başka birşey yoktur" (Necm: 53/39)

İnsan her ne kadar kimi zaman Allah'ın rahmet ve fazlı ile birtakım nimetlere nail oluyor ise de, çalıştığı şeyden başka birşeye sahip ve layık değildir. Allah bir çok insana ameli dışında rahmeti ile muamele eder fakat insanlar ancak işledikleri amellerin sahibidirler.

"Yoksa kendisine haber verilmedi mi Musa'nın sahifelerinde yazılı olanlar?

Ve sözü yerine getiren İbrahim'in sahifelerindekiler?

Gerçekten hiçbir günahkar, başkasının günah yükünü yüklenmez.

Bilinsin ki insan için kendi çalışmasından başka birşey yoktur.

Ve çalışması da ileride görülecektir.

Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir."(Necm: 53/36-41)

"Yoksa kendisine haber verilmedi mi Musa'nın sahifelerinde yazılı olanlar?"

buyruğu haber verilen kişinin bu haberi tasdik etmesini gerektirmektedir. Çünkü bu, İbrahim ve Musa'yı doğrulayıcı olarak gelen Muhammed'in haberlerindendir.

"Şüphesiz bunlar, ilk gönderilen kitaplarda, İbrahim ve Musa'nın kitaplarında da

^{662[90]} Bkz: Zadü'l-mesir: 1/67.

^{663[91]} Bkz: Mealimu't-tenzil: 1/63, 418.

^{664[92]} Allah zerre kadar zulmetmez. Nitekim Nisa suresinin 40. ayet-i kerimesinde şöyle buyurmuştur:

"Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez. İyilik olursa onu katlar, kendinden de büyük mükafaat verir."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

vardır" (A'la: 87/18-19)

Bu ayeti kerimeler üç usul kaidesi gerektirmektedir:

- 1- Gerçekten hiçbir günahkar, başkasının günah yükünü yüklenmez.
- 2- İnsan için kendi çalışmasından başka birşey yoktur.
- 3- İnsan çalışmasının karşılığını tam olarak görecektir. Bu kaideler va'd ve vaid, sevap ve ikaba imanın usulü ve emir, yasak ve ahirete imanın neticesidir.

Fakat bazıları bu üç usulü anlamada yanlışlığa düştüler. Özellikle birinci usulü selef ve haleften birçokları yanlış anlamışlar ve bu nedenle Rasulullah'ın (s.a.v.) "Ölü, hayattaki insanların kendisi için ağlamasından dolayı azab görür"^{665[93]} hadisini inkar etmiştir.^{666[94]}

Oysaki Rasulullah'dan (s.a.v.) bu hadisi Ömer, İbn Ömer, Ebu Musa,^{667[95]} Muğire b. Şube^{668[96]} gibi birçok sahabe rivayet etmişlerdir. Hadisi inkar edenler bunun ağıtçı^{669[97]} sebebiyle, ölünün azab görmesinin Kur'an'a aykırı olduğu vehmine kapılmışlardır. Ağıtçılar bu işlerinden dolayı azap görecektir. Fakat ölü, onun bu günahından birşey yüklenecek değildir. Ölünün azap görmesi, ağıtçıların ağıtlarından duydukları elem nedeniyledir. Aynen kişinin dünyada kendi fiilleri dışında kötü kokular, çirkin sesler ve korkunç şeylerden rahatsızlık ve eziyet duyması gibi, vefat eden kişi de, ardınca ağıtlar düzüp ağlayan insanların bu çirkin davranışlarından rahatsız olup eziyet duyacaktır. Bunun hükmü, tıpkı münker ve nekirin sorgulamasından duyulan eziyet gibidir. Yoksa vefat eden kişi, sağ kalan insanların günahlarından birşey yüklenecek değildir.

Üçüncü usul ile ilgili olarak yani insanın kendi amelinin karşılığını alması hususunda da birçok yanlış anlamalar olmuştur. Bu kaideye dayanarak bazıları tek bir büyük günah nedeniyle kişinin tüm iyiliklerinin iptal olacağını ve ebedi cehennemde kalacağını savunmuşlardır. Bazıları da kişinin günahları sevaplarından daha ağır basarsa, ebedi cehennemde kalır, demişlerdir.^{670[98]}

İkinci usul olan: "Bilinsin ki insan için kendi çalışmasından başka birşey yoktur" ayeti kerimesi de bazılarınca yanlış anlaşılmıştır. Bunlar insana sadece ve sadece amelinin fayda vereceğini sanmışlardır.

"Zeyd'in sadece şu malı var ve Zeyd sadece şu mala sahiptir" demek onun başka şeylerden faydalanmayacağı anlamına gelmez. İnsan dünya ve ahirette hem Allahu Teala'nın ve hem de diğer insanların iyiliklerini görür.

Tevatür yoluyla malumdur ki, ölü müslümanların kendisi için kıldıkları cenaze namazının^{671[99]}, yaptıkları duaların^{672[100]} ve Rasulullah'ın şefaatinin^{673[101]}

^{665[93]} Buhari Kitabul-cenaiz: 2/80-81, Müslim Kitabul-cenaiz: 1/638-644

^{666[94]} Bu hadisi Kur'an'a aykırı olduğu gerekçesiyle seleften Aişe ve Ebu Hureyre red etmişlerdir. Bkz: Nevevi: 6/228, Fethu'l-bari: 3/154.

^{667[95]} Abdullah b. Kays b. Süleym. Sahabi. Büyük imam Ebu Musa el-Eş'ari. Fakih, kari. İnsanların en güzel seslilerinden biri. H 44. yılında vefat etti.

^{668[96]} Muğire b. Şube b. Amir b. Mesud es-Sakafi. Sahabenin büyük-lerindendir. Rıdvan beyatına katıldı. Yermuk savaşında gözlerini yitirdi. H. 50 yılında vefat etti.

^{669[97]} Hadisi şerifte normal ağlama değil, ağıtçıların yüksek ses ve ağıt söyleyerek ağlaması murad edilmektedir.

^{670[98]} Her iki görüş te Hariciler ve Mutezülilere aittir.

^{671[99]} Ölünün müslümanların kendisi için kıldıkları cenaze namazından faydalanacağı Müslim'in Kuabu'l-cenaze'de Hz. Aişe'den rivayet ettiği şu hadistir:

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

foydasını görmektedir.

Diri de öyledir. Dua^{674[102]}, sadak ve sahih hadislerde bildirilen daha başka şeylerin faydasını görür.

Bu husus, ayet-i kerime'ye aykırı olmadığı gibi ayetin umumiliğini tahsis edici de değildir. Ayrıca sadece bizden önce geçen ümmetlerin değil, bizim de şeriatımızdır ve hükmü hem önceki ümmetler hem de Muhammed'in (s.a.v.) ümmeti için şamildir.

Bu hüküm Muhammed'in ümmeti için de sabittir. Eğer öyle olmasaydı o zaman "Yoksa kendisine haber verilmedi mi, Musa'nın sahifelerinde yazılı olanlar" kavli ilahisinin bir anlamı kalmazdı. Ayet bu hususa işaret etmektedir. Ayrıca ayeti kerime iki büyük peygamber İbrahim ve Musa'nın haberini içermektedir ki, bu genel bir haberdur ve haberler nesh kabul etmezler. Peygamberlerin mücerret haber olan şeriatları değişmez.

Ayet zahiri ile hak ve mefhumu ile sıdk üzeredir ve fasid manadan uzaktır.

Ebu'l-Ferec b. Cevzi bu ayetle ilgili sekiz ayrı görüş zikretti.^{675[103]}

Birinci görüş: Söz konusu ayet şu kavli ilahi ile men-suhtur: "İman eden ve zürriyetleri de iman ile kendilerine tabi olanlar işte biz, onların nesillerini de kendilerine kattık." (Tur: 52/21)

Babaların amelleri ve güzel halleri nedeniyle çocukları cennete gönderildi.

Fakat İbn Abbas bu görüşü reddetmiştir. Çünkü her iki ayetin lafzı da haberdur ve haber neshi kabul etmez.

Ben (İbn Teymiyye) derim ki: İbn Abbas'dan bu lafzı Ali b. Ebi Talha el-Valibi nakletmiştir ki bazıları onun İbn Abbas'dan ders dinlemediğini söylemişlerdir. Fakat gerçekte o, İbn Abbas'in öğrencileridir.

İbn Abbas "Babaların amelleri ve güzel halleri nedeniyle çocuklar cennete girdirildi" dedi ve nesh zikretmedi. Zikret-seydi bile, sahabenin

"Allah şeytanın attığını nesh eder" (Hacc: 22/52)

kavl-i ilahi'den anladığı bu değildir.

İbn Abbas bu ayet-i kerime'de, insanın başkasının amelinden faydalanamayacağına dair herhangi bir işaret bulunmadığını beyan etmiştir.

Çocuklar babalarının amellerinin faydasını görmüşlerdir. İbn Abbas'ın bu sözünü anlamayanlar, bu sözü zayıf göstermeye çalıştılar.

Bu ayet konusunda söylenen diğer sözler gerçekten çok zayıftır. Beğavi İbn

"Herhangi bir müslüman ölürse ve onun namazını yüz kişilik bir cemaat kılsa, Allah mutlaka onları, ona şefaati kılar."

^{672[100]} Ölünün müslümanların duasından fayda göreceğinin delillerinden biri de Ebu Davud'un sünen, Kitabu'l-cenaze'de rivayet ettiği şu hadistir:

Allah Rasulü ölüyü defnettikten sonra kabrin üzerinde durup şöyle dedi: "Kardeşiniz için mağfiret dileyin ve onun karşılaşacağı hesap için Allah'tan metanet vermesini isteyin. Şimdi o, sorguya çekilmektedir."

Hakim Müstedrek'te bu Hadisin sahih olduğunu söyledi.

^{673[101]} Meşhur şefaati hadisi buna delildir.

^{674[102]} Bunun delillerinden biri de Kitabu'z-zikir ve'd-dua ve't-tevbe ve'l-istiğfar: 3/2094'te rivayet ettiği hadistir.

"Müslümanın müslüman kardeşinin arkasından yaptığı dua müstecabdır" buyurdular.

^{675[103]} Zadü'l-Mesir 8/80-82

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Abbas'tan: "Bu hüküm bu ümmetin şeriatında mensuhtur"^{676[104]} şeklindeki rivayet kesinlikle doğru değildir. Bu İbn Abbas'ın söylemediği halde ona izafe edilen birçok sözden sadece birisidir.

İkinci görüş: İkrime şöyle dedi: "Ayetten murad İbrahim ve Musa'nın kavmidir. Bu ümmet için ancak çalıştığının karşılığı vardır." Bu görüş zayıftır. Çünkü Allah bu ayeti ümmeti Muhammedi imtihan ve hükmün şamil olduğunu bilmeleri için zikretmiştir. Eğer bu ayetler sadece İbrahim ve Musa'nın ümmetine şamil olsaydı, o takdirde Ümmeti Muhammed için hüccet teşkil etmezdi.

Oysa tüm ümmet bu ayetin gereklerini hüccet olarak kabul etmiştir. Ölünden sonra sadakanın fayda vermeyeceğini kim inkar edebilir?

Peygamber (s.a.v.) bize "Es-selamu aleyna ve ala ibadil-lahi's-salihin" dediğimiz zaman "Yer ve gökte bulunan tüm salih kulların bu duadan nasiplerini aldıklarını bildirmiştir."^{677[105]}

Peygamberlere gönderilen salat ve selam onlara ulaşır. Bizden önceki salihleri anmamız onlara ulaşır. Dua ve şefaet, tüm ümmetler için faydalar içermektedir. İbrahim, Musa ve diğer peygamberler kavimlerinden salih kimseler için dua ettiler ve bu dualar onlara fayda vermektedir.^{678[106]} Oysaki bunda onların herhangi bir çalışmaları yoktur. Melekler de yeryüzündeki geçmiş ve yaşayan mü'minler için istiğfar ederler.^{679[107]}

Üçüncü Görüş: Rebi b. Enes şöyle dedi: Ayetten kafirler murad edilmiştir. Mümin ise hem kendi çalışmasının hem de başkalarının çalışmalarının faydasını görürler.

Ben (İbn Teymiyye) derim ki: Bu görüş te cidden çok zayıftır. İbrahim ve Musa'nın sahifeleri kafirlere özel değildir. Ve "Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka birşey yoktur" ayeti kesinlikle mü'minleri içermektedir. Bu görüşün sahibi ayeti kerimenin kafiri değil, mü'mini kapsadığını söyleseydi daha doğru olurdu. Bununla beraber adalet hükmü hususunda kafir ile mü'min arasında bir fark yoktur. Mü'mini ayrıcalıklı kılan şey ise imanı ve çalışmasıdır.

Dördüncü Görüş: İnsan için kendi çalışmasından başka birşey olmaması adalet cihetiyledir. Ancak fazıl cihetiyle Allah dilediğine ziyadesiyle verir.

Bu görüş Hüseyin b. Fadl'a^{680[108]} aittir ki, diğer görüşlere göre daha tercihe şayandır ve anlamı doğrudur. Fakat ayeti tefsir etmemektedir. "Leyse li'l-insani" umumi nefiydir.

^{676[104]} Bkz. Mealimu't-tenzil: 4/254.

^{677[105]} Bkz. Buhari Kitabı'l-ezan: 1/202, Müslim Kitabı's-salat: 1/301-302.

^{678[106]} İbrahim'in dualarından biri de şöyledir:

"Ey Rabbimiz! (Amellerin) hesap olunacağı gün beni, ana-babamı ve mü'minleri bağışla"(İbrahim: 14/41)

^{679[107]} Meleklerin mü'minlere istiğfarlarının delillerinden biri de şu ayeti kerimdir:

"Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar Rablerini hamd ile teşbih ederler, O'na iman ederler. Mü'minlerin de bağışlanmasını isterler "Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin herşeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru."

^{680[108]} Hüseyin b. Fadl b. Ömer. Allame, müfessir, imam, lügatçi ve muhaddis. 282 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

İnsan için sadece kendi çalışmasının olması adalet, Allah'ın dilediğine çalışması dışında ikram etmesi ise fazilettir.

Beşinci görüş: Ma saa (çalışması) ma neva (niyet etmesi) anlamındadır.^{681[109]}

Ben (İbn Teymiyye) derim ki: Bu ifade konuya açıklık getirmemekte, sadece "Say" kelimesinin anlamını açıklamaktadır. "Say" ise amel ve hayır niyetidir ki, kişi hayır niyetini gerçekleştirmese bile bundan sevap alır. Ancak şer ve kötülüğü niyet eden, bu niyetini uygulamadıkça günaha girmiş olmaz.^{682[110]}

İnsan bazen ölümünden sonra kendisi için sadaka verilmesi^{683[111]} ve hacca gidilmesi^{684[112]} gibi niyet etmediği şeylerden de sevap alır.

Altıncı Görüş: Salebi'nin ifadesine göre bu mü'minler için hayırlıdır.^{685[113]}

Ben (İbn Teymiyye) derim ki: Salebi'nin bu sözü "Li'l-insani" ifadesinin delaletinden uzaktır. Bu ifadede kafiri veya cezanın dünyada olmasını tahsis yoktur. Anlayışı kısıtlı olanlar bilmedikleri konularda sussa idiler, ihtilaflar azalırdı.

Yedinci Görüş: "Bilinsin ki insan için kendi çalışmasından başka birşey yoktur" İnsanın aleyhine kendi çalışmasından başka birşey yoktur, anlamındadır. Bu görüşü İbn Zağuni^{686[114]} dile getirdi.

Ben derim ki: Bu görüş şimdiye kadar zikredilen sözlerin en rezilidir ve ayetin anlamını tersyüz etmektir.

Sekizinci görüş: İnsan için ancak kendi çalışması vardır. Ancak sebepler muhtelifdir. Bazen çalışması yakın kazanmak, kendisine rahmet okuyacak çocuk elde etmek ve kendisi için dua edecek bir arkadaş elde etmek yönünde olabileceği gibi bazen de dindaşlarına ve ibadet ehline hizmet ederek, onların muhabbetlerini kazanır. Bu görüş de Ebu Hasan b. ez-Zeğani'ye aittir.

Ben derim ki: Bu görüş diğerlerine göre daha güzeldir. Dedem Ebu'l-Berekat^{687[115]} da bu görüşü tercih etmiştir. Bununla beraber zayıf bir görüştür. İnsan mü'minlerin çocukları gibi kendi çalışmasının dışındaki şeylerden de fayda görebilir.

İbn Abbas tüm bu görüş sahiplerinden daha alimdir ve o, (Tur suresinin 21. ayetinin) konuyu açıkladığını ve muradı beyan ettiğini belirtmiştir. Yine bu ayet, bu kimselere şeytanın Kur'an'ın delalet etmediği şeyi güzel göstermesini nesh etmiştir. Allah'ın insanlara çalışmalarından başka, kendi fazlı kereminden birşey vermeyeceğini söylemek mümkün değildir. Bilakis hakk teala kullarına, amelleri dışında, amelleri ile beraber rahmet etmesinden daha çok rahmet eder. Kulun çalışıp amel işlemesi de Allah'ın fazıl ve rahmetinin bir tecellisidir.

^{681[109]} Bu görüş Ebu Bekir el-Verrak'dan nakledilmiştir.

^{682[110]} Bununla ilgili hadis için bakınız Buhari Kitab'u'r-rikak: 7/187.

^{683[111]} Adamın birisinin ölenannesi için sadaka vermesinin ona faydalı olup olmayacağını sorması üzerine Rasulullah "evet" buyurdu. Bkz. Buhari Kitab'u'l-cenaiz: 2/106.

^{684[112]} Bu konudaki soruya Rasulullah: "Evet" Onun yerine haccet" diyerek cevap vermişti. Bkz: Buhari Kitab'u's-sayd: 2/217, Müslim Kitab'u's-sıyam: 1/705.

^{685[113]} Bkz. Tefsiru Sa'lebi: 12/17.

^{686[114]} İmam'u'l-allame. Hanbeli alimi. Ebu'l-Hasan Ali b. Ubeydul-lah ez-Zağani. Çeşitli eserleri vardır. 527 yılında vefat etti.

^{687[115]} Şeyhu'l-allame, kari, muhaddis, müfessir, usuli, nahvi, fakih. Meciduddin Ebu'l-Berekat. Abdusselam b. Abdillahi b. el-hıdrb. Muhammed b. Ali el-Harrani, İbn Teymiyye. Zamanının imamı idi. 652 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Bu ayet ile haccın nefyine delil getiren herkesin sözü sadaka ile çelişmektedir. Çünkü ayet, her ikisini de içermektedir. Orucun nefyi için delil getirenlerin sözleri ise, hac ve sadaka ile çelişmektedir.

Meselenin hakikati şudur: Görüş sahipleri ayetten hareketle görüş oluşturmak yerine, ayeti kendi görüşlerine alet etme yoluna gitmişlerdir.

İçlerinden birisi dese ki: Ayet ittifak ve ihtilaf sebepleri konusunda umumidir. Bu sureye has kılınırsa, diğerlerine de delalet eder.

Ona şöyle denilir: O zaman ihtilaf sebepleri de delili ile hastır. Ölünün bir amelden istifade edeceği ancak delile dayanılarak söylenebilir. Bu konuyu bir başka yerde ayrıntılı olarak açıkladım.^{688[116]} (Allah subhanehu daha iyi bilir)

Fasıl

Bu fasıl, Rabbin adaleti, ihsanı ve hayrın onun elinde olduğunu açıklamaktadır. Şer ise O'na nisbet edilemez.^{689[117]} Hak teala olanca adaletiyle beraber kullarına bir annenin çocuğuna olan merhametinden daha çok merhametlidir.^{690[118]} O, yarattığı her şeyde adildir ve herşeyi yerli yerine koyandır. O, zulmetmeye kadir olmasına rağmen zulümden münezzehtir. Zulüm işlemez. Çünkü o, kötülükten beri olan Selam ve Kuddüs'tür. O, göklerde ve yerdekilerin kendisini teşbih ettikleri Subbuh ve Kuddüs'tür.

Meymun b. Mehran'm^{691[119]} dediği gibi Subhanallah, Rabbin yüceltildiği ve kötülüklerden beri tutulduğu bir kelimedir.

İbn Abbas ve başkaları da bu kelime için "O, Allah'ı kötülükten tenzih etme kelimesidir" dediler.

Cenab-ı Hakk'm mütekebbir ismi ile ilgili olarak Katade: O Allah ki, kötülüklerden büyüktür" dedi. Hakk teala çirkin şeyler yapmaktan münezzehtir. Allah herşeyi yaratmış olmasına rağmen, kötü ve çirkin şeyleri yapmaz.

Kul, menedildiği şeyi yaptığı zaman kötülük, zulüm, çirkin ve şerli bir iş yapmış olur. Allah onu bu işin faili kılmıştır. Allah'ın bu işi adalet, hikmet ve doğru karardır.

Allah herşeyi yerine koymuş ve o kula layık olduğu şeyi yaratmıştır.

Bu iş, Allah için adalet, hikmet ve doğru karar olduğu gibi, yaratılmışlar için ayıp, günah ve zulümdür. Duvar ören ustanın eğri tahta, adi taşları ve eksik kerpiçleri alıp, bunları uygun yerlere koyması yadırganamaz. Usta böyle yapmakla adalet, istikamet, doğruluk ve övgüye değer bir davranış sergilemiştir. Çünkü çirkin şeyleri alıp, onları uygun yerlere koymak hikmet ve adaletin

^{688[116]} Bkz. el-fetevai'1-kubra: 3/27-32, Mecmuu'1-feteva: 24/306-313.

^{689[117]} Müslim'in Kitabı's-salat (1/534-536) da rivayet ettiği Peygamber (s.a.v.)'in uzun duasının bir yerinde "Hayrın tamamı senin elindedir, şer ise sana değildir." buyrulmuştur.

^{690[118]} Rasulullah (s.a.v.) bir müddet ayrı kaldığı çocuğunu bağrına basan bir annenin bu durumunu sahabelere gösterdikten sonra şöyle buyurdu:

"Allah kullarına bu kadının çocuğuna merhametinden daha çok merhametlidir." Buhari Kitabı'1-edebe: 7/75 .

^{691[119]} Meymun b. Mehran: Arab yarımadasının alim ve müftüsü. Tabiinin alim, zahid, abid ve imamlarındandır. 117 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

gereğidir. Zulüm ise bu şeyleri layık olmadıkları yere koymaktır.

Sarığı başına, papuçları da ayağına koyan kişi herşeyi yerli yerine koymuştur. Bu kişi papuçları ayağına koymakla zulmetmiş değildir. Çünkü onun uygun yeri orasıdır. Hakk teala herşeyi mutlaka kendi yerine koyar. O mutlak adildir. Sadece hayır işler. O mutlak muhsin, mutlak cömert ve mutlak merhametlidir.

Yaratma, yönetme ve emretme O'na mahsustur. Ve O sadece hayır olanı emreder. Maslahatın tahsilini ve kemalini, zararlı şeylerin ise defini ve azaltılmasını emreder. İki emir çakiştığında ise, onlardan en iyi ve faydalı olanı tercih edilir. Şeriatte hiç bir emir olmasın ki, onun yerine getirilmesi, yokluğundan daha hayırlıdır ve hiçbir yasak yoktur ki, onun işlenilmesi varlığından daha hayırlı olmasın. Cenab-ı Hakk'ın tüm emirleri kullarının yararına ve tüm yasakları da kullarının zararınadır. Dolayısıyla kullarına Rablerinin kendilerine indirdiklerinin en güzeline tâbi olmalarını emretmiştir ki, burada güzel olan şeyler emrolunan hususlardır.^{692[120]}

Varlığı yokluğuna göre şer olan hiçbir şey Allah'a nis-bet edilemez. Çünkü bu şey yokluğa müstehaktır. Allah o şeyi dilemez ve yaratmaz. Dolayısıyla madum, faile izafe edilmez ve O'ndan değildir. Fakat hayır O'nun elindedir.

Hayır ve şer derece derece olduğu gibi, tüm mahrukat Allah katında derece derecedir. Bu nedenle Cenab-ı hak cennet ve cehennem ehlini zikrederken şöyle buyurdu:

"Herkesin yaptıkları işlere göre birtakım dereceleri vardır." (En'am: 6/132)

"Allah katında derece derecedirler." (Al-iimran: 3/163)

Abdurrahman b. Zeyd b Eşlem^{693[121]} şöyle dedi:

"Cennet dereceleri yukarı doğru yükselir, cehennem dereceleri ise aşağı doğru iner."

Cennet derecelerinin tamamı muhtelif derecelerdeki nimetlerden oluşurken, cehennem dereceleri ise, değişik tonlardaki azaplardan oluşur.

Cenab-ı Hak birşey yapmışsa, onun yapılması yapılma-masından hayırlı olduğu içindir.

Allah hayır ve şerrin yaratıcısıdır, derken şerrin başkası tarafından olması murad edilir. Bu şerr de bazı insanlar için birtakım eziyetler bulunmasına rağmen yaratılmasında çeşitli hikmetler vardır. Dolayısıyla matlub ve mahbub bir hikmet için yaratılan şeyin varlığı yokluğundan daha hayırlıdır. Yoksa Cenab-ı Hakk, varlığı yokluğundan daha hayırlı olan bir şerri yaratmaz. O, belki başkasından olan ve matlub bir hikmet gereğince başkası ondan daha hayırlı olan bir şerri yarattı.

Allah (c.c.) hiçkimseyi günahı olmaksızın cezalandırmaz. Günah sahibinin günahı yüzünden cezalandırılması ise hikmet ve adaletinin gereğidir. Ve bunda

^{692[120]} Cenab-ı Hak Zümer suresinin 55. ayetinde şöyle buyurdu: "Kendiniz farkında olmayarak, ansızın başınıza azap gelmezden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline tabi olun."

^{693[121]} Abdurrahman b. Zeyd b. Eşlem. Üsame'nin kardeşi, Kur'an ve tefsir alimi. Takrib'de O'nun zayıf olduğu söylenildi. 182 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

hikmet ve merhamet vardır.

Mü'minlerin dünyada günahları yüzünden karşılaştıkları bazı musibetler bu kabildendir ve bunda düşünenler için

çeşitli hikmetler vardır. İnsan sahib olduğu nimeti ancak kendisini değiştirip, günah ve isyana düşmesi yüzünden kaybeder. Kötülükle, ancak kötülük işleyenler cezalandırılırlar. Başa gelen musibet ve belaların nedeni işlenen günahlardır. Allah-u teala'nın peygamberlere isyan eden milletlere gönderdiği bela ve musibetler de bu kabildendir. Bu hususta Kur'an'da şöyle buyruldu:

"(Bunların gidişi) tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibidir. (Onlar da) Allah'ın ayetlerini inkar etmişlerdi de Allah onları günahları sebebiyle yakalamıştı. Çünkü Allah güçlüdür, O'nun cezası şiddetlidir.

Bu azabın sebebi de şudur: Bir millet kendilerinde bulunanı değiştirmeye kadar Allah onlara verdiği nimeti değiştirecek değildir ve gerçekten Allah çok iyi işiten, pekiyi bilendir.

(Bunların durumu) da Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibidir. (Onlar) Rablerinin ayetlerini yalanlamışlardı; biz de onları günahlarından ötürü helak etmiştik ve Firavun ailesini boğmuştuk. Hepsi de zalimler idiler." (Enfal: 8/52 -54)

İlk ayet ölümlerinden sonraki azaplarına işaret etmektedir. Aynı şekilde şöyle buyruldu:

"Melekler o kafirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve tadın cehennem azabını (diyerek) canlarını alırken onları bir görseydin!

İşte bu, ellerinizin yapıp ileri sunduğu işler yüzündendir, yoksa Allah kullara zulmedici değildir."(Enfal: 8/50-51)

Cenab-ı Hak böyle buyurduktan sonra:

"(Bunların gidişi) tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibidir. (Onlar da) Allah'ın ayetlerini inkar etmişlerdi de Allah onları günahları sebebiyle

yakalamıştı..." ifadesi, onların ölümlerinden sonra azaba varacaklarını göstermektedir.

"Helak" kelimesi, onların dünyada helak edilmeleri ve sahip bulundukları nimetlerden mahrum olmalarını gerektirmektedir.

Ayeti kerimelerde hem nimetin zevali ile helak, hem de şiddetli azap ile yakalamak zikredilmiştir. Ki "muaheze" kelimesi "ahz" yakalamak, almak'tan türetilmiştir. Bu kelime Kur'an'da birçok yerde geçmektedir.

"Rabbena la tuahizna: Rabbimiz bizi hesaba çekme"(Bakara: 2/286)

"İnne ahzahu elimun şedid: Muhakkak ki onun yakalaması acıklı ve çetindir."(Hud: 11/102)

Bunun benzeri şu kavli ilahidir:

"İnne batşe Rabbike leşedid: Şüphesiz Rabbinin yakalaması şediddir." (Buruc: 85/12)

Ve yine şöyle buyruldu:

"Andolsun ki senden önceki ümmetlere elçiler gönderdik... (inkarlarından dönüp

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

bize) boyun eğsinler diye, onları yakalayıp darlık ve çeşitli hastalıklarla cezalandırdık" (En'am: 6/42)

"Andolsun, biz onları sıkıntıya düşürdük de yine Rablerine boyun eğmediler, tazarru ve niyazda da bulunmadılar." (Mü'minun: 23/76)

Cenab-ı hak onları tevbe etmeleri ve kendisine yönelmeleri için sıkıntıya düşürmüştür. Bundan sonra da onların kalplerinin katılığı ve Allah'a yönelmeye engel olan günahları zikredilmiştir. Ayrıca iki yerde Allah'ın onları günahları ile değil, azab ile ahzettığı zikredilmiştir ki -Allah'u a'lem- bu ifade Allah'ın onları kendisine yönelmeleri için sıkıntıya soktuğu anlamına delalet eder. "Günahları yüzünden onları ahzettii" denilseydi, bu Allah'ın onları helak ettiği ve helak ile ahzettığı anlamına gelirdi.

Ebu's-şeyh el-Esbahani'nin^{694[122]} "El-Azme" kitabında rivayet ettiğine ve İbni Cevzi'nin Tefsir'inde İbn Ebi'd-Dün-ya'nın kitabından naklettiğine göre, İbn Ebi'd-Dünya^{695[123]} "el-Matar" isimli kitabında şöyle dedi:

Harun^{696[124]} bize anlattı. Ona da Af fan^{697[125]} Mübarek b. Füda-Ie^{698[126]}, den anlatmış. Mübarek b. Fudale şöyle dedi:"Hasan'ın şöyle dediğini işittim: Peygamberin ashabı şöyle diyorlardı:

"Başarı veren ve kullarını terbiye eden Allah'a hamdol-sun ki O, yarattığı eşya üzerinde tasarruf etmeseydi Allah'tan şüphe edenler şöyle derlerdi: Bu alemin bir Rabbi olsaydı üzerinde tasarrufta bulunurdu. Hak teala çeşitli şekillerde kainat üzerinde tasarrufta bulunmaktadır.

Allah meşrik ve mağrib arasını aydınlattı. Güneşi bir lamba kıldı ve gündüzü insanlar için geçim vakti kıldı. Sonra dilediği an meşrik ve mağrib arasına karanlığı hakim kılarak, göğü yıldızlar ve parlak ay ile donattı ve geceyi insanlar için rahat ve dinlenme vakti kıldı.

Rabbu'l-alemin dilediği an yağmur yağdırmakta, gök gürültüsü, şimşekler ve yıldırımlar göndermektedir. Dilediği an soğuk ve dilediği an sıcak göndermektedir. Güzelliğinden, kokusundan, akılların dehşete düştüğü çeşitli bitkileri, çiçekleri, yeşillikleri ve meyvaları dilediği an, dilediği yere O gönderir. Sonra da insanlar bu varlıkları yaratan ve izerinde tasarrufta bulunan bir Rabbin olduğunu bilsinler diye, dilediği an bu güzelliklerin hepsini birden gideriverir.

Ve yine o yüce Rab, dilediği an dünyayı yok edip, ahireti getirir.^{699[127]}

Hasan el-Basri, sahabenin tabiat olaylarından Rabbu'l-alemin'in varlığına, kainatın yaratıcısı olduğuna, meşiet ve kudreti ile fail olduğuna ye O'nun dünyayı yokedip, ahireti getirmeye kadir olduğuna delil getirdiklerini belirtmektedir. Bu, görünen bu havadisin, Allah'ın ayetleri olmasını ve Allah'ın bu

^{694[122]} Ebu Muhammed, Abdullah b. Muhammed b. Cafer. Ebu's-şeyh olarak meşhurdur. İmam, hafız ve sikadır. Çeşitli eserleri vardır. 274'te vefat etti.

^{695[123]} Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyan b. ebi'd-dünya. Bir çok eseri vardır. İbn Hacer Takrib'de onun için saduk-tur dedi. 281 yılında vefat etti.

^{696[124]} Harun b. Maruf el-Muruzi. Sika'dır. 231 yılında vefat etti.

^{697[125]} Affan b. Müslim b. Abdullah. İmam ve hafız. Irak muhaddisi. Sikadır. 220 yılında vefat etti.

^{698[126]} Mübarek b. Fudale b. Ebi Ümeyye. Hafız, muhaddis, imam, Basra alimlerinin büyüklerindendir. Hasan el-Basri'nin öğrencilerindendir. Takrib'de onun için "Saduktur, tedlis yapar" denilmiştir. 166 yılında vefat etti.

^{699[127]} Tefsir Hasan el-Basri 1/119-120, Kitabu'l-Azme: 1/323-325, Zadu'l-Mesir: 1/169-170.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

kainatın Rabbi olmasını gerektirir. Yine bundan, kainatın yok iken Allah tarafından yaratıldığını gösterir ki, bu durumda kainat başkası tarafından yaratılması nedeniyle muhdestir. Başkası tarafından yaratılan şey, yaratıcının irade ve kudretine boyun eğmiştir.

Allah (c.c.) yukarıda sözü edilen tabiat olayları olmasaydı yine tanınırdı. Kullan onu fitrat ve zaruret gereğince tanınırlardı. Sadece insanın varlığı bile, Rabbin olmasını gerektirmektedir. Yaratıcı tabiat olayları olmaksızın da bilinir. Bu nedenledir ki şüpheçiler her zaman ayıplanma ile karşılaşmışlardır.

Sahabenin "Allah'tan şüphe edenler şöyle derlerdi" sözü, Allah'tan şüphe etmeyenlerin de bulunduğuna işaret eder.

Allah meşiet (dilemesi) ve ihtiyari (seçimi) ile yaratır ve sonra da en güzelini seçer. Onun iradesi tercihe en layık olanı tercih eder ki, iradenin hakikati budur. O, yaratmayı dilediği an, iradesinden hemen sonra yaratma işi gerçekleşir, oluşum ve yaratmadan hemen sonra yaratılmış var olur. Aynen şöyle buyrulduğu gibi:

"Onun işi, bir şey yaratmak istediği vakit sadece "ol" demektir, ve o şey derhal var olur." (Yasin: 36/82)

Eser sahibinin eseri zaman itibariyle mukarin olamadığından, Allah ile beraber başka bir kadimin de bulunması mümtendir. Sabittir ki Allah'tan başka her şey yok iken var olan birer hadistir. Allah'tan başka her şeyin hadis olduğu, O'na muhtaç olduğu ve O'nunla illetli olduğu en güzel bu yolla ispat edilir.

Fasl

Feraiz Meselesi:

Burada maksat, nassların tüm hükümlere şamil olmasıdır. Biz bu hükümler içinden en müşkil olanına açıklık getireceğiz, feraiz konusu ise ahkam meselelerinin en zor olanıdır. Ahkam meselesinde kıyası nefyedenler birçok meselede nassın delaletinden, üzerinde icmaa olduğunu zannettikleri görüşlere döndüler ve üzerinde icmaa bulunmadığını zannettikleri hükümleri nefyettik ki her iki davranış da hatalıdır.

Birinci davranışı açıkladık.

İkinci davranışa gelince; Bir meselede icmaan bulunmaması, muayyen bir delil ile fayda verir. Ve mutlaka diğer şer'i delillerin nefyi gerekir. Aynen müşerrike^{700[128]} meselesinde olduğu gibi. Kardeşlerden birinin mirası icma ile sabit olsa, diğer kardeş üzerinde icmanın bulunmaması, onun miras hakkına engel değildir.

^{700[128]} Müşerrike/Teşrik meselesi feraiz ilminin en zor ve ihtilafli konularından birisidir. Kelime olarak mirasa ortak olmak, iştirak etme, mirastan pay alma anlamına gelir.

Müşerrike meselesi şu durumda söz konusu olmaktadır: "Koca, altıda bir pay sahibi anne veya nine, annenin iki veya daha çok kardeşleri ve kız veya erkek bir veya daha fazla öz kardeşleri"

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Biz, nass ve kıyas diyoruz ki, bunlar da Kitab ve mizan'dır. Kitab ve mizan annenin oğlunun mirastan sülüs (üçte bir) payının bulunduğu delalet etmektedir. Ali^{701[129]} ve ona tabi olanların^{702[130]} görüşü de bu doğrultuda olduğu gibi Ebu Hanife^{703[131]} ve meşhur bir rivayete göre Ahmed b. Hanbel'in de mezhepleri^{704[132]} böyledir.^{705[133]}

Harb^{706[134]} ise teşrik gerektiğini rivayet etmiştir ki bu, Zeyd^{707[135]} ve ona tabi olanların^{708[136]}, Malik ve Şafii'nin de görüşleridir.^{709[137]}

Bu mesele üzerinde Ömer ve Osman^{710[138]} ve hatta Ali ve Zeyd hariç tüm sahabeler ihtilaf etmişlerdir.

Ali Teşrik olmayacağı yönünde kesin görüş beyan ederken, Zeyd de kesin olarak teşrik olacağını savunmuştur

Anberi şöyle dedi: "Ali'nin sözü kıyas, Zeyd'in sözü ise istihsana daha uygundur."

el-Haberi^{711[139]} ise şöyle dedi: "Bu söz doğru bir tesbittir." Denilir ki: Nass ve kıyas Ali'nin sözünü teyid etmektedir.

Nass, Cenab-ı Hakk'ın şu buyruğudur: "Bundan fazla iseler üçte bire ortaklırlar"^{712[140]}

Bununla murad annenin çocuğudur. Buna ana-babanın çocuğunu da katarsak, onlar üçte bire iştirak edemezler. Bilakis başkaları onlardan daha öndedir.

Eğer ana-babanın çocuğu, annenin de çocuğu olması hasebiyle onlardandır denilirse bu yanlıştır. Çünkü Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Eğer bir erkek veya kadının ana-babası ve çocukları bulunmadığı halde (kelale şeklinde) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek, yahut bir kız kardeşi varsa herbirine altıda bir düşer." (Nisa: 4/12)

^{701[129]} Ali b. Ebu Talib.

^{702[130]} İbn Mesud, Ubey b. Ka'b, İbn Abbas, Ebu Musa el-Eş'ari (r.anhüm) ve ayrıca eş-Şa'bi, İbn Ebi Leyla, el-Anberi, Şerik, Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Muhammed b. Hasan, İmam Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Adem ve daha birçok alim bu görüştedir.

^{703[131]} Ebu Hanife Numan b. Sabit. İmam ve fakih. Irak alimlerinden. Şafii "İnsanlar fıkıhta Ebu Hanife'nin iyali gibidirler" demiştir. 150 yılında vefat etti.

^{704[132]} Bkz. Ahkamu'l-Kur'an (Cassas) 2/92, Haşiyetu İbn-i Abidin: 5/827.

^{705[133]} Bu görüşe göre mirasın şöyle taksim edilmesi gerekir: 6 hisse

Koca 3 hisse Anne veya nine 1 hisse Annenin kardeşleri 2 hisse Öz kardeşlere hisse yok.

^{706[134]} İmam ve allame. Harb b. İsmail el-Kermani. Fakih Ahmed b. Hanbel'in öğrencisi. 280 yılında vefat etti.

^{707[135]} Zeyd b. Sabit. Sahabi. Büyük imam. Karii. Medine müftüsü. Peygamberin (s.a.v.) vahiy emini ve katibi Kur'anı toplama heyetinin başkanı. 45 yılında vefat etti.

^{708[136]} Ömer b. Hattab, Osman b. Affan, (r.anhuma) Ayrıca Said b. elr Müseyyeb, Şüreyh el-Kadi, Mesruk, Tavus, Muhammed b. Şirin, İbrahim en-Nehai, Ömer b. Abdulaziz, Sevri, Malik ve Şafii de bu görüştedirler.

^{709[137]} Bu görüşe göre, annenin kardeşleri, öz kardeş bulunursa bu durumda meselenin aslı altı hissedir. Kocaya üçün yarısı, anne ve nineye altıda bir, geriye kalan iki hisse ise annenin kardeşleri ile öz kardeş arasında sayılarına göre dağıtılır.

^{710[138]} Osman b. Affan b. Ebi'l-As, Ebu Amr, el-Emevi. Zu'n-nureyn. İlk müslümanlardan. Peygamber kızları Rukiyye ve Ümmü Gülsüm ile evlendi. H. 35 yılında evinde şehid edildi.

^{711[139]} Fıkıh imamı, allame Ebu Hakim Abdullah b. İbrahim el-Haberi 476 yılında vefat etti.

^{712[140]} Nisa suresinin konuyla ilgili 12. ayetinin tamamı şöyledir: "Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eşlerinizin, eğer çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocuğunuz yoksa sizin de yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onların (zevcelerinizin) dir. Çocuğunuz varsa bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadının, ana-babası ve çocukları bulunmadığı halde (kelale şeklinde) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek, yahut bir kızkardeşi varsa herbirine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaklırlar. (Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacak) tır. Bunlar Allah'tan size vasiyettir. Allah herşeyi hakkıyla bilendir, halimdir."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Sa'd^{713[141]} ve İbn Mes'ud'un kıraatlerinde "min ümm" geçmektedir^{714[142]} ki, bununla murad icmaa ile annenin çocuğudur.

"Her birine altıda bir düşer" ifadesi de buna delalet etmektedir. Ana-baba ve babanın hükmü ,Nisa suresinin son ayeti olan sayf ayetinde şu şekilde belirtilmiştir:

"Senden fetva isterler. De ki: "Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kızkardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunudur. Kızkardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona varis olur."^{715[143]}

Kız için malın yarısı tayin edilirken, erkek içinse tamamı tayin edilmiştir. Bu hüküm ana-babanın çocukları içindir. Sonra şöyle buyurdu:

"Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır."

Bu hükmün annenin değil, anne-babanın çocukları hakkında olduğu hususunda tüm müslümanlar müttefiktirler.

Cenab-ı Hakk'ın bu hükmü, bu ayette zikretmesi ve diğer ayetin (yani Nisa: 4/12) hükmü her iki sınıfın bir diğerinden başka olduğunu gösterir. Önceki ayet-i kerimede ifade edilen sınıf ile bu sınıfın aynı olması caiz değildir. Son ayeti kerimede geçen sınıf icmaa ile ana-baba ve babanın çocuğudur.

Önceki ayet-i kerimede annenin çocuğu murad edilmiştir ki bu konuda varid olan kıraatler de bunu teyid etmektedir. Karı-koca ise, her halükarda mirastan belli bir pay sahibidirler. Oysa Nisa suresinin 11. ayeti^{716[144]} ile son ayetinde geçen kimseler yakınlıktan ancak belli bir paya sahiptirler. Bu nedenledir ki Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Kimse zarara uğramaksızın (yapılacak) tır. Bunlar Allah'tan size vasiyettir." (Nisa: 4/12)

Aynı husus Nisa suresinin 11. ayeti olan amud ayetinde zikredilmedi. Çünkü eş ve annenin çocuğunun sülaleden olmaması nedeniyle, insanlar çoğunlukla onların zararlarını istemektedirler. Baba ve çocukları ise aynı kanından olmaları nedeniyle, genelde daha az zarar görürler.

Ayetin nassı, annenin çocuğuna üçte bir hak vermektedir. O halde kim bu hakkı azaltırsa ona zulmetmiş olur. Anne-babanın çocuğu ise başka bir sınıftır. Onlar

^{713[141]} Sa'd b. Ebi Vakkas. İlk müslümanlardan ve cennetle müjdelenen on sahabiden birisidir. Tüm gazvelere iştirak etti. Ayrıca altı kişilik şura temsilcisinin üyesidir. H. 55 yılında vefat etti.

^{714[142]} Bu kıraat şazdır. Bkz. el-Kermani (Şevazu'l-Kıraa sh: 29).

^{715[143]} Nisa suresinin son ayeti olan 176. ayetin tamamı şöyledir: "Senden fetva isterler. De ki: "Allah babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kızkardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunudur. Kızkardeşi ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona varis olur. Kızkardeşleri iki tane olursa (erkek kardeşlerin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır. Şaşırmamanız için Allah size açıklama yapıyor. Allah herşeyi bilmektedir."

^{716[144]} Nisa suresi 11. ayetin tamamı şöyledir;

"Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana babasından herbirinin altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana-babası ona varis olmuş ise anasına üçte bir (düşer). Eğer ölenin kardeşleri varsa anasına altıda bir (düşer). Bütün bu paylar ölenin) yapacağı vasiyetten ve borçtan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size fayda bakımından yakın olduğunu bilmezsiniz. Bunlar Allah (tarafın) dan konmuş farzlardır. Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

kan bağıyla bağlı yakınlardır. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Miras hisselerini hak sahiplerine verin; ondan sonra geriye kalanı akrabalıkta en yakın olan erkek kişiye verin."^{717[145]}

Bu hadisten şu sonuç çıkar: Miras ehli haklarını aldıktan sonra geriye birşey kalırsa akrabalara dağıtılır. Kalmazsa dağıtılmaz. Burada da hakk dağıtıldıktan sonra geriye herhangi bir şey kalmamaktadır.

Ancak itiraz edenlerin: Varsayın ki onların babası eşek idi. Anneleri de müşterektirler." sözü hissen ve şer'an fasittir.

Hissen fasittir. Çünkü baba eşek olsaydı, annenin de Ademoğlu cinsinden değil, baba gibi eşek cinsinden olması gerekirdi. Bundan maksat, varlığı yokluğu gibidir, demektir diye itiraz edilirse şöyle cevap verilir: Bu batıldır. Çünkü mevcut olan, yok olamaz.

Şer'an fasittir. Çünkü Cenab-ı hak ana-babanın çocuğu ile ilgili, annenin çocuğu ile ilgili hükmü hilafına vermiştir.

Denilse ki: Baha'nın onlara faydası olmayacaksa, zararı da olmaması gerekir.

Denilir ki: Evet, babanın faydası gibi zararı da olabilir. Annenin tek çocuğu olsa, anne-babanın da çok çocukları olsa annenin çocuğu tek başına altıda bir payını alır. Geri kalan ise hepsi arasında paylaşılır. Eğer baba olmamış olsaydı, çocukların hepsi eşit şekilde mirasa iştirak etmiş olacaktı. O halde buradan da anlaşılacağı gibi babanın varlığı bazen çocuğunun yararına olabileceği gibi, zararına da olabilir.

Aynı şekilde feraiz usulü kesintisiz bir yakınlık üzerine mebnidir. Dişi ve erkeğin hükümleri değişmez. Anne-babadan olan kardeş, babadan veya anneden olan kardeş gibi değildir. Sadece anneye dayanan veya sadece babaya dayanan yakınlıktan dolayı kişi mirasdan hak kazanmış olmaz. Bilakis anne-babaya dayanan müşterek bir yakınlığın olması gerekir. Ancak annenin yakınlığı münferid olursa, hüküm de münferid olur. Biri annenin kardeşi olan iki amcaoglunun söz konusu olduğu durumda cumhur, annenin kardeşinin südüs (altıda bir) pay sahibi olduğu, geri kalan payda ise müşterek oldukları görüşündedirler. Ki Ali'den de bu yönde bir rivayet mevcuttur.^{718[146]}

Şüreyh'in^{719[147]}, aynen anne-babanın amca çocuklarında olduğu gibi hissenin tamamını annenin kardeşine verdiği ri-vayer edilmiştir.^{720[148]}

Cumhur şöyle der: "İster amca çocuğu ana-babadan ister babadan olsun her iki durumda da netice değişmez. Annenin kardeşi, babayla ilgili olmadığından, anne-babanın amca çocuğu gibi kabul edilemez.

"Müşrike meselesinde babadan kızkardeşler olsaydı bu durumda onlara sülüsân gerekirdi. Eğer bu kızlarla beraber erkek kardeşleri olsaydı bu durumda da,

^{717[145]} İbn Abbas'tan rivayet olunan bu hadis Buhari, Kitabu'l-Feraiz: 7/5, Müslim Kitabu'l-Feraiz: 2/1233'de geçmektedir.

^{718[146]} Bkz. Sünen-i Said b. Mansur (1/63-64), Musannif İbn Ebi Şeybe 11/250-251, Beyhaki, Sünenü'l-Kübra: 6/240.

^{719[147]} Şüreyh b. Haris b. Kays b. Cehm el-Kindi. Fakih, Küfe kadısı. Sahabi olduğu rivayet edilir. Zehebi, onun Peygamber döneminde müslüman olduğunu ve Ebu Bekir döneminde Yemen'e intikal ettiğini söylemiştir. 78 yılında vefat ettiği söylenir.

^{720[148]} Bu görüş İbn Mesud'a aittir. Daha sonra Şüreyh de bu görüşü savunmuştur.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

kızların hakkı sakıt olurdu. Bu durumda kardeş "Ahu'l-meşum"^{721[149]} olarak isimlendirilir. Ki onların mevcudiyeti kızların zararına olmaktadır.

Aynı şekilde babanın yakınlığıyla da bazen kardeşlerin lehine, bazen de aleyhine olur. Akrabalık derecesi nedeniyle kişi bazen mirasının tamamını, bazen çoğunu, bazen azını alır, bazen de mirastan hiçbir paya sahip olamaz.

İstihsan görüşüne gelince:

Buna şöyle cevap verilir: Bu görüş Kitap ve mizana aykırıdır ve haklarının alınıp başkasına verilmesi nedeniyle anneden olan kardeşlere zulümdür.^{722[150]}

Kadının baba ci-

267

hetinden akrabaları, ona infak etmelerine rağmen, kadının mirası Rasulullah'ın (s.a.v.) hüküm verdiği gibi kocası ve çocuklarıdır.

İstihsan görüşünü benimseyenlerin Zeyd'in sözünden başka hiçbir delilleri yoktur.

Ömer'in de bu görüşe göre hükmettiği ve Medinelilerin bu görüşü benimsedikleri rivayet edilmiştir. Medineliler aynı şekilde dede ve kardeşlerin mirası konusunda ve daha başka diğer feraiz konularında da bu görüşler nass ve kıyasa muhalif olsa da Zeyd'in görüşlerini benimseyip taklit etmişlerdir. Bazıları bu tutumlarını Peygamberden (s.a.v.) rivayet edilen şu hadise dayandırmaktadırlar.

"Feraizi en iyi bileniniz Zeyd'dir"^{723[151]}

Fakat bu hadis zayıftır, aslı yoktur. Peygamberin döneminde Zeyd feraiz meselelerini bilmekle tanınmış değildi. Tirmizi'nin Enes'den rivayet ettiği bu hadis zayıftır. Ayrıca Ebu Ubeyde b. Cerrah^{724[152]} hakkında rivayet edilen hadisin de sadece şu kısmı sahihtir.

"Her ümmetin bir emini vardır. Bu ümmetin emini de Ebu Ubeyde b. Cerrah'tır"^{725[153]}

Bundan daha zayıf bir isnatla da şu hadis rivayet edilmiştir.

"Sizin en iyi hüküm vereniniz (kadınız) Ali'dir. Bu ümmetin hıbrı ise İbn Abbas'dır."

^{721[149]} Erkek kardeşin bu şekilde isimlendirilmesinin nedeni, erkek kardeşin varlığı yüzünden kızkardeşlerinin kardeşlerinin miraslarından pay almamaları nedeniyledir.

^{722[150]} İbn Kudame Muğni'de şöyle dedi: "Mücerred istihsan şeriat-te delil değildir. Bu, delilsiz olarak rey ile şeriate müdahale anlamına gelir ve infirad halinde bununla hüküm verilemez. Kitap ve sünnetin zahirine muhalif hiçbir istihsan ile amel edilmez." (Muğni: 7/24)

^{723[151]} Bu Ebu Kalebe'nin, Enes'den rivayet ettiği "Ümmetimin ümmetime en merhametlisi Ebu Bekir'dir" diye başlayan hadisten bir bölümdür.

Hadisi Ahmed, Müsned: 3/184-281, İbn Mace Sünen: 1/55, Tirmizi Sünen: 5/665'te rivayet etmiştir. Tirmizi hadisin "Hasen-sahih" olduğunu söyledi.

^{724[152]} Amir b. Abdullah el-Cerrah el-Kurşi. İlk müslümanlardan, cennetle müjdelenen sahabelerden. Birçok menakıb ve faziletleri vardır. H. 18 yılında vefat etti.

^{725[153]} Benzer bir hadisi Buhari Kitabul-Fadailu'l-ashab: 4/216 ve Müslim Kitabul-Fadailu's-sahabe: 2/1881 'de rivayet etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

^{726[154]} Bu hadisi rivayet eden Kevser b. Hakim^{727[155]}, Nafi'de^{728[156]} batıl hadisler rivayet etmekle bilinir. Ve ehl-i ilimin ittifakı ile bu adamın hadisleri delil değildir.

Medineliler, sahabe cumhurunun görüşüne aykırı olmasına rağmen "Cedd" in payı konusunda da Zeyd'e tabi olmuşlardır.

Sahabe cumhuru, Ebu Bekir es-Sıddık'ın^{729[157]}, Cedd'in baba gibi kardeşlerin miras hakkını ortadan kaldırdığı yönündeki görüşüne aynen iştirak etmişlerdir. Bu görüş on küsur sahabiden rivayet edilmiştir.^{730[158]} Ebu Hanife, bir rivayete göre Şafii, Ahmed ve arkadaşlarından Ebu Hafs el-Berkimi^{731[159]} de bu görüştedirler.

Ancak Ali, İbn Mesud ve Zeyd ise "Cedd" (dede) ile beraber kardeşlere de mirastan pay verileceği görüşünü benimsemişlerdir. Ömer b. Hattab ise bu konuda kararsız kalmıştır.

hadisleri batıldır" dedi. Darekutni ve diğerleri ise metruktür, dediler.

Bu iki görüşten doğru olanı şüphesiz bir başka yerde sunduğumuz birçok delil gereğince Sıddık'ın (r.a.) görüşüdür.^{732[160]}

Kardeşlerin mirastan pay alacağını söyleyenler, bu görüşlerine dayanak olarak babanın evlatlık cihetini öne sürmektedirler. Fakat onların bu dayanakları kitab, sünnet, icmaa gereği geçersizdir. Çünkü herkes tarafından kabul edilmektedir ki, cedd, kardeş oğullarından daha mukaddemdir. Oğlun oğlu ise oğlun yerine geçmekte ve cedd'den mukaddem olmaktadır. Babanın evlatlık ciheti mukaddem olsaydı, bu durumda evlatlık, babanın evlatlık cihetine mukaddem olurdu.

Aynı şekilde büyük dede, amcaya mukaddemdir. Amca ise küçük dedenin oğludur. Büyük dede ise onun babasıdır. Amca, evlatlığı cihetiyle, büyük dede ise babalığı ci-hetiyledir. İcma ile büyük dede amcaya mukaddemdir. Büyük dedenin amcaya nisbeti ise, küçük dedenin, kardeşe nisbeti gibidir.

^{726[154]} Benzer bir hadisi İbn Hazm, Muhalla (9/296)'da tahrir etti.

^{727[155]} Kevser b. Hakim. Kufeli'dir.Haleb'e intikal etti. Ebu Zer'a O'nun için zayıf dedi. Ahmed b. Hanbel de "Onun

^{728[156]} İbn Ömer'in kölesi Nafii. İmam, müftü, Medine'nin alimi, sikadır. 117 yılında vefat etti.

^{729[157]} Ebu Bekir'in bu sözünü tahrir edenler: Said b. Mansur, sünen: 45-46, İbn Ebi Şeybe Musannif: 288-290, Beyhaki.sünenü'l-kübra: 6/246.

^{730[158]} Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyir, Osman b. Affan, Aişe, Übeyy b. Ka'b, Ebu'd-Derda, Muaz b. Cebel, Ebu Musa el-Eş'ari, Ebu Hureyre, Cabir ibn Abdullah ve başkaları. (Radiyallahu anhum)

^{731[159]} Ömer b. Ahmed b. İbrahim. Ebu'l-Hafs el-Bermeki. Sika, sal-ih, hanbeli fakihlerindendir. Zühd, takva ve ilmi eserleri ile bilinir. 389 yılında vefat etti.

Ömer b. Ahmed b. İbrahim. Ebu'l-Hafs el-Bermeki. Sika, sal-ih, hanbeli fakihlerindendir. Zühd, takva ve ilmi eserleri ile bilinir. 389 yılında vefat etti.

^{732[160]} İbn Teymiyye dışında Ebu Bekir'in (r.a.) bu konudaki görüşünü tasvip edenlerden biri de Buhari'dir. Sahih (8/16)'de şöyle dedi:

"Ebu Bekir'in bu görüşüne muhalefet eden olmamıştır. Sahabelerin büyük çoğunluğu bu görüştedirler."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Yine: Bu görüşü savunanların dedikleri doğru olsaydı bu durumda kardeşlerin takdimi gerekirdi ki bu da sünnet ve sahabenin icmasına aykırıdır.

Aynı şekilde: Evlatlık ve evlatlığın evlatlık ciheti, babalık ve babanın babalık cihetinden daha mukaddemdir. Çünkü bu cins diğer cinsten mukaddemdir.

Ancak babanın evlatlık ciheti bu evlatlık cihetinden değildir. Bilakis babalık ve babalığının babalık ciheti tüm şer'i hükümlerde babanın evlatlık cihetinden daha mukaddemdir. Hiçbir şer'i hükümde kardeş, dededen mukaddem değildir. Kıyas gereği kardeşi dedeye eşit tutmak veya onun önüne geçirmek, tüm şer' i usulleri ihlal etmek anlamına gelir.

Ömeriyetan Meselesi^{733[161]}:

Kur'an'da annenin baba ve koca ile beraber sülüs alacağına dair hiçbir işaret yoktur. Bilakis Allah ona sülüsü o ve babanın mirasçı olması halinde vermiştir. Kur'an O'nun ve babanın mirastan sülüs (üçte bir) alacağına işaret etmektedir. Ömer, Osman, Ali, İbn Mesud ve Zeyd gibi büyük sahabeler bununla delil getirmişler. Ulemanın cumhuru ise, malın tamamına iştirak etmelerine kıyasla zevceynin farzından sonra, kalan mirasa sülüs olarak iştirak edecekleri görüşündedir.

Kur'an mefhumu mutlak olarak annenin sülüs almasını nefyetmektedir. Dolayısıyla anneye mutlak olarak veya zevceynle beraber sülüs veren Kur'an'ın mefhumuna aykırı davranmış olur.

Cumhur mefhum ile amel etmiş ve onun mirasım, babasına mirasçı olduğu zamanla, mirasçı olmadığı zamanı bir tutmamışlardır. Babasına mirasçı olması halinde annenin payı mutlak olarak sülüstür. Babasına mirasçı olmadığı ve babasından başka dede, amca ve kardeş gibi mirasçıların bulunması durumunda sülüs olmaya daha layıktır. Çünkü babası ile beraber sülüs alan, babası dışındakilerin bulunması halinde sülüs almaya daha layıktır. Kur'an mirasçıların sadec e anne ve baba olması halinde annenin sülüs alacağına delalet eder ki bu daha yakının daha uzak olandan daha mukaddem olduğunu gösterir.

Eğer asabe ile beraber farz sahibi olursa Allah (c.c.) bu durumda kızlara ve kız kardeşlere anne ile beraber sūdüs (altıda bir) vermiştir. Tek bir kızkardeş ve

^{733[161]} Feraiz ilminin iki zor meselesidir. Bu şekilde isimlendirilmesinin nedeni Ömer b. Hattab'ın (r.a.) ilk kez anneye mirastan geri kalan sülüsü vermesi nedeniyle. Ayrıca şöhetinden dolayı Garavin ve garipliğinden dolayı garibeteyn meselesi olarak da isimlendirilir.

Bu iki mesele şöyledir:

Birinci mesele: Rükünleri koca, anne ve baba.

İkinci mesele: Rükünleri zevce, anne ve baba.

Alimler kocanın yarım, zevcenin rubu (çeyrek) alacağı konusunda ittifak ettiler. Fakat zevceynin (karı-kocanın) haklarından sonra anenin alması gereken miras miktarı konusunda ihtilaf ettiler.

Ayrıntılı bilgi için bakınız: El-Muğni 7/20-211, İ'lamu'l-muvakki-in: 1/441, Tahkikatul-merdiyye: 88-90.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

anne iseler, anne çocuklardan erkek olanla beraber sülüs alır. Kız ile olması daha evladır. Sülüsden sūdüse düşmesi kardeşler nedeniyledir. Bir kardeş ise kardeşler gibi değildir.

Anne, tek bir kardeş ile beraber sülüs alıyor ise, amca ve diğerleriyle beraber sülüs alması daha evladır. Zevceteyn-den biri ile beraber baba, oğul, amca ve amca oğlu dışında diğer akrabalar baba seviyesinde değildirler. Bu durumda zevcenin payından sonra kalan miras sülüse bölünür. Çünkü o ve baba aynı tabakadandır. Oysa mezkur diğer yakınlar onlarla aynı tabakadan değildirler. Dolayısıyla anne ile bir tutulmazlar. Anne baba gibidir ve meyyit ile onlar arasında diğerleri gibi bir vasıta yoktur. Dolayısıyla kalan sülüsün onlara verilip onları babayla eşit hale getirmek mümkün değildir.

Bu hususta cedd (dede) dışında ihtilaf yoktur. İhtilaf İbn Mesud'dan rivayet edilmiştir. Cumhur ise, annenin cedd ile beraber malın sülüsünü alacağı görüşündedirler ki doğru olan da budur. Çünkü dede anneden daha uzaktır. Dede, baba ile engellenirken, anneyi hakkını almaktan engelleyecek hiçbir unsur yoktur.

Anneye kalan sülüs ve diğer sūdüsün verilemeyeceğine göre, sülüsün verileceği açıkça ortaya çıkar. Zevceynden birisi bulunsun veya bulunmasın, baba olmadığı zaman anne sülüs hakkı alır.

Zevceynden biri ile beraber kalan sülüsün ona verilmesi, sahabe cumhuru ve ulemanın anlayışı gereğince bazen asıl manası itibariyle, bazen daha layık olması itibariyle, bazen de fer'i, benzediği aslına katmak itibariyledir.

Ben derim ki, bu nassın delaleti veya kıyastır. Kıyas, kız çocuğunun erkek çocuğu ile beraber olması gibi annenin de baba ile beraber olmasını gerektirir. Çünkü onlar dişi ve erkek olarak usbenin aynı cinsindendirler.

Zevce, zevcin yarısı kadar alır. Çünkü her ikisi de dişi ve erkek olarak aynı cinstendirler.

Kitabın annenin miras payına delaleti ise Cenab-ı Hakk'ın şu kavlidir:

"Ölenin çocuğu varsa, ana babasından her birinin altında bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana babası ona varis olmuş ise anasına üçte bir düşer."(Nisa: 4/11)

Allahu teala, anneye bu hakkı iki şart ile verdi:

Ölen şahsın çocuğu olmaması ve mirasçıların ana-baba olması.

O halde anne bu nassı, çocuğun olmaması halinde anneye mutlak olarak üçtebir verilmeyeceğine delalet etmektedir. Çocuğun olmaması halinde anne mutlak olarak üçte bir alsa idi bu durumda "Ana-babası ona varis olmuş ise" kavli ilahisinin bir anlamı kalmamış olurdu. Bu durumda ana-baba ister varis olsun, ister olmasın, annenin hakkı üçtebir olurdu. Fakat gerçek öyle değildir ve bu Kur'an'm delaletinin hilafoadır. Bu ömeriyeteyn halinde zevç, ana-baba, zevce ve ana-babaya malın tamamının üçte biri verilmez diyen büyük sahabeler ve cumhurun sözlerinin doğruluğunu gösterir.

İbn Abbas ve ona uyanlar şöyle dediler: Burada anneye sülüs verilirse bu, çocuğun olmaması halinde mutlak olarak anneye sülüs verilir anlamına gelir ki

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

bu da Kur'an'ın delaletine aykırıdır. İbn Abbas'ın Zeyd'e "Allah'ın kitabında sülüs ve sūdūsten başka pay yoktur", dediği rivayet edilir.^{734[162]}

Şöyle itiraz edilmektedir. Anneye mutlak olarak üçtebir verilmesi Allah'ın kitabında yoktur. Zevceyn ile beraber ona nasıl olur da üçte bir verilebilir?! Bilakis Allah'ın kitabında baba ve zevceynden biri ile beraber ona üçte bir verilmesi yasak edilmiştir.

Eğer böyle olsaydı şöyle denilirdi: "Eğer onun çocuğu yok ise anneye üçte bir vardır" Bu taktirde anne mutlak olarak üçte bir pay almaya hak kazanır. Fakat ne zaman ki üçte bir için bazı şartlar öne sürüldü, işte o zaman annenin mutlak olarak sülüs alma hakkı olmadığı anlaşılmış oldu.

Bu "delilu'l-hitab" olarak isimlendirilen mefhumu'l-muhalefet'tir ki ömerateyn dışında anneye üçte bir verenlerin sözlerini geçersiz kılmaktadır. Fakat bu icmaya aykırıdır. Çünkü Allah ona bu hakkı çocuk ve kardeşlerle beraber verdi ve bununla taklid etti.

Bu işaretler hitabı tenbih içindir ve mefhum ya mefhumu muvafakat veya mefhumu muhalifedir. Kur'an ona sülüs ve sūdūsün verilmeyeceğine delalet etmesinde, taksimin delaletinden Allah'ın ona bu payı vermeyi dilediği anlaşılmaktadır. Bu zaruret gereğidir. Bu asıl mana cihetiyledir. Aynen şu hadislerde olduğu gibi:

"Kim ortak kölesini azad ederse..."^{735[163]}

"Kim eşyasının aynısını iflas eden adamın elinde bulursa onu almaya o daha layıktır."^{736[164]}

Hadislerde geçen köle ve adam kelimeleri bu durumda hitap örfü gereği dışı ve erkeğe beraber şamildir. Örfte bu tür kullanımlara yani özel bir lafız ile genel mananın murad edilmesine sık sık rastlanır. Bu, bazen şu örneklerde olduğu gibi özel lafzın örfte genel anlamda kullanılmasından kaynaklanır.

"Şüphesiz ki Allah zerre kadar haksızlık etmez."

(Nisa: 4/40)

"Onu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir." (Fatır: 35/13)

Ve atasözünde geçtiği gibi: "Vallahi onun ne bir damla suyunu içtim, ne de bir lokma yiyeceğini yedim."

Örfte bunun gibi daha başk birçok misaller mevcuttur.

Aynı şekilde bir kavmin liderinin, geneli ilgilendiren bir iş için tek bir adamına verdiği emir, tüm diğer adamlara da verilmiş gibidir.

Aynı şekilde Rasulullah'ın ümmetinden bir kişi için verdiği hüküm, durumu ona benzeyen ümmetten kıyamete kadar geçecek olan tüm fertlerini de bağlar. Ve

^{734[162]} Sünen ed-Darimi s: 742, Süneni'1-kübra, Beyhaki: 6/228.

^{735[163]} Buhari, kitabu'1-rtk: 3/117-118.

^{736[164]} Buhari, kitabu'1-istikrad: 3/86, Müslim, kitabu'1-musaka: 2/1193-1194, Ebu Davud, Kitabu'1-büyu: 3/789-791.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

yine huzurda bulunanlara verilmiş bir emir, huzurda hazır olmayanları da bağlar. Çünkü burada tahsis değil, tamim murad edilmektedir.

Kur'an kardeşlikten bir kardeş ile beraber annenin südüs alamayacağına delalet etmiştir. Baba ve zevceynden biri dışında annenin asabe ile beraber südüs veya kalan sülüsü alması mümkün olmayınca, sülüsü alması gerekmiştir.

Anne baba ile beraber sülüs almaya hak kazanınca, diğer durumlarda baba olmadan sülüse hak kazanması daha evladır. Çünkü bu durumda buna ondan daha layık başka kimse yoktur. "Eğer çocuğu yok da ana babası ona varis olmuş ise anasına üçte bir düşer" buyruğu annenin sülüs hakkına işarettir. Geri kalan da şu kavli ilahi ile babaya aittir: "Ana-babası ona varis olmuş ise..." Miras ikisi arasında paylaştırılmakta ve önce annenin hakkı verilmektedir. Bundan anlaşılıyor ki geri kalan da babanın hakkıdır. Geri kalan payın babaya verilmiş olması, diğer yakınlarla da aynı oranda pay verilmesini gerektirmez. Asabenin diğer fertleri şu ilahi hitaplar ile muhataptırlar:

"Allah'ın kitabına göre rahim sahipleri (akrabalar) birbirlerine (varis olmaya) daha uygundurlar."

(Enfal: 8/75)

"(Erkek kadından) her biri için, ana baba ve akrabanın bıraktığından varisler kıldık." (Nisa: 4/33)

Peygamber (s.a.v.) de şöyle buyurdu:

"Miras hisselerini hak sahiplerine verin; ondan sonra geriye kalanı akrabalıkta en yakın olan erkek kişiye verin."^{737[165]}

Fasl

Kızlarla beraber kızkardeşlerin ve bunların cumhuru sahabe ve ulemanın dedikleri gibi asabeden olmaları hakkında. Ki Kur'an ve sünnet de buna delalet etmiştir:

Kavl-i ilahi'de şöyle buyruldu:

"Senden fetva isterler. De ki: "Allah babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Kızkardeşler ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona varis olur." (Nisa: 4/176)

Ayet, erkek çocuğun bulunmaması halinde kızkardeşin mirasın yarısını alacağını göstermektedir. Kızın olmaması halinde ise, erkek çocuk malın tamamına mirasçı olur. Bundan erkek çocuğun bulunması halinde kızkardeşin malm yarısını alamayacağı sonucu çıkar.

Bu, iki neviden birini erkek ile tahsis değil, hükmün tümüne şamil olmasıyla beraber umumi lafzı tahsis ve takyid etmektir. Teamimden sonraki tahsis ise, tahsis-i mübteda menziline değildir. Çünkü bununla bir cins dışında diğeri

^{737[165]} Hadisin tahririni daha önceki sahifelerde yaptık.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

kastedilebilir. Ancak şamil olduğu iki cinsin de zikri şu kavli ilahide geçmektedir:

"Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kızkardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur."

(Nisa: 4/176)

"Eğer çocuğu yok da ana babası ona varis olmuş ise anasına üçte bir düşer."

(Nisa: 4/11)

Çocukla beraber kızkardeşin yarım hisse alamayacağı aşıkâr olunca, çocuk ya erkek veya kız olur. Erkek çocuk kardeşde olduğu gibi şu kavli ilahi delili ile onun hakkını sakıt eder: "Kızkardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona varis olur" Burada erkek kardeş için, malın tamamını alması anlamında irsi mutlak belirtilmiş değildir. O halde kız kardeşin çocuğu bulunması halinde erkek kardeş mirasın tamamını alamaz. Bilakis ya malın bir kısmını alır veya hakkı tamamen sakıt olur. Kızkardeşin çocuğu ya erkek veya kız olur.

Kur'an bize kızın, malın yarısını alacağını beyan etmiştir. Bunda kız kardeşin kızının onun erkek kardeşinin mirasın geri kalan yarısını almaktan men edemeyeceği sonucu çıkar.

Allah'ın fetvası kelale içindir. Kelale ise, babası ve oğlu olmayan kişi demektir. Bundan babası ve oğlu olanın hükmünün bu hüküm dışında olduğu ortaya çıkar. Nasıl erkek kardeş kız kardeşin usbesi olması hasebiyle mirasını alabiliyorsa, babanın usbe alması daha evladır.

Baba ve kardeş asabe oluyorsa, oğlun usbe olması daha evladır. Cenab-ı hak şöyle buyurdu:

"(Erkek ve kadından) her biri için, ana baba ve akrabanın bıraktığından varisler kıldık" (Nisa: 4/33)

Allah (c.c.) ana baba ve akrabaların bıraktığından onlara varis olacak kişiler bırakmıştır. Yakınlık ise en yakın rahim sahibinden en uzağa doğrudur.

Ayette geçen "mevali" kelimesi mirasçılar anlamındadır ki Allah ana-baba ve akrabalar için kıldığı mirasçıların en layık onların oğullarıdır. Dolayısıyla işin başlangıcında baba oğula mirasçı olurdu. Allah ana-baba ve akrabalar için vasiyet edilmesini emretmiştir:

"Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır bırakacaksa anaya, babaya, yakınlarla uygun bir biçimde vasiyyet etmek, Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur." (Bakara: 2/180)

Allah'ın onlara vasiyyet emri, mirasın öncelikle oğulun hakkı olduğunu gösterir. Feraiz ayetlerinin inmesinden önce hüküm bu şekildeydi. Oğul, miras almada ana-babadan daha öndedir.

Aynı şekilde Cenab-ı Hak "Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır bırakacak -sa anaya, babaya, yakınlarla uygun bir biçimde vasiyyet etmek, Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur." buyurarak herekesin sadece oğullarını mirasçı olabildikleri bir düzende valideyn ve akrabalara vasiyet edilmesini emretti. Cahiliye döneminde babanın oğlunun tüm mallarını alması gayet güzel bir davranış kabul edilirdi. Sonra Cenab-ı hak feraiz ayetlerini indirdi. Kendinden

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

başkası olmadığı durumda çocuğun babasının mirasının tamamını alması cahiliyye döneminde uygulanan bir adet idi. İslam da bu adeti yerinde bularak meşru kabul etti. Böylece çocuk ister küçük, ister büyük olsun miras hakkı sabit kılınmış oldu. Aynı şekilde diğer mirasçılar da küçük ve büyük eşit kabul edildi. Oysa cahiliyye döneminde sadece büyük kardeş mirastan pay alırdı. Aynı şekilde peygamberin (s.a.v.) "Miras hisselerini hak sahiplerine verin; ondan sonra geriye kalanı akrabalıkta en yakın olan erkek kişiye verin" emri mirasın ancak asabe olan yakınlarla paylaştırılacağını gösterir. Usbe içinde de önce oğul, sonra baba, sonra dede ve sonra da kardeşler hak sahibidirler.

Peygamber (s.a.v.) bir adamın değişik kadınlardan olan çocukları (Beni Allat) dışındaki bir annenin çocuklarının mirastan pay alacaklarına hüküm vermiştir.^{738[166]}

Ana-babadan bir kardeş, sadece baba bir kardeşten, daha evladır. Oğlun oğlu, oğlun yerindedir.

Aynı şekilde yakın babanın oğulları, büyük babanın oğullarından daha evladır. Büyük babaya en yakın, ölüye en yakın olandır. Her bakımdan müsavi olmaları durumunda ebeveynden olanlar, sadece babadan olanlardan daha evladır.

Kur'an kızkardeşin, ölünün çocuğu bulunmadığı zaman yarım alacağına ve erkek çocukla beraber oğlun asib olarak kızkardeşin payını gidereceğine delalet etmektedir. Fakat erkek çocuk değil de kız çocuk olursa, bu durumda Kur'an'da, kızkardeşin mirastan pay almasına engel bir şey yoktur.

Kız çocukla beraber kız kardeşin hakkı ya sakıttır veya yarım pay alır. Veya asabedir. Hakkının sakıt olması sözkonusu değildir. Ne kardeşi ne kardeşinin hakkı sakıt değildir. Uzak akrabalarından dolayı yakın akrabaların haklarının sakıt olması mümkün değildir. Hakkı sakıt olmadığı gibi yarım hisse de alamıyor. Çünkü Cenab-ı Hak ona yarım hisseyi ölenin çocuğu bulunmaması halinde vermektedir. Ayrıca ölenin kızı ölene ondan daha yakındır. Ve bu nedenle müsavi olmaları mümkün değildir. Yine eğer kızkardeşe yarım hisse verilirse, bu sefer ölünün Öz kızının hissesi, diğer akrabalar nedeniyle yarımından daha az olacaktır. Bu da caiz değildir.

Yine eğer zevç olsaydı ona dörtte bir düşerdi. Eğer kız kardeşe yarım verilirse bu durumda yine kızın hissesi yarımın altına düşecektir. Oysaki kardeşler ne farz ne de tasib yoluyla ölünün kendi çocuklarından daha fazla hisse alamazlar. Çünkü çocukları ona kardeşlerinden daha yakındır. Allah kızkardeşe nısf (yarım)'ı mütevafa'nın ke-lale, yani baba ve oğuldan mahrum olmaları durumunda vermiştir. Oysa oğul ile beraber, kızkardeşin yarım (nısf) alması mümkün değildir.

O halde kızkardeşin miras hakkının sakıt olması da mümkün olmadığına göre, bu durumda onun hükmü amca ve amcaoğlu gibi uzak asabeden daha evla olan

^{738[166]} Bkz. İbn Mace, Kitabu'l-Feraiz: 2/915, Tirmizi, Kitabu'l-Feraiz s: 416.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

yakın asabe hükmüdür.

Cumhurun kavli de böyledir. Buhari'nin rivayet ettiği hadis te buna delalet eder:

"Huzeyl b. Şurahbil (r.a.)'den:

Ebu Musa'ya, kız, oğlunun kızı ve kız kardeşin mirasını sordular. Şöyle dedi:

"Kız yarı alır, kız kardeş te yarı alır." Sonra soruyu sorana:

"İbn Mesud'a git" diye tavsiye edildi. O da ona gidip Ebu Musa'nın görüşünü de hatırlatarak bu durumu ona da sordu, İbn Mesud dedi ki:

"Onun söylediği gibi söylersem sapıtmış olurum. Hidayete ermişlerden olamam." Sonra dedi ki:

"Ben size Rasulullah'ın verdiği hüküm gibi hüküm vereceğim. Kız yarı alır, oğlunun kızı üçte ikiyi tamamlamak için altıda bir alır. Kalan da kız kardeşin olur." Onun bu fetvasından Ebu Musa haberdar edilince şöyle dedi:

"Bu derin alim aranızda olduğu sürece bana sormayın"^{739[167]}

İbn Mesud'un bunun Rasulullah'ın hükmü olduğunu bildirmesi kızlarla beraber kızkardeşlerin asabe olduğunu gösterir. Kızkardeş kızlar dışında kardeşiyle de asabe olur. Kız, ölünün kardeşinden daha güçlüdür. Bu nedenle, oğul ile beraber olan kızın aksine asabe sayılmamıştır. Fakat erkek kardeşinden daha güçlü değildir ve erkek kardeşi olduğu zaman asabe durumundadır.

Sünnet'te Muaz'ın^{740[168]} kızkardeşe ve kıza yarım verdiği rivayet edilmiştir.^{741[169]}

Peygamberin (s.a.v.) "Miras hisselerini hak sahiplerine verin; ondan sonra geriye kalanı akrabalıkta en yakın olan erkek kişiye verin" Bu genel hükümden şu hadiste geçenler hususi tutulmuşlardır.

"Kadın azatlısının, buluntu çocuğun, mülaane yoluyla kocasından ayrılmasına sebep olan çocuğun olmak üzere üç kimseden de miras alır."^{742[170]}

Hadis am mahsus ise, zikredilen deliller nedeniyle bu sınıflar hususi ise, zikredilen deliller nedeniyle bu sınıflar hususi tutulmuş olur.

Denilse ki: "En yakın olan erkek kişiye verin" kavli varisin neseb yoluyla yakın akrabalarıdır. Şöyle cevap verilir: İtirazcı bu durumda azatlıyı kızla beraber kızkafdeşe mukaddem kılmaktadır. Oysa o, akrabalardan değildir. Peygamber (s.a.v.) "En yakın olan erkek kişiye verin" buyurmuş ve "erkek" lafzını zikrederek murad edilen asabenin dışı değil erkek olduğunu belirtmiştir. Burada geçen erkek kelimesi "Hangi adam eşyasını bulursa" ve daha birçok yerde

^{739[167]} Buhari Kitabu'l-faraid: 8/6, Ahmed, Müsned: 1/389, Darimi, Kitabu'l-Feraid: 444-445, Ebu Davud, Kitabu'l-Feraid: 3/312,-313, Tirmizi, Kitabu'l-Feraid: 4/415.

^{740[168]} Muaz b. Cebel b. Amr b. Evs el-Ensari. el-Hazreci. Ebu Ab-dirrahman. Büyük sahabi. Peygamber döneminde Kur'an'ı toplayan birkaç sahabeden biri. Genç yaşta müslüman oldu ve akabe biatına iştirak etti. Tebük savaşından sonra Rasulullah (s.a.v.) onu Yemen'e kadı ve öğretmen olarak gönderdi. H. 18 yılında vefat etti.

^{741[169]} Bkz. Buhari, Kitabu'l-Feraid: 8/7.

^{742[170]} Ebu Davud, Kitabu'l-Feraid: 3/320, İbn Mace Kitabu'l-Feraid: 3/396, Tirmizi Kitabu'l-Feraid: 4/429, Hakim Kitabu'l-Feraid: 4/378.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

geçtiği gibi asla dişilere şamil değildir.

Hüküm erkek ve diş olmak üzere iki sınıfa geneldir. Bu, tıpkı Rasulullah'ın (s.a.v.) devenin zekatı ile ilgili söylediği şu hadis gibidir:

"Binti mahad (on aylık gebe deve kızı veya) olmaz ise erkek İbn Lebun (yani iki yaşını doldurmuş erkek deve yavrusu)"^{743[171]}

Hadiste özellikle erkek lafzı zikredilmiş ve bununla İbn Lebun'dan diş olanı değil, sadece erkek olanı murad ettiğini beyan etmiştir.

Cumhurun kavlinin doğruluğuna bir diğer delil de "Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa bıraktığının yarısı bunundur." kavlinin nutku kızkardeşin adem-i veled (yani erkek çocuğun bulunmaması) halinde yarım alacağına delalet etmektedir.

Mefhum ise meskut konudaki hükmün, mantuk konudaki hüküm ile mümasil olmamasını gerektirir. Eğer bunda tafsil bulunursa o zaman bununla maksudu muhalefet hasıl olmuş olur. Meskutun tüm suretlerinin, mantukun tüm suretlerine muhalif olması gerekmez. Mefhumun delaletinde kim bunu böyle tevehhüm ederse, o kişi tam bir cahildir.

Mefhum, talil ve tahsis yoluyla delalet eder. Hüküm bir illet ile sabit olursa, bu durumda başka bir illetin ona bazı suretlerde veya tamamen muhalif olması caizdir. Tahsis kasdı tafsil ile hasıl olur. O zaman kız kardeşin erkek çocuk ile beraber miras payı ortadan kalkınca maksad, kitap deliliyle hasıl olmuş olur. Fakat ayet-i kerimede, kız kardeşin, kız evlat ile beraber mirasını nefyeden bir husus olmadığından, kızkardeşin feraiz veya asabe ehlinden olması vacip oldu. O, feraiz ehlinden olmakla beraber kızkardeşiyle beraber olması gibi durumlarda asabe konumundadır.

Bu takdirde hadis mahsus değildir. Bilakis umumiliği mahfuzdur. Bu durum aynen onunla (kız kardeş) beraber erkek kardeşin veya erkek ve kızların veya erkek ve kız kardeşlerin, zevceynden biri veya anne hali gibidir. Feraize ehli ile beraber katılır ki geriye kalan nas ve icma ile erkek çocuklar ve kardeşlere tahsis edilemez.

Cenab-ı hak: "Kızkardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin bıraktıklarının) üçte ikisi onlarındır." buyurduktan sonra şöyle buyurdu:

"Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır." (Nisa: 4/176)

Ve şöyle buyurdu:

"Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölünün çocuğu varsa, ana babasından her birinin altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana babası ona varis olmuş ise anasına üçte bir (düşer)..." (Nisa: 4/11)

Allah (c.c.) çocuk ile beraber anne babadan her birine altıda bir hisse verdi. Geri

^{743[171]} Bkz. Ahmed, Müsned: 1/11-12, Ebu Davud, Kitabü'z-zekat: 1/214-224, Nesai, Kitabü'z-zekat: 5/18-23, Hakim, Müstedrek: 1/548-549.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

kalan ise erkek çocuğa aittir.

Çocuklar kadın ve erkekten oluşuyor ise, erkeğin payı kadının payının iki katıdır. Bu husus müslümanların üzerinde ittifak ettiği meselelerden biridir. Bu durumda: "En yakın olan erkek kişiye verin" kavlinden murad, onun dışında asabe bulunmazsa ki, kimi durumda bunlar farz ehlinden olmaktadır.

Hadisin zannedilen zahiriyle amel edilecek olsa bu durumda farzdan sonra geri kalan malın kızkardeşlere değil, sadece erkek kardeşlere verilmesi gerekecektir. Bu ise nass ve müslümanların icma ile batıldır. Bu durumda kadın başkasıyla beraber asabedir. Bilindiği gibi onun kardeşi amca ve amca oğlundan daha yakındır. Kardeşi onun hakkını sakıt edemediğine göre, amcası ve amca oğlunun sakıt etmemesi daha evladır.

O halde "Miras hisselerini hak sahiplerine verin" kavli ile bu meselede hak ve farz sahipleri murad edilmektedir. "Ondan sonra geriye kalanı akrabalıkta en yakın olan erkek kişiye verin" kavliyle de akrabalardan başkasıyla asabe olan murad edilmiştir. Bu durumda kız başkası ile asabedir ve ondan hususiyet sahibidir.

Şayet hak sahipleri ile ister zevceyn, anne ve annenin oğlu gibi ancak farz ile mirasçı olan, isterse de baba, kızlar ve kızkardeşler gibi bazen farz bazen de tasib ile mirasçı olan tüm ehli feraiz murad edilmiş olsun. Bu misal takdim edilmek istenmiştir. Ehli feraizden sonra geriye kalan mala da en layık olan erkek akrabalardır ki hadis bunu kapsamaktadır.

Varisler kısım kısımdır:

- * Karı koca, annenin oğlu ve anne gibi halis farz (hak) sahipleri
- * Oğullar ve kardeşler gibi halis tasib sahipleri
- * Oğul ve dede gibi kendi başına farz (hak) ve asabe sahipleri.
- * Kızlar ve kızkardeşler gibi başkaları sebebiyle farz ve asabe sahibi olanlar.

Bilindiği gibi "Miras hisselerini hak sahiplerine verin; ondan sonra geriye kalanı akrabalıkta en yakın olan erkek kişiye verin" hadisiyle kızların ve kız kardeşlerin miras hakları düşürülmek istenmemiştir. Ki onlar başkaları ile asabedirler ve bu durumda icmayla mirastan pay alırlar.

Kızkardeşler kızlarla beraber, kendi kızkardeşleriyle beraber gibidirler. Erkek kişi infirâd edip -ki o, kızkardeşlerin kardeşidir- kızkardeşlerin hakkını iskat etmiyorsa ondan daha uzağın infirad edip kızkardeşlerin haklarını düşürmemesi daha evladır.

Bu nedenle kesinlikle amca, amca oğlu ve bunlardan daha uzaklar ile hakkı düşen kız kardeş yoktur. Bilakis ya farz veya başkası nedeniyle hasıl olan tasib ile kızkardeşin mirastan pay alması gerekir.

O halde, kızlarla beraber olmaları halinde bu ikisinde biri ile hak almaları gerekir. Farzın vukusu mümkün olmadığından, aynı onunla beraber erkek kardeşinin bulunması halinde olduğu gibi tasib yoluyla mirasçı olur.

Bundan ehli feraiz cinsinin, ister halis ehli farz olsun veya bununla beraber kendi başlarına veya başkaları nedeniyle ehli tasibden olsunlar, asabelerden önce gelirler.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Kızkardeşler, ehl-i farz (hak sahipleri) cinsindendirler. Ve bazen farz ile bazen de asabe ile mirastan pay alırlar. Onlar, amca ve amca oğlu gibi halis tasib ile pay alanlardan daha mukaddemdirler. Bundan kızkardeşlerin onlardan daha evla oldukları sonucu çıkar.

Bu hadisten, kızlarla beraber kız kardeşlerin mirastan pay almalarının aleyhine sonuç çıkarmak yanlışır. Aynı şekilde erkek kardeşleriyle beraber olmaları hatta erkek çocuğun kızlarının erkek kardeşleriyle beraber mirastan pay almaları aleyhine de delil getirilemez. Yine kızların süluseyni tamamlamaları halinde erkek kardeşlerinin oğlu ile beraber mirastan pay almalarına engel olarak ta kullanılamaz. Bilakis cumhura göre kendi derecesi ve daha yüksek derece için tasib olmaktadır. Ancak İbn Mesud ve Ebu Sevr^{744[172]} gibi ona tabi olanlar şöyle dediler: Başkası mirastan pay alması hariç o mirastan pay alamaz. Başkası ile mirastan düşün tasib olamaz ve hadisin bu durumlardaki delaleti tek bir cinstendir.

Yine şöyle denilmesi gerekir: Onların tamamı farz ehli cinsindendir. Kız kardeşler de farz ehlindendirler. Hala ve teyze gibi belli bir miktar farz hakları olmayanlar onların konumunda değildirler.

Veya şöyle denilmesi gerekir: O, özel tutulmuştur. Bu hadis muhtelif lafızlarla gelmiştir, ki bir lafzı da şöyledir.

"Malı miras sahipleri (ehl-i feraiz) arasında Allah'ın kitabına göre bölün. Ondan sonra geriye kalanı akrabalıkta en yakın olan erkek kişiye verin"^{745[173]}

Bu lafız tüm ehli feraizin tamamını kapsamaktadır ve eğer bir maruzat olursa bu durumda da başkası ile asabe hali

devreye girmektedir. Hadisten murad farz olan paylaşımı yaptıktan sonra kalan mal sadece erkek akrabaya verilecek değildir. Hadisin lafzının ilk anda bu anlama geldiğini kabul etsek bile, nas ve icma ile bundan dönmesi kabildir ki, vaki olan da budur.

İki Kızın Mirası Hakkında^{746[174]}:

Cenab-ı hak şöyle buyurdu:

"Allah size çocuklarınız hakkında, erkeğe kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder, (çocuklar) ikiden fazla kadın iseler ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadın ise yarısı onundur." (Nisa: 4/11)

Kur'an açıkça kız çocuğunun erkek çocukla beraber üçte bir, yalnız başına

^{744[172]} Ebu Sevr, İbrahim b. Halid. İmam, hafız, hüccet ve müctehid. Irak müftüsü, sika ve emin. Zehebi: "O, tereddütsüz hüccettir" dedi. Ahkamu'l-Kur'an isimli eseri vardır. 240 yılında vefat etti.

^{745[173]} Hadisi bu lafızlarla rivayet edenler: Müslim, Kitabul-Feraiz: 2/1234, Ebu Davud, Kitabul-Feraiz: 3/319, İbn Mace, Kitabul-Feraiz: 2/910.

^{746[174]} İki kızın miras payı konusunda ihtilaf çıkmıştır. Bir tek kızın mirasına yarım, üç ve daha çok kızın mirasının ise süluseyn olduğu üzerinde tüm müslümanlar müttefiktirler. Fakat iki kızın mirası konusunda ayet birşey söylemediği için bu konuda ihtilaf çıkmıştır. Cumhur iki kızın da süluseyn olacağını söylerken, İbn Abbas'dan iki kızın yarım alacakları rivayet edilmiştir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

olması halinde yarım ve ikiden fazla kızın üçte iki almaları gerektiğini bildirmektedir. Geriye iki kızın durumu kalıyor. Kızın, erkek çocuklarla beraber dörtte bir değil de, üçte bir olması hak ise, kızlarla beraber rubu (çeyrek) değil üçte bir alması buna göre, daha gerekli ve evladır. Çünkü: "Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur" denilerek yarım, yalnız olması şartına bağlanmıştır. Bu mefhumuyla onun bu miktarda bir hisseyi, sadece bu vasıf üzere bulunması halinde alabileceğine delalet eder. "İkiden fazla kadın iseler" ifadesinde geçen "ikiden fazla" ve "kadınlar" kelimeleri, bundan iki kadının değil, ikiden fazla çoğul kadının murad edildiğini gösterir. O halde buradaki hüküm iki kadın için değildir. Şimdi tek kadına yarım hisse, ikiden fazla kadına üçte iki hisse olunca, iki kadına üçte ikiden daha fazla hisse verilmesi mümkün değildir. İki kadının her birisine malın yarısını vermek suretiyle malın tamamını o ikisine vermek te sözkonusu değildir. Üç kıza, malın sadece üçte ikisi verilir. İki kıza yarım yetmez. Çünkü yarım tek kız olması şartıyladır. Tek kız olmadığı takdirde malın tamamının yarısını alamaz.

Bu işaret, "Ve in kanet vahideten" ifadesini nasb ile okuyan kıraatten anlaşılmaktadır ki bu durumda "vahideten" kane'nin haberidir ve cümlelerin takdiri de "Fein kanet bin-ten vahideten: Yani eğer tek bir kız olursa, dır. Bu demektir ki, başka bir kız daha bulunur ve iki kız olursalar her bir kız malın yarısını alamaz. Böyle yaparsalar malın tamamını almış olurlar. O halde geriye şu kalıyor. İki kız da üçte iki hisse alırlar. Ayetin de delaleti böyledir.

Aynı şekilde cenab-ı hak kızkardeşlerle ilgili şöyle buyurdu:

"Kızkardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır." (Nisa: 4/176)

Bu ifade, iki kızın, üçte iki hak almaya, iki kızkardeşten daha evla olduklarına delildir.

Aynı şekilde peygamber (s.a.v.), Sa'd b. Rebii'nin iki kızma üçte iki, annelerine sekizde bir ve amcaya geri kalanı vermiştir.^{747[175]} İcma da bu şekildedir. İbn Abbas'tan bu konuda rivayet edilen icmaya aykırı söz sahih değildir.

Cenab-ı hak kızkardeşler için "Kız kardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır." buyurmuştur. Çünkü bundan önce erkek kardeşi ile beraber üçte bir alacağı zikredilmiş değildi. Bu husus önceki kavilden sonra zikredilmiştir: "Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır."

Oysa iki kızın durumunu bildiren bu ayette önce erkeğin hakkının, iki kadın payı kadar olduğu belirtilerek tek kızın hakkı erkekle kardeşiyle beraber ifade edildikten sonra birden fazla kadınların hükmü beyan edildi.

Çocuk ayeti (yani Nisa: 4/11) ikiden fazla kadının hükmünün iki kadının hükmüyle aynı olduğuna delalet etmektedir. Oysa kız kardeşlerle ilgili ayette:

^{747[175]} Bkz. Ahmed, Müsned: 3/352, Ebu Davud, Kitabu'l-Feraiz: 3/314-316, İbn Mace Kitabu'l-Feraiz: 2/908-909, Tirmizi Kitabu'l-Feraiz: 4/414-415.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Kızkardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır." denilmiş, fakat ikiden fâzla kızkardeşin durumuna açıklık getirilmemiştir. İki kadın üçte ikiye hak kazanıyorsa, ikiden fazla kadın buna daha fazla layık ve evladır. Oysa kızlar (Nisa: 4/11) ayetinde "Erkeğe kadının payının iki misli" ifadesi tek bir kızmı, erkek kardeşi ile beraber sadece üçte bir alacağına işaret etmektedir. Kızlar ikiden fazla iseler üçte bire müstehak değillerdir. O halde bu ayetten her ikisi en güzel şekilde birbirlerinin anlamını tamamlamaktadırlar.

Bir ilave olmaksızın birinci söz iki kızın mirasına delalet ederken daha sonra ikiden fazla kızın miras durumları beyan edilmiştir.

Nisa suresinin son ayetinde ise iki kız kardeşin miras hakları beyan edilmiştir ve bu beyan daha evla olma yoluyla üç, dört ve daha fazla kızkardeşin durumunu da açıklamaktadır. Bunun için ayrıca bir ilave yapılmasına gerek kalmamıştır. Hüsnü beyan gereği 11. ayette ikiden fazla kızın durumu zikredilmiş, diğе ayette (son ayette) ise yukarısı zikredilmeksizin sadece iki kızın durumu zikredilmiştir.

Cenab-ı hak sonra şöyle buyurdu:

"Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise, erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır."

Burada kardeşlerin tamamının erkek veya kadın olmaları değil erkek ve kadın karışık olmaları murad edilmektedir. Bir erkek, iki kadın veya bir erkek ve bir kadın veya iki erkek ve iki kadın olmaları gibi. Üç erkek ve üç kadın da insanların ittifakı ile bununla aynı hükümdedir.

Eğer denilse ki: "kardeşler" ifadesi üç ve daha fazlası için kullanılır. Denilir ki: Erkekler ve kadınlar da öyledir. Bundan kardeşlerin sayısının altı ve daha çok olması anlamı çıkar. Çünkü tek bir kız kardeşin, tek bir erkek kardeşin ve iki ve daha fazla kız kardeşlerin hükmü beyan edildikten sonra geriye (kız-erkek) her iki sınıftan da iki ve daha fazla kardeşin hükmünün beyanı gerekiyor ki, beyan tüm kısımları muhtevi olsun.

"İhve" ve diğer cem lafızlarından bazen şu kavli ilahide olduğu gibi sayı değil cins murad edilir:

"Bir kısım insanlar mü'minlere, 'düşmanlarınız size karşı toplandılar; aman sakının onlardan!' dedikleri zaman..." (AI-i imran: 3/175)

Bazen de sayı kastedilir ve bu sayı ile iki ve daha yukarısı, bazen de üç ve daha yukarısı kastedilir. Nisa suresinin bu son ayetinde ise mutlak sayı kastedilmiştir. Çünkü daha önce bir kardeşin hükmü beyan edildi. Ve çünkü feraiz konusunda zikredilen hükümlerde bir ile sayının arası ayrıldı ve orada sayının katlan eşitlendi. İki, üç ve dört. Bu, "Eğer ölenin kardeşleri varsa anasına altıda bir düşer" buyruğunun iki ve üçü ihtiva ettiğini gösterir. Bu durum şu kavli ilahide açıkça belirtilmiştir.

"Eğer bir veya kadının, ana babası ve çocukları bulunmadığı halde (kelale şeklinde) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek, yahut bir kız kardeşi varsa her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaklırlar."

(Nisa: 4/12)

"Fe in kanu eksermin zalik fehum şürekau fi's-sülüs: Bundan fazla iseler üçte

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

bire ortaklırlar" ifadesinde geçen 'kanu' çoğul zamiridir, 'ekser min zalik: Bundan fazla iseler' yani kız ve erkek kardeşten fazla iseler, demektir. Sonra da: (onlar) üçte bire ortaklırlar" buyrularak "fehum" ve "şüreka" gibi muzmer ve muzher çoğul sıygası zikredildi.

"Ekser min zalik: Bundan fazla" ifadesinden sonra zamir tekrar çoğul sıygasıyla ifade edildi. Bu feraiz ayetindeki cem sıygasının, mutlak olarak iki ve daha yukarıdaki sayıya delalet ettiğini gösterir. Tıpkı şu kavli ilahilerde olduğu gibi:

"Allah size çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder."

"Eğer ölenin kardeşleri varsa anasına altıda bir düşer."

"Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise"

Sonra bu sığa ile başka yerlerde üç ve yukarısı murad edilse bile burada, buna iki ve yukarısının murad edilmesi daha uygundur.

Eğer denilse ki: Asıl olan budur. "İkinizin de kalbi 'Fekad sağet kulubukuma: İkinizin de kalpleri kaydı" (Tahrim: 66/4) ifadesinde olduğu gibi çoğul sıygası, bir şeye muzaf olduğu zaman tesniyeye de muhtaçtır.

Yukarıdaki ilahi ifade iki kalpten bahsetmektedir. Fakat burada iki lafzından çoğul lafzına dönmüştür. Buradan herkesin bir kalbe sahip olduğu bilgisi vardır. Böylece bunun bir kavmin dür olduğu beyanıyla beraber çoğul ifadesi tesniye için kullanılmıştır. Şu kavli ilahi de böyledir:

"Es-sariku ve's-sarikatu fekteuu eydiyehuma: Hırsızlık eden erkek ve kadının ellerini kesin" (Maide: 5/38)

buyurulmuş yedihima denilmemiştir.

Denilir ki Beyan edilen bazı yerlerde çoğul sıygası tesniyeye muhtaç olmakla beraber, kimse bunun intikal anında tesniyeye muhtaç olduğunu söylememiştir. Bu nedenle it-lak halinde üç ve daha yukarısı için kullanılmakla beraber açıklanan yerlerde tesniye ve yukarısı için kullanılır. Bunların hiçbiri mecaz değildir. Bilakis herbirinin dilde ayrı bir yeri vardır.

Çoğul lafzının sadece üç ve yukarısı için veya iki ve yukarısı için kullanıldığını sananlar hata etmektedirler. Bilakis belli yerlerde üç ve yukarısı kullanıldığı gibi, belli bazı yerlerde de iki ve yukarısı ve iki kullanılır ki bunlardan her birinin arap dilinde ayrı bir yeri vardır.

Karine ile beraber fiil, meful, zarf, hal, temyiz ile karine menziline olur. Sıfat, atf-ı beyan, atf-ı nısk, istisna, şart, gayet ve diğer mutlakını takyid edip, onu umumdan men ve ihtisasını mucip kılar. Bu arabin faili ref, mefulü bihi nasb ve muzafun ileyhi cer kılması gibi bir dil kaidesidir.

Nine'nin Durumuna Geline:

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Sıddık'ın (r.a.) dediği gibi "Allah'ın kitabında senin için hiçbir şey yoktur."^{748[176]} Allah'ın kitabında geçen "ümm/anne" kelimesi ile yakın anne murad edilir. Nine her ne kadar bazen anne olarak isimlendirilse de feraiz ayetinde geçen anne lafzına dahil değildir. Fakat bir başka konudaki şu kavli ilahiye dahildir.

"Analarınız size haram kılındı..." (Nisa: 4/23)

Fakat Rasulullah (s.a.v.) nineye südüs (altıda bir) pay vermiştir. Ve böylece sünnet ile ninenin mirastan pay aldığı sabit olmuştur.^{749[177]} Fakat Rasulullah (s.a.v.)'den ninelerle ilgili genel bir ifade nakledilmemiştir. Bilakis mirastan pay isteyen nineye pay verilmiştir. İkincisi gelince Ebu Bekir onu birincisi ile beraber südüse iştirak ettirmiştir.^{750[178]}

İkiden fazla nine konusunda ise insanlar ihtilaf ettiler. Sadece ikisi mirastan pay alır, babanın annesi ve annenin annesi, denildi. Malik^{751[179]}, Ebu Sevr^{752[180]} bu görüştedirler. Bazıları da bu ikisi ve dedenin annesi olmak üzere sadece üçü mirastan pay alır. Dediler ki İbrahim Nehai şöyle rivayet etmiştir:

"Peygamber (s.a.v.) üç nineye miras verdi. Baba tarafından iki nineye ve anne tarafından bir nineye."^{753[181]}

Bu rivayet mürsel hasendir. İbrahim'in mürselleri, mürsellerin en iyilerindendir. Ahmed bununla amel etti. Bu konuda başka bir rivayet mevcut değildir.

Ve şöyle denildi: Varisle müdelliyat olan nineler mirastan pay alırlar! Ebû

^{748[176]} Bu söz şu hadisten bir parçadır:

"Kabisa (r.a.)'dan annenin annesi olan nine Ebu Bekir'e mirasını sormak için geldi. Ebu Bekir dedi ki:

"Allah'ın kitabında senin için hiçbir şey yoktur. Rasulullah'ın (s.a.v.) sünnetinde de senin için bir şey olduğunu bilmiyorum. Haydi sen evine git de bu meseleyi insanlara bir sorayım" İnsanlara sordu. Muğire b. Şube şöyle dedi:

"Rasulullah'ın yanında bulundum, ona (nineye) altıda bir verdi." Ebu Bekir sordu:

"Seninle beraber kimse var mıydı?" Hemen Muhammed b. Mesleme ayağa kalkıp aynı Muğire gibi konuştu. Bunun üzerine Ebu Bekir bu hükmü onun (ninenin) hakkında gerçek kıldı. ,

Sonra başka bir nine Ömer'e mirasını sormak için geldi. Ömer şöyle dedi:

"Allah'ın kitabında senin için hiçbir şey yoktur. Bu hususta verilen hüküm senden başkası için verilmiştir. Ben feraize bir şey ilave edemem. Ancak sizin için o südüs (altıda bir) bahis konusudur. Eğer birden fazla (yani iki büyük anne) olursanız aranızda paylaşırsınız, tek olursanız o altıda biri tek başına alır."

Malik Muvatta: 2/513, Ebu Davud, Kitabu'l-Feraiz: 3/316, 317; Tir-mizi, Kitabu'l-Feraiz: 4/419-420.

^{749[177]} Bkz. Ebu Davud, Kitabu'l-feraiz: 3/317,.

^{750[178]} Malik, Kitabu'l-Feraiz: 2/513'te rivayet etti.

^{751[179]} Bkz. Muvatta: 2/514.

^{752[180]} Bkz. Bidayetü'l-müctehid: 2/350.

^{753[181]} Tahric edenler: Said b. Mansur Sünen: 1/54, İbn Ebi Şeybe, Musannef: 1 I/222, Darimi: 754, Beyhaki: 6/236.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Hanife^{754[182]}, Şafii^{755[183]} ve bir yönüyle Ahmed^{756[184]} olmak üzere çoğunluğun görüşü bu doğrultudadır. Tercihe şayan görüş te budur. Çünkü nassın lafzı tüm nineler için varid değilse de kendisine ikinci nine geldiğinde Sıddık (r.a.) şöyle dedi: "Verilen şifffüs senden başkası için değildi." Nass ondan başkası için iken, mirastan ona pay vermiştir. Ve çünkü annelik cihetiyle gelenlerin mirastan paylilmaları konusunda ihtilaf yoktur. Anne, ittifak ile babanın annesine ve annenin annesine mirasçı olur. Geriye dedenin babasının arinesi kalıyor. O ikisi ile dedenin annesi abasında ne fark vardır? Babanın annesi ile dedenin arasında ne fark vardır?

Bilindiği gibi dedenin babası, dede yerine kaimdir ve o büyük dededir. Aynı şekilde dede de baba gibidir. Hangi nitelik babanın annesinin annesi ile dedenin babasının annesini ayırmaktadır? Bundan ölenin annesinin annesi ile babanın annesinin onun açısından eşit olduğu sonucu çıkar. Aynı şekilde babasının annesinin annesi ile babasının babasının annesi babası açısından eşittirler. O halde mirasa da eşit olarak iştirak ederler.

Aynı şekilde bunlara göre, annenin annesinin annesi annelik silsilesi ne kadar uzanırsa uzansın, mirastan pay alır. Babanın babasının annesi ise mirastan pay alamaz. Böylece annelik cihetiyle nine olanı, babalık cihetiyle nine olana tercih ettiler. Ki bu zayıf bir görüştür. Baba cihetiyle nine, anne cihetiyle nineden daha uzakta değildir ve asabe ile bağlantılıdır. Oğlun kızı, kızın kızından ona daha evladır. Dolayısıyla annenin annesinin, babanın anasından, ona daha evla olması söz konusu değildir.

Bunun benzeri hadane meselesindedir. Çocuğa annenin annesi mi, yoksa babanın annesi mi daha layıktır? Bu iki ayrı görüş hususunda Ahmed'den iki ayrı rivayet mevcuttur.

Hadanenin aslı şudur:

Peygamber (s.a.v.) anneyi babadan önde tutmuştur. Fakat bunun sebebi annenin dişi olması ve terbiyeye yabancı erkekten daha layık olması mıdır? yoksa annelik cihetinin babalık cihetinden daha layık olması mıdır? Birinci şıkkın geçerli olması halinde, annenin annesi öne geçmez bilakis babanın annesi öne geçer. Çünkü her ikisi de dişilikte ortak olmakla beraber, babanın annesi asabeden olması nedeniyle bir adım daha öne çıkmaktadır.

Annelik cihetinin öne çıkması ve annenin annesinin tercih edilmesi şer'i usullere aykırıdır. Annenin akrabaları şer'i hükümler cihetiyle kesinlikle babanın akrabalarının önüne geçemezler. Bilakis babanın akrabaları hadane ve tüm hükümlerde annenin akrabalarının önündedirler.

Mirasta da aynıdır. Babanın annesi olan nine annenin annesi olan nineden önde

^{754[182]} Bkz. Haşiyetu İbn Abidin: 6/826.

^{755[183]} Bk. Nihayetü'l-muhtac: 6/20-21

^{756[184]} Bkz. el-Muğni: 7/54-55.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

olmasa bile, kesinlikle gerisinde de değildir.

Evet İbn Mesud'un hadisi nedeniyle o (nine) oğlu nedeniyle mirastan düşmez. Çünkü eğer oğluyla beraber istenirse o mirastan pay alamaz. O bu durumda anne ile beraber olan annenin çocuğu gibidir. Ve şunu söyleyenlerin sözü batıldır. Bir şahıs ile talep edilmeyen, onunla mirastan düşer. Bu söz tarden ve aksen batıldır. Anne ile beraber annenin çocuğu cihetiyle tarden, amcaları ile beraber çocuğun çocuğu cihetiyle aksen batıldır. Bunun emsali, şahsın talep edilmediği kimseyle düşmesidir. Burada illet onun, diğerinin mirasına mirasçı olmasıdır. Kim bir şahsın mirasına mirasçı olursa, ona daha yakın birisi bulunursa onunla mirastan düşer. Nineler annelerin yerine geçtiklerinden, onunla talep edilmeseler de, onunla düşerler.

Fasl

Erkek çocuğun kızlarına kendi kızları ile beraber südüs alıp süluseyni tamamlarlar.^{757[185]}

Yine aynı şekilde baba bir kız kardeşlerin ana-baba bir kız kardeşle beraber aynı hükme tabidirler. Çünkü Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Allah size çocuklarınız hakkında erkeğe, kadının payının iki misli emreder, (çocuklar) ikiden fazla kadın iseler ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır." (Nisa: 4/11)

Görüldüğü gibi ayetin hitabı kızların erkek çocuğunu değil, erkek çocukların erkek çocuklarını kapsamaktadır. "Evladikum: Çocuklarınız" ifadesi ölenin nesebine mensub olanları kapsamaktadır ki bunlar da onun oğulları ve oğullarının oğullarıdır. Bunları da tertibe göre kapsamaktadır. Sulbden olan oğlun bulunmaması halinde oğulların erkek çocukları bu kapsama girmektedir. Hak sahiplerine paylaştırdıktan sonra geri kalan mirastan ölenin yakın erkek akrabalarına verildiği malum. Oğul, oğlun oğlundan daha yakındır. Ölenin oğlu olmayıp sadece tek bir kızı olursa, kız mirasın yarısını alır. Kızların nasibinden geriye südüs kalır.

Burada kız olmasaydı, erkek çocuğun kızları mirasın tamamına hak kazanırlardı. Kız mirasın yarısını alınca, geriye kalan onlarındır. Ana-baba bir kız kardeşin baba bir kız kardeşiyle durumu da böyledir. İbn Mesud Peygamberin (s.a.v.) kız için yarım, erkek çocuğun kızı için ise süluseyni tekmilen südüs hükmü verdiğini haber vermiştir.

Ancak kızların süluseyni tamamlamaları durumunda geriye farz kalmaz. Erkek evlatların erkek çocuklarında asabe bulunursa mal onundur. Çünkü erkek kişi olarak o buna daha layıktır. Onunla beraber veya ondan yüksek mertebede kız

^{757[185]} İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid (2/341) isimli eserinde şöyle dedi: Cumhuru ulema ölenin kendi sulbünden bir kız ve oğlunun da kızı veya kızları bıraksa ve onlarla beraber erkek bulunmaz ise, oğlun kızlarının süluseyni tekmilen südüs alacakları konusunda hem fikirdirler. Fakat şia bu ittifaka karşı çıkarak oğlun kızının ölen kişinin kendi kızıyla beraber mirastan pay alamayacağını söylediler. Aynen oğlun oğlunun oğulla beraber halinde olduğu gibi."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

bulunursa cumhuru sahabe ve ulemaya göre o da asabe kılınır.

İbn Mesud'a göre ise erkek asabe onu mirastan düşürür. Çünkü bu durumda o tek başına mirastan pay alamaz. Kölelik veya küfür ile mirastan sakıt olanlar gibi erkek kardeşiyle de mirastan pay alamaz. Cumhur ise onun varis ve erkek kardeşiyle beraber asabe olduğunu söylemektedirler. Burada ise süluseynin tamamlanması için farz (olan pay) ile mirastan düşmektedir. Farzın düşmesi durumunda tasibin düşmesi gerekmez.

İhtilaf, kızların süluseyni tamamlamaları durumunda erkek kardeşi ile beraber baba bir kız kardeşin hükmü konusundadır. Cumhur, kız çocukları erkek kardeşleriyle beraber, asabe kılmaktadır. Geri kalan yarım hisseyi taksim etmekte ve misli pay vermektedirler. Kız çocuklara çok veya az düşsün erkek çocuklara kız çocukların iki misli pay vermektedirler. Bu konudaki kadının mirastan pay alması görüşü daha kuvvetlidir. İbn Mesud ise bu görüşe muhalefet etmiştir.

Kaza Ve Felaketlerde Aynı Anda Ölenlerin Durumu:

Bu hususta da tartışma vardır. Fakat seri usul gereği bu kimseler birbirlerine mirasçı olamazlar. Mirasları hayattaki diğer hak sahiplerine kalır. Cumhurun görüşü de böyledir. Fakat Ahmed'den bu konuda iki ayrı görüş rivayet edilmiştir.^{758[186]}

Usulde 'lakit' delilinde olduğu gibi meçhul madum hükmündedir. Aynı şekilde kayıp şey meselesinde olduğu gibi Ahmed, meçhulü madum gibi kabul eden sahabenin sözlerine uymuştur. İlk koca kayıp olduğu sürece kadın zahiren ve batmen ikinci kocanın karışığıdır. Birinci koca ortaya çıkarsa bu durumda nikah mevful olur. Çünkü o karısından kendi izni olmaksızın ayrı düşmüştür. Fakat bu caiz bir ayrılık idi. Bu nedenle nikah birinci kocanın karısını geri isteme veya reddetme hakkını kullanıncaya kadar mevful olur. Birinci koca karısını geri almak ile mihri geri almak arasında bir tercih yapar.

Karısını seçerse, kadın onun olur ve ikinci nikah batıl olur. Ayrıca talaka gerek kalmaz. Birinci koca kadını almaz ise, kadın ikinci kocanıdır. Birinci koca kendi izin dışında gelişen bir olay nedeniyle kadına verdiği mihri geri alabilir. Kadın birinci kocasına dönsün veya ikincisinde kalsın, yeni bir nikah akdetmeye gerek yoktur.

Burada kadının üç hali vardır:

Birinci kocasının hali meçhul ise, zahiren ve batmen ikinci kocanın karışığıdır.

Birinci kocanın onu seçmesi halinde, zahiren ve batmen birinci kocanın karışığıdır.

Kocanın seçim yapmadan önce ortaya çıkması. Bu durumda iş nikah gibi mevfuldur.

^{758[186]} Bkz.'el-Muğni: 7/186.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Buradaki maksadımız Ahmed'in meçhulü madum gibi gören bazı sahabelere uyduğunu açıklamaktır.

Bu durumda adamlardan biri diğerinden önce ölürse, bu meçhuldür. Meçhul ise madum (yok) gibidir. Böylece birinin diğerinden önce olması yok hükmündedir. Ve dolayısıyla bu iki kişi birbirlerine mirasçı olamamaktadırlar.

Aynı şekilde miras yaşayan kişilerin maldan faydalanmaları için meşru kılınmıştır. Her iki mirasçının da ölmesi durumunda, bunların birbirlerinin mallarından faydalanamayacakları açıktır. Bunları birbirine mirasçı kılmak, mirasın hikmetine aykırıdır. Miras alacak kişinin, hayatta olup, ölene halife olması gerekir. Aynı şekilde mirası kalan kişinin de ölmüş olması ve halife sahibi olması gerekir. Böylesi iki zıd şeyi biraraya getirmek mümkün müdür?!

Ayrıca devr meydana gelmemesi için de bu durumdaki şahısların mutlak olarak mirastan uzaklaştırılmaları gerekmektedir.

Ancak ikisinden biri diğerinden sonra velev ki bir kaç saniye dahi yaşasa bu durumda onun misali doğduktan hemen sonra ölen bebeğin durumu gibidir. Bu durumda yaşama hükmü geçerli olur ve kişi mirastan pay almaya hak kazanır. Fakat diğerinden sonra yaşayıp yaşamadığı bilinmeyen şahsın durumu böyle değildir. Mirasçı olmanın şartı kişinin hayatta olduğunun bilinmesidir. Miras, miras bırakan şahıstan sonra yaşayanlar içindir. Varisin hayatta olduğunun bilinmemesi, onun mirastan hak almasına engeldir. Çünkü bilinmemek yok olmak gibidir.

Riba konusunda da dediğimiz gibi: "Eşitlikler konusundaki cehalet, üstünlükler konusundaki ilim gibidir. Ve tekad-düm hususundaki cehalet, adem-i tekaddüm hususundaki ilim gibidir."

Allah daha iyi bilir. Allah'ım peygamberimiz Muham-med'e, aline ve ashabına salat ve selam et. Tüm güç ve kuvvet alıyyu'l-azim olan Allah'ındır.

Riba (Faiz) Ayetleri Hakkında:

Cenab-ı hak şöyle buyurdu:

"Faiz yiyen kimseler (kabirlerinden) tıpkı şeytan çarpmış kimseler gibi çarpılmış olarak kalkarlar. Onların bu hali, 'Ahş-veriş (ticaret) de faiz gibidir' demelerindendir. Oysaki Allah, ticareti helal, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vaz geçerse, geçmişte olan kendisinin ve işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse işte onlar Ateşliktir, orada devamlı kalırlar...

Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız faiz olarak artan miktarı almayın.

Şayet yapmazsanız Allah ve Rasulü tarafından ilan edilmiş bir harb ile karşı karşıya olduğunuzu bilin. Eğer tevbe edip faizcilikten vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmezsiniz ve haksızlık da edilmezsiniz.

Eğer (borçlu) darlık içinde ise, bir kolaylığa ulaşınca kadar ona mühlet vermek (gerekir). Eğer gerçekten çok iyi anlayan kimseler iseniz sadaka saymak

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

sizin için daha hayırlı bir iş olur." (Bakara: 2/275-280)

"Felehu ma selef: Geçmişte olan kendisinindir." Yani daha önce alınmış faizler ona aittir.

"Ve emruhu ilallah: Ve işi Allah'a kalmıştır." Yani Cenab-ı hak dilerse onu bağışlar. Buradaki zamirin şahsa veya "ma" ya döndüğü söylenmiştir. Her halükarda ayet, onun işinin borçluya değil, Allah'a kaldığını ifade etmektedir. Fakat borçlu bundan sonraki faiz borçlarının düşürülmesini talep hakkına sahiptir.

Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız faiz olarak artan miktarı almayın.

Şayet yapmazsanız Allah ve Rasulü tarafından ilan edilmiş bir harb ile karşı karşıya olduğunuzu bilin. Eğer tevbe edip faizcilikten vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir.

Yani borçluların aleyhine faiz olarak artanı almayın. Tevbe ederseniz, ziyadesiz sadece ana malınız sizindir.

Cenab-ı hak fazlalığın terkedilmesini emretmiştir ki, işte terki emredilen bu fazlalık faizdir. Haram kılınması ile beraber borçlunun üzerinden düşmektedir. Borçlu haram kılındığı andan itibaren faiz vermemek ve onu kendisi için kullanmak hakkına sahiptir.

Ancak sahibinin tahrim ayetinden önce almış olduğu faizle ilgili olarak da şöyle buyrulmuştur: "Geçmişte olan kendisinindir ve işi Allah'a kalmıştır" Yani geçmişte alınmış faizler alan kişiye aittir ve onun bu işi sadece Cenab-ı Hakk'a kalmıştır. Dilerse affeder. Borçlunun daha önce ödediği faizleri geri isteme hakkı yoktur. Allah'tan kendisine bir öğüt gelip de bu öğüde uyanların günahları affedilmesi veya cezalandırılması Allah'a kalmıştır.

"Geçmişte olan kendisinindir ve işi Allah'a kalmıştır" ifadesi bu günden samimiyetle tevbe edenlerin bağışlanacaklarına işarettir.

Sonra "Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız faiz olarak artan miktarı almayın." buyrularak bundan sonra kalan faizlerin alınmaması emredildi. Yoksa daha önce alınan faizlerin geri ödenmesi kesinlikle emredilmedi.

Ve sonra: "Eğer tevbe edip faizcilikten vaz geçerseniz sermayeniz sizindir." buyrularak daha önce alınan faizler hususunda şart koşulmadı.

Bu hüküm kafir iken faiz alan ve sonra müslüman olup, bizim hükmümüze başvuran kimse için de geçerlidir. Kafirlerin diğer ticari işlerden kazandıkları mallar gibi, onun kafir iken faizden kazandığı mallar müslüman olduktan sonra da kendisinindir. Kafir iken içki satıp parasını alması ve sonra da müslüman olması durumunda da böyledir. Aldığı bu para ona helaldir. Zira Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Kim bir şey üzerine müslüman olursa o şey onundur."^{759[187]}

Müslümanlar bu konuda üç durum üzeredirler:

^{759[187]} Beyhaki Sünenü'l-kübra Kitabu's-seyr: 9/113.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

1- Bazen ictihad ve taklid ile bu konudaki bazı riba çeşitlerinin helal olduğu yanlışına kapılabilirler.

2- Bazen cehaletleri nedeniyle yapılan işin riba olduğunu bilmeyebilirler.

3- Bazen de bile bile haram işlemektedirler.

Birinci ve ikinci durumlarda alınan malın daha sonra riba olduğu anlaşılırsa bu konuda iki görüş vardır:

Aynı gaspçı gibi aldığı riba malı iade eder denildiği gibi iade etmez de denilmiştir ki doğru olan da bu görüştür. Çünkü o bunun helal olduğuna inanıyordu. Kafır şahsın geçmişte haram yoldan elde ettiği kazancı, müslüman olduktan sonra da helal oluyorsa, yanlış tevîl sonucu haram mal elde eden müslümanın tevbe etmesi durumunda elde ettiği mal kendisine helal olur. Çünkü bazı alimlerin fetvası gereği helal inancıyla böyle bir malı alması durumunda, daha sonra aldığı malın helal olmadığı anlaşılması ve tevbe etmesi halinde bağışlanması evladır. Çünkü o, kafiye göre daha çok özür sahibi sayılır.

Bilgisizliği ve cehaleti yüzünden haram işleyen müslümanın durumu ise, bunun kadar kolay olmamakla beraber kâfirden daha kötü de değildir.

Cehaleti yüzünden bazı vacipleri terkeden bir müslümanın daha sonra bunları kaza etmesi gerekir mi? Bu konuda iki görüş olmakla beraber, tercih ettiğimiz görüşe göre kaza etmesi gerekmez.

Bu meselenin aslı şu sorudur: Kendisine hitap ulaşmadan önce bir müslüman hakkında hitabın hükmü sabit olur mu? olmaz mı?

Bu konuda Ahmed'in ve diğerlerinin mezhebinde iki ayrı görüş mevcuttur.

Deve ağlında namaz kılan veya deve eti yedikten sonra abdest tazelemeden namaz kılan kişiler bu konudaki naslar açığa çıktıktan sonra, namazlarını iade etmeleri gerekir mi gerekmez mi? Bu konuda Ahmed'den iki ayrı rivayet vardır.^{760[188]}

Ben birçok yerde, muhtelif deliller ile böylesi durumlarda namazın iadesinin gerekmediği görüşünü savundum. Bu delillerden bazıları şunlardır:

1- Ömer ve Ammar'ın^{761[189]} kıssaları. Her ikisi de cünüp idiler. Bu nedenle Ömer namaz kılmamıştır..Peygamber (s.a.v.) daha sonra ona namaz kılmasını emretmedi.^{762[190]}

^{760[188]} İmam Ahmed'in deve ağlarında kılınan namazın iadesi gerekliliğini söylediğini nakledenler oğlu Salih, Mesail: 2/201 ve diğer oğlu Abdullah , Mesail sh. 67'de. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız Muğni: 1/717.

^{761[189]} Ammar b. Yasir b. Amir b. Malik. İlk müslümanlardır. Büyük imam, iman yolunda işkence görenlerden. Peygamber (s.a.v.) ile tüm savaşlara katıldı. Siffin savaşında İmam Ali b. Ebi Talib'in komutasında savaştı.

^{762[190]} Hadisin nassı şöyledir: Abdurrahman b. Ebza'dan (r.a.): "Bir adam Ömer'e gelip, dedi ki:

Ben cünüp oldum, su bulamadım!" Ömer:

"Namaz kılma!" dedi. Bunun üzerine Ammar dedi ki:

"Ey mü'minlerin emiri! Sen hatırlamıyor musun, hani beraber bir müfrezedeydik de ikimiz de cünüp olmuştuk. Sen namaz kılmamıştın, ben ise toprakta yuvarlanıp da öyle namaz kılmıştım. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu:

"Sana ellerini yere vurman, sonra onlara üfleyp yüzüne ve ellerine sürmen kafi gelirdi." Ömer:

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

2- Ebu Zer hadisi. Peygamber (s.a.v.) ona da namazı kılmasını emretmemiştir.^{763[191]}

3- Müstehaza hadisi^{764[192]}

4- Namazı yanlış kılan bedevi hadisi^{765[193]} Rasulullah ona geçmiş namazları

"Allah'tan kork ey Ammar" deyince, Ammar şöyle dedi:

"İstersen bu hadisi başkalarına anlatmayayım."

Buhari. Kitabu't-teyemmüm: 1/87, Müslim, Kitabu'1-Hayd: 1/280-281, Ebu Davud Kitabu't-Tahare: 1/228.

^{763[191]} Hadisin metni şöyledir: Ebu Zer'den (r.a.):

Peygamber (s.a.v.)'in yanında ganimet (koyun ve deve) birikti. Bana dedi ki:

"Ey Ebu Zer! Bunları otlat!" Ben de Rebze'ye kadar onları götürüp otlattım. (Ailem yanımdaydı) Cünüp oldum. Bu halde beş altı gün geçirdim. Nihayet peygamber (s.a.v.)'e geldim.

"Bu Ebu Zer mi" dedi. Ancak ben sükut ettim.Sonra şöyle buyurdu:

"Ey Ebu Zer annen seni yetim bırakmasın!" Ondan sonra zenci bir cariye çağırdı, içinde su bulunan bir kap getirtti. Beni bir elbise ile örtüp perde yaptı; ben de devemi perde yaparak yıkandım. Üstümden sanki bir dağ atmış gibi oldum ve hafifledim. Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Yirmi yıl daha susuz kalsa temiz toprak müslümanın abdes-tidir. Su bulduğun zaman onu cildine dokundur (yikan) bu tabiki daha iyidir."

Ahmed, Müsned: 5/146, Ebu Davud, Kİtabu't-Taharet: 1/237, Tirmizi, Kitabu't-taharet: 1/211-213.

^{764[192]} Hamne binti Cahş radiyallahu anha'dan: Çok şiddetli hayız oluyordum. Allah Rasulüne (s.a.v.) ne yapmam lazım geldiğini sormak için vardım. Onu kızkardeşim Zeynep binti Cahş'ın evinde buldum. Dedim ki:

"Ey Allah'ın Rasulü! Ben çok istihaze oluyorum, kan bir türlü kesilmiyor, bu durum beni namazdan ve oruçtan alıkoyuyor"

"Ben sana pamuğu salık veririm. O kanı giderir, keser" buyurdu. Dedim ki:

"Kan fevkalade çoktur"

"Öyleyse (onu zabt edecek) bir bez edin!"

"Sanıyorum o da dindirmez! Çünkü kanama şiddetle devam ediyor" dedim.

"Sana iki şey söyleyeceğim, hangisini yaparsan ötekine gerek kalmaz. Fakat ikisini de yapabilirsen tabiki daha iyi olur. Bir kere bu kanama, şeytanın darbelerinden bir darbedir. Allah'ın ilmine göre sen kendini altı veya yedi gün hayızlı kabul edersen sonra yıkanırın sonra kendini iyice temizlenmiş kabul edersen, sonra kendini yirmi üç ya da yirmi dört gece gündüzleriyle birlikte namaz kılarısın. Sonra da oruç tut. Bu sana yetişir..."

Bkz. Ahmed, Müsned: 6/439, Ebu Davud, Kitabu't-taharet: 1/199-202, Tirmizi, Kitabu't-taharet: 1/221-226.

^{765[193]} Hadisin nassı (metni) şöyledir: Ebu Hureyre'den (r.a.):

"Peygamber (s.a.v.) mescide girdikten sonra, bir adam geldi ve namaz kıldı. Sonra gelip Rasulullah (s.a.v.)'e selam verdi. Rasulullah (s.a.v.) onun selamını aldı ve:

"Dön namazını tekrar kıl sen namazı kılmadın" dedi. Adam dönüp tekrar namazı aynı şekilde kıldı. Sonra tekrar Rasulullah'ın yanına gelip selam verdi. Allah Rasulü onun selamını aldıktan sonra

"Dön namazını tekrar kıl sen namazı kılmadın" dedi. Bu olay üç kere tekrarlandı. Sonunda adam:

"Seni hak ile gönderene yemin olsun ki bu kıldığımdan daha güzel kılamıyorum. Bana namazın nasıl kılındığını öğret. dedi. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

değil, vakti henüz çıkmamış olan hazır namazı iade etmesini emretti.

5- Siyah iplik ile beyaz ipliği birbirinden ayırt edinceye kadar sahurlarını yiyenlerin hadisi. Bunlar da daha sonra oruçlarını tekrarlamakla emredilmediler.^{766[194]}

Şeriat emir ve yasaklar bütünüdür. Emir hükmü ancak, emir hitabının ulaşmasından sonra vaki olduğu gibi yasak hükmü de böyledir. Bir kimse haram olduğunu bilmeden bir şey yapsa, sonra bunun haram olduğunu öğrense, o kimse bundan dolayı cezalandırılmaz. Bunun gibi bir kimse haram olduğunu bilmeden ticaretine bazı faiz işleri karıştırırsa ve bundan para kazansa, o kimse daha sonra Rabbinden gelen öğüte kulak verip faizi terkettikten sonra daha önce faizden kazandığı mallar helal hükmündedir ve kendisine aittir. Bu kimse kafirden daha kötü değildir ki, kafir küfründen döndükten sonra kazandıklarının tamamı helal olarak kendisine aittir. Haram olduğunu bilmeden şarap, haşhaş ve köpek satıp parasını almak da bunun gibidir.

Semure'nin^{767[195]} içki satıp parasını aldığı Ömer'e ulaşınca şöyle dedi: "Allah Semure'yi katletsin. Rasulullah'ın şöyle dediğini bilmiyor mu: 'Allah bir kavme bir şeyin yenmesini yasaklamış ise, onun parasını da yasaklamıştır.'^{768[196]}

Bazı cizye memurlarının ehl-i kitap tancizye karşılığı şarap alıp, sonra bunu sattıklarını duyan Ömer şöyle dedi:

"Ehl-i kitap şarabını kendisi satsın; sonra siz bunun parasını alın" demiştir.^{769[197]}

Burada şuna dikkat edilmelidir: Ömer Semure'ye içki satışından elde ettiği parayı geri iade etmesini emret-memiştir. İçki ehl-i kitaba satılmış ve onlar da bundan faydalanmışlardır.

Haram olduğunu bilmeden parasını almak günah değildir, ve bu para geri iade edilmez. Nasıl ki kafir küfründen tevbe ettikten sonra geçmişte İslama göre haram yollardan kazandığı şeyler, artık kendisi için helal ise müslümanın da haramlığını bilmeden kazandığı mallar kendisine aittir. Kur'an şu kavliyle bunu

"Namaza kalktığın zaman tekbir getir. Sonra Kur'an'dan kolayına geleni oku. Sonra rukuya git ve rukuda mutmain oluncaya kadar kal. Sonra dümdüz duruncaya kadar doğrul. Sonra secde et ve mutmain oluncaya kadar secdede kal. Sonra cülusa kalk ve mutmain oluncaya kadar bekle. Sonra namazının tamamında bunu böyle yap."

Buhari, Kitabu'l-istizan: 7/132, Müslim Kitabu's-salat: 1/298,

Ebu Davud: 1/534-535.

^{766[194]} Hadisin metni şöyledir: Sehl b. Sa'd (r.a.)'dan :

"Beyaz iplik, siyah iplikten size ayırdedilinceye kadar yiyin, için"

(Bakara: 2/183)

mealindeki ayet nazil oldu. Henüz "tan yerinde" ibaresi nazil olmamıştı. Bir kısım insanlar, ayetin nazmındaki "hatta yetebeyyene lekum haytu'l-ebyadi mine'l-hayti'l-esved: Beyaz iplik siyah iplikten ayırd edilinceye kadar" kavli cehlîni yanlış anlayarak ayaklarına beyaz iplikte siyah iplik bağladılar. Sonra beyaz ipliği siyah iplikten ayırdedilinceye dek yerler, içerlerdi. Bunun üzerine Allah "Tan yerinde" kısmını inzal buyurdu da bundan gecenin karanlığı ile gündüzün aydınlığı olduğunu anladılar.

^{767[195]} Semure b. Cündüb b. Hilal el-Fizari. Sahabenin alimlerinden Basra'ya yerleşti. Çeşitli hadisleri vardır. Haricilere karşı olan şiddetli tutumuyla tanınır. 58 yılında vefat etti.

^{768[196]} Bkz: Buhari, Kitabu'l-Buyuu: 3/40, Müslim, Kitabu'l-musakat: 2/1207.

^{769[197]} Abdurrezzak, Kitabu'l-buyuu: 8/195.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

teyid etmektedir: "Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vaz geçerse, geçmişte olan kendisidir." Bu hüküm geneldir. Kim Rabbinden gelen öğüte uyarsa, geçmişte kazandıkları kendisine aittir. Bu hükmün müslü-man hakkında sabit olduğunu şu kav-l-i ilahi delalet etmektedir.

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Faizt)lârak artan miktarı almayın"

Hakk teala mü'minlere şimdiye kadar aldıklarını iade etmeyi değil, o andan itibaren faizi terketmeyi emretmiştir. Şimdiye kadar faiz olarak almış oldukları malların yine kendilerine ait olduğu Kur'an'da yine şöyle ifade edilmiştir: "Geçmişte olan kendisidir ve işi Allah'a kalmıştır." Allah kullarından tevbe-yi kabul eder. Eğer denilse ki bu hüküm sadece kafirler hakkındadır. Denilir ki: Kur'an'da buna delalet eden herhangi bir hüküm yoktur.

"Bundan sonra kime Rabb'inden bir öğüt gelir de faizden vaz geçerse, geçmişte olan kendisidir." kav-l-i ilahisi kafirleri de kapsamakla beraber, onlardan önce ve evlaviyetle müslümanları kapsamaktadır.

Zeyd b. Erkam'ın^{770[198]} kıssasında olduğu gibi Aişe muamelatına riba bulaştıran kadına:

"Ne kötü yapmışsın, ne kötü yapmışsın! Zeyd'e söyle tevbe etmediği taktirde Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte yaptığı cihadın sevabından mahrum olacaktır." dedi. Kadın:

"Ey mü'minlerin annesi, sadece sermayemi alsam ne dersin?" demesi üzerine Aişe:

"Bundan sonra kime Rabb'inden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse geçmişte olan kendisidir ve işi Allah'a kalmıştır." kav-l-i ilahisini okudu.⁷⁴³

Hatta şunu dahi söyleyebiliriz: Bu ayet bilerek haram işlediği halde, Rabb'inden gelen öğüte kulak verip haram işlemeyi terkedenleri de kapsamaktadır. Cenab-ı hak tevbe eden herkesin tevbesini kabul eder ve geçmişte işlenilmiş kötü fiil, sanki hiç işlenilmemiş gibi olur. Ayet: "Geçmişte olan kendisidir ve işi Allah'a kalmıştır" ifadesiyle bu kimseleri de kapsamaktadır. Bundan sonra gelen şu ilahi hitab da buna delalet eder:

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız, faiz olarak artan miktarı almayın." Ve:

"Eğer tevbe edip faizcilikten vazgeçerseniz sermayeniz sizindir."

Tevbe kafirleri kapsadığı gibi, günahkar müslümanı da kapsamaktadır. Riba'lı işleme giren kişi tevbe ettiği zaman, sermayesi kendisidir ve bundan önce aldığı faizleri iadeyle memur değildir.

"Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vaz geçerse geçmişte olan kendisidir"

Bilerek faiz yiyen ve yediren melundurlar.⁷⁴⁴ Tevbe ettikleri taktirde günahları bağışlanır. Daha önce alınmış olan faiz, faizci tarafından kullanılmış veya harcanıp tüketilmiş veya baki kalmış olabilir. Alınan faiz malı tamamen

^{770[198]} Zeyd b. Erkam b. Zeyd b. Kays, el-Ensari, el-Hazreci. Kufe'ye yerleşti. Sahabenin meşhurlarındandır. Mute ve başka savaşlara katıldı. H. 66 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

harcanmış ve borca dönüşmüş ise bu büyük bir zarardır. Bu durumda iyilik olarak onun üzerindeki borçlar silinebilir. Zimmetinde kalanlar ise, diğeri ona gönül rızasıyla vermiştir. Ve faizi alan da veren de melundurlar.

(743) Be eser rivayeti için bkz: İbn Ebi Hatim, Tefsir: 3/1134-1135, Darekutni: 3/52, Beyhaki Sünenü'l-kiibra, Kitabu'l-buyu: 5/330, İbn Kesir, Tefsir: 1/484, İbn Kayyim, İlamu'l-muvakkiin: 3/219.

(744) Cabir b. Abdullah'tan Rasulullah (s.a.v.) faiz yiyene, yedirene, yazana ve şahidlik edene lanet etti ve "Onlar bunda eşittirler" buyurdu., Müslim, kitabu'l-musakat: 2/1219.

311

Bir adam diğeri malını telef etmesini söylese o da etse, her ikisi de zalim olmakla beraber malın telefini emreden adam bunu karşılamak zorunda değildir. Aynı şekilde kölemi öldür, diyen adamın da durumu böyledir ki bu görüş Ahmed ve başkaları tarafından benimsenmiştir.745

Aynı şekilde faizcileri bu işe teşvik edenler faiz işlemlerini kabul edenlerdir. Dolayısıyla bu insanların karşılaşacakları zararlar karşılanmaz. Yine bir çok alim hırsız üzerinde iki ceza birden vaki olmaması için, had ile beraber hırsızın çaldığı malın tazmini ile sorumlu tutulamayacağını söylemişlerdir.746

O halde faizci üzerinde, geri kalan faizlerin düşürülmesi ve daha önce alınan faizlerin geri ödenmesi gibi iki cezanın uygulanmaması evlapiyetle daha gereklidir. Malın aynısı baki olsa bile o hırsız veya gaspçı gibi bunu malın sahibinden zorla almış değildir. Bilakis o bu malı haram olsa da, her ikisinin rızasına dayanan bir sözleşme ile almıştır. Nasıl kafir müslüman olduktan sonra aldığı faizi geri iade etmiyorsa, günahkar müslüman da tevbe ettikten sonra, geçmişte aldığı faizleri geri ödemez.

(745) Bkz. Keşfu'l-kanaa an metni'1-iknaa: 4/112.

(746) Hırsızın veya gasıbçının çaldığı malın aynısı mevcut ise çalınan bu malın aynısının sahibine iadesi konusunda tüm alimler müttefiktirler. Ancak çalınan şey telef olmuş ise bu konuda alimler ihtilaf etmişlerdir. Hırsızın elinin kesilmesiyle beraber, çalınan şeyin tazmini gerekir mi gerekmez mi?

Ebu Hanife eli kesilen hırsız aynı zamanda malın tazmini ile cezalandırılmaz. Çünkü konuyla ilgili ayette "Hırsızlık eden erkek ve kadının yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir." (Maide: 5/38)

buyurulmakta fakat malın tazmininden bahsedilmemektedir.

Şafii, Ahmed, İshak, Nehai, Leys ve Ebu Sevr ise; ister ödeyebilsin, ister ödeyemesin malın tazmini ile yükümlüdür. Ödeyemezse üzerine borç kalır, dediler. Ata, İbn Şirin, Şa'bi ve Mekhul ise, eli kesildiği taktirde hırsızdan malın tazmini istenmez dediler.

İbn Arabi ve Kurtubi Şafii'nin görüşünü tercih etmişlerdir.

Bkz. Ahkamu'l-Kur'an Cassas: 2/431-432, Ahkamu'l-Kur'an İbn Arabi: 2/113-114, Camiu'l-Ahkam Kurtubi: 6/165-166.

312

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vaz geçerse geçmişte olan kendisininindir ve işi Allah'a kalmıştır."

Şöyle denilebilir: Şarabın parası veya fahişenin fuhuştan aldığı para veya kahinlerin kehanetleri karşılığında aldıkları ücret gibi kötü kazanç sahipleri tevbe ettikten sonra, aldıkları parayı sahiplerine iade etmeyecekleri gibi, ulemanın tercih ettikleri görüşe göre tasadduk etmeleri gerekir.

Şarabı taşıması için kiralayan hammal meselesinde Ahmed, onun ücret alabileceğini, fakat alınan bu ücreti yiyemeyeceğini söylemiştir. Çünkü hammallık caizdir ve ücreti hak etmektedir fakat şarap sahibinin kasdından dolayı aldığı ücreti yiyemez.⁷⁴⁷

Aynı şekilde şarap yapan kimseye üzüm veya meyve suyu satan kişiye, üzüm ve meyve suyunu geri vermek mümkün olmadığından , bunun ücreti verilir. Hiçbir akıllı üzümü alıp şarap yapana o üzümün parası geri verilir, diyemez. Bu meselede en fazla şu denilebilir: Şarapçıya üzüm satan kişi aldığı bu parayı sadaka vermelidir.

Buna kıyasla aynı şey faiz içindir denilirse şöyle cevap verilir: Buradaki haramk Allah'ın hakkından dolayıdır. Çünkü nefis haram olan şarabı ivaz etmiştir. Diğerinde ise haramlık beşeriyete yönelik bir zulümden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca faizin geri iadesi durumunda bu suistimal edilecek ve kötü niyetli kimseler insanların sermayelerini alıp kullandıktan sonra verdiği faiz fazlalığını geri isteyecektir. İnsanların rızası ve borç olmaksızın onların paralarını kullanarak kendisine haksız kazanç temin edeceklerdir. Bu kapının da kapatılması gerekir.

(747) İçen veya yiyen kimse için ücretiyle şarap, domuz eti veya leş taşımak caiz değildir. Şafii, Ebu Yusuf ve Muhammed'in görüşleri de böyledir. Fakat Ebu Hanife caiz demiştir.

İmam Ahmed de böyle bir iş yapan hammalın aldığı ücreti yemesinin mekruh olduğunu söylemiştir.

313

Bu mesele tahkik ve araştırma gerektirmektedir. Biz, kitap, sünnet ve içtihadın ışığında şundan kesin olarak eminiz ki, yanlış te'vil veya cehaletleri yüzünden faiz alanlar, tevbe ettikten sonra bunu geri iade etmezler. Haramlığını bilerek faiz yiyenlerin durumu ise araştırma gerektirmektedir.

Bu konuda bazıları şöyle demektedirler: Haram olduğunu bildiği halde içkiden para kazanıp sonra tevbe eden kimsenin geçmişte haram yoldan kazandığı bu para şimdi de kendisine aittir.

Aynı şekilde haram yoldan para kazanan herkes, şayet bu malı veren kimse gönül rızası ile vermiş ise, tevbe ettikten sonra, geçmişte kazandıkları ona aittir. Tevbe etmeden önce fahişelik veya kahinlik yapan kimselerin bu çirkin işlerden kazandıkları para da böyledir.

Bu görüş seri usulden çok da uzak bir görüş değildir. Bu görüş ayeti kerimelerde geçtiği gibi tevbe edenle, etmeyeni birbirinden ayırmaktadır.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt, gelir de faizden vazgeçerse geçmişte olan kendisinindir." Ve:

"İnkâr edenlere eğer vazgeçerlerse, geçmiş (günahların) bağışlanacağını söyle." (Enfal: 8/38)

Bu hüküm kafirler hakkında kesin mütevatir hadisler ve müslümanların ittifakları ile sabittir. Bir kafir müslüman olduktan sonra, geçmiş namaz, oruç ve zekatı kaza etmek zorunda değildir ve eski dinine göre, helal olduğu inancıyla kazandığı mallar kendisine aittir.

Geçmişte namaz ve oruçlarını aksatan müslümanın tevbe ettikten sonra bunların kazasının gerekip gerekmediği konusunda ihtilaf vardır.² Bu hususu kuvvetlendirendir diğer şey de bu malın hiçbir şekilde telef olmadığı gerçeğidir. Fuhuş ve içki satışı yoluyla elde edilen mal, ya sadaka verilir veya zina eden ve içki içene verilir veya bu tevbekar kimsenin elinde kalır.

314

Paranın zinakar ve içkiciye geri verilmesi söz konusu olamaz. Bu büyük ve kat kat daha fazla fesada yol açar. Kendi rızasıyla para verip, zina eden bir kimseye parasını iade etmek, onu günaha teşvik etmekten başka bir şey değildir.

Bu paranın sadaka olarak verilmesi uygun bir görüştür. Fakat bu kimse fakir ise, elinde bulunan bu mala diğer fakirlerden daha layıktır. Ben birçok kez bu doğrultuda fetva verdim. Tevbekar fakir ise, kötü yoldan kazandığı paradan ihtiyacı kadarını alabilir. Çünkü o buna başkalarından daha layıktır ve bu onun tevbesini yerine getirmeye destek mahiyetindedir. Eğer bu malın tamamını çıkarmak zorunda bırakılırsa, o bundan büyük zarar görecektir ve tevbeden yüz çevirecektir. Şeriat usulünü inceleyen kimse görecektir ki islam insanları tevbeye çekmek için onlara her türlü kolaylık ve hoşgörüyü göstermektedir.

Aynı şekilde mücerret olarak parayı almada herhangi bir zarar yoktur. Para alındığı anda sahibinin mülkünden çıkmış olur ve paranın aynısı haram değildir. Haram olan, o paranın günaha vesile kılınmasıdır. Tevbe günahı düşürdüğüne göre bu para fakir olan alıcısı için helal olmaktadır. KÖ-tü yoldan para alan kimsenin zengin olması halinde, infak etmesi daha evladır. Bununla bu tür kötü yollardan para kazananların tevbeleri kolaylaştırılmış olmaktadır.

Faiz ise sahibinin onayı ile alınmaktadır. Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vaz geçerse geçmişte olan kendisinindir ve işi Allah'a kalmıştır."

Yoksa kim müslüman olursa veya haramlığını anlarsa de-nilmemektedir.

"Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse" buyrulmuştur ki öğüt, bilmeyerek haram işleyenden çok, bilerek haram işleyenlere yöneliktir. Hak teala şöyle buyurdu:

315

"Eğer inanmış insanlarsanız Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır."

(Nur: 24/17)

"Onlar, Allah'ın kalplerindeki bildiği kimselerdir, onlara aldırma, kendilerine

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

öğüt ver ve onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle." (Nisa: 4/63)

Ve yine: Bunda orta yol vardır. Nasıl borçlu baki kalan faiz fazlalığını ödemiyorsa, faiz fazlalığı alan kimse de geçmişte aldığı faizleri ödemekle sorumlu değildir. Geçmiş faizlerden onu sorumlu tutmak, borçludan bundan sonra da faiz ödemesini istemek gibi çirkindir. Her ikisi de zulüm ve aşırılıktır. Oysa islam orta yolu tercih etmemizi emreder. Allah daha iyi bilir.

316

FASL FAİZ ÜZERİNE

Faiz konusunda metinler, meani ve eserler üzerinde yaptığım araştırmalar sonucu -Güç ve kuvvet sadece Allah'ındır ve istihareden sonra- faizin aslının Riba-ı Nesie/vadeli faiz olduğunu anladım. Paranın belli bir vakite kadar, daha fazla paraya satılması veya borcun ertelenip, alacak miktarının artırılması bu kabildendir, cahiliyye döneminde yaygın olan faiz de bu idi. Ahmed b. Hanbel'e kesin faiz hakkında sorulmuş o da bu cevabı vermiştir:

"Borcun ödemesi geldiğinde alacaklı:

"Borcunu ödeyecek misin, yoksa artırmayı mı düşünüyorsun?" diye sorar. Eğer borçlu kabul ederse, vade (ödeme süresi) uzatılır, buna karşılık borcun miktarı artırılır. Böylece borçlu daha da borçlanırken, alacak sahibi hiçbir çalışma yapmaksızın oturduğu yerden servetine servet katmış olur.

İşte Allah bunu haram kılmıştır. Çünkü burada ihtiyaç içinde kıvranan borçluya zarar ve insanların mallarını batıl ile yemek söz konusudur.

Zamanımızda birçok meşhur alim, faizin haram kılınmasının hikmetlerini bilmediklerini söylemektedirler. Bunun nedeni, onların haram kılman şeylere topluca bakıp, bundaki zararı görememeleridir.

Meseleyi şöyle tahkik ettik:

Faiz açık ve gizli olmak üzere iki çeşittir. Açık faiz ihtiva ettiği zarar ve zulüm nedeniyle haram kılınmıştır. Gizli faiz ise, açık faize vesile teşkil etmesi nedeniyle haramdır. Nesie faizi de açık faizdir. Çünkü ihtiyaç sahibi borçlulara büyük zararlar vermektedir. Bu zararlar herkesçe bilinmektedir. Zengin bu yolla hiçbir zahmet çekmeksizin fakiri sömürmekte ve haksız yere insanların mallarını yiye-

317

rek servetini daha da şişirmektedir. Bu nedenle Cenab-ı Hak faizi sadakanın zıddı saymıştır.

"Allah faizi mahveder, sadakaları çoğaltır."

(Bakara: 2/276)

"İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekata gelince, işte zekatı veren o kimseler, evet onlar kat kat arttıranlardır."(Rum: 30/39)

Ve Hak teala peygamberine ilk indirdiği ayetlerden birinde şöyle buyurdu:

"Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma"

(Müddessir: 74/6)

Ve şöyle buyurdu:

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Ey iman edenler! Kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz. Kafirler için hazırlanmış bulunan ateşten sakının! Allah'a ve Rasulüne itaat ediniz ki size merhamet edilsin. Rab-binizin bağışına ve takva sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun! O takva sahipleri ki, bollukda da, darlıkta da Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever."

(Al-iimran: 3/130-134)

İnsanlara zulüm olan faiz yasaklandı, bunun yerine insanlara iyilikte bulunmak emredildi.

İbn Abbas'ın Üsame'den rivayet ettiği hadiste Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Riba, ancak veresiyede (nesi') olur."748

Fakat bu sınırlama ile, kemalin husulü amaçlanmıştır. Tam kamil anlamıyla faiz, veresiyede geçmektedir. Tıpkı İbn Mesud'un: "Alim, Allah'tan korkan kişidir."749 sözü de bu kabildendir. Buna benzer birçok sınırlama ifadesinden biri de şu kavli ilahidir.

318

"Mü'minler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğunda imanlarını arttıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir." (Enfal: 8/2)

Riba-ı fazl'a (Fazlalık faizine) gelince; fazl faizi, seddü'z-zeria (vesileyi engelleme) için yasaklanmıştır. Müsned'de geçen Sa'd'ın750 merfu hadisinde şöyle buyurulmuştur:

"Bir dirhemi iki dirheme satmayın. Muhakkak ki ben sizin remaya düşmenizden korkarım ki rema faizdir."751

Fazl faizi konusunda selef ve halef ihtilafa düşmüştür. Seleften bir gurup fazl ribasının tüm çeşitlerini helal kabul etmiştir. İbn Abbas, İbn Mesud ve Muaviye fazl ribasını helal kabul edenlerdendirler. Hatta Muaviye altın veya gümüş su kabını ağırlığından fazla bir fiyata sattı. Onun bu tavrını gören Ubade b. Samit752, Ömer'e giderek Muaviye'nin bu tavrını ona şikayet etti.753

(748) Buharı, Kitabu'l-Buyu: 3/31, Müslim, Kitabu'l-musakat: 2/1217-1218.

(749) Buna benzer bir sözü Suyuti, Dürerü'l-Mensur: 7/20'de nakletmiştir.

(750) Sa'd b. Malik Sinan. İmam ve mücahid. Medine müftüsü. Ebu Said el-Hudri. Hendek ve Rıdvan beyatına iştirak etti. Fakih ve mücte-hid sahabelerdendir. 1170 hadis rivayet etmiştir.

(751) İbn Ömer'in hadisinden Ahmed merfu olarak tahrir etmiştir. (Müsned: 2/109.)

(752) Ubade b. Samit b. Kays. İmam ve lider. Ebu'l-Velid el-Ensa-ri. Akabe biatinin emirlerinden ve sahabenin büyüklerinden biridir. Bey-tü'l-makdis'e yerleşti. H. 35 yılında vefat etti.

(753) Ata b. Yasir (r.a.) 'dan: Muaviye altın veya gümüş su kabını ağırlığından fazla bir fiyata sattı. Ebu'd-derda şöyle dedi:

"Rasulullah'm bu gibi alışverişleri misli misline olmadığı için yasakladığını duydum." Muaviye şöyle cevap verdi:

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Bu gibi şeylerde ben bir sakınca görmüyorum." Bunun üzerine Ebu'd-Derda şöyle dedi:

319

Ubade, peygamberin altı cins hakkındaki hadisini rivayet etmiştir. Muaviye ile O'nun arasındaki tartışmanın Kıbrıs seferinde geçtiği söylenir fakat bu doğru değildir. Muaviye Kıbrıs'a Osman'ın hilafeti döneminde sefer düzenlemiştir. Daha önce Ömer'den izin istemiş fakat o, deniz yolculuğuna izin vermemiş, Osman halife olunca izin istemiş o da izin vermiştir.

Milhan'ın kızı Ümmü Haram⁷⁵⁴ bu gazvede Kıbrıs'ta şehid düşmüştür. Peygamber (s.a.v.) daha önce bu gazvenin vuku bulacağını haber vermişti⁷⁵⁵. Bu rivayet, denizde yolculuğun ve savaşın cevazına delil olarak kabul edilmiştir.

"Muaviye'ye karşı beni savunacak kimse yok mu? Ben ona Rasulul-lah'dan söz ediyorum, o bana kendi görüşünü söylüyor." sonra Muaviye'ye şöyle çıkıştı:

"Senin bulunduğun yerde yaşamak bana haram olsun" Sonra Ebu'd-Derda Ömer'e gelip bu olayı anlattı. Ömer de Muaviye'ye:

"Bunu ancak bu şekilde ve tartıda aynı ve eşit olarak sat, başka türlü satma!" diye yazdı." ■

Malik, Muvatta, Kitabu'l-buyuu: 2/634.

Aynı hadis Ubade b. Samit için de rivayet edilmiştir. Dolayısıyla bu olayın Ebu'd-Derda ve Ubade ile ayrı ayrı tekrarlanmış olması muhtemeldir.

(754) Ümmü Haram binti Milhan b. Halid b. Zeyd b. Haram. Ümmü Selim'in kız kardeşi. Enes b. Malik'in teyzesi ve Ubade b. Samit'in hanımı. Peygamber (s.a.v.) ona saygı gösterir ve evinde ziyaret ederdi. H. 28 Kıbrıs.savaşında vefat etti.

(755) Hadisin metni şöyledir: "Rasulullah (s.a.v.) Ümmü Haram'ın Ubade b. Samit ile evli olduğu zamanlar evine gider onu ziyaret ederdi. Yine böyle bir ziyaretinde Ümmü Haram'ın evinde bir yere yaslanarak uyudu. Sonra gülümseyerek uyandı. Ümmü Haram:

"Ya Rasulallah neden gülüyorsun?" diye sordu. Rasulullah (s.a.v.): "Rüyamda ümmetimden bir takımların, yeşil deniz üstünde kralların tahtlara kuruldukları gibi gemilere binerek Allah yolunda savaşa gittikleri gösterildi. Onlara gülüyorum." buyurdu. Ümmü Haram:

320

Fakat Ubade'nin Ömer'e şikayeti Kıbrıs gazvesinden öncedir. Muaviye Rum diyarındaki Kayseri şehrini fethet-miştir. Bu tartışma da herhalde orada geçmiştir. Kayseri'nin fethinde müslümanlar altın ve gümüşten mamul güzel bir su kabını ganimet olarak ele geçirmişlerdi.

Muaviye güzel işlemesinden dolayı yirmi dirhemlik bir. kabı otuz dirheme sattı. Ubade buna karşı çıkınca Muaviye ile karşılıklı tartışılar. Bu kıssa meşhurdur.⁷⁵⁶

Ebu Said el-Hudri ve başka sahabeleri İbn Abbas'ın görüşünü reddetmişlerdir. Ebu Said el-Hudri ayrıca bu konuyla ilgili Hayb'er hadisini rivayet etmiştir:

"Peygamber (s.a.v.) Hayber'de adam çalıştırdı. Onlara iyi hurma getirtti. Bunun

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

üzerine Peygamber (s.a.v.) ona sordu:

"Hayber'in bütün hurmaları böyle midir?"

"Biz iki sa' verip bir sa', üç sa' verip iki sa' (iyi hurma) alıyoruz" deyince şöyle buyurdu:

"Böyle yapma. Hepsini dirhemler karşılığında sat, sonra o paralarla iyi hurma satın al."757

Sonra insanlar hakkında çeşitli hadisler varid olan altı sınıf üzerinde fadl faizinin haram olduğu hususunda ittifak

"Ya Rasulallah benim de onlardan olmam için dua buyurunuz." dedi. Rasulallah (s.a.v.) dua etti. Sonra Rasulallah (s.a.v.) bir yere yaslaT narak tekrar uyudu. Derken gülümseyerek uyandı. Ümmü Haram:

"Ya Rasulallah! Niçin gülümsüyorsun?" dedi. Rasulallah (s.a.v.)

"Ümmetimden bir kısmına kralların tahtlara kuruldukları gibi kara nakliyeler üzerinde ihtişamlı bir şekilde gazaya gittikleri gösterildi." dedi. Ümmü Haram:

"Beni onlardan kılması için dua buyur." dedi. Rasulallah (s.a.v.):

"Sen birincilerdensin, sonrakilerden değilsin" buyurdu.

Ümmü Haram Muaviye zamanında deniz yolculuğuna katıldı. Denizden karaya çıkarken bineğinden düşerek öldü."

Buhari, Kitabu't-ta'bir: 8/73.

(756) Müslim, Kitabu'l-musakat: 2/1210,

(757) Buhari, Kitabu'l-Vekalet: 3/61, Müslim, Kitabu'l-Musakat: 2/1210.

321

ettiler. Ubade ve başkalarının peygamberden (s.a.v.) rivayet ettikleri hadiste şöyle buyruldu:

"Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpa ile, hurma hurma ile, tuz tuz ile aynı, eşit ve peşin değiştirilip satılır. Bu sınıflar değişik olursa, peşin olduğu sürece nasıl isterseniz öyle satın."758

Bu altı sınıfın dışındaki sınıflar üzerinde ise değişik görüşlere ayrılmışlardır.

Bir grup bu altı sınıf dışında fazl ribası olmadığını söyledi. Bu görüş Katade'den nakledilmiştir. Zahiriyye mezhebi de bu görüştedir.759 İbn Akil de760 son yazdığı eserlerde riba konusunda kıyası kabul etmekle beraber, bu görüşü tercih etmiştir. İbn Akil ayrıca şöyle dedi: Riba meselesinde kıyasın illetleri, zayıf illetlerdir. İlet zahir olmadığı zaman kıyas yapılmaz.

Bir gurup ise ölçülen ve tartılan her şeyde fazl faiz bulunduğunu ve haram olduğunu söyledi. Bu görüş Ammar b. Yasir'den rivayet edildiği gibi761 meşhur rivayete göre Ahmed, Ebu Hanife ve daha başkaları da bu görüştedirler.762

Bir diğer gurup ise ölçülüp tartılan cinsten olmasa da yenecek şeylerde haram olduğu görüşünü benimsedi. Şafii763 ve bir rivayete göre Ahmed764 bu görüştedirler.

(758) Müslim, Kitabu'l-musakat: 2/1211.

(759) Bkz: el-Muhalla: 8/468-489.

(760) Hanbeli alimi. Ebu'l-vefa Ali b. Akil b. Muhammed b. Akil el-Bağdadi. Kitabu'l-funun ve umdetli'l-edille gibi eserleri vardır. 513 yılında vefat etti.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

(761) Musannifu Ebu Bekir b. Ebi Şeybe: 6/112, İbn Hazm Muhal-la: 8/484.

(762) Bkz: Ahkamu'l-Kur'an (Cassas): 1/465, El-Hidaye: 3/61, Camiu'l-Ahkamu'l-Kur'an: 3/352-353.

(763) Bkz: Muğni'l-muhtac: 2/22, el-Muhalla: 8/473.

(764) Her iki rivayet için Bkz: el-Muğni: 4/126.

322

Bazıları ise yiyecek şeylerin ölçülüp tartılan cinsten olması halinde haram olduğu görüşünü benimsediler. Said b. Müseyyib⁷⁶⁵ bir rivayete göre Şafii⁷⁶⁶ ve Şeyh Ebu Muhammed'in⁷⁶⁷⁻⁷⁶⁸ ihtiyar ettiği üçüncü bir rivayete göre Ahmed bu görüştedir.⁷⁶⁹

Malik de fadl ribasının yaşamak için gerekli olan gıdalarda haram olduğu görüşündedir ki onun bu görüşü tüm bu görüşler içinde tercihe şayan en güçlü görüştür.⁷⁷⁰

Ayrıca müteahhirinden bazıları riba-i fazl'ın tüm mallarda haram olduğunu söylemişlerdir. Fakat mütekaddimden bu görüşe iştirak eden birisini bilmiyorum.

Ben derim ki: Dirhem ve dinarlardaki illet, bunların para olmasıdır. Çünkü bu iki parayı tartılan şeylerde bakır ve başka şeylerle şelf yapmak caizdir. Bakırda faiz cari olsaydı belli bir güne kadar hurmanın buğday ile, dirhem dinar ile satılmaması gibi, belli bir güne kadar tartılan bir şey, tartılan başka bir şey ile satılmazdı. Bunun kıyasın hilafına olduğunu onlar da kabul etmektedirler. İletinin düşmesi halinde, o illetin batıl olduğu anlaşılır.

Aynı şekilde bir başka yerde açıkladığım gibi ölçülmesi veya yenilmesi illeti, hükmü gerektiren bir illet değildir. Fakat dirhem ve dinar, satılan şeylerin parasıdır. Para ise kendisiyle eşyanın değerinin bilindiği bir ölçüdür. Sınırlı ve mazbut olması gerekir. Paranın kıymeti ne düşmeli ne de yükselmelidir. Paranın kıymeti düşer veya yükselirse bu

(765) Said b. Mtiseyyeb b. Hazn b. Ebi Vehb. Büyük imam. Medine alimi ve tabiinin efendisi. 94 yılında vefat etti.

(766) Bkz: el-Mühezzeb fi fikhi İmamı's-Şafii: 1/360.

(767) İmam, müctehid. Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisi el-Hanbeli. Muğni'nin yazan. 620 yılında vefat etti.

(768) Bkz: el-umde: 54, 220.

(769) Bkz: el-Muğni: 4/126.

(770) Haşiyetü'd-Desuki ala Şerhi'l-Kebir: 3/47.

323

durumda o diğer ticaret malları gibidir. Bu durumda malların değerlerini karşılamaya yarayan paradan yoksun kalırız. Bilakis bu durumda para da diğer ticaret eşyaları gibidir. Alış-verişte paranın gerekliliği insanlar için genel bir ihtiyaçtır. Ortak pay sahiplerinden birinin payından geçmesi durumunda semen (para) sahibinin izni dışında, ancak eşit değerinde bir para ile satılabilmektedir.

Ticaret para üzerine kurulmuştur. İnsanlar birbirlerine karşı olan alacak vereceklerini para ile belirlerler.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Özetle malın değere tabi tutulması genel bir ihtiyaçtır. Bu ise kendisiyle değer bilineceği fiyatlandırma ile olur. Fi-yatlandırma ise geçerli para birimi ile olur. Bunun temini için paranın kıymetinin düşme ve yükselmeden uzak olarak sabit kalması gerekir.

Altın ve gümüş parada (Yani dinar ve dirhem) yol açtığı zarardan dolayı nesi faizin haram kılındığını daha önce açıklamıştık. Bir kimsenin daha hafif, yarım ve çeyrek dirhemlere ihtiyacı olur da gidip bunları sarraftan alırsa, sarraf ona bunu ancak daha fazla ağırlıkta dirhem karşılığı satacaktır ki bu durumda para üzerinden ticaret yapılmış olunur ki bu fazl faizidir ve nesi faizine vesiledir.

Belli bir vakit ile dirhemi dirhem ile satmak şeklindeki para ticareti mubah görüldüğü taktirde, dirhem para olmaktan çıkar ve diğer ticaret malları gibi bir mal olur. Bu işlem sonucu oluşacak fazl faizi, nesi faizine neden olduğundan haramdır. Nesi faizi ise zararlıdır. Bu durumda para para olmaktan çıktığı için sıfatlarının muhtelif olması hükmü değiştirmez.

Para ticaretiyle insanlar belli vakitte değeri artacak vasıftaki paraları biriktirmeye çalışırlar. Bazı insanların iyi paraları veya bazen bakır paraları seçip saklamaları ve daha yüksek fiyata satmaları bu kabildendir.

Para üzerinde yapılan bu tür ticaret yasak kılınmıştır.

324

Aynı cins para birbirine eşittir. Birbirinden üstün kılındığı taktirde, fesat meydana gelir. Para para olduğu için değil, mal satın almaya vasıta olduğu için değerlidir.

Tüm insanlar paraya tevessül etmede müşterekler. Para, tüm insanlar arasında geçerli olma özelliğiyle bilinir. Bazı ülkelerde para daha değişik şeylerden yapılmaktadır ki, bu da gayet makuldür. Fakat demir, pamuk, keten gibi şeylerin para olarak kullanılması pek de makul değildir. Çünkü ticaret eşyalarının çoğu bunlardan daha değerlidir.

' Bu tür ticaret mallarının para olarak kullanılması doğru değildir. Çünkü bu tür şeyler para olarak kullanıldığı taktirde, İnsanlar bunları alıp biriktirecekler dolayısıyla halk ihtiyaç duydukları bu maddeleri temin etmede zorluk çekecektir.

Ne zaman ki belli bir vakte kadar buğday buğday ile veya hurma hurma ile veya arpa arpa ile ve buna benzer şeyler birbirle'ri ile satılacak olsa satılsa da satılmasa da, çeşitli şekillerde insanlar bunlardan zarar görecektir. Fakat bu mallardan bir sınıfa sahip olup da diğer bir sınıfa ihtiyacı olan kimse önce elindeki malı dirhem karşılığında satıp, sonra da elindeki dirhem ile ihtiyaç duyduğu sınıf malı aldığı taktirde insanlar bu zararlardan korunmuş olacaklardır. Yolaştığı genel zarardan dolayı bu gibi şeylerin birbiri karşılığında satılması yasak edilmiştir. Ki bu faizin temeli olan nesie ribasıdır. Fakat burada nesi illeti iki sınıfta geçerlidir. Vadeli olarak dirhemi dinar ile satmak bu kabil bir nesie faizidir ki, bu da nas ve icma ile haram kılınmıştır.

Nesie bazen tek sınıfta olabileceği gibi bazen de dirhem ve dinar ve insanların temel gıdaları olan dört sınıfta olduğu gibi maksatları aynı olan iki sınıfta da

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

olabilir.

Fazl faizine gelince; buğday daha iyi cins bir buğday karşılığında satıldığı zaman, bu buğday ile ticaret yapmak demektir. Önç& nakti olarak yapılan bu ticaret, sonra vadeli

325

ticarete dönüşecektir.

İnsanlar hülle nikahında⁷⁷¹ olduğu gibi, kanuni hilelere saptakta mahirdirler.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, nesie faizine vesile olduğu için fazl faizi de Peygamber (s.a.v.)'in şu buyruğu ile haram kılınmıştır. "Bir dirhemi iki dirhem ile satmayın. Muhakkak ki ben sizin rema'ya düşmenizden korkarım. Rema, faizdir." Yoksa vasıfları eşit olduğu taktirde kimse bir kilo hurmayı aynı vasıftaki bir kilo hurmaya satmaz.

Bu tür satışlar, birinin iyi diğerinin kötü veya birinin yeni diğerinin eski olması gibi vasıftaki değişikliklerden dolayı yapılır. Maksat vasıfların muhtelif olmasıdır. Bu nedenle borçta da, hangi vasıftaki mal üzerine borçlanmış ise onun ödenmesi gerekir. Telef durumunda da böyledir. Çünkü borçta satış değil, ariye gibi borçluyu yararlandırmak kastedilmiştir.

Bu nedenle Peygamber (s.a.v.) para borç almaya "Min-hatü'l-verik"⁷⁷² demiştir. Araplar "Erani derahimuke" diyerek, bir süre faydalanmak ve sonra geri ödemek üzere borç para isterler. Burada maksat paranın aynı değildir. Borçlu vakti gelince ne kadar borç almış ise onu ödemektedir. Maksat paranın aynısı değil, cinsidir. Bu işler gayet makuldür ve şariat'de insanların genel maslahatını gözeterek bu doğrultuda gelmiştir.

Burada faizi haram kılan illet gizli olduğundan Hibru'l-ümmet olan İbn Abbas ve İbn Mesud gibi sahabeler fazl ri-

(771) Hülle nikahı: Kişinin üç talak sonunda boşandığı eski karısıyla tekrar evlenebilmek için anlaşmalı olarak onun boşanmak üzere başka bir adamla evlenmesine denilir ki, şer'an haramdır ve bunu yapanlar melundurlar.

(772) Bkz: Ahmed, Müsned: 4/285, Tirmizi, Kitabı Birr ve's-sıla: 4/340-341.

326

basını helal görmüşlerdir. İyi sınıf buğday veya hurmanın cinsleri için satılmaları insanların temel ihtiyaçları edinmedeki genel çıkarlarına zarar verdiğinden yasaklanmıştır. Satıcı bunları cinsi için, kar etmeksizin ve belli bir vakte kadar sattığı zaman, buradaki hikmet açığa çıkmış olur.

Dirhemlerin dirhem karşılığı ve işlenmemiş altının dirhem karşılığı satılması da bu kabildendir. Çünkü burada işlenmemiş altın, dirhem yerindedir ki onun cinsine üstünlüğü kastedilmemiştir. Bu nedenledir ki hadiste "İşlenmemiş altın ve aynısı eşit olarak"⁷⁷³ Duyurulmuştur.

(773) Hadisin devamı için bakınız:

Ebu Davud, Kitabı'1-buyuu ve'1-icarat: 3/643.

327

FASL

İşlenilmiş altın ve gümüşe gelince: Eğer işlenilen şey su kabı gibi haram bir şey

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

ise bunun satılması caiz değildir. Ubade'nin Muaviye'ye karşı çıktığı husus da budur. Ancak altın ve gümüşle istenilen şey, gümüş yüzükler, kadınlar için yapılmış takılar, silah süslemeleri gibi caiz işlemler ise hiçbir akıllı aynı gramı ile satmaz. Sattığı takdirde bu eşyaları işleme masrafını ziyan etmiş olur. Sari bunu emretmekten yücedir. Hiç kimse emek verilip, üzerinde çalışılmış ve güzel bir şekilde işlenilmiş bir gümüş yüzüğü aynı miktardaki işlenilmiş bir gümüşe satmaz. İnsanların işlenilmesi helal olan bu tür altın ve gümüşleri alıp satmaları genel bir ihtiyaçtır. Bunların dinar ve dirhem karşılığında satışı yasaklandığı takdirde, insanların maslahatları ifsat edilmiş ve zarar görmüş olur.

Bu konuda Peygamber (s.a.v.)'den varid olan naslar tam sarıh değildir. Bu naslarda genellikle dirhem ve dinar bazılarında da altın ve gümüş ifadeleri geçmektedir.

Cumhur-u ulema, mubah olan altın ve gümüş süslerin buna dahil olmadığını ve hatta bu gibi şeylere zekat dahi gerekmediği görüşündedirler. Mubah olan altın ve gümüş süsler, faiz naslarının dışındadır. Altın ve gümüş işlendikten sonra para hükmünden, elbise ve diğer malların hükmüne geçer. Dolayısıyla bunlardan dirhem ve dinardan alındığı gibi zekat alınmaz ve bunları dinar ve dirhem karşılığında satmak haram olmaz.

Peygamber (s.a.v.) döneminde insanlar altın ve gümüşte süs eşyaları ediniyorlardı. Ve kadınlar bunları takıyorlardı. Bayram günü Peygamber (s.a.v.) kadınlara hitaben "Cehennem ehlinin çoğu sizdendir" buyurması üzerine, bazı kadınlar yüzük ve gerdanlık gibi takılarını çıkarıp sadaka

328

olarak vermişlerdi.774

Bilindiği gibi Peygamber (s.a.v.) toplanan bu yardımları yoksullara ve miskinlere dağıtırdı. Onlar da bunları satıp ihtiyaçlarını giderirdi. Zaten herkesin bildiği gibi bu tür şeylerin alınıp-satılması zaruri bir ihtiyaçtır. Ve yine herkes bilir ki kimse bu tür mücevherleri para hükmündeki aynı gram altın veya gümüşe satmaz.775

Bunu aynı ölçüye sefih satar ki ona da yakınları şer'an haciz koydurabilirler.

Hatta o dönemde Medine'de altın ve gümüş işleyen kuyumcular mevcut idiler. Kuyumcu işlediği malın ücretini aldığı halde, o malın sahibi üzerine kuyumcu ücretini koymadan, o malı satarak zarar etmesi uygun mudur? Bunu kimse tasvip etmez. Şeriatın sahibi de bunu emir veya tasvip etmekten uzaktır.

Sahabe de böyle bir şeyi, aynı ölçüsü ile satılmasını asla emretmemişlerdir. Aralarındaki tartışma, sarf ve bir dirhemi iki dirhem ile satmak hususunda yaşanmıştır. İbn Abbas caiz görürken, Ebu Said ve başkaları yasak etmişlerdir. Ömer'den ise sarf konusunda bir nakil vardır.

Aynı şekilde fazl ribasının yasaklanması sedd'z-ze-ria/vesilenin önüne geçilmesi babındandır. Sedd'z-zeria ile haram kılınan bir şey, maslahatu'r-raciha ile mubah kılınabilir. Buna bir misal verelim: Güneşe tapan ve şeytanlara secde eden kafirlere benzememek için sabah ve ikindi namazından sonra, başka namaz kılınması yasaklanmıştır. Fakat maslahatu'r-raciha (tercihe şayan

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

maslahat) gereği, namazın yasak olduğu bu iki vakitte cenaze namazı ve imamla beraber iade namazı mubah kılınmıştır.

(774) Hadisin tam metni için bkz:

Buhari, Kitabu'l-hayd: 1/78, Müslim, Kitabu'l-iman: 1/86-87.

(775) İşlenilmiş beş gram bilezik, aynı ayardaki işlenilmemiş beş gram altından daha değerlidir. Çünkü ona işleme emeği sarfedilmiştir. (Mütercimin notu)

329

Peygamber (s.a.v.) sabah namazını kıldıktan sonra cemaate iştirak etmeyen iki kişi görünce onlara bunun nedenini sordu. Onlar da "Bineklerimizde kıldık" deyince Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Namazlarınızı bineklerinizde kıldıktan sonra, mescide gelip cemaatin namaz kıldığını gördüğünüz zaman, cemaate iştirak ederek cemaatle namaz kılın. Muhakkak ki o sizin için nafile olur."776

Ayrıca namaz kılmanın yasak olduğu bu iki vakitte, maslahatu'r-raciha hükmünce tavaf namazı777 ve doğru görüşe göre tahiyetü'l-mescid778, Kusuf779 gibi bir sebebe binaen kılınan namazlar da eda edilir.

Aynı şekilde yabancı kadına bakmak, harama vesile olmaması için yasak edilmiştir. Fakat maslahatu'r-raciha gereği mesela kişinin evleneceği kadına bakması caizdir.780

(776) Bkz: Ahmed, Müsned: 4/160, Ebu Davud, Kitabu's-salat: 1/386-388, Tirmizi, Kitabu Ebvabu's-salat: 1/424-425.

(777) Cübeyr b. Mut'im'in Peygamber (s.a.v.)'den rivayet ettiği hadis şöyledir:

"Ey Abdumenaf oğulları gece ve gündüzün hangi saatinde olursa olsun bu evi (Ka'be'yi) tavaf edenlere ve namaz kılanlara engel olmayın."

Şafii, Risale: 325, Ebu Davud, Kitabu'l-menasik: 2/449-450, Tirmizi, Kitabu'l-Hacc: 3/220.

(778) Ebu Katade es-Selmi'den (r.a.) Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "İçinizden bir kimse mescide girdiğinde oturmadan önce iki rekât namaz kılsın."

Buhari, Kitabu's-salat: 1/114, Müslim, Kitabu's-salatu'l-müsafirin: 1/495, Ebu Davud, Kitabu's-salat: 1/218.

(779) Kusuf namazı, kusuf olayı (güneş ve ay tutulması) ne zaman meydana gelirse o zaman kılınır. Çünkü peygamber (s.a.v.)'den bu namazın, namaz kılınması yasak olan vakitlerde kılınmasını yasaklayan herhangi bir emir varid olmamıştır. Peygamber (s.a.v.) döneminde güneş tutulmuş ve kusuf namazı kılınmıştır. Bkz: Buhari, Kitabu'l-kusuf: 2/23-24.

(780) Kişinin evleneceği kadına bakmasının caiz hatta gerekli olduğunu ifade eden bir çok hadis vardır. Bunlardan bazıları için bkz: Müslim, Kitabu'n-nikah: 2/1040, Ebu Davud, kitabu'n-nikah: 2/565-566.

330

Cinsi ile ribevi satış da böyledir. Harama vesile olmaması için yasak edilen ölçü ve tartılı şeyler, ihtiyaç gereği gümüş ve altın halkalarda serbest bırakılmıştır.

İhtiyaç duyulan işlenilmiş altın ve gümüş eşyanın kendi ağırlıklarınca altın ve

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

gümüş para karşılığında satılması mümkün değildir. Bu durumda bu tür eşyaların kendi ağırlıklarından daha fazla fiyata satılmaları normaldir. Bu fazlalık, işlenmesi dolayısıyladır ve caizdir.

Dört sınıftaki ziyadenin aksine buradaki ziyadelik, altın ve gümüş üzerinde sarfedilen işleme emeğinin karşılığıdır, işleme ücretini veren kişiye bunun üzerine kuyumculuk ücretini eklemekten zararına sat demek zulümdür.

Dinar ve dirhem işlenilmesi ise külfetli değildir. Peygamber (s.a.v.) ve halifeleri kendi dönemlerinde dinar ve dirhem basmamışlar, başkaları tarafından basılan dinar ve dirhemleri kullanmışlardır. İslamiyette para ilk kez Abdul-melik b. Mervan 781 döneminde basılmıştır. Hükümdar bu paraları insanların maslahatı için bastırmıştır.

Maksat şudur: İnsanların para olarak kullandıkları ölçüler, ağırlıklarından daha yüksek fiyata satılan altın ve gümüş zinetler gibi değildir. Bu nedenle insanların çeyrek veya yarım dirhemlere ihtiyaçları olduğu zaman, tam dirhem karşılığı istedikleri kadar yarım veya çeyrek miktarı dirhemi alabilmektedirler. Bu durum kimsenin zararına değildir. Fakat gümüş bir yüzüğü eşit ölçüdeki dirheme satılması gerektiğini söylemek, gümüş yüzüğün sahibine yöneltmiş bir zulümdür ve kimse bunu ona zorlayamaz.

Özetle burada dört husus söz konusudur:

(781) Abdülmelik b. Mervan b. Hakem b. Ebi As b. Ümeyye. Ebu'l-Velid el-Emevi. Fıkıh alimi, devlet başkam. Devlet başkanı olmadan önce ibadet ve ilimle iştigal etmiştir. İslam'da ilk dinarı bastı ve üzerine Kur'an'dan bazı kelimeler yazdırdı. 86 yılında vefat etti.

331

1-Bu tür altın ve gümüş mamuller satılamaz. Bu söz kesinlikle şeriate aykırıdır.

2- Sadece kendi ağırlığı miktarı paraya satılabilir. Bunu da kimse yapmaz.

3- Eski haline getirilerek ancak kendi ağırlığı miktarı paraya satılır. Bunun da faydası yok zararı vardır ve yine hiçbir akıllı insan bunu böyle yapmaz.

4- Dinar ve dirhem ile fiyatına satılır. İşte doğru olan da budur.

Altın ve gümüş işlemeli kadın elbiseler de böyledir. Fiyatı değerince altın veya gümüşe satılır.

Altın ve gümüşten kap yapmak ve bunları işlemek ise haramdır. Bunların işlemesinden kazanılan para da haramdır. 782 Böyle bir şeyin fazla tartısından fazla fiyata satılması faiz olduğundan dolayı değil, heykel ve müzik aletleri gibi satışının caiz olmadığı sınıflara dahil olmasından dolayıdır.

Satılması haram olan bu gibi şeyleri tartısından daha fazla fiyata satanlar, elde ettikleri o fazlalığı sadaka olarak verirler. Şarap satan veya şarap imalatçısına üzüm satan kimse de bunun parasını sadaka olarak vermelidir. Aynı şekilde fisku fücürdan, müzikten para kazananlar da kazandıkları bu parayı sadaka olarak vermelidirler. Bilerek haram para alan birisi, bunu sadaka olarak verir.

Hulasa kullanılması mubah olan ziynet eşyalarının ticareti ve sadece ziynet ile faydalanmak kastedildiği takdirde vadeli olarak satışı da caizdir. Ayrıca diğer ticaret eşyalarının da vadeli satışı caizdir. Ziynet eşyaları faiz işlemine dahil ol-

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

mayan diğer ticaret eşyaları gibidir.

(782) İbn Kudame Muğni'de (1/62) şöyle dedi: "Arkadaşlarımız arasında altın ve gümüş kapların kullanılmasının haram olduğu hususunda herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir. Ebu Hanife, Malik ve Şafi'i'nin mezhebinde de böyledir-..."

332

FASL

Dört sınıftan mamul olduğu halde, temel ihtiyaç maddesi dışında olan nişasta ve benzeri mamullerde faiz cari değildir. Temel ihtiyaç ise kendi cinsi ile kaimdir. Ekmeği herise (keşkek) ve süzgülü tohum karşılığı satmak haram değildir. Tüm bunlar birer değer sahibidirler ve zinet eşyası gibi sahibine zarar vermekten uzaktırlar. Nas, icma ve kıyas gereği bunların bazısını bazısı ile satmak haram değildir. Bu muhtelif cinslerin bazıları bazıları ile daha yüksek fiyata satılabilir. Et karşılığı hayvan satılması konusunda meşhur bir tartışma vardır. Bu konuda Said b. Müseyyeb'den merfu bir hadis rivayet edilmiştir.⁷⁸³ Eti için boğazlamak üzere koyun gibi bir hayvan alıp, sonra bunu et karşılığında satmak, aynı cinsten bir şeyi yani eti daha çok et karşılığı satmaktır ki bu da caiz değildir. Çünkü et, tartılabilen temel yiyecek maddelerinden biridir ve bu vasıfları taşıyan herşey ona katılır.

Zararından dolayı satışı haram olan bir şeyi, hakkını alma noktasında da haram olması gerekmez. Çünkü bu durumda zarar değil fayda söz konusudur.

"Bana acele ver, birazını sana bağışlayayım" meselesi bunun gibidir. Bu misale: Bir adamın başka bir adamdan sonra verilmek üzere yüz dirhemi alacağı bulunur ve bu alacaklı borçlusuna: "Bana borçlu bulunduğun 100 dirhemden 90 dirhemi hemen şimdi acele ver, 10 dirhemi sana bağış-

(783) Bu rivayetin metni şöyledir:

Zeyd b. Eslem'den, o da Said b. Müseyyeb'den rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v.) hayvanın et karşılığı satılmasını yasakladı.

Malik, Muvatta, Kitabu'l-buyuu: 2/655, Darekutni Sünen: 3/71, Beyhaki, sünenü'l-kübra, Kitabu'l-buyuu: 5/296, Hakim, Müstedrek, Kitabu'l-buyuu: 2/41, İbn Hazm, Muhalla: 8/517. Elbani bu rivayetin hasen olduğunu söyledi. (İrvau'l-ğalil: 5/198)

333

Bazıları bu işlemi 100 müecceli 90 acil ile satmak olduğundan caiz değil demişlerdir.⁷⁸⁴

İbn Abbas⁷⁸⁵ ve başkaları⁷⁸⁶ ve Ahmed'den⁷⁸⁷ bir rivayete göre ise caizdir. Bu işlemin caiz olduğu görüşü daha kuvvetlidir. Peygamber (s.a.v.) yahudileri sürgüne gönderirken bu işleme izin verdi. İnsanların "Onların bize borçları var" demeleri üzerine Peygamber (s.a.v.)

"Borçlarını aciliyetle ödemeleri için alacaklarınızın bir kısmını onlara bağışlayın" buyurdu.⁷⁸⁸

Haram, muhtaç kimseye zarar olduğu taktirdedir. Burada ise böyle bir şey söz konusu değildir. Fakir bir kimse aldığı borcu zamanından önce ödemesi şartıyla, borcun bir kısmından muaf tutulmaktadır ki bu da onun yararınadır. Çünkü

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

genelde borçlular alacaklılardan daha fakirdirler. Böylece borçluya kolaylık sağlanması, hayırlı bir davranıştır. Ayrıca alacaklının ihtiyacı olduğu parayı anında tahsil etmesi nedeniyle onun da faydasınadır.

Zimmetten sakıt olan bedel ile, zimmette vacip olan bedelin birbirinden ayırt edilmesi gerekir. Burada borçlunun zimmetinden düşen bedel, zimmetinde vacip değildir. Buna benzer bir durum rivayet edilen şu hadistir:

"Peygamber (s.a.v.) veresiyeyi veresiye ile satmaktan men etti."789

(784) Caiz değil diyenlerden bazıları: Zeyd b. Sabit. İbn Ömer, Mik-dad, Said b. Müseyyeb, Ahmed b. Hanbel, Malik, Sevri, Ebu Hanife.

Bkz: Bidayetti'1-müctehid: 2/143, El-Muğni: 4/174, El-însaf: 5/236.

(785) Beyhaki, Sünehü'l-Kübra, Kitabu'l-buyuu: 6/28.

(786) Nehai, Ebu Sevr ve Züfer gibileri

(787) Bkz: El-İnsaf: 5/296.

(788) Bkz. Darakutni, Sünen: 3/46, Hakim, Müstedrek, Kitabu'l-Buyuu: 2/61, Beyhaki, Sünenü'l-Kübra, Kitabu'l-buyuu: 6/28. Hadisin senedindeki Müslim b. Halid ez-Zenci zayıftır.

(789) Bkz: Darekutni, Sünen: 3/71-72, Hakim, Müstedrek, Kitabu'l-buyuu: 2/65. Hakim ayrıca bu hadisin Müslim'in şartı üzere sahih olduğunu söyledi.

Beyhaki, Sünenü'l-kübra, Kitabu'l-buyu: 5/290, Tahavi Müşkili'l-asar: 1/346, İbn Adiy, el-Kamil: 6/335.

334 ■

Bu hadisin isnadı zayıftır. Fakat bununla amel edilmektedir. Bu, müeccel olarak yüz kova buğday satmak gibidir. Bu durumda ne alıcının ne de satıcının eline birşey geçmiş değildir. Her ikisinin de zimmeti faydasız yere meşgul olmuştur.

Burada satıştan maksat satılan şeyin kabzedilmesi, yani alınmasıdır. Burada her ikisinin zimmeti de faydasız yere meşgul edildiğinden, bu tür alış-verişler ittifakla790 yasak edilmiştir.

Peygamber (s.a.v.)'den borcun borç ile satılması yasağı rivayet edilmiştir. Fakat hadiste borç ifadesi değil, veresiyeyi veresiye ile satma ifadesi geçmektedir.

Ancak halde vasfı bilinen bir borcu, yine vasfı belli bir şey ile satmak ve ayrılmadan önce onları kasdetmek şeklindeki alış-veriş hiç ihtilafsız caizdir.

100 müd791 bir malı, yüz dirhem ile satmak gibi. Ancak kabzetmeden önce ayrılmaları durumunda, cumhura göre bu alış-veriş tayin olsa da caiz değildir. Ebu Hanife'ye göre ise tayin, makbuz gibidir.

Birisinin dirhem diğerinin de dinar borcu bulunması gibi sakıtın sakıt ile satılması konusunda ise iki ayrı görüş vardır. Fakat caiz olması daha kavi bir görüştür. Çünkü bu durumda, her ikisinin zimmetinin meşgul olmasının aksine, her ikisinin de zimmeti beri olmuştur.

Fakat hadis borcu borç ile satmayı ihtiva etmemektedir. Bilakis bu durum, taraflardan her ikisine de borçlarını ödeyip, sonra birbirlerine olan borçların ödemelerini emretmekten daha hayırlıdır. Bunu emretmek, her iki tarafa da zarar verir. Şeriat zarar değil fayda vermek içindir. Kanun koyucu hikmet sahibidir, fayda ve zarar vermeyen şeyleri haram etmez.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

(790) Bkz: Mesailu İmam Ahmed b. Hanbel: 2/191, el-Muğni: 4/172.

(791) Müd: Eskiden kullanılan bir ölçü.

335

Kanun koyucu zararlı şeyleri yasaklar. İnsanlar cehaletleri yüzünden bazen metinleri maksadına aykırı şekilde yorumlamakta ve bazen de "Peygamber satış ve şartı yasakladı" gibi, gerçekte onun söylemediği hadisler uydurmaktadırlar. Bazıları da Peygamberin (s.a.v.) "Un öğütmesi için değirmenciye kiralamayı yasak ettiğini" uydurmuşlardır. Ve bunlar gibi daha bir çok uydurma hadis mevcuttur.

İnsanlar bazen de peygamber (s.a.v.)'in birtakım özel şartlar için söylenilmiş sözlerinden genel anlam çıkararak Allah ve Rasulünün haram kılmadığı bazı şeyleri, kendi görüş-lerince haram kılmaktadırlar. Bu söylediğimize örnek olarak Ayan'ın tahrimi ve necaseti konusunda varid olan nasları gösterebiliriz.

Bu hastalık ümmet arasına girmiştir. İnsanlar kanun koyucunun haram kılmadığı bazı ayan, akitler ve amelleri kendi görüşleriyle haram kılmaktadırlar. Halk da bunların kanun koyucu (sari) tarafından haram kılındığını zannetmektedir. Sonra kendi görüşleriyle haram kıldıkları bu şeyleri, bir takım hilelerle helalleştirmeye veya ağızlarıyla haram deyip, amelleriyle helal kılmaya bakarlar. Bazen de hem kendilerini, hem de halkı 'Bu haramdır' diyerek ve buna zorlayarak büyük zararlara sokmaktadırlar.

336

FASL

Sahih ve hatta tevatür ile sabittir ki Peygamber (s.a.v.) yiyeceklerin tam manasıyla elde olmadan satılmasını yasaklamıştır. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki:

"Bir kimse bir yiyecek satın alırsa, onu tam manasıyla teslim almadıkça başkasına satmasın."792

Buhari'nin İbn Ömer'den naklettiği hadise göre sahabeler tartmadan göz kararı ile yiyecek satın alırlardı. Peygamber (s.a.v.) onu yerinden başka yere taşıyınca kadar satılmasını yasakladı."793

Alimler bu yasağın sebepleri, umumu ve hususu konularında ihtilafa düştüler. Hususi ise neyi kapsamaktadır? Sonra diğer bedellendirilmiş şeyler satış gibi midir, değil midir?

Bazıları şöyle dediler: Yasağın sebebi iki kefaletin peş-peşe gelmesidir. Çünkü teslimden önce mal satıcının kefaletindedir. Malı sattığı zaman ikinci satıcının kefaletine girer ki o da müşteridir. Şayet mal teslimden önce telef olursa, birinci satıcı birinci müşteri için bunun kıymeti kadar kefaletine katlanır. Müşteri de -ki o ikinci satıcıdır- ikinci müşteriye, kıymeti kadar kefalet öder. İkinci müşterinin ödediği kefalet, birinci müşterinin kefaletinden az da olabilir, çok da.

Bu görüşü Ebu Hanife ve Şafii'nin arkadaşları dile getirmişlerdir. Fakat bunlar gayri menkul konusunda ihtilaf ettiler.794

(792) Abdullah b. Ömer'den rivayet edenler: Buhari, Kitabu'l-buyuu: 3/21, Müslim, Kitabu'l-buyuu: 2/1160.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

(793) İbn Ömer'den rivayet edenler: Buhari, Kitabu'l-buyuu: 3/22, Müslim, Kitabu'l-buyuu: 2/1161.

(794) Bkz: El-Hidaye şerhu Bidayetü'l-mübteda: 3/59, Bidayetü'l-Müctehid: 2/144, Muğni: 4/219, İhkamu'l-Ahkam: 3/149.

337

Malik, Ahmed ve diğerlerinin arkadaşları ise bu sebep-lendirmeye iki cihette karşı çıktılar. Vasfın men edilmesi ci-hetiyle ve tesirin men edilmesi cihetiyle.

Vasf cihetiyle şöyle diyorlar: Satılan her şeyin tesliminden önce, satıcı tarafından garanti ve tazmin edilmesi gerektiği görüşünü kabul etmiyoruz. Bilakis bu görüş sabit sünnetin tersinedir. İbn Ömer şöyle dedi:

"Sünnet şu şekilde caridir: Satış sözleşmesi hali değişmediği sürece malın tazmini müşteriye aittir."795

Hak olan da budur. Çünkü müşteri mal sahibidir ve ziyadesi de kendisinedir.

"Haraç (yani kira, gelir, hasılat) dıman ile, "796

Gelir nasıl ona ait ise, dıman da ona aittir. Fakat bu kaide satıcının malı teslim etmesi, onun yani müşterinin ise malı henüz teslim almaması durumunda geçerlidir.

Satıcı müşteriye malı teslim etmemiş ise, anlaşmanın gereğine uymamış demektir ki, bu da ya zulmünden veya satılan malın ücretini henüz almamış olmasından kaynaklanır. Dolayısıyla bu durumda anlaşma henüz tamamlanmadığından, dıman (kefalet, tanzim) satıcıya aittir.

Tesirin men edilmesine gelince; varsayalım ki iki dıman peşpeşe geliyor, bundan yasağı gerektirecek ne gibi bir sakınca vardır? Bu malı bir kişiden teker teker yüz kişi satın alsa ve herbir şahıs aldığı ücret ile bir önceki satıcıya döner. Şufa hakkı olan bir toprak parçası on kişiye dahi satılsa, sonra şufa sahibi bunu birinci müşterisinden alsa, bu her bir müşterinin verdiği ücretten geri dönmesi neticesini doğurur.

(795) İbn Ömer'den rivayet eden:

Buhari, Kitabu'l-buyuu: 3/23, Darakutni, Sünen: 3/53.

(796) "Haraç dıman ile, "

Ahmed, Müsned: 6/49, Ebu Davud, Sünen, Kitabu'l-Buyu: 3/777, Tirmizi, Sünen, Kitabu'l-Buyu: 3/582. Hafız Takrib'de bu hadise 'makbul' demiştir.

338

Vasf ile sebeplendirenlerin, bu vasfın tesirini açıklamaları gerekir. Bu da ya seri bir hüküm veya vasfı üzerine tertib edilen bir münasebetin varlığı ile açıklanabilir. Burada seran ve aklen herhangi bir tesir mevcut değildir. O halde vasfın tesirinden söz edilemez.

Bazıları da şöyle dediler: Yasak, şerefinden dolayı tıpkı faiz gibi, sadece yiyecek maddelerinde geçerlidir.

Bazıları da bunun ölçülüp tartılabilen şeylerde, bazıları da sayılabilen şeylerde geçerli olduğunu söylediler.

Bu ve benzeri görüşler Ahmed ve diğerlerinin mezheplerinde dile getirilmiştir.

Şöyle de denilebilir: Bunun yasaklanmasının nedeni satılan malın teslim

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

alınmasından önce, tesellümü kesin olmamasıdır. Satıcı malı teslim edebilir de etmeyebilir de. Özellikle de müşterinin büyük kar ettiğini görüp, bu kardan dolayı malı teslim etmekten vazgeçebilir ki bu son derece yaygın bir olaydır. Adam sattığı malın değerinin yükseldiğini görünce çeşitli yollara başvurarak satışından geri dönmektedir.

İnsanların hallerine vakıf olanlar iyi bilirler ki birçok insan satıştan sonra pişmanlık duymaktadırlar. Ve birçok kez malların fiyatları artmaktadır. Bu durumda satıcı satış sözleşmesini fesh etmeye çalışır ve bunda da müşteri zararlı çıkar. Çünkü teslim alacağı umuduyla satın aldığı malı almaktan men edilmiştir ki bu garar yani tesellümü kesin olmayan alışveriştir. Bu satılan malın satıcının elinde olup, satıştan hemen sonra müşteriye teslim etmesinin hilafıdır. Mal teslim edildikten sonra artık satıcının ondan kazanma ümidi tamamen yok olur. Aynı miras payında mirasçılar dışında kimsenin hakkı bulunmaması gibi.

Bu durumda Malik⁷⁹⁷ ve diğerlerinin dediği gibi tevliye

(797) Bkz: el-Kafi fi fikhı Ehl-i Medine sh. 320, Bidayetü'l-müctehid: 2/146, İhkamu'l-Ahkam şerhu umdetü'l-ahkam: 3/150.

339

ve şirketin⁷⁹⁸ caiz olması daha kuvvetlidir. Çünkü mahzur, ortada bir kazanç olması durumunda söz konusudur. Oysaki tevliye ve şirkette kazanç yoktur.

Aynı şekilde malın satıcısından satmak ta caizdir. Çünkü bunda herhangi bir mahzur yoktur.

İbn Abbas şöyle dedi: "Herşeyi yiyecek maddeleri gibi kabul ediyorum"⁷⁹⁹

Yine İbn Abbas'dan teslim alınmamış malın satışını yasakladığı rivayet edilmiştir. Zararın yiyecek maddelerinde daha çok olduğu açıktır. Bir malın teslim alınmadan satışı her halükarda doğru değildir.

Bu Hiraki⁸⁰⁰ ve diğerlerinin yoludur ki en doğrusu da budur. Göz kararı ile belirlenen yiyecek maddeleri hakkında İbn Ömer'den, bunun müşterinin dımanında olduğu ve nakledilinceye kadar satışının yasak edildiği rivayet edildi.⁸⁰¹

Ağaç üzerinde bulunan hurmanın olgunlaşınca kadar satıcının dımanında olduğu sabittir. Çünkü müşteri daha henüz bunları toplayabilme imkanına sahip değildir.

Bununla beraber sahih olan satışının caiz olduğudur. Çünkü teslimi ancak tahliye ile mümkündür ve bu ikisi arasında sağlanmıştır. Tam mükemmellik ve salah Allah içindir, insanlar için değil. Yine bu işlemde kira gibi bir fayda mevcuttur. Burada ikisi arasında tahliye sağlanmıştır.

(798) Tenviye: Malın tamamını fiyatının misli ile satmak. Şirke: Malın yansını, değerinin yarısına satmak.

(799) İbn Abbas'dan (r.a.) Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Kim yiyecek satarsa tam olarak teslim almadan satmasın" İbn Abbas da şöyle dedi: "Her şeyi yiyecek maddeleri gibi kabul ediyorum"

(800) Allame, Hanbeli alimi. Ömer b. Hüsey b. Abdillâh el-Bağda-di el-Hiraki. Büyük alimlerden. Hanbeli mezhebi üzere yazdığı muhtasarı çok meşhurdur.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Daha bir çok eseri vardır. Fakat bunlar emanet bıraktığı evde çıkan yangın sonucu kül olmuştur. H. 334 yılında vefat etti.

(801) Hadisin tahriri daha önce geçti.

340

Şöyleki müşteri isterse ağaç üzerindeki hurmayı daha olgunlaşmadan alabilir.

Hibe ve benzeri şeyler ise satış gibi değildir. Çünkü hibede kazanç söz konusu değildir. Satışın dışında sahip olunan mallar, onunla ticaret güdülmemesi durumunda, teslimi almadan önce o mal üzerinde tasarrufta bulunabilir. Bu konuda engelleyici herhangi bir seri delil yoktur. Dolayısıyla seri delil olmaksızın insanları mallarında tasarruf etmekten men etmek kimsenin haddine değildir.

Allah daha iyi bilir.

341

FASL

Kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan kesin faiz aynı cinsteki nesie faizidir.

İmam Ahmed'e seksiz şüphesiz kesin faiz sorulduğunda şu cevabı verdi:

"Cahiliyye faizi gibi: Borcun ödeme süresi geldiğinde alacaklı borçluya:

"Borcunu ödeyecek misin yoksa artırmayı mı düşünüyorsun?" diye sorar. Eğer borçlu kabul ederse vade uzatılır, buna mukabil borcun miktarı artırılır."802

Muayyen bir parayı vadesi ile daha yüksek fiyata satmak, Kur'an'ın açıkça beyan ve ümmetin üzerine icma ettiği kesinlikle yasaklanmış bir faizdir. Bu faizin ihtiyaç sahiplerine büyük zararları vardır. Hiç çalışmaksızın faiz yoluyla insanları sömürerek kesinlikle tasvib edilmeyecek bir tutumdur.

Para ve mal işlemleri üç çeşittir:

1- Yararlanmak üzere yiyecek, içecek, giyecek maddeleri binek ve içinde oturacak mekanlar satın almak. İşte bu Allah'ın helal kıldığı satıştır ki yeryüzünde yaşayan insanların bundan hali kalmaları mümkün değildir.

2- Ticaret. Bir yere mal götürmek üzere mal satın alıp, bunu bir miktar bekletip sonra kan ile satmaktır. Bu cenab-ı hakk'ın şu kavliyle helal kıldığı ticarettir.

"Ey iman edenler! Aranızda karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı batıl ile yemeyin" (Nisa: 4/29)

Müşteri ticaret erbabının malını karı ile sattığını bilir ve bundan dolayı bazen tacirden malın kaç mal olduğunu sorarak, kendisinden ne kadar kazandığını bilmek ister. Fakat tüccar olmayan yani aslen tacir olmadığı halde ihtiyaçtan dolayı evini satan veya mirastan pay alan veya kendisine hibe ulaşan kimse böyle değildir.

(802) İmam Ahmed'in sözünün tahriri daha önce geçti. 342

Sahih hadiste şöyle geçmektedir:

"Sahabeler tartmadan göz kararı ile yiyecek satın alırlardı. Peygamber (s.a.v.) onu yerinden başka yere taşıyınca kadar satılmasını yasakladı." geçmektedir. Çünkü bu müşteri bir tacirdir ve o malı kar etmek için satın almaktadır. Dolayısıyla ticaretin gereği olan malın bir mekandan diğer mekana nakli veya fiyatı yükselinceye kadar bir süre bekletmek veya toptan alıp, perakende satmak

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

gibi hususları yerine getirmesi gerekir.

Ancak malı satın aldığı yerde, üzerine kar koyarak satan kimse tacir değildir.

Her tazmin edilen şeyin karının mubah olması diye birşey yoktur. Ancak tazmin olunmayan her şeyin karı mubah değildir.

"Peygamber (s.a.v.) tazmin edilmedikçe bir maldan kar etmeyi yasak etti."

Teslimi mümkün olmasından önce malın tazmininden satıcı sorumludur. Bunun karı ve neması satıcıya helal değildir; bilakis bu müşteriye aittir.

Peygamber (s.a.v.) şöyle buyuruyor:

"Bir kimse bir yiyecek satarsa onu tam manasıyla teslim almadıkça başkasına satmasın."803

Bu hadisi şerif yiyecek satın alıp ona daha tam anlamıyla sahip olmadan satan tüccarlara yöneliktir. Yukarıdaki rivayet İbn Ömer'e ait olduğu gibi şu rivaye te ona aittir:

"Sünnet şu şekilde caridir: Satış sözleşmesi hali değişmediği sürece malın tazmini müşteriye aittir."804

Malik, Ahmed ve başkaları bu rivayete dayanarak malın muayyen olması ve satıcının teslimine engel çıkarmaması

(803) Ebu Davud, Sünen, Kitabu'l-buyu ve'l-icarat: 3/769, İbn Mace Sünen, Kitabu't-ticaret: 2/738, Tirmizi Sünen, Kitabu'l-buyu: 3/535.

Albani bu hadisi hasen kabul etti.

(804) Hadisin tahriri daha önce geçti.

343

halinde müşteri hala malı teslim almamış olsa dahi tazmini yine de kendisine aittir.805

İbn Ömer'den bir diğer rivayet te şöyledir:

"Sahabeler, tartmadan göz kararı ile yiyecek satın alırlardı. Peygamber (s.a.v.) onu yerinden başka yere taşıyın-caya kadar satılmasını yasakladı."806

Ölçüsüz, tartısız, götürü olarak alınan malın tazmini de müşteriye aittir. Ve satılan malın müşteri tarafından teslim alınmasına imkan sağlandığı sürece malın tazmini yine müşteriye aittir. Fakat onu aldığı mekanda satması yasaklanmıştır. İbn Abbas şöyle demiştir:

"Her şeyi yiyecek maddeleri gibi kabul ediyorum."807

Sünen'de Peygamber'in (s.a.v.) teslim alınmamış malın-satışını yasakladığı varid olmuştur.808 Bu hitap malı tam anlamıyla teslim alıp kar ile satan tüccarlaradır.

Aynı zamanda mal daha henüz teslim alınmadan kar ile satılırsa, bunu gören malın satıcısı satıştan vazgeçebilir veya satış sözleşmesini fesh etmeye kalkabilir. Fakat mal tüccar tarafından tam olarak teslim alınmış ise, satıcının artık satıştan dönmek gibi bir ümidi kalmaz. "Sabra" yani göz kararı ile alınan malların da başka yere nakil edilerek orada satılması gerekir. Tüccarlardan başkaları ise bir malı kullanmak ve faydalanmak için satın alırlar, ticaret için değil. Daha sonra da satın aldıkları bu malı satmaları gerektiği zaman ise kar gözetmezler. Kar gözettikleri taktirde tüccar hükmündedirler.

Bu nedenle Malik, malın tesliminden önce şirket ve tev-liyeye cevaz vermiştir,

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

çünkü bunda kar yoktur. Bilakis alınan fiyata satılmaktadır. Aynen şufa sahibinin şufa ma-

(805) Hadisin tahriri daha önce geçti.

(806) Bkz. el-Muğni: 4/217-218.

(807) Hadisin tahriri daha önce geçti.

(808) Tahriri daha önceki sahifelerde geçti.

344

linin fiyatının misline satın alması gibi teslimden önce fiyatının misli ile sahibinden satışına cevaz verilmiştir ki doğru olan da budur. Yasak, kazanç sağlayan tüccar içindir. Tacir ya bir bölgeden alıp diğer bölgeye nakledip sonra satarak veya malı bir süre bekleterek sonra kar ile satar.

Menkul değerlerde mücerred tahliye, teslim sayılır mı sayılmaz mı?

Bu konuda Ahmed'den iki rivayet vardır. Bir rivayete göre o da Ebu Hanife gibi bunun teslim anlamına geleceğini söylemiştir.⁸⁰⁹

Rasulullah (s.a.v.) tazmin olunmayan karı ve hazırda el altında bulunmayan malın satışını yasakladı.⁸¹⁰ Tirmizi bu hadise sahih dedi.

Sahabelerden bazıları Baki'de altın ile deve satıp parasını gümüş ile alıyorlar ve gümüş ile satıp altın ile alıyorlardı. Bunun hükmünü Rasulullah'a (s.a.v.) sordular. Allah Rasulü (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Gününün fiyatı üzerine ise bunda bir sakınca yoktur."⁸¹¹

Borcun kar ile satması da caiz değildir. Çünkü bu, tazmin olmadan kar anlamına gelir. Aynı zamanda malı teslim almış ve kefaletine de geçirmiş değildir. Kazanç ve kar ticareti ile insanlara fayda sağlayan tüccarlar içindir. Aldığı kar insanlara sağladığı faydadan dolayıdır. Tacir, insanların mallarını batıl ile yemez. Bu nedenle Cenab-ı Hak şöyle buyurdu:

"Ey iman edenler! Aranızda karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı batıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda yemeyin."

(Nisa: 4/29)

(809) Bkz. el-Muğni: 4/220, Haşiyetu İbn Abidin: 4/598-599. - (810) Hadisin tahriri daha önce geçti.

(811) Bu hadisi rivayet edenler: Ahmed, Müsned: 2/33, 73-139, Ebu Davud, Kitabu'l-Buyuu ve'l-icarat, İbn Mace, Sünen, Kitabu't-ticaret: 2/720, Tirmizi, Sünen, Kitabu'l-buyuu: 3/544, Nesai, Sünen, Kitabu'l-buyuu: 7/283.

345

Bu istisnayı munkatı'dır⁸¹² ve ticaret kazancı, malı batıl yolla yemek değil, hak yolla yemektir. Tacir insanlara hizmet sunmakta ve buna karşılık para kazanmaktadır. Ancak başkası üzerinde bulunan borcu kar ile satmak, batıl bir kazançtır. Çünkü burada ne borcun dımanı ne de bir çalışma söz konusu değildir.

Peygamber (s.a.v.) aynı değerde altın yerine para alınması ve para yerine altın alınmasına cevaz vermesinden, borçlunun fiyatı ile borcunu satmasının caiz olduğu sonucu çıkar. Bu, selem ve tüm diğer borçlarda da caizdir. İbn Abbas, bir rivayete göre Ahmed⁸¹³ ve Malik⁸¹⁴ de buna cevaz vermişlerdir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Ebu Hanife⁸¹⁵, Şafii⁸¹⁶ ve meşhur rivayete göre Ahmed⁸¹⁷ gibi caiz değil diyenler, buna gerekçe olarak satılan malın teslim alınmamış olduğunu gösterdiler. Çünkü teslim alınmamış malın satışı caiz değildir.

Daha önce işaret ettiğimiz gibi buradaki mahzur ortada kar olması durumunda geçerlidir. Kar olmadığı zaman Ma-lik'in de dediği gibi satış ve tevliye caizdir.⁸¹⁸

Bir rivayette Ahmed fiyat ile borç sahibinin selem borcunu satmasına cevaz vermektedir. O halde teslimden önce ayanın satışı da evlaviyetle böyledir.

İbn Abbas bunu fiyat ile caiz gördü ve "İki kere kar edemez" dedi.

(812) İstisna-i munkati: Müstesna, müstesna minhun cinsine dahil değildir. Bkz. Şerh İbn Akil: 1/442.

(813) Her iki rivayet için de bkz. el-insaf: 5/111. Merdavi şöyle dedi: Mezhebin görüşü bu şekildedir. Arkadaşların çoğu da bu görüşü benimsemişlerdir.

(814) Bkz. El-Kafi fi fıkhi ehl-i Medine sh: 342, Bidayetü'l-müctehid: 2/205-206.

(815) Bkz. el-Hidaye şerhu Bidayetü'l-müctehid: 3/75.

(816) El-Mühezzeb fi Fıkhi imam-ı Şafii 1/349-350

(817) Bkz. el-İnsaf: 5/111

(818) Bu sözün tevsiki daha önce geçti.

346

Aynı şekilde kar olmaması nedeniyle tevliye ve şirket de de caizdir. Selem borcunun satışı ile para borcunun satışı arasında ne fark vardır? Her ikisi de zimmet'de bedeldir. Peygamber (s.a.v.) günün fiyatı ile bedellendirilmesine izin vermiştir.

Ahmed ve Malik bu şartı itibara alırken, Ebu Hanife itibara almamaktadır.

Hadis şu iki asla delalet etmektedir: Borçlunun bedel dahi olsa borcu satmasına ve onu kar ile satmamasına. Borcun bedeli vesair diğer tüm borçlar da bunun gibidir.

İnsanlar, teslim alınmayan malın satışının yasaklanması hususunda çeşitli çelişkilere düştüler. Ahmed'den bu konuda çeşitli rivayetler mevcuttur.

Ebu Hanife, Şafii ve bir rivayete göre Ahmed gibi iki dı-manın birbiri ardınca olması illetini savunanlar, malın teslimden önce satıcının kefaletinde olduğunu, müşteri tarafından satıldığı zaman da birinci müşteri için ikinci müşterinin kefaletine geçtiğini söylemektedirler. Böylece iki kefalet ard arda gelmektedir. Fakat bu illet zayıftır. Çünkü mal telef olduğu taktirde her iki satış sözleşmesi de fesh olacak ve herkes kendi fiyatına dönecektir.

Ebu Hanife gayri menkulleri bundan istisna etmiştir. Çünkü ona göre gayri menkuller sözleşme ile tazmin edilmiştir.

Malik ve bir rivayete göre Ahmed şerefinden dolayı bunu yiyeceklere hasretmektedirler. Fakat illet kazanç ise, o halde tüm ticaret malları bunda eşittir. Ahmed meşhurdan görüşünde şöyle diyor: "Teslim alma imkanı sağlandıktan sonra ister teslim alsın ister almasın muayyen şey müşterinin kefaletine girer. Bununla beraber malı bir başka yere nakletmeden satamaz."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Tabi afetler isabet ettiği zaman ürünlerin hasılatı satıcı

347

tarafından tazmin edilir.⁸¹⁹ Ahmed'in mezhebinin zahirine göre satıcı ve alıcı arasında tahliye sağlandıktan sonra, müşteri ürünleri dalında da satabilir.

Burada iki türlü teslim olma vardır. Satış ve karın caiz olmadığı teslim alma ve kefaletin intikal etmesini sağlayan teslim alma. Bu, kiradan elde edilen gelirler gibidir ki bunun tazmini hakkını tam anlamıyla eda edinceye kadar kiraya verenin üzerinedir. Kiralanan şey, kiracının faydalanmasından önce telef olursa bunun da tazmini kira sahibinin üzerinedir. Malın tazmini, ancak kiracının maldan faydalanma imkanı bulması durumunda kiracıya geçer. Satışta ise satılan malı aldığı zaman caizdir. Bu mana anlaşıldığı zaman, bu babın maksadı keşfedilmiş olur. Bu mana birçok akıl sahibi fukahaya kapalı kalmıştır.

Tüm bu bilgilerden sonra doğru görüşe göre "Bana acele ver, birazını sana bağışlayayım" İbn Abbas ve başkalarından da rivayet edildiği gibi caizdir. Rasulullah (s.a.v.) yahudileri Medine'den sürerken insanlar "Onların bize borçları var" dediler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.)

"Borçlarını aciliyetle ödemeleri için alacaklarınızın bir kısmını onlara bağışlayın"⁸²⁰ buyurdu.

Çünkü burada mal sahibinin bir kazancı yoktur. Bilakis kendi parasını bir an önce teslim almak için, sermayesinin bir kısmını borçluya bağışlamaktadır. Alacak sahibi burada alacağını satmak değil, tahsil etmek istemektedir. Havale de bunun için caizdir.⁸²¹

(819) Aralarında Yahya b. Said el-Ensari, Malik, Ebu Ubeyd ve ehl-i hadisten bir grubun da olduğu Medinelilerin çoğu bu görüştedirler. Şafii'nin eski içtihiadı ve Ahmed b. Hanbel'in kesin içtihiadı da böyledir. Ömer b. Abdulaziz de bununla hüküm vermiştir.

Bkz: el-Muğni: 4/215, el-İnsaf: 5/73, Beğavi-Şerhü's-sünne: 8/100.

(820) Hadisin tahriri daha önce geçti.

(821) Havale sözlükte nakil anlamına gelir. Şer'an: Hakkı havale edenin zimmetinden, havale olunanın zimmetine nakletmektir. Bkz. Şer-hu'l-kebir ala metni'l-muknii: 5/54, el-insaf: 5/222.

348

Bu nedenle Malik, Ebu Hanife ve başkaları sakıt borcun sakıt borç ile satışını caiz gördüler.⁸²²

Şöyle ki birinin diğerine dirhem, diğerinin de altın borcu bulunsa ve biri diğerine altına karşılık dirhemleri düşür dese, zahir olan görüşe göre bu caizdir. Çünkü peygamber (s.a.v.) borcun borç ile satılmasını değil "veresiyenin veresiye ile satılmasını yasakladı" ki bu hadis te zayıftır.⁸²³

Fakat gecikmeli şeylerin birbirleri karşılığında satışı ittifak ile yasak edilmiştir. Çünkü bu durumda her iki tarafın da zimmeti faydasız yere meşgul edilmiş olmaktadır.

Satıştan maksat fayda teminidir. Oysa bu işlemde fayda değil zarar vardır.

Fakat "acele ver, birazını bağışlayayım" işleminde borçlu ve alacaklı için fayda

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

vardır. Borçlu borcunun bir kısmından kurtulmakta, alacaklı da parasını bir an önce teslim almaktadır.

Kanun koyucu adalet, hikmet ve rahmet sahibidir. İn-sanları yararlı şeylerden değil, zararlı şeylerden men eder.

Rasulullah (s.a.v.) içinde şirk bulunan efsunu yasakladı fakat şirk bulunmayan efsun için şöyle buyurdu:

"Kim kardeşine yardım etmeye güç yetiriyorsa etsin"⁸²⁴

Ve yine şöyle buyurdu:

"Şirk olmadığı sürece efsunda bir kötülük yoktur."⁸²⁵

Malı batıl yolla yemek insanlara zarar ve zulümdür ki bu da iki çeşittir: Faiz ve kumar. Kur'an bu ikisini de haram

(822) Bkz. el-Hidaye şerhu Bidayetü'l-mübtedi: 3/84. Bidayetü'l-müctehid: 2/200

(823) Hadisin tahriri daha önce geçti.

(824) Müslim, Kitabu's-salam: 2/1726

(825) Müslim, Kitabu's-salam: 2/1727, Ebu Davud, Kitabu't-Tıbb: 4/214.

349

kılmıştır.⁸²⁶ Faiz hakkından ziyade almak, kumar ise malı batıl üzere almaktır ki her ikisi de zulüm ve zarardır.

Şu iki işlem ise mubahtır. Faydalanmak için mal almak veya kar etmek amacıyla mal ticareti yapmak. Bu işlemlerin ikisi de Kur'an, sünnet ve ümmetin icması ile mubahtır.

Para ve Mal İşlemlerinin Üçüncüsü Faizdir:

Faiz, bir bedel mukabili olmaksızın fazla mal almaktır. Ki bu malı batıl ile yemektir. 100 dirhem karşılığ vadedi alarak 120 dirhem almak gibi. Ki bunun haram olduğu hususunda bir şüphe yoktur. Parasal işlemlerde bu çeşit faiz uygulandığı gibi, altı çeşit gıda maddesinde de faiz caridir. Buğday, arpa, hurma, kuru üzüm ve tuz vade ile kendi cinslerinden daha fazlasına satılamazlar.⁸²⁷

Müslümanların ittifaklarıyla tartılan ve ölçülen diğer cinsler de borç verildiği zaman fazlası şart koşularak verilemez.

Tartılan pamuk, keten, demir vesair maddeleri daha fazlası karşılığında borç vermek ittifakla caiz değildir. Aynı şekilde yenilmeyen fakat tartılabilen sedr⁸²⁸ ağacı, hatmi⁸²⁹ ağacı gibi şeyleri daha fazlasını almak şartıyla borç vermek de yine ittifakla caiz değildir.⁸³⁰

(826) İçki ve kumar şu kavl-i ilahi ile haram kılınmıştır:

"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar, fal ve şans oyunları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içkide ve kumarda, ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vaz geçtiniz değil mi?" (Maide: 5/90-91)

(827) Ubade b. Samit'in hadisi daha önce geçti.

(828) (829) Arap yarımadasında yetişen birer bitki türleri. Günlük hayatta sabun yerine kullanılır idi.

(830) Bkz. El-Kafi fi fıkhi ehl-i Medine sh: 358, el-Mühezzeb fi fıkhi İmamı's-

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

şafii: 1/402, Bidayetü'l-müctehid: 2/238, El-Muğni 4/360, Haşiyetü İbn Abidin: 5/175-176.

350 ,

Bu, bir cinste faizin iki türü olan fazl ve nesi faizi birleştiği zaman bunun caiz olmadığına en güçlü delildir. Bunda fazl ribası cari olmasa bile, ittifak ile borcun mislinden fazlası caiz değildir.

Bir rıtlı⁸³¹ malı bir aylık vade ile iki rıtıla satmak Malik⁸³² ve bir rivayet de Ahmed'e⁸³³ göre caiz değildir. Çünkü bu caiz olursa borcun karşılığında alınan ziyade de caiz olurdu. Çürükü önemli olan lafızlar değil, maksatlardır.

"Sana şu bir rıtlı, iki rıtlı karşılığı borç veriyorum" demek vade ile bir rıtlı malı iki rıtlı mal karşılığı satmak gibi caiz değildir.

Karşılığında ziyadesini almak şartıyla verilen her türlü borç caiz değildir. Bilakis bu işlemde fazıl ve nesi faizi bir arada bulunmaktadır ve tıpkı vadeli olarak bir dirhemi daha fazla dirheme satmak gibi haramdır. Hiçbir hile bunu haram olmaktan kurtaramaz.

Bu nedenle elden ele olan fazıl faizini haram görmeyen İbn Abbas şöyle dedi:

"Bir mal fiyatlandırılıp sonra nakten satılırsa bunda bir sakınca yoktur. Fakat fiyatlandırılıp sonra vadeli olarak satılırsa bu dirhemi dirhem ile satmak gibidir."⁸³⁴

Yani bir mala 30 dirhem değer biçilip bu nakit olarak 30 dirhemden fazlasına satılırsa bunda bir sakınca yoktur. Fakat vadeli olarak fazla fiyata satılırsa bu dirhemi dirhem ile satmak gibidir, caiz değildir.

İki rıtlı bir rıtlı karşılığında satmak caiz olduğu halde, aynı şey ödünç durumunda niçin caiz değil?

(831) Rıtlı: On iki ukiyye değerinde ağırlık. Her ukiyye 40 dirhemdir. (Bağdad'a göre) Şam'a göre ise 48 dirhemdir.

Bkz: Tehzibu'l-esma ve'l-luğat: 1/123, Lisanu'l-Arab: 5/238.

(832) Bkz: Muvatta, Kitabu'l-Buyu: 2/661

(833) Bkz: El-Muğni: 4/126.

(834) Abdurrezzak, Musannif, Kitabu'l-Buyu: 8/236.

351

Şöyle denilir: Borç alınan mal hemen anında ödemek için değil, sonra ödemek için alınır. Yoksa kimse hemen anında ödemek için borç almaz. Bu bir malı kendi kendine satmak gibi anlamsız bir şeydir.

Teberru, hibe ve ariyede sözleşmeye gerek yoktur ve ancak teslim almakla gerçekleşir. Ebu Hanife⁸³⁵, Şafii⁸³⁶ ve Ahmed⁸³⁷ bu görüştedirler. Medineliler ise sözleşmeyi gerekli görürler ki kitap ve sünnetin nasları da buna delalet eder.

Ödünç'de fazl ve nesi faizleri aynı cinste bir araya geldiği zaman, bu işlem haram olur. Bu Malik ve bir rivayete göre Ahmed'in görüşlerini teyid eder. Şafii ve bir rivayete göre Ahmed'in görüşlerini ise geçersiz kılar. Çünkü Şafii ve bir rivayete göre Ahmed gayrı ribevi malın kendi cinsi ile fazlasına satılmasına cevaz vermektedirler.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Bunlar, hükümlerin aynı maksat da birleşmelerine rağmen sadece lafız değişikliğinden dolayı değişmesine vesile olmaktadır. Şafii'nin ve Ahmed'in bazı arkadaşları değişik vesilelerle bunu söylemişlerdir. Mesela Kadı Ebu Ya'la - ve başkaları- selem lafzı olmaksızın sadece satış lafzı ile hali seleme cevaz vermiştir.⁸³⁸ Aynı şekilde muzaraa lafzı ile değil de icara (kira) lafzı ile olduğu zaman tohumun işçi tarafından olmasına da cevaz vermiştir.

Ebu Muhammed el-Makdisi⁸³⁹ ise tam aksine icaret lafzı ile değil muzaraa lafzı ile cevaz vermiştir.⁸⁴⁰ Ebu'l-Hattab ise her iki lafız ile de cevaz verdi.⁸⁴¹ Ki doğru olan da

(835) Bkz. el-Muğni: 4/254, el-Muhalla: 8/84, El-Hidaye şerhu Bi-dayetü'l-mübteda: 3/60.

(836) Bkz el-Muğni: 4/354.

(837) Bkz: el-Muğni: 4/354, İ'lamu'l-muvakkiin: 3/452, el-İnsaf: 5/130,

(838) Maverdi el-İnsaf: 5/98'de nakletti.

(839) Ebu Muhammed el-Makdisi. İbn Kudame el-Muğni'nin yazan.

(840) Bkz: el-Muğni: 5/590-592

(841) Ebu Hattab'ın el-Hidaye: 1/177 isimli eserine bakınız.

352

budur. Ahmed'in peygamberin Hayberlilerle yaptığı muzaraa anlaşmasından delil getiren ifadeleri de buna delalet eder.⁸⁴²

Hüküm lafız ile değişseydi o zaman bu delil doğru olmazdı. Fakat bu delil doğrudur. Çünkü tohum Hayberlilere aitti. Arazi kiralayan kimse eker, sahibi değil. Bu nedenledir ki Ebu'l-Hattab şöyle dedi: "Ahmed'in sözlerinden onun tohumun işçi tarafından olması şeklindeki muzaraa'yı caiz gördüğü anlaşılmaktadır. Bu sahih hadisle de sabittir."⁸⁴³

O halde Ahmed'den tohumun arazi sahibi tarafından ekilmesi yönündeki rivayet sahih sünnete uygun değildir. Ahmed'in usulü sadece lafızlara itibar etmek üzere değil, maksatlar ve manalara da itibar etmek üzere bina edilmiştir. Medine'liler den Malik'in usulü de budur.

Hadis fakihleri ve Medine fakihleri sözleşmelerde maksatlara riayet aslı konusunda müttefiktirler. Fakat Ebu Hanife şöyle diyor:

İnfiradı halinde cinslerde vade haramdır.⁸⁴⁴ Ahmed'den de bu yönde bir rivayet vardır.⁸⁴⁵ Hiraki de bu görüşü seçmiştir. Bir şeyi aynısı ile vadeli olarak satmak caiz değildir. Fakat ödünç meselesi bu hükmün aleyhine bir delildir. Bir şeyi misli ile sonradan ödemek üzere borç almak caizdir.

(842) İbn Ömer (r.anhüm) şöyle rivayet etti:

"Rasulullah (s.a.v.) Hayberlilerle araziden alınan her türlü meyva ve ziraat mahsulünün yarısını almak üzere anlaştı"

Buhari, Kitabu'l-Hars ve'l-muzaraa: 3/68-69, Müslim Kitabu'l-musakat: 2/1186, Ebu Davud, kitabu'l-buyu ve'l-icarat: 3/695.

(843) Kitapta bu ibareye rastlanmadı.

(844) Bkz: el-Hidaye şerhu Bidayetü'l-mübtedi: 3/63, el-Muğni: 4/131

(845) Bkz: el-Muğni: 4/131, El-İnsaf: 5/43, Beğavi Şerhü's-sünne: 8/74.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

353

Fakat Ebu Hanife şöyle diyor: Ödünç sadece benzer şeylerde, ölçülüp tartılabilen şeylerde caizdir.⁸⁴⁶

Fakat çoğunluk sünnetten delil getirerek ödünç hayvan almanın caiz olduğunu söylediler. Peygamber (s.a.v.) bir deve borç almış sonra onun yerine daha iyisini vermiş idi.⁸⁴⁷

Fakat Ebu Hanife ölçülüp tartılabilen şeyler dışında ödünç vermeye cevaz vermemektedir. Belli bir süreye kadar devenin deve karşılığı ödünç verilmesine veya satılmasına cevaz vermez. Ahmed ise satışına değil ödünç verilmesine cevaz verir.

Geri iade edilirken cinsin mi yoksa kıymetin mi geri verilmesi gerekir? İkisi de olabilir fakat cinsin iadesi daha evladır.

Aynı şekilde ödünçte tecile cevaz vermemektedir. Çünkü burada tecil caiz olursa, bir şeyin cinsi ile satışı nesie olmaktadır ki bu da Ebu Hanife'ye göre caiz değildir.

Şafii ve bir rivayete göre Ahmed ise ribevi şeyler dışında şeylerin cinsiyle misli veya daha fazlası ile satışına cevaz vermektedir. Fakat bu görüşte çelişki vardır.

Tüm bu görüşlerden en üstünü Malik'in ve bir rivayete göre Ahmed'in görüşleridir, tki sınıfın bir arada bulunması haramdır. Ve bir şeyin daha fazlası karşılığında belli bir vadeye kadar cinsi ile satılması caiz değildir. Bunun aynısı ödünçte de caiz değildir.

Fazıl ve nesi faizi bir arada bulunduğu zaman fazıl riba-sının bulunduğu şey icma ile haramdır. Bunun dışında bir şeyler ise ulemanın çoğuna göre haramdır. Gayrı ribevi şeylerde sadece nesi olursa yani vadeli olarak bir deveye karşı iki deve gibi olan bu işlemde ulemanın çoğuna göre haramdır.

(846) Bkz: el-Muğni: 4/355, Hasiyeti İbn Abidin: 5/170-171

(847) Müslim, Kitabu'l-musakat: 2/1224, Malik, Kitabu'l-buyu: 2/680.

354

FASL

Nesi olmayan fasl faizi ise, selef ve halef tarafından çözümü zor bir mesele olarak görülmüştür. İbn Abbas, İbn Mesud ve Muaviye fazl faizini kabul etmemişlerdir. Ayrıca Usame'den gelen sahih hadiste peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Riba ancak nesiede vardır"⁸⁴⁸

Bunun hilafına olarak da müteahhirinden Ebu Tahir er-Reyaşi⁸⁴⁹ gibileri fazl ribasının tüm mallarda işlediğini söylemiştir ki bu görüş icmaya aykırıdır.

Bir taife iise şöyle dedi: Fazl faizi sadece nas ile sabit olan altı sınıfta geçerlidir. Bu görüşü Katade, Davud⁸⁵⁰ ve arkadaşları ve ömrünün son dönemlerinde İbn Akil gibi zatlar dile getirdiler. İbn Akil fazl faizinin hadiste de geçtiği gibi sadece seddü'z-zera'i bakımından yasak edildiğini söylemiştir. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Dirhemi iki dirhem karşılığı satmayın. Ben sizin re-maya düşmenizden korkarım."⁸⁵¹

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Nesi (vadeli) faiz ihtiva ettiği fesad ve zulümden dolayı haram kılınmıştır. Fazl faizi ise seddü'z-zeria (harama vesile kapısını kapama) açısından haram kılınmıştır.

Bu konuda en yakın görüş şudur: Fazl ribası ancak ölçülebilen, tartılan mümasil yiyeceklerde caridir. Bu Said b. Müseyyeb, bir söze göre Şafii ve bir rivayete göre de Ahmed'in görüşüdür ki Ebu Muhammed⁸⁵² bu görüşü

(848) Hadisin tahriri daha önce geçmiştir.

(849) Hayatı tercemesi saptanamamıştır.

(850) Davud b. Ali b. Halef el-Esbahani, Ebu Süyeyman "Ez-Zahiri" lakabıyla anılır. İslam müctehid imamlarından birisidir. Zahiriye mezhebi ona nisbet edilir. Çünkü Kitap ve sannetin zahirini alır, tevil, görüş ve kıyasa itibar etmezdi. 270 yılında Bağdat'ta vefat etti.

(851) Hadisin tahriri daha önce yapıldı.

(852) Ebu Muhammed, Muğni'nin yazarı İbn Kudame'dir.

355

seçmiştir. Malik'in mezhebi de buna yakın bir görüştedir. Bu görüş fazl ve nesi ribasmda ve maksatlara itibarda tercih olunan bir görüş olmakla beraber seddü'z-zeriabakımından mübalağa etmişlerdir.

Hile ve seddü'z-zeria arasındaki fark şudur: Hile sahibinin şer'an haram olan şeyi kastetmesidir ki, bu kişinin kötü kastından menedümesi gerekir. Seddü'z-zeria ise iyi kastı şeydir. Fakat bu iyi kastın hileye dönüşmesinden endişe edilir.

Kanun koyucu bazı yerlerde zeriaları sed etmiştir ki bu meseleyi "Beyanu'd-delil ala butlani't-tahsil" isimli eserimizde ayrıntılarıyla ele aldık. Kanun koyucu seddü'z-zeria'da racih maslahatın kaybolmaması şartını koymuştur. Dolayısıyla yasak, kendisinde racih maslahat olmayan müfsideyi kapsar. Ancak maslahatı raciha bulunduğu zaman mubah olur. Çünkü bu durumda maşlah, müfsideye göre daha racihdir. Bu nedenledir ki racih maslahat gereği kişinin nişanlayacağı yabancı kadına bakması caizdir. Her ne kadar gereksiz yere yabancı bir kadına bakmak caiz olmasa da.⁸⁵³

Aynı şekilde kadının mahremi olmayan erkekle sefere çıkması caiz değildir. Fakat Aişe'nin Safvan b. Muattal'la⁸⁵⁴ yaptığı sefer gibi bazen racih maslahat gereği caiz olur. Aişe yalnız başına idi. Bu durumda yabancı bir müslüman-la sefere devam etmesi, yalnız başına tehlikelerle karşı karşıya kalmasından daha hayırlıdır.⁸⁵⁵

(853) Bir ihtiyaç olmaksızın erkeğin yabancı kadınlara bakmasının caiz olmadığından delillerinden birisi de Nur suresinin 30. ayetidir.

"Mü'min erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah onların yapmakta olduklarından haberdardır."

(854) Safvan b. Muattal, Ebu Ömer es-Sülemi ifk hadisesinden beri. olan şahıs. Vefatı konusunda ihtilaf edilmiştir.

(855) Meşhur ifk hadisesi. Bu olay kısaca şöyledir:

356

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Yine aynı şekilde kadınların yanlarında bir mahrem olmadan hicret etmeleri caiz olmadığı halde maslahatu raciha gereği Ümmü Gülsüm bt. Ebu Mui856 mahremsiz olarak, Rasulullah'm (s.a.v.) kızı Zeyneb857 ise Allah Rasulü'nün görevlendirdiği kişilerle beraber hicret etmiştir.

Kadınların mahremsiz olarak hacca gitmeleri konusunda ise fakihler ihtilaf etmişlerdir.858

Bu konuda en güçlü görüş şudur: Kadının mahremi ile beraber haccetmesi mümkün olmazsa, bu durumda emniyetini sağlayabiliyorsa gayri mahremle de hacca gidebilir. Çünkü güvenliğini sağlayarak mahremsiz hacca gitmesi, hac vecibesini kaçırmamasından daha evladır. "Karınla beraber haccet"859 hadisi kadının mahremiyle sefere çıkması mümkünken, gayri mahrem ile sefere çıkmayacağını gösterir.

Bir seferde Aişe özüünden dolayı ordunun gerisinde kalır. Daha sonra İslam ordusunun askerlerinden olan Safvan b. Muattal oradan geçerken Aişe'nin ordunun gerisinde kaldığını görür ve onu alarak Rasulullah'a (s.a.v.) kavuşturur. Bu olay daha sonra münafıklar tarafından dedi kodu konusu yapılır. Bunun üzerine Cenab-ı hak vahiy indirerek Aişe'nin temiz, dedikoducuların yalancı olduklarını beyan eder.

Buhari Kitabu's-şehadet: 3/154-158, Müslim Kitabu't-Tevbe: 3/2129-2138, Ahmed, Müsned: 6/194-197.

(856) Ümmü Gülsüm bt. Utbe b. Ebi Mui. Mekke'de ilk müslüman olan bayanlardandır. Hudeybiye barışında yürüyerek tek başına muhacir olarak Medine'ye gitti. Hicret ettiği zaman evli değildi. Medine'de Zeyd b. Harise ile evlendi. O'nun şehadetinden sonra Zübeyir b. Avvam'la evlendi. Sonra ondan boşanıp Abdurrahman b. Avf ile evlendi. Abdurrahman'ın vefatından sonra da Amr b. As ile evlendi ve onun yanında vefat etti.

(857) Zeynep bt. Muhammed (s.a.v.) Peygamber (s.a.v.)'in en büyük kızı. Annesi hayatta iken Teyzesinin oğlu Ebu'l-As b. Rebi ile evlendi. Kocasını müslüman olmadan 6 yıl önce müslüman olarak hicret etti. Rasulullah (s.a.v.) bir ensari ile birlikte Zeyd b. Harise'yi göndererek onu Mekke'den getirtmiştir.

(858) Ayrıntı için bakınız: Mesailu İmam Ahmed: 1/139, el-Muhal-la: 7/47-52, Şerhü's-sünne li'l-Beğavi: 7/20, El-Hidaye: 1/135...

(859) Bkz: Buhari Kitabu'n-nikah: 6/159, Müslim, Kitabu'l-Hacc: 1/978 .■"■
357

Fakat kadın haccı kaçırmakla güvenli bir şekilde gayri mahrem ile hacc etmek arasında tercih yapmak durumunda kalırsa hacca gitmesi daha uygun olur. Hacc yolunda fesat nadirdir. Ancak mahremsiz olarak ticaret ve ziyaret için sefere çıkmak böyle değildir. Çünkü bu amaçla yapılan seferlerde yabancı erkeklerle yalnız kalmak gibi dini yönden sakıncalı hususlarla daha çok karşılaşır.

Mürevvizi'nin860 rivayetinde Ahmed, evlenme umudu kalmamış yaşlı kadınların mahremsiz olarak sefere çıkmalarına cevaz vermiştir.861

Aynı şekilde üç mescidi ziyaret, taat ve kurbiyettir ki, kadın güvenliğinden emin olduğu takdirde bu mescidleri ziyaret edebilir.862

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Fakat vacip veya müstehap olmayan seferler böyle değildir. Çünkü bu tür yolculuklarda kadının dini bakımından racih bir maslahatı yoktur. Bilakis bu tür seferlerde dini yönelik tehlikelerle karşı karşıyadır. Kadının kocası ve mahremi bulunmaksızın bu tür zorunlu olmayan yolculuklara çıkması hayırlı bir davranış değildir. Bilakis bu durumlarda sefere çıkmamak sevaptır.

"Kadın ancak kocası veya mahremiyle sefere çıkabilir" hadisi umumi anlamda değildir. Bilakis kadınlar Zeynep ve Ümmü Gülsüm'ün hicret yolculukları gibi, zaruret durumlarında mahremsiz olarak sefere çıkabilirler.

Yabancı kadına bakmak harama vesile olabileceği için yasak edilmiştir. Fakat nas ve icma ile sabittir ki nişanlanma ve benzer durumlarda bakılabilir. Şahid ve görevli me-

(860) İmam, fakih ve muhaddis. Ebu Bekir Ahmed b. Muhammed b. Haccac el-Mürevvizi. İmam Ahmed b. Hanbel'in arkadaşları. H. 275 yılında vefat etti.

(861) Bkz: Kitabu'l-Furu (İbn Müfellah) 3/236.

(862) Ziyaret edilmesi sevap olan üç mescit şunlardır: Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevi, Mescid-i Aksa.

358

mur mahkemede yabancı kadına bakabilirler. Arkadaşlarımız ve başkaları şehvetsiz bakma şartı ile cevaz vermişlerdir. Ebu Hanife'nin arkadaşları ise şehvetle dahi olsa bu gi-. bi zorunlu hallerde yabancı kadınlara bakılabileceğini söylemişlerdir. Onlara göre şehvetsiz olarak, kadının yüzüne ve ellerine bakılabilir⁸⁶³, Ahmed'den bu yönde bir rivayet mevcuttur.⁸⁶⁴ Şafii'nin de bir sözü böyledir.⁸⁶⁵

Bu konuya bir diğer örnek, güneşin doğma ve batma vaktinde kılınan namazdır. Seddü'z-zeria gereği güneşe tapanlara benzememek için bu vakitlerde namaz kılmak yasaklanmıştır. Fakat namazı kaçırmamak vesaire gibi maslahatu'r-raciha gereği yasak olan bu vakitlerde namaz kılınabilir⁸⁴⁶

Doğru olan şudur: Bir sebebe binaen kılınan her türlü namazın, yasak olan bu vakitlerde kılınması caizdir. Şafii'nin⁸⁴⁷ ve bir rivayette Ahmed'in⁸⁴⁸ görüşleri de böyledir.

(843) Bkz: Ahkamu'l-Kur'an (Cassas): 3/316, el-Muhalla: 10/31

(844) Bkz. el-İnsaf (Maverdi) 8/27-28

(845) Bkz. el-İnsaf (Maverdi) 828

(846) Cenaze namazı, Tavaaf namazı, Tahiyetü'l-mescid namazı ve Kusuf namazı gibi sebebe dayanan namazlar gibi.

(847) Bkz. el-Muğni: 1/759, El-Mühezzeb: 1/130.

(848) Bkz. el-Muğni: 1/759.

359

FASL

Peygamber (s.a.v.) Hakim b. Hizam'a⁸⁴⁹ şöyle dedi:

"Yanında bulunmayan şeyi satma." Hakim şöyle demişti:

"Bazı insanlar gelip yanımda bulunmayan malı satmamı istiyorlar, ben de istedikleri malı onlara satıyorum, sonra çarşıya gidip elimde olmadığı halde

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

satışını yaptığım o malları satın alıyorum." Peygamber (s.a.v.) Hakim'in böyle dediğini duyunca ona şöyle demişti:

"Yanında bulunmayan şeyi satma."850

Abdullah b. Ömer'in hadisinde de Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur.

"Selef ve satış helal değildir. Satışta iki şart da helal değildir. Tazmin edilmeyen maldan kar sağlamak da helal değildir. Yanında bulunmayan şeyi satmak da helal değildir."851

İnsanlar bu hadis üzerine değişik sözler söylemişlerdir.

Şöyle denildi: "Yanında bulunmayan şeyi satma" hitabından maksad "Sahib olmadığı ayan cinsinden malı satma" demektir. Bu tefsir Şafii'den nakledilmiştir. Ve onun hal se-lemine cevaz verdiği rivayet edilmiştir. Mütesellifin yanında sattığı şey bulunamayabileceği için bunu ayana hamletmiştir ki bu durumda hal veya müeccel olsun zimmette bulunan malın satışı caizdir.852

(849) Hakim b. Hizam b. Hüveylid, el-Kurşi, el-Esedî. Fatih günü müslüman oldu ve İslam'ını güzelleştirdi. Kureyşin ileri gelenlerinden ve neseb alimi idi. H. 54 yılında vefat etti.

(850) Hakim b. Hizam'dan değişik lafızlarla tahrir edenler: Şafii Risale: 336-337, Ebu Davud Sünen. Kitabu'l-buyuu ve'l-icarat: 3/768-769, İbn Mace, Sünen, Kitabu't-ticarat: 2/737, Tirmizi Sünen Kitabu'l-buyu: 3/554, Elbani İrvau'l-Galil'de bu hadisin sahih olduğunu söyledi.

(851) Hadisin tahriri daha önce geçti.

(852) Bkz. er-Risale (Şafii): Ahmed Şakir'in tahkiki s: 339. '

360

Başkaları da şöyle dediler: Bu söz cidden zayıftır. Hakim b. Hizam'ın satışı şöyleydi: Bir şey satın almak isteyen bir şahıs ona gelerek "şöyle şöyle bir yiyecek veya elbise satın almak istiyorum" derdi. O da "tamam istediğini sana temin edeceğim" der ve siparişini aldığı mal yanında ise hemen verir, yanında yoksa pazara giderek istenen malı müşterisi için satın alırdı.

Bu şekilde ticaret yapan daha başka bir çok insan vardır. Dolayısıyla rivayette "Müşteri gelerek bana yanında bulunmayan bir malı satın almak istediğini bildirdi." denilmektedir. Yoksa "Başkasının malını talep ederdi" denilmemiştir.

Mal talep eden şahıs, o malın aynısını değil cinsim talep eder.

Dolayısıyla Ahmed b. Hanbel ve bir grup alim ikinci kavle dönerek şöyle demişlerdir. Hadis umumiyeti gereği, yanında bulunmadığı taktirde zimmette bulunan malın da satışının yasaklanmasını gerektirmektedir -ki bu, yanında bulunmadığı taktirde seleminden de men etmektedir- Fakat müeccel selem caiz olduğunu bildiren hadisler gereği, bu yasak hal selemine kapsamaktadır.853

Üçüncü görüş: Bu en doğru görüştür. Hadis mutlak olarak selem-i hal ve selem-i müecceli yasaklamamaktadır. Hadis, zimmette bulunmayan, satın almaya imkanı da bulunmayan ve dolayısıyla teslimi de mümkün olmayan malın satışını yasaklamaktadır. Sahib olmadan, teslimine ve tazminine muktedir olmadan bir maldan kar elde etmeyi yasaklamaktadır.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Hadis sattığı malın mütesellifin yanında bulunmadığı taktirde hal selefini yasaklamaktadır. Hadis kişinin elinde bulunmayan ve teslimine muktedir olmadığı maldan para kazanmasını yasaklamıştır. Çünkü parasını aldığı malı, (853) Bkz. Bidayetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid: 2/203.

'■ . 361

pazarda bulabilir de bulmayabilir de. Dolayısıyla bu tür alışverişlerde aldatma ve tehlike söz konusu olabilmektedir. Çünkü selem halde ise, malın hemen anında, hal zamanında teslim edilmesi gerekir. Fakat satıcı buna temin edemiyeceğini bildiği halde, müşteriden malın bedelini alıp kar sağlanması caiz değildir. Fakat satıcı teslim muktedir olduğu taktirde selem-i hal caizdir ki Şafii şöyle demiştir: Müeccel caiz ise, halin caiz olması daha evladır.

Peygamber (s.a.v.)'in muradının bu olduğunu açıklayan bir diğer husus da şudur: Yukarıda geçtiği gibi mal talebinde bulunan kimse zimmette mutlak olarak bir satış talebinde bulunmuştur. Bunun satışı caiz değilse, mülkünde olmayan muayyen şeyin satışı hiç caiz olmaz.

Alıcı ondan zimmetindeki şeyi hak üzere satmasını talep etmiş, o da 'tamam satarım' diyerek pazara gidip talep edilen malı satın almıştır. İşte bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) ona: "Yanında bulunmayan şeyi satma" buyurmuştur. Eğer selef-i hal mutlak olarak caiz olmasaydı o zaman Rasulullah'in (s.a.v.) ona şöyle demesi gerekirdi: "Bunu satma" ister yanında olsun, veya olmasın.

Peygamber (s.a.v.)'in "Yanında olmayan şeyi satma" buyruğundan, yanında bulunan, malik olduğu ve teslimine muktedir olduğu şey ile böyle olmayanı birbirinden ayırdığı anlaşılır. Her ne kadar ikisi de zimmette olsa da.

Kim bunları düşünürse, üçüncü görüşün doğru olduğunu görür. Denilse ki: Muahhar zaruret gereği caizdir. Bu iflas edenlerin satışlarıdır. Çünkü satıcı şu an satacağı bir şey olmadığı için erteleyerek satmak zorundadır. Hal'de ise, satılan malı müşterinin görüşüne arzemesi mümkündür. Zimmette mevsuf bir şeyin veya gaib mevsufu'l-ayn bir şeyin satışı zorunlu değildir. Hatta yasaktır. Aslın hilafını kabul etmiyoruz. Bilakis satılan malın tecili, malın bedeli-

362

nin tecili gibidir.

İnsanlar hal ve gaib satışı konusunda üç görüş üzerin-dedirler:

Bazıları mutlak olarak caiz demekte fakat muayyen mev-sufa cevaz vermemektedir. Şafii'den meşhur olan bu görüş-tür.854 Fakat zahir olan her ikisinin de caiz olmasıdır.

Burada Şafii'ye onun başkalarına dediğinin aynısı denilebilir: Mutlak mevsufun satışı caiz olursa, muayyen mev-sufun satışının caiz olması daha evlâdır. Çünkü mutlakta muayyene göre daha çok tehlike, cehl ve aldanma vardır. Birinci sıfatla mutlak buğday satsa, müşteri malı gördüğü zaman seçme hakkına sahiptir. Bunun caiz olduğu sahabeden nakledilmiştir. Ebu Hanife854 ve bir rivayete göre Ahmed'in855 mezhebi böyledir.

Ahmed'in arkadaşlarından Kadı ve başkaları satış lafzıyla hal selemine cevaz vermişlerdir.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Bu meselenin tahkiki: Lafız ile lafız arasında fark yoktur. Parası peşin verildiği halde teslimatı sonra yapılan satışa selef denilir. Müsned'de peygamber (s.a.v.)'den şöyle rivayet edilir.

"Peygamber (s.a.v.) olgunlaşmaya başlamadan bağdaki meyvenin peşin olarak alınmasını yasakladı."856

Fakat meyveler olgunlaşmaya başladıktan sonra, alıcı parasını peşin vererek bunları satın alabilir. Bu durumda malın teslimi gecikecektir. İşte parasını peşin verip, malı daha sonra teslim almaya selef denilir.

Selef: Önce olan, Salif ise öne geçen anlamındadır ki cenab-ı hak şöyle buyurdu: "Böylece onları sonradan gelecekler için bir selef ve bir örnek kıldık." (Zuhruf: 43/56)

(854) Bkz: El-Hidaye şerhu Bidayetü'l-mübteda: 3/32.

(855) El-Muğni: 4/75.

(856) Ahmed, Müsned: 2/46-51.

363

Araplar değerli develerin öncülerine salife derler. Peygamber (s.a.v.) de çeşitli hadislerinde bu kelimeyi kullanmıştır.

"İlhaki selefuna'l-hayr Osman b. Maz'un"857

"Hatta tenferide salifeti"858 örneklerinde olduğu gibi.

Selef lafzı, ödünç ve seleme şamildir. Çünkü ödünç veren de ödünçü selef yani takdim ve tacil etmiştir. Fakat ödünç menfaat karşılığı teberru'dur. Abdullah b. Amr'm hadisinde Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:

"Selef ve satış helal değildir; satışta iki şart ta helal değildir. Tazmin edilmeyen maldan kar sağlamak da helal değildir. Yanında bulunmayan şeyi satmak da helal değildir."859

Bir başka hadis de şöyledir:

"Rasulullah (s.a.v.) genç bir deve istilaf etti, onun yerine yetişkin bir deve ödedi."860

Yanında bulunmayan şeyi satan kimse tacirdir ve amacı kar etmektir. Taleb edilen mala bir fiyat biçer ve bu fiyatı peşin tahsil eder sonra da pazara giderek malı daha ucuza satın alarak parasını önceden aldığı müşteriye satarak kazanç sağlar. Yoksa hiçbir tacir kar sağlamaksızın başkalarının ihtiyaçlarını temin etmez.

Tacir paraya ihtiyaç duyduğu zaman, selef yöntemine başvurur. Bu selem-i müeccel'de vaki olur ki müflisler satışı diye isimlendirilir. ,

(857) Osman b. Maz'un'un vefatı münasebetiyle ilgili hadisten bir cümledir. Hadis için bkz:

Ahmed, Müsned: 1/337-338, Hakim, Müstedrek: 3/210.

(858) Buhari, Kitabu's-şurut'ta: 3/178-179'da geçen uzun hadisten bir cümledir.

(859) Hadisin tahriri daha önce geçti.

(860) Hadisin tahriri daha önce geçti.

364-

Müflis tacirin parası ve yanında satacak hazır malı yoktur. Fakat sonradan

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

gelecek malları mevcuttur. Bu durumda parasını peşin almak ve malı sonra teslim etmek üzere satış yapma yoluna başvurmaktadır.

Müeccel selef çoğunlukla mütesellifin paraya ihtiyaç duyması durumunda vaki olmaktadır.

Hal selefde ise hazırda yanında mal bulunduğu zaman, parasını ihtiyaç duyduğundan yanındaki malı muayyen veya mevsuf olarak satar.

Yanında mal yoksa, bunu ancak ticaret ve kar amacıyla yapar. Belli bir fiyattan mal satar ve bunu kendisi daha düşük bir fiyattan temin etmeye çalışır. Tacirin düşüncesi budur. Fakat her zaman düşüncesine nail olmayabilir ve bazen sattığı fiyatın altında değil de daha üstünde mal alarak yaptığı işten zararlı çıkabilir ki bu durumda bu işte, bir nevi tehlike ve kumar söz konusudur. Tıpkı firar eden bir köleyi veya kaybolan deveyi satmak gibi. Kaçak köle veya kayıp devenin sahibi bunları piyasadan daha ucuz bir fiyata satar. Eğer bunlar yakalanır veya bulunursa, düşük fiyattan dolayı satıcı yakalanmaz veya bulunmazsa ödediği paradan dolayı müşteri pişmanlık duyar.

Devenin veya atın doğmamış yavrusunu satmak da bunun gibidir ki husulü meçhul olan bu gibi şeyler kumar ve piyango gibidir.

Burada iki türlü tehlike vardır:

Ticaret tehlikesi: Tacir kar etmek amacıyla birşeyler alır, satar ve bu konuda Allah'a tevekkül eder. Bu ticaretin kuralıdır. Tacir, Allah'a tevekkül ederek elindeki malı satı-nalacak kimseleri bekler. Bu işte kar ettiği gibi bazen zarar da edebilir. Ticaret işte böyledir.

İkinci tehlike: Kumardır ki, insanların mallarını batıl yolla yemek esasına dayanır. Allah ve Rasulü'nün haram

365

kıldığı mülameşe⁸⁶¹ ve münabeze⁸⁶², hayvanın karnındaki yavrusunu ve olgunlaşmaya başlamadan önce ağaçlardaki meyveleri satmak bu nevidendir.

Bu tür alışverişlerde taraflardan biri diğerine kumarda olduğu gibi zulmetmiş olur ve bu işte zalim sürekli olarak mazlumun ahini, nefretini kazanmıştır. Oysa satmak üzere mal satın alıp da, sonra fiyatların düşmesi ile elindeki malı ucuz fiyata satan tacirin durumu böyle değildir. Bu tacir zararını Allah'ın takdiri olarak görür ve kimseye karşı bir nefret duymaz.

Bunun aynısı, sahip olmadığı malı satan satıcı gibidir. İnsanların çoğu ondan satın alacakları malın onun elinde bulunmadığından haberleri bile yoktur. Eğer bilseler zaten gelip ondan almaz gidip onun alacağı yerden kendileri alırlardı. Onun sahip olmadan mal sattığını bilseler de, söz konusu malın uzak bölgelerde olması veya toptan alınması gerektiği gibi nedenlerle aracıya başvurumaktadırlar. Bu tehlikeler ticaretten değil, meyvelerin olgunlaşmadan satılması gibi, teslim gücü getirilmeden satışta yapılan acelecilikten kaynaklanmaktadır. Hayvanın karnındaki yavrusunu satmak, firari köleyi satmak, kaybolmuş deveyi satmak hep bu nevidendir.

Tacir malı satın alıp mülküne kattıktan ve teslim aldıktan sonra ticaretin tehlikesi başlar. Tacir malını Allah'ın helal kıldığı ticaret yolu üzere satmalıdır.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Ey iman edenler! Aranızda karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı batıl yolla yemeyin" (Nisa: 4/29)

(861) Mülameşe satışı: "Sen bana veya ben sana dokunursam satış vacip olur" şeklindeki alış-veriş. Aldatma esasına mebni olduğu için yasaklanmıştır.

(862) Münâbeze satışı: Satışın zorunlu hale gelmesi için kişinin arkadaşına "Elbiseni bana çek veya ben sana çekeyim demesi"

Bu da hile ve kumar esasına dayandığı için yasaklanmıştır.

366

Peygamber (s.a.v.) 'in:

"Satışta iki şart haramdır."863 buyruğu, bir satışta iki satış niyetini kapsar. Örneğin bir malı önce vadeli olarak 100 dirheme anlaşıp, sonra bunu nakti olarak 80 dirheme satmak gibidir ki buna ıyne satışı denilir.

Bazıları bunu bir satış sözleşmesinde birden fazla şart koşulması olarak yorumlamışlar ve sonra Ahmed'den864 nakledildiği gibi bazıları bunu mutlak olarak yasaklamıştır. Bazıları da bu şartların nevileri ile ilgilidir demişlerdir ki tüm bu görüşlerden yasağı gerektirecek bir şey yoktur.

Allah subhanehu ve teala işlerin hakikatlerini daha iyi bilir.865

(863) Hadisin tahriri daha önce geçti.

(864) Bkz: el-Muğni

(865) Müşkil ayetler kitabının sin ve he nüshaları burada sona eriyor.

367

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Allah'a hamdolsun, ona şükreder, ondan yardım ister, onun bağışlamasını dileriz. Nefislerimizin şerrinden, kötü amellerimizden ona sığınırız. Allah kimi hidayete erdirirse onu saptıracak, kimi de saptırırsa ona hidayet edecek yoktur. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ibadete layık ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhammed (s.a.v.) onun kulu ve rasuludur. Allah onu tüm dinlere üstün kılmak için hidayet ve hak din ile göndermiştir. Şahit olarak Allah yeter. Allah'ım ona salat ve selam eyle.

Kur'an ve Kelamullah hakkında kaide:

Sabilikten kaynaklanan Cehmiyye'nin zuhurundan sonra ümmet bu konuda heva ve hevesine uyarak çeşitli ayrılıklar ve fırkalara düştü.

Cenabı Hakk aziz kitabında şöyle buyurdu:

"Bu, Allah'ın kitabı şüphesiz hak olarak indirilmesin-dendir. Kitap konusunda anlaşmazlığa düşenler ise uzak bir ayrılık içindedirler." (Bakara: 2/176)

Ve yine şöyle buyurdu:

"İnsanlar bir tek ümmet idi. Bu durumda iken Allah, müjde verici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da indirdi. İndirilen kitapta ve gönderilen peygamber ve onun dininde hiç kimse ayrılığa düşmedi. Ancak kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlıktan ötürü kendilerine kitap verilenler anlaşmazlığa düştü. Bunun üzerine Allah iman edenlere, haktan kendisinde ihtilafa düştükleri şeyleri

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

izniyle gösterdi. Şüphesiz Allah dilediğine doğru yolu gös-
368

terir." ^ (Bakara: 2/213)

Kur'an üzerindeki ihtilaf iki nevidir. Tenzil'inde ihtilaf ve Tevil'inde ihtilaf. Allah'ın kötülediği ayrılıkçılar hakda ayrılığa düşenlerdir. Onlar birbirlerinin yanlarında bulunan hakkı inkar ettiler. Oysaki vacip olan, indirilmiş olan hakkın tamamına iman etmektir. Ancak bir taraf hakkın tamamına iman ediyor, diğer taraf ise inkar ediyorsa, bu durumda taraflardan sadece inkarcılar kötülenmektedir:

"O Peygamberler ki, biz onlardan bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah'ın kendisi ile konuştuğu onlardandır. Bazısının derecelerini yükselttik. Meryem oğlu İsa'ya açık mucizeler verdik, kendisini Ruhul-Kudüs ile teyid ettik. Allah dileseydi o peygamberlerden sonra gelen milletler, kendilerine açık belgeler geldikten sonra birbirleriyle savaşmazlardı. Fakat onlar ihtilafa yöneldi. Onlardan bir kısmı iman etti, bir kısmı da inkar etti. Allah dileseydi onlar elbette savaşmazlardı. Lakin Allah murad ettiğini yapar." (Bakara: 2/253)

Kur'an'ın tenzili hakkındaki ayrılık ayrılıkların en büyüğüdür ki bizim buradaki ihtilaftan maksadımız da bu nevi ihtilaflardır. Kur'an'ın tenzili hususundaki ihtilaf müminler ile kafirler arasındadır. Müminler kitaba inanırlarken, kafirler kitabı ve elçileri inkar etmektedirler. Kitap ve elçilere inananlar müslümanlar, yahudiler, hristiyanlar ve sabiiler-dir. Kitap ve elçileri yalanlayanlar ise, müşrikler, mecusi-ler ve sabiilerdir.

Allah, insanlara indirdiği kelamını tebliğ etmeleri için elçiler gönderdi. Elçilere iman edenler, onların Allah tarafından tebliğ ettikleri hususlara da iman ederler. Elçileri yalanlayanlar, onların Allah'dan getirdiklerini de yalanlamış olurlar. Allah'ın kelamına iman, Allah'ın insanlara elçi gönderdiğine iman etmeye dahildir.

Bu nedenle elçileri inkar edenler, bunu bazen Allah'ın in-
369.

sanlara göndereceği kelamın olmasını inkar etmeleri esasına dayandırıyorlardı. Rabbul Alemini hepten inkar edenler de vardı.

Cenabı Hakk şöyle buyurdu:

"İçlerinden bir adama "İnsanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında onlar için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele"*diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki o kafirler "Bu elbette apaçık bir sihibazdır" dediler." (Yunus: 10/2)

Cenabı Hakk Nuh ve Hud ile ilgili olarak da şöyle buyurdu:

"Sakın rahmete kavuşmanız için, içinizden sizi uyarıp korkutacak bir adam aracılığı ile bir zikir (kitap) gelmesine mi şaştınız." (A'raf: 7/63)

Ve şöyle buyurdu:

"Onlar: "Allah, beşere hiç bir şey indirmemiştir" demekle Allah'ı kadrinin hakkını vererek takdir edemediler..." (Enam: 8/91) Bu ayetler kaideleri takrir etmektedir. Cenabı Hakk bir kişinin866 sözünü şöyle aktarıyor: "Bu, bir beşer

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

sözünden başkası değildir." Bu nedenledir ki imanın aslı, indirilen şeylere imandır. Hakk Teala şöyle buyurdu:

"Elif, lam, mim. Bu, kendisinde şüphe olmayan, mut-takiler için yol gösterici bir kitaptır. Onlar, gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden infak ederler. Ve onlar, sana indirilene, senden önce indirilenlere iman ederler ve ahirete de kesin bir bilgiyle inanırlar." (Bakara: 2/1-4)

Surenin ortasında da şöyle buyruldu:

eyin ki: "Biz Allah'a; bize indirilene, İbrahim, İs-
(866) O kişi Velid b. Muğire'dir.

370

mail, İshâk, Yakub ve torunlarına indirilene, Musa ve İsa'ya verilen ile peygamberlere Rabbinden verilene iman ettik. Onlardan hiç birini diğerinden ayırdetmeyiz ve biz O'na teslim olmuşlarız." (Bakara: 2/136)

Surenin sonunda da şöyle buyruldu: "Elçi, kendisinden Rabbine indirilene iman etti, müminler de. Tümü, Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve elçilerine inandı..." (Bakara: 2/285) Bir sonraki surede ise şöyle buyruldu: "Elif, lam, mim. Allah... O'ndan başka ilah yoktur. Diridir, kaimdir. O, sana kitabı hak ve kendinden öncekileri doğrulayıcı olarak indirdi. O, Tevrat'ı ve İncil'i de indirmişti. Bundan (Kur'an'dan) önce (onlar) insanlar için bir hidayet idiler. Doğruyu yanlıştan ayıran (Furkan)ı da indirdi." (Al-i İmran: 3/1-4) Yine bu surenin sonunda da şöyle buyurdu: "Rabbimiz, biz: "Rabbimize iman edin" diye imana çağrıda bulunan bir çağrıcıyı işittik, hemen iman ettik." (Al-i İmran: 3/193) "Şüphesiz, kitap ehlinde, Allah'a; size indirilene ve kendilerine indirilene -Allah'a derin saygı gösterenler olarak- inananlar vardır." (Al-i İmran: 3/199) Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim, onun Allah'tan gönderilmiş bir kitap olduğu aslına sıklıkla vurgu yapar. Bu vurgulara şu örnekleri verebiliriz: "Bu kitap..." (Bakara: 2/2) "Elif, lam, ra. Bunlar, hikmetli kitabın ayetleridir."

(Yunus: 10/1)

"Elif, lam, ra. (Bu) ayetleri muhkem kılınmış, sonra hüküm ve hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından birer birer açıklanmış bir kitaptır."

(Hud: 11/1) "Elif, lam, mim, ra. Bunlar Kitab'ın ayetleridir. Ve sa-

371

na rabbinden indirilen haktır." (Rad: 13/1)

"Elif, lam, ra. Bu bir kitaptır ki, Rabbinin izniyle insanları karanlıklardan nura, o güçlü ve övgüye layık olanın yoluna çıkarmak için sana indirdik."

(İbrahim: 14/1)

"Elif, lam, ra. Bunlar, kitabın ve apaçık olan Kur'an'ın ayetleridir." (Hicr: 15/1)

Aynı şekilde "Ta, sin.", "Ha, mim" ve tüm "Elif, lam, mim"ler, "Elif, lam, ra"lar da aynı şeye vurgu yapmaktadır.

Kimi zaman Kitabın indirilmesinden övgüyle bahsedilmiştir:

"Hamd, Kitabı kulu üzerine indiren ve onda hiçbir çarpıklık kılmayan Allah'a aittir." (Kehf: 18/1)

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"Alemlere uyarıcı olsun diye, kuluna Furkan'ı indiren (Allah) ne yücedir." (Furkan: 25/1)

Surelerin içinde de sıklıkla bundan bahsedilir. Kur'an Musa ve Firavın kıssasından bahsetmektedir. Çünkü bu kıssada hak ve batıl tarafların müşahhas örnekleri vardır. Firavın Allah'ı ve peygamberleri inkar etmesi cihetiyle küfür ve batılın en,ucunda iken, Musa, direkt Allah'ın kelamına muha-tab olması, Allah ile arasında bir vasıta olmaması ve böylece risalet ve kelamın kemaline ermesi cihetiyle hak ve iman zirvesindeydi.

Oysa genelde diğer peygamberlerin kafirlerle olan konumları böyle değildi. Diğer peygamberlerin muhatap oldukları kafirler çoğunlukla Allah'ın varlığını inkar etmiyorlardı. Ayrıca diğer peygamberler Musa'nın eriştiği Cenabı Hak ile vasıtasız konuşma gibi kelamın zirvesine erişmemişlerdir. Bu nedenle Musa ve Firavın'un kıssaları Kur'an'ın en büyük ve ehli iman ve ehli küfür için en ibretlik kıssala-rındandır.

Bu nedenle Peygamber (s.a.v.) ümmetine sık sık lut kıs-
372

sasını hatırlatıyordu. Bedir savaşında Ebu Cehl'in867 öldürüldüğünü duyunca şöyle buyurdu:

"O bu ümmetin Firavın'u idi."868

Cenabı Hakkın şu kavliyle haber verdiği gibi Firavın ve kavmi kafir, müşrik ve sabii bir topluluk idi:

"Musa ve kavmini bu toprakta bozgunculuk çıkarmaları, seni ve ilahlarını terketmeleri için mi (serbest) bırakacaksın." (A'raf: 7/127)

Firavın, Musa'nın getirdiği şeyin hak olduğunun farkında olmakla beraber küfründe inadını sürdürdü:

"Ayetlerimiz onlara, gözler önünde sergilenmiş olarak gelince dediler ki: "Bu, apaçık olan bir büyüdür. Vicdanları kabul ettiği halde zulüm ve büyükleme dolayısıyla bunları inkar ettiler." (Neml: 27/13-14)

"Andolsun, biz Musa'ya apaçık dokuz ayet vermiştik; işte İsrailoğullarına sor; onlara geldiği zaman Firavın ona: "Gerçekten ben seni büyülenmiş sanıyorum" demişti. O da: "Andolsun, bunları görülecek belgeler olarak göklerin ve yerin Rabbinden başkasının indirmediğini sen de bilmişsin; gerçekten ben de seni yıkılmış harab olmuş sanıyorum" demişti." (İsra: 17/101-102)

Nuh, Ad, Semud, Lut, Şuayb, İbrahim, Musa, Arab, Hind, Rum, Berber, Türk, Yunan milletinin kafir ve müşrikleri ile diğer kafir ve müşrikler sadece zan ve nevalarına tabi oluyor ve Allah'tan gelen kitablardan yüz çeviriyorlardı.

(867) Ebu Cehl: Amr b. Hişam b. Muğire el-Mahzumi el-Kurşi İslam'ın başlangıcında Peygamber'in (s.a.v.) en büyük düşmanlarından ve cahiliye döneminde Kureyş'in en ileri gelen liderlerinden birisidir.

"Ebu'l Hakim olarak çağrılırdı. İslam'a olan düşmanlığından dolayı müslümanlar onu "Ebu Cehl" olarak adlandırmışlardır. Bedir savaşında müşrik olarak öldürüldü.

(868) Hadisi tahric edenler: Ahmed Müsned: 1/444; Ebu Davud Ki-tab'ulCihad:

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

3/154.

373

Hakk Teala onlara, Adem cennetten düştüğü zaman hi-tab ettiği gibi hitab etmiştir: *

"Dedik ki: "Oradan hepiniz inin. Bundan sonra size benden bir hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyarsa, onlara korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır." İnkâr edip de ayetlerimizi yalanlayanlar ise; onlar, ateşin halkıdır ve orada süresiz kalacaklardır." (Bakara: 2/38-39)

"Dedi ki: "Kiminiz kiminize düşman olarak, hepiniz oradan inin. Artık size benden bir yol gösterici gelecektir, kim benim hidayetime uyarsa artık o şaşırıp sapmaz ve mutsuz olmaz. Kim de benim zikrimden yüz çevirirse, artık onun için sıkıntılı bir geçim vardır ve biz onu kıyamet günü kör olarak hasredeceğiz."

(Ta-ha: 20/123-124)

Bir başka yerde de şöyle buyruldu:

"Ey Ademoğulları, içinizden size ayetlerimi haber veren elçiler geldiğinde kim sakınırsa ve (davranışlarını) düzeltirse işte onlar için korku yoktur, onlar mahzun olmayacaklardır." (A'raf: 7/35)

Allah'ın onlara indirdiği nice açık ayetlere rağmen onlar ancak zanlarına ve nevalarının gösterdiğine uymayı seçmişlerdir. Bunlar kendilerinin akıl, görüş, akli kıyas ve anlayış sahipleri olduklarını iddia ederek kendilerini hikmet sahipleri-ve felsefeciler olarak isimlendirirler. Cedel, söz, güç iktidar ve mal peşinde koşarlar ve peygamberlere uyanları küçümseyerek onları sefihlik ve sapıklıkla ittiham ederler.

Bu konuda Cenabı Hakk şöyle buyurdu:

"Rasulleri kendilerine apaçık belgeler getirdiği zaman, onlar, yanlarında olan ilimden dolayı sevinip böbürlendiler de, kendisini alay konusu edindikleri şey, onları sarıp kuşatıverdi."

374

"Ve onlara: "İnsanların iman ettiği gibi siz de iman edin" denildiğinde: "Düşük akıllıların iman ettiği gibi mi iman edelim?" derler. Bilin ki, gerçekten asıl kendileri düşük akıllılardır; ama bilmezler." (Bakara: 2/13)

"Doğrusu, suç ve günah işleyenler; kimi iman edenlere gülüp geçerlerdi. Yanlarına vardıkları zaman, birbirlerine kaş göz ederlerdi. Kendi yakınlarına döndükleri zaman neşeyle dönerlerdi. Onları gördükleri zaman ise: "Bunlar elbette şaşkın sapıklardır" derlerdi. Oysa kendileri onların üzerine gözcü olarak gönderilmemişlerdi." (Mutaffifin: 83/29-33)

Nuh kavmi de şöyle demişti:

"Dediler ki: "Sana sıradan aşağılık insanlar uymuşken inanır mıyız?" (Şuara: 26/111)

Ve yine şöyle dediler:

"Sana, sağ görüşlü olan en aşağılıklarımızdan başkasının uyduğunu görmüyoruz." (Hud: 11/27)

Ve Hak Teala yine şöyle buyurdu:

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

"İnkâr edenlere dünya hayatı çekici kılındı (süslendi). Onlar, iman edenlerden kimileriyle alay ederler."

(Bakara: 2/212)

"Kavminin ileri gelenleri kendisine her uğradığında onunla alay ediyordu."
(Hud: 11/38)

Alay etmekle yetinmiyorlar peygamberleri bir de delilik, sefihlik, sapıklık ve benzer kötü sıfatlarla tanımlıyorlardı.

Nuh'a:

"Delidir." (Kamer: 54/9)

Demeleri gibi. Ve şöyle dediler:

"Kavminin önde gelenleri: "Gerçekten biz seni açıkça bir 'şaşırmışlık ve sapmışlık' içinde görüyoruz" dediler. O: "Ey kavmim, bende bir 'şaşırmışlık ve sapmışlık' yoktur; ama ben alemlerin Rabbinden bir elçiyim" dedi." (A'raf: 7/60-61)

375

Hud kavmi de O'na şöyle dediler:

"Kavminin önde gelenlerinden inkâr edenler dediler ki: "Gerçekten biz seni 'aklı bir yetersizlik' içinde görüyoruz ve doğrusu biz senin yalancılardan olduğunu sanıyoruz." (Hud) "Ey kavmim" dedi. Bende akıl yetersizliği yoktur; ama ben gerçekten alemlerin Rabbinden bir elçiyim." (A'raf: 7/66-67)

376

FASIL

Peygamberlere imanın toptan ve umumi olması gerekir. Peygamberler arasında ayırım yapılamaz. Onların ve getirdikleri mesajların tümüne inanmak vaciptir. Bu konuda herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir. Kim peygamberlerin bazılarını inanıp, bazılarını inanmaz veya Allah'ın indirdiklerinin bazılarını inanmazsa o kafirdir.

Bu dinlerini değiştiren yahudi, hristiyan ve sabiilerin halidir. Bu ümmetler aslen Allah'a ve ahiret gününe inanıp, sa-lîh ameller işleyen topluluklar idiler. Ki Cenabı Hakkın buyurduğu gibi onlara korku yoktur ve onlar mahzun da olmayacaklardır:

"Şüphesiz iman edenlerle, yahudiler, hristiyanlar ve sabiilerden Allah'a ve ahiret gününe inanıp salih amel işleyenler için Rableri katında mükafaatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi onlar üzülmeceklerdir." (Bakara: 2/62)

Bunun benzeri bir diğer ayet Maide'de vardır.869

Fakat bu ümmetler daha sonra dinlerini tahrif ederek peygamberleri birbirinden ayırdılar ve bazılarını inanıp, bazılarını inkâr ettiler.

Yahudiler şöyle dediler:

"Onlara: "Allah'ın indirdiklerine iman edin" denildiğinde: "Biz, bize indirilene iman ederiz" derler ve ondan sonra olan (Kur'an'ı) inkâr ederler. Oysa o (Kur'an), yanlarındakini doğrulayan bir gerçektir."

(Bakara: 2/91)

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Cenabı Hakk şöyle buyurdu:

(869) Maide 69 ayette şöyle buyrulmuştur:

"İman edenler ile yahudiler, sabiiler ve hristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzülecekde değildir."

377

"Allah'ı ve elçilerini inkar edenler, Allah ile elçilerinin arasını ayırmak isteyenler, "Bazısına inanırız, bazısını tanımayız" diyen ve bu ikisi arasında bir yol tutmak isteyenler. İşte bunlar, gerçekten kafir olanlardır. Kafirlerle aşağılatın bir azap hazırlanmıştır."

(Nisa: 4/150-151)

Ve yine şöyle buyurdu:

"Deyinki: "Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve torunlarına indirilene, Musa ve İsa'ya verilen ile peygamberlere Rabbinden verilene iman ettik. Onlardan hiç birini diğerinden ayırdetmeyiz ve biz O'na teslim olmuşlarız. Şayet onlar da, sizin inandığınız gibi inanırlarsa, kuşkusuz doğru yolu bulmuş olurlar; yok eğer yüz çevirirlerse, onlar elbette bir aykırılık içindedirler. Sana onlara karşı Allah yeter. O, işitendir, bilendir." (Bakara: 2/136-137)

Hak Teala müminlerle ilgili olarak da şöyle buyurdu:

"Elçi, kendisine Rabbinden indirilene iman etti, müminler de. Tümü, Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve elçilerine inandı. "O'nun elçileri arasında hiç birini ayırdetmeyiz. İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz bağışlamayı (dileriz). Varış ancak sana'dır." dediler."

(Bakara: 2/285)

Cenabı Hak iman edenleri överken, bazılarını inanıp, bazılarını inanmayarak kitaplarda ayırım yapanları da kınadı:

"Kitap konusunda anlaşmazlığa düşenler ise uzak bir ayrılık içindedirler."

(Bakara: 2/176)

"Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra, birbirlerine karşı olan 'azgınlık ve kıskançlıkları' yüzünden anlaşmazlığa düşenler, o (Kitap) verilenlerden başkası değildir." (Bakara: 2/213)

"Kitap ehlinde olanlar, ancak kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra fırkalara ayrıldılar."

(Beyyine: 98/4)

378

"Kendilerine apaçık belgeler geldikten sonra, parçalanıp ayrılan ve anlaşmazlığa düşenler gibi olmayın. İşte onlar için büyük bir azap vardır."

(Al-i İmran: 3/105)

"Gerçek şu ki, dinlerini parça parça edip kendileri de gruplaşanlar, sen hiçbir şeyde onlardan değilsin."

(En'am: 6/159)

379

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

FASIL

Ayrım ve bölücülük bazen peygamberlerin kadri konusunda bazen de vasıfları konusunda olmaktadır. Kemmiyet veya keyfiyet, veya tenzil ve tevil konusunda olduğu gibi. Mevcud'un mevsuf bir hakikati ve mahdud bir mikdarı vardır.

Allah'ın Rasullerine indirdiğinde ayrım ve bölücülük bazen kadri bazen de vasıfı konusunda olmaktadır:

Birincisi yahudilerin sözleri gibidir: İsa ve Muhammed'e indirilene değil, Musa'ya indirilene inanırız. Hristiyanlar da Mesih'e inanıp, Muhammed'e inanmamakla aynı konumdadırlar. Peygamberler veya kitapların bazılarına inanıp da bazılarına inanmayan herkesin durumu budur.

Yine bu ümmet içinde de kitap ve sünnetin bazı nasları-na inanıp, bazılarına inanmayan bidatçiler mevcuttur ki bunların bu bidatleri küfürden kaynaklanmaktadır.

Vasfa gelince: Yahudiler ve Hristiyanların Mesih hakkındaki ihtilaflarını buna örnek verebiliriz. Yahudiler o'nun bir kul olduğunu kabul ederler ancak peygamberliğini kabul etmezler. Hristiyanlar ise onun peygamberliğini kabul ederler fakat aynı zamanda onu tanrı da kabul ederler.

Her iki taife İsa Mesih'in vasıf ve sıfatı hususunda ihtilaf ettiler. Her iki taifenin de hak ve batıl yönleri bulunmaktadır.

Felsefeci Sabiilerin durumu da böyledir. Bunlar Allah'ın peygamberlerine indirdikleri konusunda hak sözler söyledikleri gibi batıl sözler de söylemektedirler. Buna örnek olarak onların şu sözlerini verebiliriz: "Peygamberlere itaat etmek ve yollarından gitmek gerekir. Getirdikleri şeylere Allah sözü demek caizdir. Fakat Allah onlara bu sözleri dünya semasındaki akli faal olan ruhdan indirmiştir. Yoksa kendi indinden değil!"

380

Görüldüğü gibi bu söz bir yönüyle hak iken, diğer bir yönüyle de batıldır.

Bu kimseler aynı zamanda ayrımcı ve bölücü kimselerdir. Allah'ın indirdiği ve elçilerinin sıfatlarının bir kısmını kabul ederlerken diğer bir kısmını da inkar etmektedirler. İnkâr ettikleri sıfatlar kabul ettiklerinden belkide daha çoktur. Aynı yahudilerin kitaptan inkar ettiklerinin kabul ettiklerinden daha çok olması gibi. Bir yönüyle onlar yahudilerden daha şedid kafirler iken, diğer yönüyle de yahudiler onlardan daha şedid kafirlerdir.

Bu kimselerden yahudi Veya hristiyan olan iki cihetle kafirdirler. Son peygamber kabul etmemeleri cihetiyle ve ya-hudilik veya hristiyanlık dinini hak görmeleri cihetiyle.

Bunların aralarındaki dereceler, iman ettikleri veya inkar ettikleri sıfatların çokluğuna göre değişiklik gösterir.

İslam'a müntesib görünen kimselerden de Kur'an ve Peygamber (s.a.v.) bazı sıfatlarını kabul edip, bazılarını kabul etmeyen kimseler vardır ki bunların yahudi ve hiris-tiyanlardan hiçbir farkları yoktur.

Bu ümmete müntesib göründükleri halde Peygamber'in (s.a.v.) getirdiklerinin bazısına inanıp, bazısına inanmayanların ne denli büyük bir sapıklık ve delalet

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

içinde oldukları çok açık biçimde görülmektedir.

381

FASIL

Allah'ın indirdiklerinden bazılarının inkar edenler ile Allah'ın indirdiklerinin tamamını inkar edenler birçok bakımdan birbirlerine benzemektedirler. Muhammed'e indirilenleri inkar eden yahudi, hiristiyan ve sabiiler ile, müşrikler, mecusiler ve onlara tabii olan sabiiler arasında açık bir benzerlik mevcuttur.

Bu inkarcılar, Allah'ın ayetlerine ve elçileriyle beraber gönderdiği kitaplara, şeriatlara ve peygamberlerin siretleri gibi hususlara itiraz ediyorlar ki, tarih boyunca tüm inkarcılar bu konuda aynı itirazlarla hareket etmişlerdir. Muhammed'e (s.a.v.) yapılan itirazların aynısı Musa (a.s.) ve İsa'ya (a.s.) da yapılmıştır.

Bu konuda Cenabı Hakk şöyle buyurmaktadır:

"Allah'ın ayetleri konusunda inkar edenlerden başkası mücadele etmez. Öyleyse onların şehirlerde dönüp dolaşması seni aldatmasın. Kendilerinden önce Nuh kavmi de yalanlandı ve kendilerinden sonra fırkalar da. Her ümmet, kendi elçilerini yakalamaya yeltendi. Hakkı, onunla yürürlükten kaldırmak için, 'batıla dayanarak' mücadeleye giriştiler. Ben de onları yakalayıverdim. Artık benim cezalandırmam nasılmış?"

(Mü'min: 40/4-5)

Ve yine şöyle buyurdu:

"Ki onlar, Allah'ın ayetleri konusunda kendilerine gelmiş bir delil bulunmaksızın mücadele edip dururlar. (Bu) Allah katında da iman edenler katında da büyük bir öfke (sebebi)dir." (Mü'min: 40/35)

Başka bir ayette de şöyle buyruldu:

"Şüphesiz, kendilerine gelmiş bulunan hiçbir delil olmaksızın, Allah'ın ayetleri konusunda mücadele edenlere gelince, onların göğüslerinde kendisine ulaşama-

382

yacakları bir büyüklük (isteği)den başkası yoktur. Artık sen Allah'a sığın. Şüphesiz O hakkıyla işiten, hakkıyla görendir." (Mü'min: 40/56)

"Allah'ın ayetleri hakkında mücadele edenleri görmüyor musun; nasıl da döndürülüyorlar? Ki onlar, Kitabı ve elçilerimizle gönderdiğimiz şeyleri yalanladılar. Artık yakında bileceklerdir." (Mü'min: 40/69-70)

Oysaki Allah (c.c.) elçilerini çeşitli mucizeler, hüccetler, büyük ve göz kamaştırıcı kudret ile teyid etmiştir. O'nun nübüvvet ile yeryüzünün doğusu ve batısı aydınlanmış, ve daha önce geçen peygamberlerin nübüvvetleri O'nunla sabit olmuştur. Hak batıldan O'nun nübüvveti ile ayrılmıştır. Eğer O'nun nübüvveti olmasaydı insanlar kat kat karanlıklar ve çeşitli kargaşalar içinde kalırlardı. Kitap ehli de üm-miler de! Dolayısıyla daha önceki peygamberlere, yöneltilen itirazların aynısı O 'na da yöneltilmiştir. Allah ona, getirdiği şeylerin daha önce Ehli kitaba gelen şeylerle aynı olduğu konusunda Ehli kitabı şahid göstermesini emretti. Bu onların cizyeyi kabul etmelerinin bazı hikmetlerindendir:

"Sana indirdiğimizden eğer kuşkudaysan, senden önce kitabı okuyanlara sor.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Andolsun, Rabbinden sana gerçek gelmiştir, şu halde kuşkuyla kapılanlardan olma." (Yunus: 10/94)

"Benimle sizin aranızda şahid olarak Allah yeter ve yanlarında kitabın ilmi bulunanlar da (bu gerçeği bilir)." (Ra'd: 13/43)

"Biz senden evvel kendilerine vahyettiğimiz rkekler-den başka (peygamberler) göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, zikir ehline sorun. (Onları) Apaçık deliller kitaplarla (gönderdik)..." (Nahl: 16/43-44)

Bir başka surede de şöyle buyruldu:

"Biz senden öncede kendilerine vahyettiğimiz erkekler dışında elçi göndermedik. Eğer bilmiyorsanız o hal-

383

de zikir ehline sorun." (Enbiya: 21/7)

"De ki: "Gördünüz mü haber verin; eğer (bu Kur'an'ı) Allah katından ise, siz de onu inkar etmişseniz ve İsrailoğullarından bir şahid bunun bir benzerine şahitlik edip iman etmişse ve siz de büyüklük taşlamışsanız (bunun sonucu ne olacak)?" (Ahkaf: 46/10)

Bu kafirler peygamberler hakkında bir takım yanlış kıyaslar yaparak inkar yoluna saptılar. Oysa kıyasda benzeyen ile benzetilen arasında müşterek bir payda olması gerekir. Şeytanlar kendi dostlarına inerek onlara batıl şeyleri ilham etmektedirler:

"Gerçekten şeytanlar, sizinle mücadele etmeleri için kendi dostlarına gizli çağrılarda bulunurlar."

(En'am: 6/121)

Cenabı Hak "Ta-Sin" suresinde Musa kıssasını Allah'ın onunla konuşmasını ve onu Firavun'a göndermesini anlattı ki, bu kıssa daha önce de dediğimiz gibi Kür'an'ın en önemli kıssalarındandır.

Şuara suresinde ise peşpeşe şu dokuz peygamberin kıssaları anlatıldı. Musa, İbrahim, Nuh, Hud, Salih, Lut ve Şuayb. Sonra da şöyle buyurdu:

"Gerçekten o (Kur'an) alemlerin Rabbinin (bir) indirmesidir. O'nu Ruh'u'l-Emin indirdi. Uyarıcılardan olman için, senin kalbinin üzerine (indirmiştir)."

(Şuara: 26/192-193)

Şu ayetlere kadar:

"Şairler ise; gerçekten onlara azgın-sapıklar uyar. Görmedin mi; onlar, herbir vadide vehmedip duruyorlar, ve gerçekten onlar, yapmayacakları şeyleri söylüyorlar." (Şuara: 26/224-226)

Ayeti kerimelerde peygamberler ile kahinler, yalancı peygamberler ve şairler gibi şeytanın fısıltılarına kulak veren kimseler arasındaki fark zikredilmiştir. Peygamberler dı-

384

şındaki tüm bu zümreler şeytanla ilişkilidirler ve şeytanın fısıltılarına kulak vererek insanları o doğrultuya yöneltmektedirler.

Şeytan ancak kendisine münasib olan yalancı ve facirle-rin üzerine inebilir. Sadık ve muttaki kimselerin değil. Şairler ise çoğunlukla insanların duygularına

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

hitap ederek onları heva, hevese ve şehvetlere yöneltirler. İns ve cin şeytanları kendi mühasibleriyle yakınlık içindedirler.

385

FASIL

Bu aslın beyanından sonra bidatin küfürden kaynaklandığı gerçeği ortaya çıkmış oldu.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Cenabı Hakkın Kur'an-ı Kerim'de övdüğü yahudi ve hiristiyanlar, önceleri mümin ve müslüman idiler. Allah'ın indirdiklerinden herhangi bir şeyi değiştirmedikleri gibi, inkara da sapmamışlardı. Ancak daha sonra, Allah'ın dinini değiştirerek ve Allah'ın Muham-med'e (a.s.) indirdiğini inkar ederek kafirlerden oldular. Kafir yahudi, hiristiyan ve sabiilerden bir zümre ise, nifak yolunu seçmiştir.

Son dönem Sabiileri, Cenabı Hakkın kelim sıfatını, konuşma ve söylemesini, veya insanlardan birine kendi katından bazı sözler göndermesini veya beşerden birisiyle konuşmasını inkar ettiler. Onlara göre Allah (c.c.) ilim, muhabbet, rahmet gibi subuti sıfatlarla sıfatlanamaz. Ayrıca Allah'ın İbrahim'i dost, Musa'yı kelim edinmesini de reddederler.

Onlar Allah'ı (c.c.) olumlu veya olumsuz sıfatlarla tanımlarlar. Meselan: Cisim değildir, cevher ve araz değildir. Alemin dahili veya haricinde değildir. Veya izafet ile tanımlarlar. Mesela: Alemin mebedidir veya iletu'l ula'dır demeleri gibi. Bazen de selb ve izafet ile mürekkeb sıfatlar ile tanımlarlar: Aıl, maluk ve akl gibi.

Onlara göre Allah başkaları dışında Musa'yı kelim ve teklim ile seçmemiştir. Muhammed'i de başkaları dışında irsal ile görevlendirmemiştir. Onlar Allah'ın ayrıntıları bilmesini veya irade etmesini kabul etmezler. Bilakis kabul eder-seler Allah'ın genel ilim ve iradesini kabul ederler.

Onlardan nübüvveti kabul edenler ise şöyle derler: Nübüvvet diğer insanlar gibi peygamberlerin de iç alemlerinde coşkuyla hissedilen feyizden ibarettir. Peygamberleri ayrıcalıklı kalan şey onların bu feyizleri almada daha isti-

386

daflı olmalarıdır. Bu feyizler sayesinde onlar başkalarının bilmediklerini bilir, başkalarının işitmediklerini işitir, başkalarının görmediklerini görür ve başkalarının yapmadıkları-ını yaparlar.

Bunlara göre peygamberlerin sözlerinin diğer insanların sözlerinden hiçbir farkı yoktur

Kur'an'ı:

"Bu, bir beşer sözünden başkası değildir."

(Müddessir: 74/25)

Diye reddeden arap müşriklerinden Velid b. Muğire⁸⁷⁰ sabiilerdendir.

Sabiiler, Ehli Kitap gibidirler. Allah (c.c.) bazan onları müşriklerle beraber, bazen de Ehli Kitap ile beraber zikretmiştir: 1 Hakk Teala şöyle buyurdu:

"Kitap ehlinde ve müşriklerden inkar edenler, kendilerine apaçık bir delil gelinceye kadar, (bulundukları durumdan) kopup, ayrılacak değillerdi."

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

(Beyyine: 98/1)

Şu kavli ilahiye kadar:

"Şüphesiz, kitap ehlinde ve müşriklerden inkar edenler, içinde sürekli kalıcılar olmak üzere cehennem ateşindedirler." (Beyyine: 98/6)

Hacc suresinde de altı milletin arasında zikredilmişlerdir:

"Gerçekten iman edenler, Yahudiler, Sabiiler, Hris-tiyanlar, Mecusiler ve müşrikler; şüphesiz Allah, kıyamet günü aralarını ayıracaktır." (Hacc: 22/17)

Cenabı Hakk yine şöyle buyurdu:

"Onlar, Allah'ı bırakıp hahamlarını ve rahiplerini

(870) Velid b. Muğire b. Abdillâh b. Amr b. Mahzum Ebu Abd Şems. Cahiliye döneminde Arap hakimlerinden ve Kureyş'in liderlerinden birisidir. Yaşlı döneminde İslama yetişti fakat küfründe ısrar etti. Hicretten üç ay sonra öldü. Halid b. Velid'in babasıdır.

387

rabler edindiler ve Meryem oğlu Mesih'i de... Oysa onlar, tek olan bir ilaha ibadet etmekten başka bir şeyle em-rolunmadılar. O'ndan başka ilah yoktur. O, bunların şirk koştukları şeylerden yücedir." (Tevbe: 9/31)

Bundan bir önceki ve bir sonraki ayet ise şöyledir:

"Yahudiler: "Üzeyr Allah'ın oğludur" dediler; hris-tiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur" dediler. Bu, onların ağızlarıyla söylemeleridir; onlar, bundan önceki inkar edenlerin sözlerini taklid ediyorlar. Allah onları kahretsin; nasıl da çevriliyorlar?" (Tevbe: 9/30)

"Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Oysa kafirler istemese de Allah, kendi nurunu tamamlamaktan başkasını istemiyor." (Tevbe: 9/32)

Ve yine şöyle buyurdu:

"Andolsun, "Allah için üçüncüsüdür" diyenler küfre düşmüştür." (Maide: 5/73)

"Andolsun, "Şüphesiz Allah, Meryemoğlu Mesih'tir" diyenler küfre düşmüştür." (Maide: 5/72)

"Allah: "Ey Meryemoğlu İsa, insanlara, beni ve annemi Allah'ı bırakarak iki ilah edin, diye sen mi söyledin? dediğinde: "Seni tenzih ederim, hakkım olmayan bir sözü söylemek bana yakışmaz..."

(Maide: 5/116)

"(Allah) "Üçtür" demeyiniz. (Bundan) kaçının, sizin için hayırlıdır." (Nisa: 4/171)

Dinlerini değiştiren Yahudiler ve Hristiyanlar aynı zamanda müşrik iseler, Sabiiler onlardan daha çok müşriktir. Müşriklikleri dinlerini değiştirdikten sonradır. Dinlerini değiştirmeden önce ise müşrik değillerdi. Bu ümmetlerin dinlerinin aslı sahih ve şirkten uzaktır. Şirk, sonradan bulaşmış oldukları bir bidattir. Bu hususun iyi anlaşılması gerekir.

Arapların ileri gelenlerinden o kişi (Velid b. Muğire)'de

388

öyledir. Ki o, arapların en büyük hakim ve felsefecilerinden biri sayılıyordu. Bu nedenledir ki Cenabı Hakk ayeti kerimelerde O'nun felsefe kokan şu halini ve

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

sözlerini bildirdi:

"Çünkü o, düşündü ve bir ölçü tespit etti, Kahrolası, nasıl bir ölçü koydu? Yine kahrolası, nasıl bir ölçü koydu? Sonra bir baktı. Sonra kaşlarını çatı ve yüzünü ekşitti. Sonra da sırt çevirdi ve büyüklük tasladı. Böylece "Bu, yalnızca aktarılacak öğrenilen bir büyüktür", dedi. "Bu, bir beşer sözünden başkası değildir."

(Müddessir: 74/18-25)

Sonra bu kimseler peygamberlerin sözleri karşısında hayret ve şaşkınlık içindedirler. Nübüvvet nuru onları şaşkınlığa düşürmektedir. Bu durumda nübüvvet karşı muhtelif fikirlere bölünmüşlerdir.

Bazıları peygamberlerin söylediği çoğu şeylere inanmaz, bunlardan yüz çevirir veya şüphe ederler.

Bazıları: Maslahat gereği yalan söylenebilir. Peygamberlerde böyle yapmışlardır, derler.

Bazıları ise: Peygamberlerin bu sözleri hayaller ve hakikatleri insanların kalplerine yaklaştırmak için verilen misallerden ibarettir demişlerdir. Farabi⁸⁷¹ ve İbni Sina'nın⁸⁷² yolu budur. Fakat İbn Sina bazı yönlerden imana daha yakındır fakat mümin değildir.

Muhammed'in (s.a.v.) risalesini idrak tüm felsefeciler bu

(871) Muhammed b. Muhammed b. Özlağ b. Turhan el-Farabi. Ebu'n-Nasr. Felsefeci, matematikçi, tabib, Türk, Fars, Yunan ve Süryani dillerini biliyordu. Marran'a giderek Yuhanna'dan felsefe dersleri aldı. Medinetu'l-Fadile, İhsau'l-Ulum, el-Medhal ile'l mantık gibi çeşitli eserleri vardır. 339 yılında vefat etti.

(872) Hüseyin b. Abdullah b. Sina, Ebu Ali. Başta tıp ve felsefe olmak üzere muhtelif ilim dallarında şöhret kazanmıştır.

"Şifa", işaret, Kanun gibi eserleri vardır. 428 yılında vefat etti.

389

risaletin aydınlığı ihtiva ettiği faydalı ilimler ve güzel davranışlar karşısında az veya çok şaşkınlık ve hayranlığa kapılmışlardır.

Hatta İbni Sina şöyle dedi:

"Tüm büyük felsefeciler yeryüzüne bu şeriaten daha üstün başka bir şeriat gelmediği hususunda tam bir ittifak içindedirler."

Felsefeciler de diğer kardeşleri gibi kitap ve sünnetin naslarından işlerine gelmeyenı tevil ve tahrif yoluna gitmişlerdir. Bu tevil ve saptırmalar onların küfre girmesine neden olmuştur.

Peygamber getirdikleri sözlerin Allah'ın sözleri olduğunu söylemeleri üzerine felsefeciler de zahiren böyle söyleyip, batinen aksine inanmışlardır. Müslümanlar arasında münafıklık yaparak, "Kur'an Allah'ın sözüdür, diğer peygamberlerin getirdikleri de Allah'ın kelimidir, fakat Allah'ın kelimadan maksat; bu sözlerin peygamberlere feyz yoluyla faal akıldan gelmesidir" demişlerdir.

Ve bir diğer iddiaları da şudur: Faal akıl, Cibril'dir. Çünkü o gaybi konularda cimri değildir ve bol bol feyz dağıtır.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Ve bir diğer sözleri Allah Musa ile Sema aklıyla konuştu. Riyazat ve çile erbabı da bu mücadelelerinden sonra Musa'nın duyduklarını duyma mertebesine erişirler.

Onların bu sözleri birçok meşhur insanın sapıtmasına vesile olmuştur ki bunlardan biri de "Ebu Hamid el-Gaza-li'dir. Gazali onlardan etkilenmiş ve bunu kitaplarına yansıtmıştır.

Felsefeciler son dönem Sabiiler ve son risaletten sentez yaparak oluşturdukları fikirlerini "İhvani safa⁸⁷³ Risaleleri" altında yaymaya çalıştılar.

(873) İhvanu Safa: Bir grup Şii felsefeci. Asıl isimlerini gizleyerek, fikirlerini risaleler halinde telif edip halka dağıtırlardı. Daha fazla bilgi için el-Mevsuiyye el-Arabiyye el-Müeyssere (I/66)'ya bakınız.

390

Bu risalelerde makul ve mankul adı altında delilsiz ve saptırılmış birçok konuya yer vererek, insanlardan bazılarını saptırmayı başarmışlardır. Ayrıca bu risalelerde müsbet veya menfi yönde nübüvvet ve risaletle hiçbir ilgisi olmayan doğa ve matematik bilgileri de mevcuttur. Bu ilimler, ziraat, inşaat, dikişçilik gibi dünyevi faydalara şamildir.

Bu gizli Sabiilerin sözlerinin hakikati şudur: Kur'an diğer sözler gibi bir beşer sözüdür, ancak diğerlerinden daha üstündür. Aynen insanlardan bazılarının bazılarından üstün olması gibi. Ve bu sözler aynen diğer ilimlerin ehline ulaşması gibi Rasulullah'a (s.a.v.) feyz yoluyla ulaşmıştır.

Ey okuyucu bil ki bu sözler zahiren müslüman görünüp hakikatte münafık ve zındık olanların sözleridir ki, bunların sayısı son dönemlerde çokça artmıştır. Kendilerini felsefeci, kelamcı, tasavvufçu olarak sunan bu münafıklardan biri olan Tilmisani⁸⁷⁴ şöyle diyor:

"Bizim sözümüz Allah'a ulaştırır, Kur'an ise cennete" İbn Arabi⁸⁷⁵ ise şöyle demiştir:

"Veliler, Peygamber (s.a.v.) ve vahiy getiren melekler aynı yerden alırlar."

Bu zındıkların çokça söyledikleri sözlerden biri de şudur: "Kur'an genel için, bizim sözlerimiz ise özel kimseler içindir."

Daha önce müşriklerin yaptıkları gibi bu zındıklar da Kur'an'ı bölük bölük yaptılar. Bunlar sapıklıkta o kadar ileri gittiler ki kamil bir veli veya kamil bir felsefeciyi Rasulullah'a (s.a.v.) tercih ettiler.

(874) Ebu Rebi, Afifuddin Süleyman b. Ali el-Tilmisani. Tasavvuf zındıklarından birisi. Vahdeti vücudculardan, 690 yılında öldü.

(875) Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Arabi el-Endülüsi. Vahdeti Vücutçu. Övenleri bulunduğu gibi zındıklık ve küfürle ittiham edenler de vardır. "Fususul Hikem" ve Futuhatu'l-Mekkiyye gibi kitapları vardır ki bu kitaplarda zahiren küfrü gerektirecek birçok husus vardır."

391

Bu kimseler kendi iddialarınca bazı velileri veya felsefecileri, ki bunlar kendileri veya şeyhleridir. Peygamber'den (s.a.v.) üstün tutmakta bazen de, bir yönüyle o, bir yönüyle de biz üstünüz demektedirler.

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Allah'ın gönderdiği kelamı kendi kelimeleriyle kıyas ederlerken, peygamberleri de kendileriyle kıyas etmektedirler. Cenabı Hakk bu gibilerinin hallerini şöyle beyan etti:

"Onlar: "Allah, beşere hiçbir şey indirmemiştir" demekle Allah'ı, kadrinin hakkını vererek takdir edemediler." (En'am:6/91)

"Allah'a karşı yalan uydurup iftira düzenden veya kendisine hiç birşey vahyolunmamışken "Bana da vahy geldi" diyen ve "Allah'ın indirdiğinin bir benzerini ben de indiririm" diyenden daha zalim kimdir?"

(En'am: 6/93)

Cenabı Hakk bu gibi inkarcılara hitaben Tevrat ve İncil gibi Allah'ın katından olan iki kitap getirmeleri çağrısında bulunmuştur:

"İki büyü birbirine arka çıktı" dediler. Ve: "Gerçekten biz hepsini inkar edenleriz" dediler. De ki: Eğer doğruysanız, bu durumda Allah katından bu ikisinden (bana ve Musa'ya indirilen kitapta) daha doğru olan bir kitap getirin de, ona uymuş olayım." (Kasas: 28/48-49)

Aynı şekilde cinler de Kur'an'ı dinledikleri zaman şöyle dediler:

"Dediler ki: "Ey kavmimiz, gerçekten biz, Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekileri doğrulayan bir kitap dinledik; hakka ve doğru olan yola yöneltip iletmektedir." (Ahkaf: 46/30)

Ve Hakk yine şöyle buyurdu:

"De ki: "Gördünüz mü haber verin, eğer (bu Kur'an) Allah katından ise, siz de onu inkar etmişseniz ve İs-railoğullarından bir şahit bunu bir benzerine şahidlik 392

edip iman etmişse ve siz de büyüklük taslamışsanız (bunun sonucu ne olacak)?

Şüphesiz Allah, zalim olan bir kavmi hidayete erdirmez." (Ahkaf: 46/10)

Bu nedenle Necaşi Kur'an'ı dinlediği zaman:

"Bu Musa'nın getirdiğinin aynısıdır."876

Hakk teala sonrada şöyle buyurdu:

"Allah'a karşı yalan uydurup iftira düzenden veya kendisine hiçbir şey vahyolunmamışken, "Bana da vahiy geldi" diyen ve "Allah'ın indirdiğinin bir benzerini de ben indireceğim" diyenden daha zalim kimdir?"

(En'am: 6/93)

Yazdıklarını Allah'a izafe ederek iftira atanlarla, kendisine vahyolunduğunu iddia edip de kimin vahyettiğini açıklamayan yalancıların bunun gibi daha başka birçok sapık görüşleri mevcuttur. Vahiy iddiasında bulunanlar mutlaka bu iki kısımdan birisine dahildirler.

Uykularında rüya görenler, kalbime ilka edildi veya ilham geldi diyenler de bu ikinci kısma dahildirler.

Birinci kısma ise şunlar dahildir: Allah bana şöyle dedi veya şöyle emretti veya şöyle onayladı gibi sözler söyleyenler. Bu gibi şeylerin çoğu hayal ve evhamlardan kaynaklanmaktadır ki onlar da çoğu kez Müseylemetul Kezz-ab877 vb. gibi bunun Allah'tan değil de şeytandan olduğunun farkındadırlar.

"Allah'ın indirdiğinin bir benzerini ben indireceğim." Bu hal, insanların Allah'ın

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

kelamına benzer sözler getirebile-

(876) Bkz. Ahmed Müsned: 1/201-203;

İbni Hişam es-Siretü'n-Nebeviyye: 1/334-338; İbni Kesir el-Bidaye ve'n-Nihaye: 3/70-73.

(877) Müseyleme b. Siimame b. Bükeyr b. Habib el-Hanefi. Yalancı peygamber Yemame'de doğdu ve büyüdü. Peygamber (s.a.v.) bu fitneyi def edemedi vefat etti. Sonra halife olan Ebu Bekr onun üzerine Halid b. Velid komutasında bir ordu göndererek bu fitnenin kökünü kuruttu.

393

ceğini iddia edenlerin sözleridir. Riddeti esnasında Ebu Serh'in⁸⁷⁸ Kur'an'a karşı gelinebileceğini söylemesi bu kabildendir. Peygamberlerin asaletlerinin fuyuzatlı sözlerden ibaret olduğunu söyleyen tüm zındıklar, münafıklar ve kafirler bunun kapsamına girerler. "Allah'ın indirdiğinin bir benzerini ben de indirebilirim" diyenler bazen bu sözü Allah'ın hiçbirşey indirmediğine inanarak, bazen de birşeyler indirdiğine inanarak söylerler.

(878) Abdullah b. Sa'd b. Ebi Şerh b. Haris. Komutan. Osman b. Af-fan'm süt kardeşi. İlk müslümanlar ve vahiy katiplerinden. Sonra fitneye düşerek Medine'den Mekke'ye mürted olarak döndü. Fetih günü Rasu-lullah (s.a.v.) onun hakkında ölüm fermanı çıkardı. Osman Rasulullah'a (s.a.v.) gelerek onun için eman talep etti ve eman verildikten sonra tekrar müslüman oldu. H. 36 veya başka bir tarihte öldüğü söylenir.

394

FASIL

Bu nedenle kelam ve muhabbet sıfatını ilk kez inkar eden hicri ikinci yüzyılda Ca'd b. Dirhem'dir.⁸⁷⁹ Hasan el-Basri gibi islam alimleri bu adamın öldürülmesini emrettiler. Irak emiri Halid b. Abdillan el-Kasri⁸⁸⁰ minbere çıkarak:

"Ey insanlar! Allah'ın İbrahim'i dost edinmediğini ve Musa'yla konuşmadığını iddia eden Ca'd b. Dirhem'i öldüreceğim. Allah onun dediklerinden münezzeh ve çok yücedir, dedi ve kalkıp Ca'd'ın boynunu vurdu.⁸⁸¹

O'ndan sonra gelen Cehm b. Safvan da Allah'ın konuşma sıfatını inkar etti. Sonra müslümanlara karşı münafıklık yaparak kelam lafzını kabul etti ve şöyle dedi: "Kelamını hava ve ağaç yaprağı gibi mahallerde yaratır.

Bundan sonra İslama müntesib görülen Mutezile ve benzer fırkalar Ca'd ve Cehm'e tabi olarak Sabiiler ve müşriklerin bu gibi sözlerini tartışmaya başladılar. Sabiilerin yaratılmışlar konusunda iki ayrı görüşler vardır.

Bazıları şöyle dediler: Gökler yok iken, Peygamberler ve Allah'ın Kitaplarının haber verdiği gibi sonradan yaratılmıştır. Bazıları da şöyle dediler: "Bilakis gökler kadim ve ezelidir. İlk mevcut ile beraber vardır. Kendi basma vacibul vücud'dur. Bazıları da tamamen yaratıcıyı inkar etmişlerdir.

Bu kafirlerin yaratılış ve diriliş, başlangıç ve dönüş konularında birbirleriyle çelişkili birçok makaleleri vardır.

(879) Ca'd b. Dirhem. Sapık bidatçi Allah'ın İbrahim'i halil edinmediğini ve

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

Musa ile konuşmadığını iddia etti. Irak valisi Halid b. Abdillan el-Kasri tarafından öldürüldü.

(880) Halid b. Abdillan b. Yezid b. Esed el-Kasri. Ebu'l-Heysem. Irak valisi ve meşhur arap hatiblerinden 126 yılında vefat etti.

(881) Bu eser için bakınız. Buhari Kitabul-Halki Efalil İbad sh: 8; Darami er-Red ale'l-Cehmiyye sh: 18; Beyhaki Sünenü'l-Kübra Kitab'uş-Şehadat: 10/205.

395

Çünkü bunlar kendilerini toplayacak olan Allah'ın ipine sarılmadılar. Ancak vahiy ile bilinen bu gibi şeylerde zan ve tahmin yürütmek insanları asla belli bir ortak noktada toplamaz.

Bunlar birbirleriyle ancak süfli tabiat olaylarından aldıkları kıyasla mücadele ve münazara ederler ve bu bu tür süfli mukaddimeler ile marifetullaha gökler, yaratılışın başlangıcı ve sonu hakkında ilme nail olmak isterler. Bu, on-, ların büyüklerinin de itiraf ettikleri gibi mümkün değildir. Onlar ancak zanna uyuyorlar ve bu şekilde asla yakini idrake ulaşamazlar.

Bu sapık bidatçiler, Allah'ın hidayeti ile hidayet bulmamış kelam ve cedel ehlini kendi yollarına çekerek onları İslam ümmetine musallat kılmışlardır. Peygamber (s.a.v.) bu durumu şöyle haber vermiştir:

"Kariş kariş, arşın arşın sizden önceki ümmetleri takip edeceksiniz."

"Faris ve Rum'mu ya Rasulallah!?" dediler. Rasulullah (s.a.v.):

"Fars ve Rum'dan başka insanlardan kim var ki!?" buyurdu.882

Kelam ve cedel ehli alemin hudusuna Sabiiler gibi ecsam ve araz ile deli getirdiler. Önce arazi tesbit ediyor sonra da bunların ecsam için gereğini sonra da hudusunu vurguluyorlar. Sonra da şöyle diyorlar:

"Havadisi geçmeyen herşey hadistir. Cedel ehlinin çoğu alemin hudusu mevzusunu bu yolla izah etmişlerdir.

Araz'in -ki o sıfatlardır- kendilerince araza hamil mev-sufun hudusuna delalet ettiğini görünce bunu Allah'tan nefyetteler. Çünkü sübutu hudusu gerektirmektedir. Böylece sımsıkı sarıldıkları hudusul alem delilinin ne kadar çürük

(882) Buhari Kitab'ul-İtisam bi's-Sünnet: 8/151; Ahmed Müsned: 2/325, 336.

396

olduğu görülmüş oldu.

Bu kelamcılar alemin kadim ve nübüvvetin peygamberin nefsinde yaşanan kamil bir feyzden ibaret olduğunu söyleyen Sabiiler felsefecilere muhalefet ettiler. Çünkü kelamcılar, hakka daha yakın ve kalpleri Kur'an ve İslam nuruyla daha dolu olduğu için akli ve semi delillere daha çok sahiptirler. Her ne kadar birçok bakımdan Rasulullah'in (s.a.v.) sünnetinden sapmış olsalar da Sabii felsefecilerden çok çok hayırlıdır.

Fakat, Allah'ın konuşmadığı, ilim, kudret ve diğer sıfatlardan hiçbir sıfata sahip olmadığı hususunda felsefecilere tabi oldular. Çünkü onlara göre Allah'ın konuşmasının isbatı, onun cisim olmasını gerektirir; cisim ise hadistir. Çünkü cisim mevsufun hudusuna delalet eden sıfatlardan bir sıfattır. Hatta onlara göre

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

bu, mütekellimin hudusuna başkasından daha çok delalet eder. Yine bunda başkasında olmayan tertib, takdim ve tehir vardır.

Fakat Peyamberlerin Allah'm konuştuğu ve kalam sahibi olduğu konusundaki ittifakları -ki Kur'an'da buna delalet eden birçok nas vardır- kelamcıların şöyle demek zorunda bıraktı: "Allah hakiki değil, mecazen mütekellimdir." İnat ve açık inkara sapmadan önceki sözleri böyle idi.

Sonra bu kendilerinin söyledikleri bu sözü çirkin görüp şöyle dediler:

"Evet Alah mütekellimdir." Hatta bazı kelamcılar kendileri de dahil olmak üzere tüm müslümanların bu konuda icma ettiklerini nakletti. Fakat kelameıların gerçek inançları bu değildir. Bu sözü şöyle tevil ettiler: Ondan ayrı mekanda olsa, kalamın"fiilinde mütekellimdir. Sonra mütekellim kelimesine arap dilinde olmayan, uydurma anlamlar yükleyerek, bu kelimeyi asli anlamından saptırdılar. Bunlar Kur'an mahluktur diyen fırkanın sözleridir.

Bu söz, peygamberlerin getirdiklerini inkar etselerde,

397

hudusul alem konusunda onlarla aynı sözü söyleyen Sabi-ilerin sözleridir. Fakat bu söz küfrü ilzam etmez. Onlar bu sözden şunu kastediyorlar. Allah muayyen bir yaratmış olduğu bu sözü gönderdi.

Fakat bu kimseler ilahi kitapların murad ettiği anlamda Allah'a mütekellim olmasını inkar ettiler. Onlara göre kalam sıfat olduğundan dolayı kabul edilemez. Çünkü di-dalarına göre Allah sıfatlardan uzaktır. Onlara göre, kalam kadim olmadığından, hadis olması gerekir.

İşte sabiilerden bir fırka olan bu kimselere peygamberlere tabi olan müminler arasındaki ihtilaf bundan kaynaklanmaktadır. Onlar Allah'ın kalam sıfatı gibi bazı sıfatlarını inkar ederek kitabın bir kısmına inanıp, bir kısmını inkar ettiler.

Müminler ise Rablerinden kendilerine indirilen Allah'ın Kur'an ve diğer kitaplarla Musa ile konuştuğu ve Allah'ın konuşup, emrettiği, sözü söylediği gerçeklerine tabi oldular. Sözü yerinden saptırmadılar. Saptıranları iman basiretiyle Kur'an'dan, hadilerden, sahabe ve tabiinden selevin ic-masıyla reddettiler.

Onlar bunların sözlerinin, Yahudi ve Hristiyanların sözlerinden daha tehlikeli olduğunu biliyorlardı. Hatta müs-lümanların imam Abdullah b. Mübarek şöyle demiştir:

"Biz yahudi ve hristiyanların sözlerini hikaye edebiliyoruz, fakat Cehmiyye'nin sözlerini hikaye etmeye dilimiz varmıyor."883

Sabiiler ve müşriklerin kalıntıları olan bu Cehmiyye fırkası özellikle H. 2 yüzyılın sonları ile H. 3 yüzyılın baş-

(883) Bu sözü tahrir edenler:

Buhari Kitabu Malkül Efali'l-İbad sh: 10; Abdullah b. Ahmed b. Hanbel Kitab'üs-Sünnet sh: 7; Ebu Davud Kitabu Mesailu İmam Ahmed sh: 269; Darimi er-Red ale'l-Cehmiyye sh: 21.

398

larında "Mamun"884 olarak lakaplandırılan Ebu'l-Abbas'ın döneminde eski

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

müşrik ve Sabii'lerin kitaplarının arapçaya terceme edilmesiyle zuhur etti. Bu dönemde Eski Yunan, Hind ve Fars'ın sapık düşünceleri terceme yoluyla İslam alemine bulaşmış oldu.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi İlam'da çıkan bidatçi kelamcılar Sabiilerden bir cüzdürler. Mutezile felsefecilerden bir bakiyedir sözü meşhurdur. Mutezile fitnesi birçok ilim adamını, kelamcıyı, halifeleri vezirleri, komutanları kendisine çekmiş ve bundan Allah'ın indirdiğine değiştirmek -sizin olduğu gibi tabi olan müslüman erkek ve kadınlar büyük sıkıntılar çekmiştir. Müslümanları Rasulullah'ın (s.a.v.) sünneti konusundaki kusurları, bu bidatçilerin bir dönem hakimiyeti ellerine geçirmelerine vesile olmuştur.

(884) Halife Ebu'l-Abbas Abdullah b. Harun er-Reşid b. Muhammed el-Mehdi b. Ebi Cafer el-Mansur el-Abbasi. 170 yılında doğdu ve ilim, edebiyat, tarih, mantık ve felsefe okudu. Eski kültürlere ait kitapları arapçaya çevirtti. Kur'an'ın yaratıldığı sözünü benimsedi ve halkı bu görüşü kabule zorladı. 218 yılında vefat etti.

399

FASIL

Sonra sıfatları kabul eden başka bir kelamcı zümre türedi. Bunlar Allah'ın ilim, kudret, işitme, görme hayat ve kelam sıfatlarını nebevi naslara uygun akli kıyaslarla savundular. Cevher ile kaim olan sıfatı araz olması nedeniyle Rab ile kaim olan sıfatlardan ayırdılar. Rab ile kaim olan sıfatları araz olarak isimlendirmezler. Çünkü araz daim olmaz ve baki kalmaz. Veya mütehayyiz veya cisim ile kaim olur. Rabbin sıfatları ise daim ve lazımdır. Ecsam ile kaim olan araz cinsinden değildir.

Bu zümreye sıfatçı kıyas kelamcıları denilir. Birçok hususta sıfatları inkar eden Sabii kalıntısı kelamcılardan farklıdır. Akli kıyas yoluyla birçok sıfatı kabul ve ispat ettiler. Yedi sıfat da buna dahildir ki, o da şunlardır: Hayat, il-4m, kudret, irade, semi (işitme), Basar (görme) ve kelam (konuşma).

Fakat işitme ve görme sıfatlarının akli sıfatlardan mı yoksa haber ve işitmeye dayanan nebevi sıfatlardan mı olduğu hususunda kendi aralarında ihtilaf ettiler. Ayrıca beka, kadem ve koklanan, tatlanan, dokunulan şeylerin idraki konusunda da ihtilaf etmişlerdir. Ayrıca Kur'an'ın haber verdiği vech (yüz), yed (el) gibi semi sıfatlar konusunda da ihtilaf halindedirler. Öncekiler bu sıfatları kabul ederlerken, sonradan gelenler kabul etmemişlerdir.

Sadece hadis yoluyla gelen sıfatlarıysa çoğu kabul etmemiştir. Sonra içlerinden bazıları akli kıyas ile çıkardığı sonuca ters düşen nasları asli delaletinden saptırma ve tevil yoluna gitmişlerdir. Bazıları ise bu konuda sukutu tercih etmiştir.

Bizim buradaki maksadımız insanların sıfatlar konusundaki görüşlerini sayıp dökmek değildir. Maksadımız Allah'ın risaleti ve peygamberlerinin tebliğ ettiği kelamı ko-

400

nusunda söz söylemektir. Sıfatçı kelamcılar ile, Nübüvvetin mirasçıları olan

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

alimler arasında birçok ortak nokta olduğu gibi onlarla Sabiiler arasında da bazı müşterek noktalar vardır.

Dolayısıyla Risalet konusunda hem sünnet varisçilerinden hem de Sabiilerin varisçilerinden olarak hak ile batılı birbirine karıştırmışlardır. Aynen bidatçı Mutezile'nin sünnet ve Sabiilikten bazı hususları alıp, bunlardan bir sentez yapmaları gibi. Fakat sıfatçı kelimciler Mutezile'ye göre sünnete ve ehli sünnet mezhebine çok daha yakındırlar. Fakat bazı hususlarda da Mutezile'den etkilenmişlerdir.

Şu nedenlerden dolayı birçok fıkıh, hadis ve tasavvuf ehli, bu sıfatçı kelimcilerle katılmışlardır.

1- Söyledikleri hususların çoğunun hak olması ve birçok konuda sünnete tabi olmaları.

2- Görüşlerini bazılarını Sabiilerin metodlarından aldıkları, bazılarını ise kendilerinin çıkardıkları akli kıyaslarla savunuyor olmaları. Bu durum insanların onlardan daha çok etkilenmesine neden olmuştur.

3- İnsanların sünnet konusundaki yetersiz bilgileri ve bu bilgilerin, söz konusu şüpheleri izale etmedeki yetersizliği.

4- Sünnet ve hadis ehlinin gevşeklik ve acizliği. Şöyle-ki bazen sıhhatini bilmedikleri hadisleri rivayet etmeleri ve bazen de okuma-yazma bilmez cahiller gibi kitap ve sünnetin nurunu olaylara yansıtmaktan acze düşmeleri.

Minhecleri bu olunca şöyle dediler: "Naslar ve selefin ic-masının gösterdiği gibi Kur'an yaratılmış değildir."

Bunlar Nebevi semi naslar ile akli kıyas arasını bulmanın yolunun Kur'an'ı diğer sıfatlar gibi Allah'ın nefsinde kaim bir sıfat olarak gömekten geçtiğini gördüler.

Ve Kur'an'ın ya mahluk veya kadim olması gerektiğini gördüler. Allah ile kaini üçüncü bir şıkkın ispatı, havadisın bizatihi hululünü gerektirdiğini anladılar ki bu da hudusul

401

mevsuf delil teşkil eder ve alemin hudusu delilini iptal eder.

Bunun üzerine kelamın hakikatının şu olduğu görüşüne sarıldılar. Kelam, nefis ile kaim bir manadır. Harf ve sesler ise, kelamın hakikatından değildir. Fakat kelama delalet ederler.

Fakat bazıları bu görüşe itiraz ederek şöyle dediler:

"Kelamın harf ve ses dışında bir hakikati yoktur. Böylece iki grup arasında kelamın sadece mana itibariyle mi yoksa sadece lafız itibariyle mi hakikat olduğu hususunda ihtilaf çıktı.

Yine bunlar emir, nehiy ve haberin, ayrı neviler ve kısımlar değil kelamın sıfatları olduğunu söylediler. Ve yine Allah'ın kelamını tek bir mana olduğunu söylediler ve bunun arapça okunduğunda Kur'an, İbranice okunduğunda Tevrat ve Süryanice okunduğunda İncil olduğunu iddia ettiler.

İnsanlar onlara şöyle itiraz ettiler: Bu görüşün fasid olduğu zorunlu bir gerçektir. Aynen öncekilerin kelam havada yaratıldı ve onunla konuşmaya dönüştü ve mütekel-lim kendi zatı dışında bir zatta da olsa kelamı ihdas edendir demeleri ve

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

insanların bu sözleri söyleyenler: "Bu söylediklerimizin zorunlu olarak fasit olduğu malumdur" dedikleri gibi.

Her taifeden insanların cumhuru şöyle dedi:

"Kelam lafız ve mananın ismidir. Aynen mütekellim insanın, cisim ve ruhun ismi olması gibi. Kelamın manaları ilim ve iradeye münhasır değil, lafızları gibi çeşitlidir. Her ne kadar manalar birlik ve topluluğu, lafızlar ise çeşitlik ve ayrılığa daha yakın olsa da.

Ve yine bunlara göre: Allah'ın kelamı olan Kur'an'ın manası yaratılmış olmasa da, harfleri yaratılmıştır. Allah'ın kitabı ile kelamını birbirinden ayırdılar ve şöyle dediler:

"Allah'ın kitabı harflerdir ve bu da yaratılmıştır. Al-
402

lan'ın kelamı ise, anlamıdır ve yaratılmamıştır." & azıları şöyle dediler:

"Kur'an'dan harfler kastedilirse, o mahluktur." Ve yine bazıları şöyle dediler:

"Kur'an genel örfte harflerdir ki o da mahluktur." Onlar ve öncekiler, öncekilerin mahluk dedikleri halkul Kur'an'da müttefiktirler. Fakat Kur'an'ın mahluk olmayan başka, bir anlamını da kabul ederler.

Yine her iki taife de Allah'ın Kur'an'ın harfleriyle konuşmasını veya konuşmacının sözü gibi bilinen anlamda Allah'ın sözü olmasını reddettiler. Fakat ümmetin genel kabulünden dolayı, bu lafzı onlarda kullandılar. Fakat ümmetin kastettiği anlamda değil. Bu konudaki delilleri şuna dayanır: Kadim veya kadim olmayıp Allah'ın nefsinde kaim harfin mümkün olmaması üzerine üçüncü bir seçenek olan kadim ve Allah'ın nefsinde kaim olmayan harf seçeneğini benimsemesi gereği.

Fakat bunlar bu harflerin nerede yaratıldığı? Havada mı yoksa Cibril'in nefsinde mi yaratıldığı? Yoksa Cibril veya Muhammed tarafından mı ihdas edildiği hususlarında çelişkili sözlere bölündüler.

Ancak ümmetin cumhuru, ehli hadis, ehli fıkıh ve ehli tasavvuf, peygamberlerin, kitapların ve ilmin gösterdiklerine tabi oldular. Sabiilerin sözlerine değer vermediler ve Kur'an'ın tamamının Allah'ın kelamı olduğu gerçeğine sınıksız sarıldılar. Kelamcılar gibi Kur'an'ın bir kısmına Allah'ın kelamı, bir kısmını ise Allah'ın kelamı değil, demediler.

Kur'an harfleri, manaları, emir ve yasakları ile müslü-manların bilip kabul ettikleri Kur'an'dır ve o, lafız ve manadan müteşekkildir.

Bu nedenledir ki Hanefi, Maliki, Şafii veya Hanbeli olsun usûlu fıkıh konusunda eser yazan fakihler, emir ve

403

y^sak konusuna değindikleri zaman bu hususa işaret eder ve "meri mücerred manadır" diyenlerin sözlerini reddederler.

Nebevi çizgiyi takip eden Ehli Sünnet ve hadis ve kıble ehli tüm müslümanlar:

"Elif, lam, mim. Bu, kendisinde şüphe olmayan, müt-takiler için yol gösterici bir kitaptır." (Bakara: 2/1-2)

İlahi kavlin ve Kur'an'daki diğer kavillerin, Allah'ın kelamı olduğunu, başkası

Müşkil Ayetlerin Tefsiri

-Şeyhulislam İbn Teymiyye-

üzerinde yaratıp konuşmadığı değil konuştuğu kelamı olduğunu bilirler. Allah daha iyi bilir.

Velhamdulillahi Rabbil Alemin..

[facebook/ücretsiz İslami e-kıtap indir](https://facebook.com/ücretsiz İslami e-kıtap indir)